Laszlo Alexandru

VICEVERSA!

Polemici pro și contra lui Paul Goma

editura BASTION

Laszlo Alexandru

VICEVERSA!
Polemici pro şi contra lui PAUL GOMA

Colecția *Amedeo*

Coordonator: Ovidiu PECICAN
Coperta: Alexandru PECICAN

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
LASZLO, ALEXANDRU
Viceversa! : polemici pro şi contra lui Paul Goma /
Laszlo Alexandru. - Timişoara : Bastion, 2008
ISBN 978-973-1980-24-9

821.135.1.09 Goma,P.
929 Goma,P.

Redactor: Sorin R. ȚIGĂREANU
Tehnoredactor: Francisc BAJA

Str. Corbului, nr. 6, 300239 Timişoara
Tel.: 0256-499 057 / Fax: 0256-214 805
e-mail: office@editurabastion.ro
Director: Cornel SECU

Laszlo Alexandru

VICEVERSA!

Polemici pro şi contra lui Paul Goma

editura BASTION
2008

LASZLO Alexandru s-a născut în Cluj, la 04.05.1966. Absolvent al Facultăţii de Filologie a Universităţii „Babeş-Bolyai" Cluj (1989), cu specializarea limba şi literatura română – limba şi literatura italiană. Profesor de italiană la Colegiul Naţional „George Bariţiu" Cluj (din 1992). Doctor în Filologie al Universităţii „Babeş-Bolyai" (1999). Director al Fundaţiei Culturale „Amici" (din 1996). Director al revistei româno-italiene *Amici* (1996-1997). Director al revistei culturale poliglote *E-Leonardo* (din 2003).

A publicat articole, studii literare, eseuri, polemici şi traduceri în reviste culturale din România (Bucureşti, Cluj, Oradea, Iaşi, Sibiu, Tîrgu Mureş, Tîrgu Jiu), din Statele Unite (New York şi California), din Israel (Tel Aviv).

Cărţi: A. Literatura română: 1. *Între Icar şi Anteu*, polemici, Cluj, Ed. Dacia, 1996. 2. *Orient Expres*, polemici, Cluj, Ed. Dacia, 1999. 3. *Grîul şi neghina*, polemici şi alte eseuri, Chişinău, Ed. Ştiinţa, 2002. 4. *Criticul literar Nicolae Manolescu*, studiu academic, Cluj, Ed. Dacia, 2003. 5. *Vorbind* (cu Gheorghe Grigurcu şi Ovidiu Pecican), Cluj, Ed. Limes, 2004. 6. *Toate pînzele sus!*, polemici, Cluj, Ed. Grinta, 2005. B. Limba italiană: 1. *Dicţionar italian-român*, Cluj, Ed. Dacia, 1999. 2. *Dicţionar practic italian-român şi român-italian*, Cluj, Ed. Dacia, 2003. 3. *Dicţionar italian-român, român-italian*, Chişinău, Ed. Ştiinţa, 2006. 4. *Memorator de limba italiană* (*Gramatică practică*), Cluj, Ed. Eikon, 2007.

Traduceri: A. Din franceză în română: 1. Romain Gary, *Ai toată viaţa înainte*, roman, cu prefaţa şi notele traducătorului, Bucureşti, Ed. Univers, 1993; ed. a II-a: 2006. 2. Raymond Queneau, *Zazie în metrou*, roman, cu prefaţa lui Luca Piţu şi pseudopostfaţa traducătorului, Piteşti, Ed. Paralela 45, 2001; ed. a II-a: 2004. 3. Raymond Queneau, *Sîntem mereu prea buni cu femeile*, roman, cu prefaţa traducătorului, Piteşti, Ed. Paralela 45, 2005. B. Din română în italiană (în colaborare): *Omaggio a Dinu Adamesteanu*, studii istorice sub auspiciile Academiei Române, Cluj, Ed. Clusium, 1996. C. Din italiană în română: 1. Luigi Accattoli, *Karol Wojtyla – omul sfîrşitului de mileniu*, Cluj, Casa de Editură Viaţa Creştină, 1999. 2. Renzo Allegri, *Padre Pio – omul speranţei*, Cluj, Casa de Editură Unitas, 2001; ed. a II-a: 2002.

Ediţii: 1. *Coranul*, Cluj, Ed. ETA, 1991. 2. Paul Goma, *Scrisori întredeschise*, Oradea, Ed. Familia, 1995. 3. Teodor Boşca, *Poezia preromantică în Anglia, Franţa, Germania, Italia şi Spania*, antologie poliglotă, Cluj, Ed. Tribuna, 2007.

Prefeţe sau postfeţe: 1. Paul Goma, *Jurnal*, Bucureşti, Ed. Nemira, 1997. 2. Giovanni Boccaccio, *Decameronul*, traducere şi note de Eta Boeriu, Piteşti, Ed. Paralela 45, 2000. 3. Egidio Corea, *Dicţionar gramatical italian-român* şi *Dicţionar gramatical român-italian*, Bucureşti, Ed. All Educational, 2000. 4. George Coşbuc, *Comentarii la „Divina Comedie"*, Cluj, Ed. Eikon, 2007.

Alte detalii la www.laszloal.tk

„Non ci si libera di una cosa evitandola,
ma soltanto attraversandola."
(Nu te eliberezi de un lucru evitîndu-l,
ci doar traversîndu-l.)

Cesare Pavese

Către cititori

Îmi dau seama că Paul Goma a reprezentat pentru mine un constant punct de referință, în acești ani de cînd am început să scriu, să public. Personalitatea sa, ideile și clarviziunile sale, capriciile și obsesiile sale, ciudățeniile și freneziile sale m-au stimulat în permanență, mi-au pus gîndirea și emoțiile la încercare. Drumul a fost lung, de la cărțile lui, pe care le-am citit cu admirație în tainițele bibliotecii mele, la cei zece ani de corespondență agitată, în care a fost adevăratul meu magistru în descîlcirea cotloanelor din „pivnițele Vaticanului" literaturii române contemporane și pînă la suspendarea relațiilor dintre noi, după ce n-am mai văzut lucrurile la fel.

Știu că trebuie să-i fiu recunoscător pentru multe lucruri pe care, pe parcursul anilor, de la el le-am aflat. Dar mă miră să găsesc la mine, în acest moment, mai degrabă o imensă ciudă împotriva sa, pentru poteca buruienoasă a antisemitismului, pe care s-a simțit dator să coboare în ultima vreme. *„Va trebui, deci, să ne obișnuim cu imaginea unui Goma luptător pentru drepturile omului, însă în același timp antisemit? Iată un tip uman interesant"*, nota interlocat Ovidiu Pecican în cadrul unui acut comentariu. Pe mine acest paradox nu mă intrigă și nu mă incită. Mă doare.

Cine e, de fapt, Paul Goma? E clar că nu se poate da un răspuns simplu, la această simplă întrebare. M-am hotărît atunci să adun laolaltă majoritatea scrierilor mele despre el, din ultimii ani. Cei care au avut răbdarea de a mă însoți cu atenția lor, vor fi citit deja unele intervenții pe ici, pe colo, prin presa literară, sau în succesivele mele cărți de polemici: *Între Icar și Anteu* (1996), *Orient Expres* (1999), *Grîul și neghina* (2002), *Toate pînzele sus!* (2005). Alte supărări și indignări ale mele sînt mai recente.

Privind totul din avion, încerc senzația unui du-te – vino. Personalitatea pe care, în primii mei ani de publicistică literară, m-am năpustit s-o sprijin cu toată determinarea și împotriva tuturor, este aceeași pe care, trecînd granița dintre milenii, am fost nevoit s-o contest la fel de aprig, la fel de insistent. Mă consolează doar gîndul că nu eu m-am răzgîndit, ci el a rătăcit Nordul, cu busola gripată, încît a eșuat printre recife. Puteam să mă

prefac că nu (mai) văd, să întorc pivirea în altă parte. Am ales, dimpotrivă, să strig la el, să-i semnalez iminența eșuării, chiar dacă n-am fost ascultat.

Sîntem, pînă la urmă, cei care alegem să fim. Le rămîne cititorilor să înțeleagă, din acest șuvoi de gîndiri, trăiri și simțiri, cine s-a înșelat, cine a avut dreptate. Căci negrul nu e totuna cu albul, nici minciuna cu adevărul. Iar cunoașterea înseamnă putere.

Laszlo Alexandru

Cluj, iulie 2008

PARTEA I

„Ăncis p. iventr."

Nu mai puțin de opt cărți publicate într-un interval de un an și jumătate dovedesc că, după un caz politic, asistăm azi la un veritabil... caz editorial Paul Goma. „Scriitorul fără operă", cum era în mod calomnios catalogat de unii confrați „de bine", care puneau succesul său în Occident exclusiv pe seama dibăciei traducătorilor, își ia în prezent o strălucită revanșă. În prefața la cel mai recent volum al său prezent în librării (*Arta refugii*, Cluj, Ed. Dacia, 1991), Marta Petreu bănuiește o oarecare inerție în răceala cu care este întîmpinat romancierul de către critica literară; observațiile prefațatoarei sînt pe cît de severe, pe atît de adevărate: *„Se poate presupune că literatura română și-l va recupera pe Goma cu oarecari rețineri tocmai pentru că opera lui va produce modificări în ierarhiile literare.* (...) *Complicatele mecanisme ce țin de psihologia resentimentului vor mai întîrzia, probabil, o vreme recunoașterea calităților strict estetice, nu doar a celor istorice și etice, pe care le au cărțile lui Goma"*.

Ceea ce surprinde poate, în primul rînd, în romanele sale și mai ales în acesta din urmă, asupra căruia ne vom opri în continuare, este senzația că orice graniță în calea rostirii a dispărut, scriitorul își reia locul central, de privitor al unei lumi a cărei realitate ne este redată *tale quale*; subiectele tabu sînt scrutate cu o privire persiflatoare, iar limbajul literar (care fusese deprins să numească prin sugerare, să ornamenteze prin eufemism) este forțat cu șperaclul. Instrumentarul de „spărgător" al autorului, la nivelul limbajului, este diversificat: argoul suculent, rostirea pe șleau, revalorificarea intensă a regionalismelor etc. Nu în ultimă instanță, verva povestitorului se regăsește în frecventele inversiuni stilistice, în aglutinări (pentru atenuarea conotațiilor prea îndrăznețe), în numeroasele jocuri de cuvinte.

Să nu uităm că un asemenea joc de cuvinte găsim chiar în titlul cărții: *Arta refugii*. Scriitorul, scrupulos, ține să lămurească lucrurile:

„– Dar cuvîntul: refugiu, domnișoară, vă rog frumos? Are el un re- adevărat? Sau unul ne-?

– O-ho! a tunat (de-a detunat) domnișoara. Fugă, re-fugă – noi am re-fugit din Basarabia.

– Poate dumneavoastră. Noi, pentru prima oară.

– Și eu, pentru prima, dar refugiu însemnează și tragere îndărăt, tragere cu spatele...

– Poate dumneavoastră. Noi am venit cu fața, mamei i-i rău, cu spatele.”

Reluînd firul povestirii, întrerupt la sfîrșitul primei cărți declarat autobiografice (*Din calidor*), autorul propune o viziune inedită asupra a ceea ce în mod impropriu a fost numit „obsedantul deceniu”. Perspectiva este a copilului prins în vîrtejul evenimentelor istorice brutale și obligat la o maturizare precoce. Primele două treimi ale cărții – redînd pe larg fuga familiei de intelectuali basarabeni din fața tăvălugului rusesc (mai întîi în satul Gusu, apoi în satul Buia, zilele de iarnă petrecute în munți, prin păduri, la o stînă părăsită, revenirea în sat), escortarea lor la „Centrul de repatriere” de la Sighișoara, precum și plecarea protagonistului la școală (la Sibiu, doi ani, și la Șeica Mare, *„la cicludoi”*) – stau sub semnul constatării cînd mînioase, cînd placide: *„ne mutăm”*. Aceste cuvinte sînt reluate, sub formă de refren, la începutul aproape fiecărui subcapitol. Ultima parte – cînd cei doi soți nu mai pot evita arestarea și detenția la sediul Securității din Mediaș și cînd băiatul de treisprezece ani rămîne în fața porților închisorii, la discreția palmelor și a insultelor unor vajnici apărători ai liniștii poporului – este marcată de refrenul *„să nu plîngi”*.

Destinul familiei exemplare este proiectat pe fundalul istoric, observat, și el, din perspectiva unui copil precoce. Astfel, întoarcerea armelor, la 23 august ‘44, este percepută în cheie ludică (dacă luăm în considerare și jocul de cuvinte, deloc inocent, din finalul citatului): *„Cică regele l-a apucat de epoleți și l-a dat jos de pe... Nu de pe tron, tronul este regal, pe Antonescu regele l-a dat jos de pe cal. Cal de mareșal. Fiindcă așa i-au zis Perfizii Albioni: Mihăiță, noi îți dăm ție cu boamba-n coroană, pînă cînd tu-l iei de epoleți pe mareșal și dai cu el de pămînt – și Mihăiță ce să facă? Ce nu face un ‘ege pent’u popo’ul lui?”*. Anumite remarci, de o seriozitate prefăcută (*„În politică, mi-a*

spus mie tata, totu-i pe invers, de-un exemplu, cînd politica zice: pace, să fii sigur că se gîndește la război"), prevestesc analiza patetică și angajată a adultului de mai tîrziu: *„Istoria nu se face numai cu bătăi date altora, ci cu bătălii duse chiar dacă ești învins. Învins pe cîmpul de bătălie, dar nu belit la abator, unde te-ai prezentat singur – ca la cedarea Basarabiei, ca la cedarea Ardealului, ca la 23 august '44. Să fi arătat că sîntem un popor, nu o cireadă!"*.

În ciuda lucidității și a spiritului de sacrificiu, uneori individul e constrîns să asiste pasiv la dezlănțuirea de nebunie a istoriei. În această situație, hazul de necaz devine de-a dreptul satiră de necaz: *„Tu, care-ai aflat că rusul vrea trei lucruri de la tine: cias – vinò – hazaika (orice ți-ar fi: nevastă, soacră, nepoată, bunică; oricum ar fi: frumoasă ori șchioapă, grasă de tot, ori bătrînă de tot, copilă ori bolnavă la pat – hazaika să fie!) zici cu gura, zici cu umerii, cu mîinile, că tu n-ai-la-tine, că nu niet-hazaika, ești văduv ori neînsurat* (...). *Dacă scapi la nedavaiat-hazaika, nu scapi la Davai-vinò! Aliatul cere cu cuvintele lui, prin semne, de băut și zice: Davai vinò! – că adică să-i dai vin, dar vinul e prea slab pentru un aliat atît de rus, bea ce se nimerește: spirt sanitar, parfum, formol, terebentină, vopseluri... După ce dă pe gît tot ce face gîl-gîl și arde mațele, aliatul trage cu balalaica: în tavan, în pereți, în tine, în ai lui. Și, după ce trage tot încărcătorul, buf! aliatul cade la pămînt. Beat-mort. Sau mort-mort.* (...) *Acum ardeleanul se întreabă:*

– Dacă se pòrtă așè cu noi, de-i sîntem aliați, ce le face la dușmani?"

Societatea românească, surprinsă de trecerea frontului peste ea și nemaiavînd unde să se refugieze, seamănă cu un cazan închis ermetic. La granițele României s-ar fi putut afișa acea nerușinată inscripție care va apărea mai apoi pe ușa bibliotecii Astra: *„ăncis p. iventr."* (în traducere română: „închis pentru inventar"). La fel cum „inventarul" bibliotecii consta în arderea clasicilor literaturii de către niște bipezi a căror subtilitate reiese din avertismentul pus la vedere, pe ușă, tot astfel întreaga Românie a fost scormonită pînă în străfunduri, au fost deportați – unii, arestați – alții, maltratați și persecutați – alții, uciși – cei mai mulți. În paralel cu siluirea ființei naționale, au fost jefuite bogățiile naturale ale țării: *„Românul n-a știut niciodată să are, să semene, să secere – o fi știut, dar nu se pricepe*

la transport... – și, uite, Sovromtransportul! nu știa nici să transporte lemnul – uite, Sovromlemnul, Sovromtransportat!; și Sovrompetrolul; și Sovromtractorul – azi-mîine or să ne facă și un Sovrombutoi, deși oamenii spun că nu ne mai lipsește decît Sovromcăcat. Și ne-au mai dat rușii jucării de-ale lor: foamea și frigul, alaltăieri ne-au dăruit un canal (...) *or să ne dea în curînd și colhoz, și luptă-pentru-pace; și cea mai sclipitoare jucărie: pentru 21 decembrie o să căpătăm Aniversarea. O să împlinească șaptezeci de primăveri Aniversatul".*

Pe alocuri, citind cartea lui Paul Goma ești ispitit să crezi că autorul a avut sub ochi, ca model, realitatea pe care o trăim astăzi și tipurile umane re-apărute după Revoluție. Mă gîndesc, bunăoară, la portretul, schițat în cîteva rînduri, al omului simplu, lipsit de discernămînt, păcălit de mai-marii vremii și, în plus, fluturînd o deplorabilă făloșenie locală: *„Anul trecut, cînd l-au detronat* [pe rege]*, iar eu spun că gata cu ultima redută, că am trecut și de ultima răspîntie, ce-mi răspunde un ardelean: «Așè-i trebe, că ne-o pus cote!». Încerc să-i spun că nu Regele i-a pus cote, ci comuniștii în slujba rușilor, ca Pătru Groza al lor. Răspuns: «Ba! Groza-i ardilean de-al nost', el ține cu țara, nu cu Rejele, care-i șî regățian șî niamț! Groza ne-o dat pămînt – șî bumbac ne-o dat...»".*

Deși evenimentul istoric și mesajul etic ocupă prim-planul cărții, ar fi nedrept să pierdem din vedere talentul romancierului de a-și construi personajele. Mai mult decît eroii principali (Fiul, Mama, Tatăl) generici, deci liniari, extrem de izbutite sînt anumite personaje secundare, cum ar fi domnișoara Coban sau Ilă (prietenul „tocilar" amintind de elevul greu de cap al lui Creangă). Dar cea mai captivantă figură este a lui Papașa, eruditul profesor de rusă: *„Am uitat că rusa e limba ocupantului, abia așteptăm orele de limba lui Lenin și Stalin, ca să auzim povești minunate, cu astronomie și călătorie; poezii de un persan, Firdusi (în persană) și, în românește, de Ion Barbu* (...)*; bocete (pe care Papașa ni le bocește), din Oltenia, dansuri din Sumatra (sau Java) – pe care ni le dansează. Ne zice, în japoneză, poezii scurte-scurte, apoi uită să se mai oprească din grecește (greaca-veche, elina, fiindcă din ceastălaltă, de azi, ne spune doar poezii scurte); în franțuzește din Villon (de care știam, de la Sibiu) și în nemțește, de Rilke (de care nu auzisem); ne mai arde cîte o hăulitură în arăbește (cu accent persienesc) apoi povestește obiceiurile de înmormîntare la*

pigmei". Argumentul principal al profesorului, la oră, este *„învățaț', deti, limbarusî fin'cî Rusia țarî mari este ia șî tovarășu Stali' popî sî sî facî o vrut iel!"*. Printr-o năucitoare asociație de idei disparate, *„Papașa ne-a raskazît cum băietu' Djugașvilli s-a înscris la Seminar, la Tiflis; cum Tiflis ori Tbilisi este capitala Georgiei, adică a Gruziei; cum Gruzia se află aici, în Kavkazia (ne-a desenat, din trei mișcări, Marea Neagră, Marea Caspică, între ele Caucazia, cu o cruce pe Gruzia)"*, ajungînd apoi la Antim Ivireanul și predicile imitate *„de la amvonul catedrei"* și revenind la frumusețea muzicii liturgice gruzine, într-un spectacol de virtuozitate intelectuală și farmec personal care îi cucerește atît pe elevii din bănci, cît și pe noi, cititorii. Firește, lecțiile se încheie cu aceeași amenințare părintească: *„Cini limba lui Lieni' șî Stali', iel nu-nvațî* (...) *viitor în viațî n-o să aibe!"*.

Din (prea) desele citate pe care le-am oferit, se poate deduce că romancierul nu mizează exclusiv pe forța etică a mesajului său, cum pe nedrept ar putea fi acuzat, ci prin vervă stilistică și ingeniozitate lexicală, la care se adaugă meșteșugul conturării unor memorabile figuri episodice, reușește să-i farmece pe cei care-l citesc debarasați de orice prejudecăți (ceea ce, să recunoaștem, nu e ușor lucru). Împletirea dintre etic și epic reprezintă puterea lui Paul Goma.

(1991)

Un spontan bine temperat

În cei doi ani de cînd o parte din cărțile lui Paul Goma au început să fie cunoscute și la noi, comentariile s-au străduit să scoată în evidență, cu o reparatorie întîrziere, personalitatea politică a romancierului. Alte contribuții critice au punctat în cronici și recenzii cele nouă volume apărute pînă în prezent. Lipsesc deocamdată studiile de mare întindere sau de analiză aplicată la opera lui Goma – ceea ce se explică, probabil, prin needitarea tuturor cărților sale în țară, precum și printr-o psihologie a resentimentului, atît de vie în breasla scriitoricească (ideea nu ne aparține).

Imaginea romancierului a fost schițată din perspectiva opozantului politic, preluîndu-se cîte ceva și din impetuozitatea polemistului de azi: una peste alta, rezulta un individ cu temperament vulcanic și scriitură nervoasă (și, poate, enervantă). Este greu de negat caracterul „provocator" al stilului lui Paul Goma; el poate deveni chiar obositor pentru cititorul placid, care nu reușește să se implice și să-și asume tensiunea internă a textului. O altă categorie de sceptici este constituită din pudicii (reali sau prefăcuți) care condamnă frecventele violențe de limbaj ale romanelor lui Goma. Iar unii dintre cei care apreciază performanțele sale le pun probabil pe seama temperamentului autorului, care și-ar transpune propriile animozități și aprehensiuni în pagina scrisă, în mod spontan. Că lucrurile nu stau chiar așa o dovedesc mărturisirile lui Paul Goma dintr-un important interviu acordat Ruxandrei Cesereanu (*Steaua*, nr. 8/1991):

„À propos de Céline: de la el am învățat nu... agresivitatea (în sine, a personajelor, precum și a limbajului) ci... limba română. De la el și de la San Antonio (pe numele adevărat: Frédéric Dard), de felul său, autor (prolific) de romane polițiste... Cum am învățat românește de la acești francezi? Foarte simplu: citindu-i (în franceză, firește), am căutat să pătrund mecanismul limbilor lor (franceze), să

aflu după ce «rețete» violentează ei limba, o răsucesc, o rup, o lipesc, o fac-din-nou.

Am citit; am văzut (ce am văzut); mi-a plăcut ce am văzut; mi-a plăcut ce am făcut... A rezultat un dicționar de cuvinte-noi, de cuvinte-valiză – l-am botezat «Alfabecedar» – o secțiune a lui cuprinzînd cîteva cuvinte-cuib (cîteva – dar cuvinte care au dat vreo 15.000 derivate – sub indicațiunea «Zdicționar»)".

Iată, deci, că ipoteza „scriitorului furios" este dezmințită în primul rînd de Paul Goma însuși. Ne propunem să verificăm pe text această afirmație. Mai precis, încercăm o sistematizare (fatalmente incompletă) a tacticilor la care recurge autorul în tentativele sale de depășire a barierelor consacrate de tradiție. Dorim să oferim o imagine de ansamblu asupra ingeniozităților, bizareriilor sau „surprizelor" care compun scriitura lui Paul Goma și care deschid o direcție cu totul nouă în literatura noastră. Se va vedea că nu avem de-a face cu ieftine brutalități de limbaj, ci cu o adevărată poetică în act, urmărită cu rară consecvență. Poate că, pînă la urmă, imaginea scriitorului temperamental va fi înlocuită de cea a artistului migălos, a meșteșugarului răbdător.

Ne-am concentrat atenția asupra a trei dintre cele mai reușite cărți, care vor rămîne cu siguranță în literatura română: *Patimile după Pitești, Din calidor* și *Arta refugii*. Desigur, o dată stabilite problemele pe care le urmărim, exemplele vor putea fi extinse și la alte volume, după cum și situațiile vor putea fi completate. Vom urmări, succesiv, modalitățile prin care autorul realizează „agresarea" cititorului prin intermediul stilului, la nivelul **cuvîntului**, al **frazei** și al **discursului**.

1. Cele mai numeroase inovații se regăsesc la nivelul minimal, al lexemului. **Afereza** și **apocopa** conferă un caracter exploziv comunicării, fiind întîlnite mai ales în vorbirea peltică și în ordinele urlate ale gardienilor: *„Rebeliune la locu' de detenț'? 'Rganizare legiona'?"*; *„Doi bandiț', la mine 'uga-marș! 'zecutarea!"*; *„Adevăru' clasii 'ncitòre!"*. Prin **vocale** sau **consoane geminate** se exprimă o ironie mai fină (*„Domnooo, scoateți-i acestui bandit de-al nostru lanțurile pe care le-a pierdut proletariatul domniei voastre!"*), violența sau disperarea: *„arrrdi-l, Pop Cornel, pi țaranist!"*; *„Dom' Țorcanoooo! Și-a tăiat vineleeee! Cu dinții, vineleeee!"*. Cînd **semnificantul reflectă semnificatul**,

în dorința realizării unei imagini cît mai plastice, *„locomotiva fssss-îie și frînnnnele frînîie”*, iar protagonistul-copil constată amuzat că *„a duduit duduia Coban în dodotele ei de dartilerie drea”*. La nivel gramatical, Goma folosește adesea **derivarea** pentru a exprima uimirea (*„a spus spuitorul”*, *„a zis zicătorul”*, *„avertismentul ne avertizează”*), sau pentru a nuanța suplimentar ironia auctorială: *„praf prăfos, balegi bălegoase”*; *„Dacă Mariile se mărită, Dorele se doresc, nu?”*. Tot aici se încadrează și **deformările morfologice** (adverb substantivat, interjecție cu valoare de substantiv etc.), folosite ca eufemism: *„Mă duc la Ileana, o apuc de mînă, îi cer să se aplece, îi spun la ureche: - Arată-mi și mie aiciul tău, să văd cum e...”*. Această nesăbuință este, firește, pedepsită cu *„pliciplicul”* matern.

Paul Goma amintește de Céline și San Antonio, dar și de Raymond Queneau, în crearea de cuvinte-vagon: *„un borghezo-moșieresc local”*; *„te dedai la ajutorlegiona”*; *„domțători”*; *„istorioveticii”*; *„cizmocanul”*; *„tîmpilacap”*; *„Ce să mai zic de artafugii, în asta sunt cel mai mare fugartist”*. Diversele semnificații stilistice (ironizarea unor șabloane, imitarea fidelă a limbii vorbite, autoironia etc.) ale cuvintelor-vagon, în opera lui Goma, ar putea constitui subiectul unui articol separat, deci nu mai insistăm acum. Un procedeu asemănător îl constituie apariția **substantivelor compuse**, realizate:

a) prin alăturare de termeni (*„o-întrebare-cu-epoleți”*, *„noi sîntem în-pluși”*);

b) prin inversiune semantică (*„Să treacă la locurile lor, pe priciuri, ne-trecuții”*);

c) prin folosirea prefixului iterativ (de la refugiu se ajunge la re-fugă, re-bombe, re-americani etc.).

O dovadă supremă de ingeniozitate o găsim în **crearea de noi cuvinte**, prin prefixare, sufixare sau analogie: *„uniformații împistolați”*, *„vaca încizmată”*, trecerea securiștilor *„de la civilie la kakie”*; sau în îndemnurile mereu respinse: *„Fii sincer cu ancheta! / Nu fiu! – cuminte, sincer cu ancheta”*. Tot de influența mărturisitelor modele franceze țin și **jocurile de cuvinte** presărate în textele lui Goma. Țăranul leneș care-și lasă pămîntul în paragină considerînd că aplică asolamentul aplica de fapt... asoilimentul. Moș Veniamin, una din gazdele ardelene, deși se îmbracă frumos, se comportă ca un nesuferit, așa că *„portul lui mi-ar plăcea, dar purtarea...”*.

Este știut lucrul că *„securiștii nu stăpînesc mai mult de o sută de termeni, din care șaptezeci înjurături”*. **Exprimarea pocită** a gardienilor și haidamacilor, care sînt înțeleși cu greu de către deținuți, reprezintă o clară marcă specifică. *„Cum dracu făcem, de s' te ștrampor'?”* redă profundele reflecții dubitative ale unui securist privind transportarea protagonistului, rănit la genunchi. Intrînd în jocul prostiei agresive, deținuții ajung cu gardianul chiar la un concurs de cine știe (cuvinte pocite) cîștigă:

„– V-am oferit serviciile mele, v-am propus un ajutor neprecupețit, ca să zic așa, să aplicăm diviziunea socialistă a muncii...

– Divizia mă-ti, bandit'le! 'Z dau io ție service necre... Neprepu...

– Încă un pic, încă un efort și ajungeți la mal... – îl îndemna (ca de pe mal) Fuhrmann. Foarte bine: neprepuțit – sau: neprecrețuit...”.

Un rol important în crearea atmosferei de autenticitate și verosimil îl au numeroasele moldovenisme (*„Șăzi ghinișor”*, *„ 'S di pi la Rădăuț”*, *„aiasta-i privire di șăf, măi, ori di jițăl lipadat?”*) și ardelenisme (*„tri părechi de fraț', fraz' de cruce, lejionari”*). În general, **regionalismele** exprimă incultura personajelor, imbecilitatea violentă (cazul lui Țurcanu), sau naivitatea agresivă (situația ardelenilor care se bucură de venirea rușilor „eliberatori”). Neobișnuită este prezența **cuvintelor adaptate din alte limbi**, unde modelul rusesc deține prioritatea: *„Ca să arate lumii că școala lor, savietică, e cea mai balșaia, cea mai șirokaia – precum rodina – rușii numără clasele ca kilometrii spre Berlin, de la zero la cît o fi...”*. *„Te-au ridicat și pe tine, te-au pohodit na Sibir”*. Nu lipsesc nici cuvintele ungurești: *„Nò, mă Török! Ghere ide! Nò, ghere, ghere, de să te pup în cur!”*. (Replica este la „înălțimea” provocării: *„Tu, mă, să nu-mi zici mie-așè, că nu așè mă chiamă! Asta-i polecră”*.) Regăsim de asemenea „modelul occidental”; copiii îl denumesc pe insuportabilul profesor de franceză, care strîmbă mereu din nas zicînd că elevii miros urît – *„mosieur Tüpüți”*.

Alte două caracteristici de stil, opuse, folosite pentru „condimentarea” textului se regăsesc în folosirea **sensurilor figurate ale cuvintelor** (*„– Rușii au liberat-o pe soră-mea. / - Cum așă? / - Uite cum-așă: cu balalaica ta-ta-ta-ta-ta-ta!”*), respectiv **scrierea pe șleau** a înjurăturilor și a expresiilor care, pînă la Goma, erau considerate obscene și erau sugerate prin pudice puncte de suspensie. Dar să nu

ne ascundem după deget și să recunoaștem că un gardian care înjură pe un deținut cu p... m... (?!) ar fi de un caraghioslîc fără margini. (Iarăși vom sublinia un lucru care merită dezvoltat ulterior: datorită cenzurii, literatura română a ultimelor decenii a devenit de o dubioasă pudibonderie și s-au creat habitudini feciorelnice, care nu aveau cum să mai persiste după '89. Nu pledăm pentru obscenitate și pornografie, ci pentru naturalețe. Altminteri, vom ajunge să refacem procesele de imoralitate literară cu întîrziere de un secol.)

2. La nivelul frazei, întîlnim procedee care fie contribuie la întărirea comicului, fie concentrează polemic cîteva dintre ideile recurente ale autorului. Primul caz este ilustrat de prezența **oximoronului**: *„Cînd eram într-a-ntîia, un băiat dintr-a treia avea o minge de tenis, pe care o băteam în recreații, jos, în curtea internatului; numai că și din curtea internatului se auzea la reședința Înalt Prea Sfințitului. A venit un popă tînăr și ne-a certat smerit, ne-a smuls urechile cu blîndețe creștinească și ne-a confiscat mingea”*. **Proverbele deformate** ironic, desfăcute și realipite, contribuie la verva stilistică a autorului: *„Cine sapă groapa altuia... departe ajunge”*, *„Pisica cu clopoței... cu cheltuială se ține”*, *„Boieria... nu prinde șoareci”*, *„Unde-s două puterea crește și nici nu te plouă”*. Aceste proverbe recombinate își păstrează, în ciuda aparenței comice, aerul sentențios, însă par să-ți sugereze că nu trebuie să preiei orbește nici o afirmație, nici chiar din domeniul „înțelepciunii populare”, fără a o fi trecut prin propriul filtru critic. Tot cu ajutorul unor maxime și citate alipite, la care se adaugă și anacolutul, este realizat portretul satiric și polemic al românului: *„noi suntem Români: apa trece, pietrele rămîn – să vedem ce-o să mai rămînă, peste veacuri, din cei care ne-au tot lovit, ne-au tot dat în cap: nimic – pe cînd noi – căci Românul are șapte vieți (în pieptu-i de aramă); și oricît l-ar strivi strivitorii, el nu mișcă: astfel supraviețuiește el, Românul”*. Se vede limpede că Paul Goma nu înțelege să-și asume tabu-urile orgoliului național, ci se exprimă printr-o atitudine plină de discernămînt, în cele mai delicate situații.

Semnificativă este **sincoparea frazelor**, care conferă un plus de dinamism, prelungind uneori efectele comice: *„N-o fi bine să te refugiezi, în viață, dar măcar bagajele ți le duce trenul, pe șină, și nu tu, în spinare. Prin balegi. Duminica. Devreme.”*; Turcu *„a tot rămas*

repetent, dar Directorul nu l-a exmatriculat, de mila maică-si, văduvă de război. Și verișoară cu el, cu Directorul".

3. În cadrul discursului, trebuie să remarcăm **efectul stilistic de ecou**, care constă în reluarea, în frazele următoare, a unui anumit grup de cuvinte, includerea lui forțată într-un context sintactic diferit:

„– Pe uliță e foarte întuneric și el trebuie să se întoarcă acasă, unde e așteptat cu masa – de la masă l-am ridicat.

– Eu am fost în uliță și nu e mai foarte-întuneric decît aici."

Hiperbola este folosită cu ambele ei valori stilistice, de mărire disproporționată (*„Domnișoara nu doarme pe spate, ci pe dreapta ei – cu fruntea lipită de sertarul lădoiului, dar cum mai sforăie! Mai ceva ca un om, domnule! Trec avioane jos de tot, huruie trenuri pe poduri de fier, camioane încărcate cu butoaie goale și nelegate bine; zbîrnîie scîndura dintre noi, vibrează dușumeaua, pereții casei, de parcă ar fi din tablă și goală. Iar acum nu mai sforăie: horcăie, se îneacă, trage să moară – dacă rămîn și fără domnișoara? Noroc că nu mai moare: tușește, se mișcă, oftează – și nu mai sforăie: fluieră. Ca ceainicul nostru."*) sau de diminuare ludic-ironică a evenimentelor de la 23 august '44: *„Cică regele l-a apucat de epoleți și l-a dat jos de pe... Nu de pe tron, tronul este regal, pe Antonescu regele l-a dat jos de pe cal. Cal de mareșal. Fiindcă așa i-au zis Perfizii Albioni: Mihăiță, noi îți dăm ție cu boamba-n coroană, pînă cînd tu-l iei de epoleți pe mareșal și dai cu el de pămînt – și Mihăiță ce să facă? Ce nu face un 'ege pent'u popo'ul lui?"*. (De remarcat, în finalul citatului, atît jocul de cuvinte care dă un alt înțeles, în context, pentru „popo'ul", cît și aluzia suplimentară la exprimarea defectuoasă a fostului rege.)

Frecvent întîlnite, constituind o marcă personală inconfundabilă, sînt **inversiunile stilistice**: *„glumele la care am, și eu, participat"*; *„A venit într-o seară, în straie curate, cu, în brațe, un caș"*. Cîteodată, inversiunea denotă chiar preocupări manieriste ale autorului: *„Cornel Pop tremură. Tremură Pop Cornel"*.

Dialogul, care se desfășoară într-un mod original, introducînd uneori o nuanță ironică, dinamizează mesajul:

„– Ce culoare politică ai, banditule? Țărănist? Liberal? Lacheu socialdemocrat? Ori legionar! – nu mai era întrebare, ci afirmație, acuzație.

– Nici o culoare, zisesem.

– Cum, nici o culoare, banditule?! și-mi trăsese o palmă. Toți popii sînt legionari!

– Tata e învățător, nu popă.

– Minți, bestie fascistă! Ți se spune Pop și nu ai popi în familie?

– Vi se spune Marina și nu aveți marinari...?"

De altfel, trăsătura surprinzătoare a scrierilor lui Paul Goma este tocmai **apariția ironiei în momentele cele mai serioase**, mai neașteptate:

„– Mamă, eu nu mai pot. Eu vreau să mă culc.

– Așteaptă să desfac plapoma și s-o întind.

– Pe jos? Și cu ce ne învelim? Facem ca țiganul: ne culcăm pe burtă și ne învelim cu curu'?".

Eroul care își repetă povestea tristă în fața porților încuiate ale Securității se exprimă astfel: *„uite, am treisprezece ani și ceva, sunt un copilaș singur pe lume! N-am pe nimeni – nici bunici, nici unchi, nici veri,* n-am măcar un cuscru!" (subl. n.). Aceste *clins d'oeil* ale autorului, prin țesătura textului, îl feresc totdeauna pe Goma de patetisme deplasate sau de alunecarea în melodramă. Alteori, **prețiozitatea ironică** ține loc de explicații: *„un brav securist din paza exterioară, încercînd el să se descheie la nădragii din dotare, în vederea ușurării naturale și reglementare, și-a pierdut echilibrul respectiv și a căzut în propria-i baionetă, na! S-a autotras în țeapă, na!".*

Momentul de vîrf, cu adevărat tragic, al gîndirii deformate a noului reeducat care a scăpat de la Pitești, este redat prin intermediul **sintaxei incongruente**, unde sînt amestecate de-a valma lozincile: *„ne mîntuim într-un elan general și cubizator devenind oameni de mîine vajnici constructori a societății cel mai înalt comunism biruitor și la sate pe întreg pămîntesc liberat de opiul lanțurilor robiei de veacuri de la oraș și sate pe a cincea parte din trăiască prietenia de veacuri româno-sovietică pe culmile cele mai viitoare căci Noi sîntem tineretul și-al viitorului copii hei-rup și Acest cîntec tineretul va cîntaaaaa va cîntaaa va cînta Acest cîntec nimeni nu-l va sugrumaaaaa sugrumaaa sugruma și Înfruntînd furtuni spargem munți în pumni lupta noaaa-aaaaa' ".*

Nu de puține ori apar adevărate „noduri stilistice", în text, prin alăturarea mai multor procedee, cu scopul surprinderii cititorului

neobișnuit cu acest gen de scriitură. Amintim doar cîteva astfel de „noduri stilistice", folosindu-ne de terminologia aplicată anterior, dar identificînd și alte situații, încă nemenționate:

– regionalism + apocopă + geminare: *„Gata cu tiatru'! Aaacuma să viez' tu ce pățăști!"*;

– repetiție + pleonasm deliberat: *„Din clipa asta atîta drum atîta drum înapoi îndărăt în maica noastră memoria"*;

– rimă interioară + asociație de idei: *„Stupoare. Rumoare. Mișcare de mase – în jurul mesei"*;

– enumerație + rimă interioară + repetiție: *„Cei numiți arată: cu picioarele, cu pumnii, cu bîtele, cu centiroanele; trăgînd, împingînd, îmbrîncind – lovind, lovind, lovind"*;

– enumerație + aluzie: *„Domnișoara-i groasă peste tot: la șolduri, la piept, la nas-gît-urechi, la obraz, la mustață, la glas – un om, domnule!"*;

– anacolut + inversiune: *„Așa-i spune, acum, la cînd pe unchiu-tău l-au dus la Canal, pentru cote, dar încă nu se știe și pe tine te-au băgat în armată la ăștia noi, cu epoleți albaștri și cu, pe ei, din tablă argintată, un scut și două săbii încrucișate: vigilență!"*.

Cîtă spontaneitate și cîtă premeditare există în scrisul lui Paul Goma? Iată o întrebare la care se poate răspunde la fel de greu, pe cît de incomod este de precizat și raportul dintre experiența personală și creația de ficțiune în romanele sale. Important este însă să nu confundăm omul public cu mîna care scrie, să nu punem „răbufnirile" din operă pe socoteala unor trecătoare capricii ale personalității sociale. Căci, departe de-a fi vorba de simple răbufniri, opera lui Paul Goma reflectă o concepție poetică unitară și bine articulată, care se cere recompusă din desfășurarea sa textuală. Iar poetica scriiturii ne va oferi cheia spre inima acestei opere fascinante, care mai așteaptă să fie descoperită și care, sîntem siguri, ne rezervă mistere și bucurii încă nebănuite.

(1992)

O polemică şi strategiile ei

De cîtva timp, viața literară este animată de o polemică între Paul Goma și Nicolae Breban. În legătură cu ea și-au exprimat părerea, pînă acum, Bujor Nedelcovici, Monica Lovinescu, Dorin Tudoran, Mircea Iorgulescu, Ileana Mălăncioiu și Magda Cârneci, pe de-o parte, Dumitru Țepeneag, Ioan Buduca și Marta Petreu, pe de altă parte, în timp ce Mariana Marin a deplîns (în articolul *Soia vrajbei noastre* din *Contrapunct*, nr. 37/1991) în termeni generali acest conflict între doi scriitori de vază. Problema extrem de concretă a relațiilor dintre N. Breban și exilul românesc a constituit subiectul disputei, care a alternat între spiritul critic disociativ și temperamentul pătimaș. M. Iorgulescu, într-un articol cu caracter de sinteză (*România literară*, nr. 43/1991), punctează evoluția „ostilităților", începînd cu luarea de poziție a lui N. Breban din *Cuvîntul* (nr. din 4 aprilie 1990), precum și lungul serial al aceluiași, din *Contemporanul – Ideea europeană*, îndreptat împotriva exilului (pentru edificare, menționăm și respectivele numere de revistă din 1991: 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 22, 24, 25, 30, 31). Chiar dacă Nicolae Breban contestă implicațiile politice ale campaniei sale, intențiile de neutralizare și discreditare a acelui exil care este orientat împotriva puterii feseniste din România sînt străvezii, încă din nr. 30/1990, cînd romancierul afirmase în pagina 1 a *Contemporanului – Ideea europeană*: *„Echivalarea regimului politic românesc de după 22 Decembrie cu cel de dinainte mi se pare o prostie criminală, antipatriotică, dacă nu e vorba, cine știe, decît poate de urmărirea unor scopuri așa-zis «strategice», în fapt nud-politice, altfel zis fripturiste"*. Mărul discordiei, Uniunea Scriitorilor Români Liberi, al cărei inițiator se pretinde acum a fi Nicolae Breban, reprezintă doar subiectul de prim-plan, cu ajutorul căruia autorul lui *Don Juan* își permite să dea lecții de opoziție la dictatură, admonestînd condescendent în stînga și în dreapta, compătimind cu ironie: *„Sărmanul Nego,*

ca și Goma, era atins de virusul suspiciunii, sau cine știe, știindu-se [sic! – L.A.] *culpabil față de* Europa liberă *pe care o injuriase într-un articol* (...), *făcea act de o sumisiune violentă. Adeseori, la spirite superioare, culpabilitatea creează astfel de fidelități agresive, de fanatisme de licean...*".

Răspunsul lui Paul Goma (publicat în nr. 30/1991 al *Contemporanului – Ideea europeană* și în foileton în *Cuvîntul*) a fost de o violență care i-a mirat doar pe cei care nu-l cunoșteau: pe lîngă o trăsătură specifică de caracter, vehemența pamfletului reflecta și indignarea celui jignit. Iar dacă articolul *Capra și căprarul* cuprinde o ironie devastatoare, nota care îl însoțește (semnată de N. Breban) este de un ridicol involuntar care merită pus în evidență: *„îl somăm pe dl. P. Goma de a produce probele obiective ale afirmațiilor sale extrem de grave. Dacă nu o va face – și nu poate, deoarece astfel de probe nu există! – îl convocăm în fața Juriului de onoare al Uniunii Scriitorilor unde îi așteptăm scuzele sau, de nu, îl vom pălmui moral, pentru ultragiul ce-l aduce unui scriitor – subsemnatul! – dar și întregului front literar"* (vezi *Contemporanul – Ideea europeană*, nr. 30/1991, p. 2). Fără îndoială că Paul Goma a ultragiat **frontul literar**, pe care îl și descrie pe larg, atît **frontul interior** (*Săptămîna, Luceafărul, Scînteia*, Eugen Barbu, C.V. Tudor, Ion Brad, Dodu Bălan etc.), cît și **frontul exterior** (I.C. Drăgan, Gustav Pordea, Nicolae Baciu, Michael Titus etc.). Iar convocarea în fața Juriului Uniunii Scriitorilor poate părea o glumă bună, de cînd Uniunea respectivă a votat excluderea lui Goma, dar nu s-a grăbit să-l și reprimească oficial.

Atitudinea concertată a lui N. Breban și D. Țepeneag, după declanșarea fățișă a conflictului, a avut două sensuri: pe de-o parte, o aparentă împăciuire și false dovezi de maturitate și echilibru (*„Și-apoi... ce rost acum, în ceasul culturii române de acum, ce abia începe să respire în libertate, ce rost are ca Breban și Goma să se certe?!"* – N. Breban în *Contemporanul – Ideea europeană*, nr. 31/1991; *„Trebuie să ne oprim cît mai e încă timp. N-ar fi jalnic spectacolul unei lupte între (foști) prieteni sau măcar aliați, a unei lupte pe viață și pe moarte, cu biciul! între mine și Goma, ca între doi țigani la ușa cortului? Eu nu am nimic de împărțit cu el. N-am avut niciodată"* – D. Țepeneag în *România literară*, nr. 37/1991), pe de altă parte o fariseică indignare și o abia camuflată instigare: *„Îi rog respectuos pe colegii*

noștri de breaslă să-și spună părerea despre dezlănțuirea aceasta de ură și de împroșcare cu noroi” – D. Țepeneag în *Contemporanul – Ideea europeană*, nr. 32/1991.

Încet-încet, polemica a luat amploare (dîndu-se curs invitației lui D. Țepeneag, dar nicidecum în sensul dorit de acesta), iar Magda Cârneci ajunge chiar la „destabilizatoarea” concluzie că *„avem nevoie de cîte un Goma în fiecare domeniu”* pentru a se putea da în vileag toate jocurile de culise ale ultimelor decenii. Articolul se intitulează *Avem nevoie de Goma* (în *Contrapunct*, nr. 48/1991).

În acest context „fierbinte”, ultimul număr (12/1991) al revistei *Apostrof* își propunea în aparență o valorificare critică a operei lui Nicolae Breban printr-un *Estuar* la care a participat și subsemnatul cu un articol. Dar conducătoarea revistei, luînd ca pretext planul discuției estetice, încearcă să reechilibreze polemica Breban-Goma prin cîteva argumente de ordin general, care se prefac a depăși cazul concret în litigiu. În plus, afirmînd la un moment dat: „Știu că acest *Estuar* și acest text vor supăra pe mulți”, Marta Petreu sugerează, în mod fals, un acord de principiu ce ar fi existînd între autoarea însemnărilor polemice și autorii celorlalte articole din cadrul *Estuarului*. Cel puțin în ce mă privește, consider că lucrurile nu stau așa și doresc să lămuresc următoarele aspecte:

1. Pentru a-și susține punctul de vedere, M. Petreu își exprimă perplexitatea în fața unei *„republici a literelor române”* structurate, chipurile, foarte rigid, cu buni și răi, *„ca un labirint de reguli dure și secrete, sute de interdicții cvasisecrete a căror involuntară sau premeditată încălcare atrage după sine prompta excomunicare a imprudentului”*; perspectiva care ni se propune este aceea, osificată, a unor **obsesii**, fie pozitive, fie negative: *„Iată, în topul «răilor», Breban e întîiul. Literatura română are, în acest moment, nu numai obsesii benefice – Obsesia Manolescu, de pildă – ci și interdicții. Aspre”*. Imaginea este pasionantă (nu-i așa?), seamănă cu un roman de mistere, în care pătrunzi cu sufletul la gură, încercînd să-ți dai seama, cu o secundă mai devreme, cine e ucigașul cel feroce, cine – cavalerul cel viteaz. Sînt dezolat că trebuie s-o dezamăgesc pe preopinenta mea, dar viața literară cred că are mai puține crime pasionale și mai multă logică: fiecare participant la ea trage consecința propriilor sale acte. Dacă

interviul pe care N. Manolescu i l-a luat în 1990 lui Ion Iliescu a provocat ridicări din sprîncene, anumite opinii pe care același N. Manolescu le-a avansat într-o cronică literară la cartea lui I. Negoițescu au fost amendate cu decență și argumente (vezi *Familia* nr. 7/1991, p. 3; vezi *Steaua* nr. 8/1991, p. 13) și fără temeri față de o... obsesie benefică. Iar dacă Nicolae Breban se lansează pe zeci de pagini în insinuări și ironii, este la fel de firesc să primească răspunsul cuvenit. Relația este de la cauză la efect. **Cu toții sîntem responsabili de propriile gesturi publice** – iată ce a adus nou în viața noastră (nu numai literară) revoluția din '89. Și chiar dacă unii vinovați, pe plan politic, mai sînt protejați de funcțiile pe care le dețin, în plan literar vinovățiile sînt sancționate cu o monedă implacabilă: cuvintele. A fost depășită în trombă concepția tabu-urilor și a monștrilor sacri, iar libertatea presei a adus cu sine și o descătușare totală a spiritului critic. Iată de ce trăim într-un context în care oricine este obligat să dea seamă, în orice clipă, în fața celorlalți, de propria atitudine. E adevărat că se creează antipatii și se nasc repulsii, însă ele îi vizează pe cei care se recuză de la transparență, preferînd echivocurile și luptele subterane.

2. Din perspectiva contextului literar văzut ca structură osificată, concluzia pe care o trage Marta Petreu este a conspirației masive împotriva eroului singuratic: *„împotriva lui Nicolae Breban s-a pornit armata de blindate a exilului, plus o parte din infanteria internă.* (...) *Toți combatanții par a se fi molipsit de la tonul insolit și resentimentar al romanelor lui Goma. Dacă noi, scriitorii, n-am avut curajul de-a fi alături de Goma în momentul lui mare, deci în '77, ne spălăm oare culpa doar preluîndu-i răfuielile și imitîndu-i tonul?"*. Nimic mai nobil decît să sari în apărarea celui slab și persecutat, a celui pus la zid de o suspectă conjurație. Cît spirit de sacrificiu pentru cauza culturii române și a moralității în viața publică! Numai că viciul de fond al argumentației scriitoarei constă în ocolirea deliberată a cauzelor, ieșirea din relația strînsă cauză-efect: se face abstracție, cu o ciudată inocență, de debutul polemicii, sînt luate în considerare numai efectele pe care le-a produs aceasta, după care, pentru sprijinirea propriului punct de vedere, se merge înapoi în timp pînă la găsirea pretextului potrivit, care este alipit la demonstrație, sub formă de „cauză reală". Cu o astfel de logică putem dovedi că Nicolae Breban

a atacat exilul pentru că el însuși nu se solidarizase cu Paul Goma în '77 sau (de ce nu?) că Goma a inițiat mișcarea ce-i poartă numele doar ca să poată fi compătimit cu ironie, în prezent...

3. Tot bizară este logica Martei Petreu și într-o altă situație: *„Dacă cineva urmărește să demonstreze lipsa de credibilitate morală a lui Nicolae Breban, nu prin replici de genul «Și ce dacă am fost prieteni? și ce dacă am fost oaspetele tău? și ce dacă am mîncat și am băut împreună? acum a venit vremea să spun tot ce știu despre tine» o poate face: fiindcă, ce tristețe, un asemenea ton și-un asemenea argument mă fac să mă întreb ce fel de morală e asta?: căci de la un prieten pe care l-ai avut oaspete la masă te aștepți, dacă a murit prietenia, la tăcere, iar nu la insulte...”*. De data aceasta, printr-o lovitură piezișă, este sugerată lipsa de moralitate (a cui? a unei „anumite părți" a celor care se înfruntă?). Înainte de a vedea despre ce e vorba, să notăm cu stupefacție că cineva care se revendică de la o naivitate de tip provincial și care n-a reușit decît relativ de curînd *„să-l vadă la față pe autorul* Buneivestiri*”* este totuși atît de documentat (din presă? de la televiziune? din vreo notă informativă?) în legătură cu persoanele cu care a mîncat și a băut Nicolae Breban. De altfel, lista comesenilor lui N. Breban se va tot extinde, probabil, odată cu amplificarea polemicii: reproșul acesta i-a mai fost făcut Ilenei Mălăncioiu (*Contemporanul – Ideea europeană*, nr. 39/1991, p. 9), *„unui fost prieten* (...) *poet român ce trăiește în America!”* (*rev. cit.*, nr. 24/1991, p. 1) și lui Paul Goma însuși, care ar fi băut cu ingratitudine whisky-ul fostului său protector. Este cel puțin ciudată această concepere a vieții literare și a schimbului de idei prin prisma cumetriilor sau a eventualelor participări comune la chiolhanuri. Asemenea gen de servituți nu fac decît să ne apropie într-adevăr de un detestabil balcanism. Iar dacă e vorba de tema prietenului ingrat, conducătoarea *Apostrofului* ar fi fost obligată să observe că răspunsul lui P. Goma a fost publicat în numărul 30/1991 al *Contemporanului*, în timp ce „amicul agresat" începea deja în numărul 30/1990 al aceleiași reviste să vorbească despre „fripturiștii" din exil, deci cu un an mai devreme!

Iată cum agresorul este transformat în victimă persecutată, iar cel care are curajul să răspundă unui lanț de provocări este privit cu o ipocrită indignare, fiind acuzat de *„întristătorul spectacol al datului poalelor peste cap, în văzul națiunii”*. Sau la Nicolae Breban n-au fost

valabile aceleași precepte morale care să te împiedice a-l ataca pe prietenul ce ți-a stat la masă? Autorul *Buneivestiri* și susținătorii săi fac mare caz de niște principii pe care tot ei le încalcă primii. Și pe urmă cum îți poți dovedi **moralitatea** de fost prieten: stînd înspăimîntat sub ploaia de lovituri? Dacă ne orientăm după această bizară perspectivă, care îți cere să taci și să rabzi, Paul Goma într-adevăr nu este un scriitor „moral": a știut să spună lucrurilor pe nume, chiar dacă (și mai ales dacă) ele au fost neplăcute.

4. Cu o singură idee din pledoaria Martei Petreu sînt de acord. De altminteri, aici cred că se deschide o discuție mai largă, ce va fi continuată și nuanțată de mulți alții. Oricare ar fi imaginea din viața socială sau literară a unui scriitor, nu cred că avem voie să cenzurăm discuțiile privitoare la opera sa. Consider că va trebui să apelăm la o dublă grilă critică, estetico-etică, dar să nu condamnăm la desuetudine opera numai datorită slăbiciunilor omenești ale creatorului ei. Acesta este și motivul pentru care am înțeles să contribui la *Estuarul* privitor la **romanele** lui Nicolae Breban, nu la polemica sa din viața literară. Abila scriitoare clujeană ar fi putut opta între două soluții: fie s-ar fi limitat la o discutare strict estetică a universului romanesc brebanian (este ceea ce au făcut Petru Poantă și Alexandru Vlad la lansarea volumului *Pîndă și seducție* la Cluj), fie ar fi menționat cu obiectivitate și neutralitate polemica în desfășurare, **enunțînd capetele de acuzare** (!), și ar fi trecut apoi la analiza operei, care prezintă mai mult interes decît o dispută ce nu-l onorează pe romancierul bucureștean. Încercarea de a reechilibra raportul de forțe, întărind poziția polemistului Nicolae Breban prin prestigiul unui *Estuar*, este un procedeu incorect în primul rînd față de colaboratorii acestei reviste a tinerilor scriitori.

Sper că din aceste rînduri a reieșit nu o înverșunare, ci o nevoie de clarificare. Îmi declin onoarea de a fi inclus în vreunul dintre grupurile aflate în dispută. În fond nu sînt decît tot un provincial naiv, concitadin cu preopinenta mea. Nu cunosc complicatele mecanisme ale culiselor (și, deci, nu știu nici măcar dacă ele există). Îmi exercit doar dreptul de a citi ceea ce scrie negru pe alb, de a compara și de a trage unele concluzii personale, pe care, uneori, le consider demne de a fi făcute publice. Atît și nimic mai mult.

(1992)

Struţul face politică

O carte, odată publicată, ar trebui să se mențină singură, să se adreseze direct cititorilor. Orice autor care sare în apărarea sau explicitarea propriilor cuvinte riscă să fie privit cu suspiciune: nu i-a ajuns un volum întreg pentru a se exprima? Cînd îți apare numele pe o carte și încerci să te mai referi ulterior la ea, trezești neîncredere.

Situația se aplică doar parțial în cazul meu. Deși sînt îngrijitorul ediției de *Scrisori întredeschise* a lui Paul Goma (Ed. Multiprint și Revista *Familia*, Oradea, 1995) – nu în această calitate voi scrie rîndurile de mai jos.

Vreau doar să fiu consecvent cu mine însumi, cel care n-am putut fi de acord, în ultimii ani, cu o sumă de idei exprimate public în presa noastră. Mi s-a părut, de fiecare dată, că tăcînd, necontrazicînd ideile șchioape (cînd nu de-a dreptul schiloade) ale unuia sau ale altuia, mă fac complice la o falsitate de gîndire.

Totuși, sintagma **gîndire schiloadă** este un dulce eufemism pentru articolul publicat de Cătălin Țîrlea în *Adevărul literar și artistic* din 9 iulie 1995, p. 10. Rubrica (*Prostia la români*) prin care publicistul își caută consacrarea i se potrivește de minune, la fel ca și motto-ul, cu grijă ales: „Aici, în țara mea, unde sub fiecare pietricică se ascunde o comoară de prostie...”.

Recunosc, mă obișnuisem în ultima vreme să urmăresc cu zîmbet indulgent revărsarea de diletantism a lui Cătălin Țîrlea, la televiziune sau în diverse reviste, aroganța și suficiența agresivă a personajului. Îmi spuneam că de vină este lipsa de experiență și că se va mai șlefui, odată cu avansarea în ani și lecturi (deși admiteam, rușinat, că am aceeași vîrstă cu el și mă indignam cînd îl auzeam vorbind – probabil cu un tic de reporter – în numele tinerilor scriitori).

Însă, de această dată, impostura este prea răsunătoare (întrucît este însoțită de bădărănie) pentru a o lăsa fără replică. Sub

titlul *Obiceiuri mahalagești*, Cătălin Țîrlea își dă cu părerea despre cartea lui Paul Goma, anterior amintită. „Avizata" cronică debutează și continuă sub semnul stupefacției și al semitreziei uluite: *„Citesc și nu-mi vine a crede! Și iar citesc. Și iar nu-mi vine a crede! Și zic că nu se poate! Și totuși uite că se poate, chiar dacă zic eu că nu se poate..."*.

Tinerețea sa (de care face paradă) și necontenita uimire îl împiedică pe C. Țîrlea să vadă adevăratul conținut al cărții pe care s-a prefăcut că o citește; în consecință, o rezumă, cu vulgară superficialitate, astfel: *„scrisori deschise, ne-deschise și între-deschise, adresate cui vrei și cui nu te aștepți, de la Heinrich Böll la Gabriela Adameșteanu și de la Nicolae Ceaușescu la Ion Iliescu"*. Pentru pedestrul recenzent nu există valoarea de **document** a rîndurilor pe care le citește; **document** al unei epoci, **document** al demnității cu care un om înfruntă vicisitudinile istoriei și ale politicii, **document** al lașității, necinstei sau neghiobiei altora. Lui C. Țîrlea *„îi provoacă delicii"* doar tonul polemic, pe alocuri pamfletar și uneori, într-adevăr, discutabil al lui Paul Goma – și atît! Totul este perceput la nivelul visceral, instinctual, de cine-înjură-pe-cine. C. Țîrlea nu vede altceva decît o *„carte de bălăcăreli"*, în care *„ăștia, după ce se bălăcăresc ca la ușa cortului, dup-aia se înțeleg foarte bine"* (?!).

De mult nu mi-a fost dat să văd un spectacol atît de răsunător al diletantismului infatuat. De unde pînă unde Paul Goma *„habar n-are ce s-a întîmplat și ce se întîmplă în literatura română de 10-15 ani încoace"*?! Prin ce a jignit Goma tînăra generație, *„pe care n-o cunoaște și nici n-o va cunoaște vreodată"*?! Cînd croitorașul cel viteaz al tinerei generații n-are habar de trecutul apropiat, nu înseamnă că e valabilă și reciproca: nu înseamnă că disidentului anilor '70 îi sînt străine realitățile din prezent. Dimpotrivă, era suficientă lectura atentă a acestei cărți pentru a se evita un proces de intenții.

Dar pe mine m-a jignit nu atît superficialitatea analizei (aceasta se poate pune pe seama prostiei, care dă titlul rubricii permanente a lui Cătălin Țîrlea), cît insuportabila mojicie a tonului și stilului: *„de unde să știe Goma ăsta ce vom «conchide» noi, ăștia tinerii? Și ce se bagă el în «conchisul» nostru...?* (...) *Și am mai conchis încă o dată că pînă ce Goma și clienții lui nu vor deveni «trecut al României», în țara asta nu poate să miroasă altfel decît urît"*.

E suficient să răsfoim *Culoarea curcubeului* pentru a vedea că la fel i se adresau lui Paul Goma și haidamacii care îl trăgeau de barbă, îl îmbrînceau și îl băteau prin beciurile Securității, acum aproape douăzeci de ani. Iată o frumoasă consecvență!

În orice caz, îl invit insistent pe Cătălin Țîrlea să nu-și mai facă un obicei din a susține că vorbește în numele tinerilor, în general, dar mai ales atunci cînd afirmă că nu-l interesează realitățile și istoria noastră sub comuniști. O repet: sînt de aceeași vîrstă cu el și, prin chiar faptul că am îngrijit apariția acestui volum, am dovedit că pentru mine trecutul este important. Altminteri, risc să-l văd repetat.

Și să se mai hotărască ziaristul bucureștean într-o problemă: ori face politica struțului și nu se mai interesează de ceea ce ne-a precedat și ne condiționează astăzi, ori continuă să-i înjure pe cei care au avut curaj nu doar cu voie de la poliție. Dar, oricare va fi opțiunea sa, rezultatul va fi același: nimeni nu-l va mai băga în seamă.

(1995)

„Arta” propagandei

Într-una din cele mai valoroase cărți publicate la noi în ultimii ani, *Românii după ‘89. Istoria unei neînțelegeri* (Buc., Ed. Humanitas, 1995), Alina Mungiu analizează minuțios, printre altele, acțiunea propagandei, așa cum se manifestă aceasta în statele autoritare. După cum scrie avizata cercetătoare, *„propaganda este tentativa calculată de a influența pe alții, în beneficiul propriu al propagandistului, sau al cauzei sale, prin prezentarea de informație selectată în acest scop”*.

Importanța studierii subiectului s-a impus încă din 1937, cînd s-a înființat în Statele Unite Institutul de Analiză a Propagandei, care a și publicat o detaliată descriere a fenomenului. Cîteva dintre metodele fundamentale de care se folosește propaganda sînt: focalizarea adevărului, etichetarea, generalizarea sclipitoare, transferul, mărturia, oamenii de bine, măsluirea cărților, dezinformarea și așa-numita platformă a vagonului. Toate sînt explicate de Alina Mungiu, discutate și exemplificate strălucit pe situații românești contemporane.

În cele ce urmează, îmi propun să fac public și să analizez un exemplu flagrant și foarte recent de propagandă prin tehnici combinate. Preludiul acțiunii trebuie identificat în revista *22* care, conform obiceiului săptămînal, publică în nr. 29/1995 un insert publicitar despre numărul proxim al *Adevărului literar și artistic*. Printre autorii și titlurile anunțate citim: Paul Goma, *Adresez mulțumirile mele domnului Nicolae Ceaușescu* și, respectiv, Cristian Tudor Popescu, *Gomora*. Este inutil să subliniez că prestigiul și ținuta intelectuală a revistei *22* constituie, deja, o primă falsă garanție pentru probitatea materialelor amintite. Deci o primă tentativă de manipulare a cititorilor.

Pe frontispiciul „Săptămînalului de cultură și atitudine” *Adevărul literar și artistic*, nr. 278/23 iulie 1995, deasupra titlului, în

chenar și cu litere de o șchioapă, stă scris: *Paul Goma: Adresez mulțumirile mele cele mai sincere domnului Nicolae Ceaușescu*. Pentru cititorul neavizat, o altă falsă garanție de bună credință este chiar avalanșa de termeni pozitivi din denumirea revistei, ce pare a-și propune identificarea „adevărului", din „literatură", din „artă" și din „cultură" [sic! – L.A.], prin intermediul „atitudinii" combative. Tot atîtea lozinci propagandistice, cum vom vedea îndată.

În sfîrșit, în paginile 6-7, centrale, ale revistei, sub mențiunea repetată „Document" (a treia falsă garanție!), este publicată nu o luare de poziție satiric-memorialistică a fostului disident – după cum ne-ar fi îndemnat titlul intervenției s-o credem – ci... un grupaj de „acte" provenite din Arhiva S.R.I., avînd serie, număr, indicații de pagină etc. (al patrulea fals indiciu de probitate!). Despre ce este vorba, concret?

Putem citi aici patru declarații date de Paul Goma în timpul arestării sale din aprilie-mai 1977; fragmentul unei note informative injurioase semnate de Alexandru Ivasiuc, care îl vizează pe același P. Goma; o notă de excludere a lui P.G. din Uniunea Scriitorilor, semnată de secretarul Ion Hobana. Fiecare text este precedat de un titlu, iar întregul grupaj este comentat în prima pagină de redactorul-șef al revistei.

Dar de ce era nevoie de atîtea indicii (mai mult sau mai puțin mascate) de onorabilitate, înainte de publicarea acestor texte? Simplu: deoarece toate, fără deosebire, se străduiesc să răstoarne imaginea, general acceptată, de oponent curajos și demn a lui Paul Goma în confruntarea cu absurditățile ceaușiste. Toate încearcă să facă din alb – negru. Întrucît faima de oponent a lui Paul Goma este rezultatul unor gesturi publice răsunătoare și al unei largi recunoașteri a presei internaționale, nu i se putea opune un șir de amintiri veninoase sau de explicații răuvoitoare. Era nevoie tot de fapte concrete, de „documente" – iar ele au fost găsite.

*

Înainte de a analiza situația în detaliu, voi deschide o scurtă paranteză. Cu trei ani în urmă mi-am permis să contrazic polemic un eseist (Ștefan Borbély) care punea la îndoială obiectivitatea și

credibilitatea jurnalelor de detenție, pe motiv că era vorba de autori care își descriau propriile suferințe. Acest fapt, susținea criticul, relativizează adevărul propriilor mărturii și, pentru a afla realitatea, ar trebui să așteptăm publicarea unor **documente** care, doar ele, fiind **obiective**, ne vor ajuta în restabilirea adevărului despre epoca trecută. Pe atunci răspundeam la acele rezerve astfel: *„în ce măsură un (să zicem) proces-verbal agramat, completat de un gardian mahmur, privind predarea-primirea unui lot de deținuți este mai...* document *decît mărturiile scrise ale deținuților înșiși?! Deci numai actele și mărturiile emanînd de la torționari pot fi luate în considerare, cînd se va scrie istoria adevărată a anilor '50?"*.

Ei bine, iată că astăzi avem de-a face cu mult rîvnitele „documente", dar care, toate, fără deosebire, culpabilizează victima. Putem spune, oare, că am restabilit normalitatea? Au devenit, brusc, mai credibili torționarii care emit documente (ieri – Securitatea, azi – S.R.I.), decît deținuții care își mărturisesc supliciile?

Dar lucrul cu adevărat important este că, de această dată, putem consulta și mărturiile victimei. *Audiatur et altera pars* este un principiu elementar în justiție. Era suficient ca redactorul-șef al *Adevărului literar și artistic* (săptămînal de cultură și atitudine) să răsfoiască volumul *Culoarea curcubeului*, în care Paul Goma explicase, de ani de zile, toate faptele și detaliile în discuție. Nefăcînd necesara comparație și verificare a „documentelor" și expunînd o singură perspectivă, interesată, Cristian Tudor Popescu a păcătuit printr-o primă culpă a propagandei: **măsluirea cărților**. Potrivit Alinei Mungiu, tehnica de **măsluire a cărților** (*card stacking*) constă în *„dispunerea de informații corecte, dar selectate, pentru a induce o concluzie greșită* (...)*, aranjarea unor fapte astfel încît să fie unilaterale"*. Repet: o banală consultare a scrierilor lui Paul Goma l-ar fi scutit pe ziaristul de la *Adevărul...* de tapajul triumfalist al celui care a descoperit apa caldă, însă mai ales l-ar fi obligat la dispunerea echilibrată, polifonică, a informației în pagină. Dar să venim, concret, la argumente.

*

Citim în *Adevărul literar și artistic* documentul de excludere a lui Paul Goma din Uniunea Scriitorilor. Nu ne va fi greu să

înțelegem că publicarea sa tendențioasă, astăzi, reflectă tehnica propagandistică a **platformei vagonului** („Band wagon: *a spune publicului că toți ceilalți membri ai comunității au aderat deja și că mai bine aderă în ultimul moment (sar pe platformă) decît să fie lăsați în urmă*"). Din moment ce scriitorii au fost de acord cu excluderea, trebuie să fi existat o nemulțumire de ordin profesional, nu-i așa?

Ei bine, nu! E suficient să cităm cîteva fragmente pentru a sublinia semnificația profund politică a gestului de excludere. Potrivit notei, semnate de Ion Hobana, P. Goma practică *„o activitate neconformă cu îndatoririle elementare ale unui cetățean al R.S. România, denigrînd conducerea statului și partidului, organele de conducere ale Uniunii Scriitorilor și ale Consiliului Culturii și Educației Socialiste, precum și mulți scriitori.* (...) *Paul Goma nu vede nimic pozitiv în societatea noastră socialistă, construită cu multă trudă de poporul român, sub conducerea partidului".*

În timp ce citim, nu ne vine a crede. La cinci ani după (ceea ce s-a numit) Revoluție, cineva continuă să fie acuzat pentru faptul că a denigrat... conducerea de partid (comunist) și de stat (ceaușist)! Iar o jalnică însăilare pentru a acuza pe un oponent al lui Ceaușescu, în 1977, mai poate trece, și azi, drept probă a vinovăției sale! Hotărît lucru, sîntem în plin suprarealism.

De altfel nici Securitatea însăși nu punea prea mare preț pe teribilul document. Citez din *Culoarea curcubeului* un fragment de interogatoriu, cînd i se arată scriitorului foaia cu pricina: *„Am citit-o. Era în regulă. Ștampilă, semnătură (a lui Hobana, evident). Reieșea din hîrtia aceea că mă exclusese mai întîi Consiliul Asociației Scriitorilor din București, apoi (nu mai țin minte, dar parcă în aceeași zi) Consiliul Uniunii Scriitorilor.*

– Pare în regulă, am spus, restituindu-i-o. Numai că nu văd cît o să atîrne la proces. (...) în cazul «probei» de la Uniune, nu consiliile decid excluderile.

– Că nu le dai tu voie!

– Că nu le dă voie statutul.

– Căcat – statut! Uite-acolo, negru pe alb: ai fost exclus...

– La proces, o să spun care este părerea Securității despre statutul Uniunii Scriitorilor: căcat".

În condițiile anilor ‘70, Securitatea avea suficientă autoritate pentru a-și procura orice fel de act (elogios sau denigrator), despre oricine, de la orice instituție. Halucinant este faptul că un asemenea „document" prefabricat mai poate părea valabil cuiva și astăzi!

*

Voi admite, în schimb, valoarea reală de document a notei informative semnate de Alexandru Ivasiuc. După atîtea acuzații că autorul *Păsărilor* a fost un colaborator al Securității (acuze respinse în numele pietății față de cel dispărut în condiții tragice, sau prin condamnarea ca resentimentar a celui care încerca să se apere etc.), iată că este publicat, negru pe alb, un fragment al complicității romancierului cu odiosul organ. Este vorba de contribuția premeditată a unui scriitor la defăimarea și insultarea unui coleg de breaslă. E nevoie să ofer citate? Iată-le: *„Paul Goma are o inteligență săracă, o ușoară ambiție și prezumție.* (...) *A ajuns o unealtă docilă a* Europei libere, *a lui Țepeneag și a Monicăi Lovinescu și Virgil Ierunca. E un rezultat al rămășițelor războiului rece, o personalitate supra-ambițioasă, ușor de manevrat, subtil, încăpățînat, conflictual..."* etc. etc. (Îmi este penibil să citez și pasajul care se referă la mama lui P.G., dar poate fi găsit în revista cu pricina, în dreptul notei informative.)

Se știe că între cei doi scriitori relația era tensionată, de cînd Al. Ivasiuc blocase în editură apariția romanului *Ușa* de Paul Goma. Unii, mai indulgenți, l-ar putea înțelege pînă la un punct pe Al. Ivasiuc pentru faptul că n-a fost un admirator entuziast al lui Paul Goma: în fond, fiecare are dreptul să-și selecteze prietenii cum crede el de cuviință. Dar de aici și pînă la a scrie un text injurios, pe care să-l înmîneze cu bună știință Securității, care s-a folosit atunci și acum de el pentru a combate pe un oponent al lui Ceaușescu – e o distanță prea mare, care nu poate fi înțeleasă.

În ceea ce mă privește, nu consider că rîndurile scrise de Alexandru Ivasiuc în reprobabila sa delațiune îl caracterizează pe Paul Goma. Cel mult, pot să-l insulte – dar asta e deja altă discuție. Rămîne de stabilit, însă, dacă, prin răsfrîngere, nu cumva îl caracterizează pe Al. Ivasiuc însuși. Și, mai ales, în contextul publicării în *Adevărul literar și artistic*, ele reflectă acea tactică propagandistică

numită **mărturie** („Testimonial: *a avea o persoană respectată sau detestată, care să afirme că o idee sau un program* [sau o persoană – adaug eu] *sînt bune sau rele"*).

*

Grupajul de „documente" mai cuprinde patru declarații semnate de Paul Goma (din care două redactate și contrasemnate de maiorul Goran Gheorghe, în calitate de anchetator). Nu mă voi referi acum la textul în care romancierul recunoaște cinstit că a criticat în Occident lipsa de libertate din România; de asemenea, voi lăsa la o parte declarația în care scriitorul relatează cu amărăciune obstacolele pe care le-a avut de înfruntat la Uniunea Scriitorilor, în dorința de a-și publica volumele în țară sau de a găsi de lucru. Aceste texte n-ar face decît să-l avantajeze, astăzi, pe Paul Goma în ochii unui analist obiectiv și onest.

Merită o atenție deosebită, în schimb, declarația supratitrată *Disidență de lux*. La insistențele anchetatorilor, arestatul dă amănunte despre cîștigurile realizate în Occident, în urma tipăririi scrierilor sale. Publicarea acestui „document" de către redacția *Adevărului...*, care i-a adăugat un titlu și un comentariu tendențios (în prima pagină), se încadrează în tehnica de **focalizare a adevărului** („focused truth, *sau selectarea și aranjarea informației, astfel încît să se obțină efectul dorit"*). În consecință, nu se spune nici un cuvînt despre faptul că P.G. a trăit ani de zile fără un salariu stabil, împreună cu soția sa (tot fără serviciu) și copilul, fiind dat afară din toate locurile de muncă, întreținíndu-se cu toții din pensia socrului scriitorului. În schimb, sînt înșirate sume cu două sau trei zerouri, în mărci sau franci. Bani pe care, culmea, autorul nu totdeauna a reușit să și-i recupereze din Vest, după cum explică el însuși mult mai plastic în *Culoarea curcubeului*, redînd intelectuala dezolare a unui securist anchetator:

„– Bă, futu-le muma-n cur de rechini capitaliști! Bă, cum știe ei să te jupoaie – că te-a jupuit, Gomiță, te-a folosit pentru reclama lor, pentru propaganda lor împuțită, ți-a dat cinci mărcuțe, de-o țuică – și sula! Tu știi, bă, că neamțu te-a scos dator? (...) Am mai văzut fraieri la viața mea, dar ca tine... Zău că mi-am schimbat părerea despre tine. Ziceam

că, dacă tot ne-ai dat dureri de cap cu cărțile alea, măcar iei niște dulari pe ele. Ai luat ciuciu! Zău că nu te mai consider... Bistrane, pui hîrtiile alea... știi tu unde... Salut! Salut! Îi salut și pe fraierii cu cioc!".

Într-adevăr, Bistran a pus așa de bine „hîrtiile alea" încît peste aproape douăzeci de ani au fost publicate, cu mare tapaj, în *Adevărul literar și artistic*.

*

Scopul rîndurilor de față nu este de a judeca sau înfiera faimoasa frază: *„Adresez mulțumirile mele cele mai sincere domnului Nicolae Ceaușescu"*. Trebuie să notez, însă, că în acest caz **focalizarea adevărului** se realizează prin repetiția obsedantă și tendențioasă: formula apare tipărită, o dată, în revista *22*, a doua oară pe frontispiciul *Adevărului literar și artistic*, a treia oară în vîrful celor două pagini de „documente", a patra oară ca titlu („din redacție") al declarației din 6 mai 1977, a cincea oară – în textul propriu-zis. Dacă existau, într-adevăr, atîtea dovezi de colaboraționism al lui Paul Goma, de ce era nevoie să ni se scoată mereu ochii cu una și aceeași frază?

Îi las pe cititori să judece gravitatea frazei respective, iar eu, pentru obiectivitate, voi da cuvîntul și apărării (adică exact ceea ce n-a făcut redactorul-șef al *Adevărului...*). Autorul *Culorii curcubeului* explicase pe larg situația zilei de 6 mai 1977, cînd se găsea după cîteva crize cardiace (ca urmare a regimului de detenție și interogatorii), într-o stare de semi-conștiență (din cauza drogării repetate, prin administrarea de pastile și injecții) și după cîteva izbucniri nervoase și lacrimogene (ca reacție la presiunile psihologice la care-l supuneau anchetatorii, pentru a-l obliga să scrie o anumită *„frăzulică"*): *„Cum or să-mi dea ei drumul, fără să obțină ceva la mînă?* ***De aceea*** *îmi fusese mie frică, atunci cînd plînsesem pentru prima oară. Îl simțeam, ascuțit, pe Vasile hotărît să-mi smulgă «frăzulica» – așa îi zicea el. Hotărît și cu o răbdare de înger: în fața mea se adunaseră vreo cincisprezece foi de hîrtie, pe care eu scrisesem că regret că îl înjurasem pe Ceaușescu, trebuia să-l fac de rîs în termeni politicoși – toate «deocamdată nefolosibile» – fiindcă nu conțineau frăzulica.*

El zicea: «Nu-i bună nici asta, deocamdată nu e folosibilă, o punem deoparte, să încercăm alta, mai bună, care să conțină și frăzulica»

și mi-o citea de două-trei-patru ori și eu ziceam «Bine» și scriam exact ce mai scrisesem, și «Grenadă» o lua de la cap și la un moment dat m-a oprit din scris și a zis «Acum introdu frăzulica» și mi-a pus petecul de hîrtie în față și eu am scris: «Și acum introduc frăzulica pe care domnul colonel...», dar Vasile m-a înjurat de mamă. Și iar am luat-o de la cap".

Cam acesta a fost contextul scrierii frazei cu pricina. Și, trebuie să recunoaștem, cu totul diferit a fost ea prezentată publicului larg, acum, după douăzeci de ani. Un motiv în plus ca să mă îndoiesc de **adevărul** pe care ar vrea să mi-l înfățișeze acest „săptămînal de atitudine". Dar să judece fiecare, singur, de partea cui se află adevărul...

*

Poate că unii cititori de bună credință se vor întreba: de ce s-a iscat această furtună din senin? Ce mai contează, astăzi, ce și cum a scris Paul Goma, într-o anumită anchetă la Securitate? Răspunsul e foarte simplu: toți ceilalți disidenți care și-ar fi putut spune părerea, după '89, despre guvernarea țării au fost mînjiți și calomniați metodic. Nici unul n-a scăpat: Doina Cornea, Mircea Dinescu, Ana Blandiana, Dan Petrescu, Dumitru Mazilu etc. Paul Goma a fost „uitat" pînă acum din două motive: 1) Nu dădea semne că ar vrea să se întoarcă în țară pentru a se implica activ în viața politică românească; 2) De acolo, de la Paris, critica uneori atît de virulent și feroce opoziția și pe liderii ei, încît putea să ofere, cu totul involuntar și indirect, un avantaj puterii actuale.

Ei, dar aceste două „atuuri" ale lui Paul Goma au dispărut în clipa în care, pe de-o parte, i-a adresat o distrugătoare scrisoare deschisă „tovarășului Ion Iliescu", argumentîndu-i detaliat acestuia impostura în care se găsește și cînd, pe de altă parte, și-a anunțat public intenția de-a candida la Președinția României. Venise momentul să se înceapă discreditarea propagandistică și a lui Paul Goma, cu sprijinul activ al S.R.I.-ului, „echidistanta" noastră poliție politică. (O mică întrebare: ce temei mai putem pune pe obiectivitatea faimoaselor documente secrete ale Securității, astăzi preluate de S.R.I., cînd, iată, ele sînt manevrate pentru a dovedi cele mai absurde lucruri:

faptul că un celebru anticomunist și oponent al lui Ceaușescu ar fi fost, vezi Doamne, un admirator al fostului dictator?!)

Din păcate conștiința publică nu mai ține minte cine a lansat pentru prima oară, în alegerile anterioare, zvonul aberant că Emil Constantinescu a fost procuror, sau că a divorțat, sau că și-a înșelat nevasta etc. etc. În schimb ne consolăm cu ideea că îl cunoaștem pe cel care, sub semnătură, a afirmat pentru întîia dată despre anticomunistul Paul Goma că a fost un lingău al *„cizmelor lui Ceaușescu”*. Acest **scriitor** se numește Cristian Tudor Popescu.

Dacă Virgil Ierunca și-ar scrie un nou volum din *Antologia rușinii*, ar trebui să înceapă, de astă dată, de la litera P. Nu degeaba recunoaște redactorul-șef al *Adevărului literar și artistic* că, în aprilie 1990, după ce publicase un articol împotriva disidenților, întîlnindu-se cu foști amici ai săi, *„în ochii multora citeam dorința acută de a mă scuipa”*. Vor fi ghicit ei cîte ceva, acei amici, încă de acum cinci ani.

*

Ne apropiem cu pași repezi de alegerile din 1996. Apar marile manevre de intoxicare în presă. Debutul furtunos tocmai s-a realizat. Va trebui să ne așteptăm probabil în continuare la alte „dezvăluiri”, și mai aberante și grosolane. Cine va fi următorul pe listă?

P.S. 1. În nr. 280/6 august 1995 al *Adevărului literar și artistic*, alți doi membri ai redacției se prind în aria calomniei. Deși „documentele” publicate anterior de revistă erau, preponderent, **declarații** smulse de la un anchetat care a fost bătut și drogat de anchetatori, iată că, brusc, aceste acte sînt interpretate ca... **scrisori**, **redactate cu deliberare** (?!). Notoriul propagandist comunist C. Stănescu, „răspunzîndu-i” pe prima pagină lui Val Condurache (care se delimita de manevra grosolană a *Adevărului...*), scrie: *„de ce oare nu și-a publicat dl. Paul Goma în masivul volum de* Scrisori întredeschise *și cele două scrisori care i-au dat atîta bătaie de cap polemistului de la* Monitorul *ieșean?”*. Simplu: deoarece P.G. n-a scris, în viața lui, astfel de scrisori!

Constantin Coroiu, recenzînd (în felul său original) un volum de critică, se întrerupe la un moment dat pentru a ne spune că

„Epistolele calde, vibrante, către «domnul Nicolae Ceaușescu» semnate de Paul Goma și publicate recent în Adevărul literar și artistic *nu ne duc, nici într-un caz, cu gîndul la valori morale"*. De unde *„epistole calde și vibrante"*, stimabile, cînd vorbim despre anchete brutale și declarații smulse de Securitate?! Hotărît lucru, gazetarii *Adevărului...* nu-și citesc nici propria revistă cu atenție – atunci cînd fac pe naivii. Dar, în acest caz, pînă și naivitatea este jucată, pentru a masca **dezinformarea**. Alina Mungiu ne descrie dezinformarea ca fiind *„propagarea conștientă și deliberată a faptelor și opiniilor eronate"*. Adică tocmai ceea ce înfăptuiește *in corpore* redacția *Adevărului literar și artistic*, într-o frățească solidaritate în abjecție.

Probabil că ordinele venite de sus vor fi fost extrem de drastice, avînd în vedere că se mînjesc atîția trepăduși pe rînd: Cătălin Țîrlea, Cristian Tudor Popescu, C. Stănescu, Constantin Coroiu. Aceștia, și toți cei care le vor urma, să nu mai mizeze pe indulgența noastră: nu-i vom uita.

P.S. 2. *„Habar n-ai tu..."* (și melodia continuă astfel: *„cum te alint / în gîndul meu / și cum mă mint, / mă mint mereu, / că mă iubești și tu..."*).

Se vede cu ochiul liber că le-am căzut cu tronc propagandiștilor de la *Adevărul literar și artistic*. După ce mi-am luat oboseala să demontez una din calomnioasele lor campanii de presă (iar textele mele au apărut în *Timpul* de la Iași, în *România literară* de la București, *în Lumea liberă românească* de la New York și în *Micro Magazin* din California, S.U.A.), am început să aflu o mulțime de lucruri noi despre mine însumi din coloanele *Adevăratei Scîntei a Tineretului Literar și Artistic*. De pildă că sînt un *„avocat local al lui Goma"*, un *„anonim"* și un iresponsabil (nr. 286), un autor de *„notițe polemice"* și *„demn urmaș în ale procuraturii"* (? – nr. 289), un *„publicist itinerant"*, *„foarte prezent cu note și notițe în revistele din provincie"* (nr. 290) etc.

Dar imensele hohote de rîs mi le-a stîrnit mai ales următoarea frază: *„Să vedem pe unde l-om mai întîlni săptămîna viitoare pe acest publicist itinerant care bîntuie prin subsolurile revistelor din provincie..."*. Gura păcătosului adevăr grăiește! Căci abia ce a trecut săptămîna și faimosul „Interim" m-a putut reîntîlni în *România*

literară analizînd o nouă prestație publică (vezi eseul *Trei sofisme*) a celebrului redactor-șef C.T. Popescu al teribilei gazete ultracentrale și progresiste.

Bietul *Adevăr...* nu mai face față nici măcar pe post de Mafalda! Redactorii săi ar trebui lăsați la vatră (sau reciclați, cu umorul lor nebun: la *Academia Cațavencu*!). După ce vor face cursuri intensive de scris-citit-vorbit-gîndit în limba maternă, poate mai stăm de vorbă. Pînă atunci: *ne supra crepidam*...

(1995)

Întrebări

1. Cîți sînt scriitorii români contemporani pe care să nu-i fi „înjurat" Paul Goma? Dar, pe de altă parte, cîți scriitori români l-au sprijinit pe Paul Goma în acțiunea sa din 1977? E adevărat că n-au fost mai mulți de doi (I. Negoițescu și Ion Vianu)? Cîți intelectuali români n-au afirmat, fără a-i fi citit cărțile, că Paul Goma n-are talent – răspîndind astfel un zvon lansat de Securitate?

[Pentru detalii vezi *Evenimentul zilei* care publică la 13 sept. 1995 un grupaj de documente și instrucțiuni ale Securității. De pildă, într-un *Plan de măsuri pentru neutralizarea activității ostile țării noastre desfășurate de Eugen Ionescu* [sic! – L.A.], sînt înșirate persoanele trimise de Securitate la marele dramaturg pentru a-l convinge de *„lipsa de valoare literară"* a cărților scrise de trei scriitori anticomuniști; printre ei, primul enumerat este P.G.: *„**Radu Beligan**, directorul Teatrului Național,* (...) *va fi îndrumat să-i vorbească (lui E. Ionescu) despre valoarea literară a scriitorilor Paul Goma, Dumitru Țepeneag și Virgil Tănase.* (...) *De asemenea, persoane ca **B. Elvin**, **Aderca Marcel, Radu Popescu** și **Gelu Ionescu*** (...) *îi vor demonstra incapacitatea celor amintiți de a crea opere interesante, motiv pentru care se dedau la alte acțiuni, pentru cîștigarea unei popularități ieftine, dar din care să profite cît mai mult din punct de vedere material. Regizorii **Leacu Gheorghe**, din Timișoara, **Lucian Giurchescu** și **Moisescu Victor*** (...) *îi vor demonstra (lui E. Ionescu) lipsa de valoare literar-artistică a lucrărilor scrise de Paul Goma, Dumitru Țepeneag și Virgil Tănase"* etc.].

2. Cîți cunosc biografia lui Paul Goma, constituită dintr-un șir de refugieri succesive, tot mai spre Occident, din fața năvalei rușilor și a urmașilor lor, securiștii români? Sînt mulți oare cei care, deși și-au văzut părinții arestați, au îndrăznit, totuși, să se pronunțe în favoarea Revoluției Maghiare din 1956? Cîți sînt cei care, după ce au făcut ani grei de închisoare și domiciliu obligatoriu, au continuat

să scrie, practicînd totodată cele mai bizare ocupații: *„fotograf ambulant, trompetist de sîmbătă seara, dezgropător de puieți la o pepinieră, descărcător-încărcător de cereale la un siloz, muncitor (necalificat) la secția de forjă a uzinei* Rulmentul *din Brașov, merceolog la* Agrosem*, în Făgăraș"* etc.? Care sînt autorii a căror publicare a continuat să fie blocată chiar și după „dezghețul" din anii '60? Cîți scriitori au fost turnați la Securitate în infame note informative de prietenul lor cel mai bun și fost coleg de pușcărie – cunoscut literat român studiat în manualele școlare? Cîți romancieri de la noi și-au trimis manuscrisele în Occident, fără aprobare de la stăpînire, fiind publicați de editurile Suhrkamp, Gallimard, Seuil, Elsevier, Hachette, Thule, Albin Michel, Juliard, Readers International? Dar neputînd să publice în propria țară?

Cîți scriitori i-au adresat, din România, scrisori deschise lui Nicolae Ceaușescu înainte de 1989, punînd în cauză întregul sistem comunist?

Cîți intelectuali au fost, în anii '70, arestați, insultați, bătuți de securiști, drogați cu aconitină (pentru a fi transformați în legume), anchetați cu cruzime, constrînși să semneze false declarații autoculpabilizatoare (pe care să le publice S.R.I.-ul, tendențios, după douăzeci de ani, în *Adevărul literar și artistic*)?

3. Știe cineva că, pînă acum, Paul Goma are 36 (treizeci și șase) de cărți scrise, din care a publicat, după 1989, abia vreo cincisprezece? A observat cineva că, în ultimele trei luni, lui Paul Goma i-au apărut în țară nu mai puțin de cinci cărți (*Scrisori întredeschise, Justa, Amnezia la români II, În cerc, Adameva*)? S-a gîndit cineva la paradoxurile care însoțesc opera lui Paul Goma?: 1) Cu toate că n-a fost publicat înainte de '89, a fost repudiat, din auzite, de... diverși „specialiști"; 2) Chiar dacă nimeni nu o spune cu voce tare, textele semnate de Paul Goma provoacă, în saloanele „subțiri", ale *high life*-ului literar, nejustificate strîmbături condescendente și penibile zîmbete în doi peri; 3) Deși cartea cea mai răsunătoare, în Occident, a fost *Ostinato* – romanul respectiv e departe de a fi o reușită literară (cu toate că a primit chiar și Premiul Uniunii Scriitorilor); 4) În ciuda faptului că Paul Goma este un important stilist al cuvîntului românesc, aproape toate comentariile literare insistă pe curajul autorului și prea puțin pe virtuțile – reale – ale cărților sale; 5) Cele

trei adevărate capodopere ale lui Goma – *Din calidor, Patimile după Pitești, Culoarea curcubeului* – au avut parte doar (cu două-trei excepții entuziaste) de neutre recenzii de întîmpinare.

Deci: poate cineva să afirme, cu mîna pe inimă, că scrierile lui Paul Goma și-au ocupat locul meritat în literatura română contemporană?

4. Întrebările pe care le-ați citit pînă acum – și care, oricum, trebuiau puse pe hîrtie – au ca pretext un moment aniversar: Paul Goma a împlinit 60 de ani. Este vîrsta la care, de obicei, se trage linia și se face o primă socoteală. Scriitorii încep să se gîndească la opera de senectute. Nu este acesta și cazul autorului născut în Basarabia, întemnițat în România și exilat la Paris. El pare, astăzi, mai hotărît ca oricînd să înfrunte, la fel de activ, anii care vin.

Paul Goma, ca simbol, este un reproș permanent și sîcîitor pentru pasivitatea noastră, pentru comoditatea și predispoziția noastră la compromisuri. Dar, totodată, prezența lui printre noi ne îndeamnă să fim mai buni, mai onești și, în primul rînd, mai intransigenți din punct de vedere moral. Este un model spiritual de care avem nevoie. La mulți ani, Paul Goma!

(1995)

Singurătatea alergătorului de cursă lungă

Editura „Nemira” îi propune azi cititorului român *Jurnalul* unui caz de excepție al literaturii noastre. Obișnuitele criterii de judecată ale criticului se văd puse în dificultate, în fața scrierilor lui Paul Goma. Caracterul cu totul insolit al rîndurilor care îți stau în față te plimbă între prudența în aprecieri (*Hic sunt leones!*), stupefacția în fața faptelor senzaționale, al căror părtaș – prin aflarea lor – devii și contemplarea entuziastă a îndemînării stilistice a autorului.

Este vorba, înainte de orice, de monologul pătimaș și artist al unuia din martorii de seamă ai vieții literare românești. Dar Paul Goma este un **martor de seamă** nu datorită rolului central pe care l-ar fi jucat în luarea deciziilor, în culisele literare ale anilor 60-70. Dimpotrivă, ipostaza sa este aceea, în parte ingrată, a marginalului care face eforturi cu totul disproporționate, pentru a debuta, care este „tolerat” în mod provizoriu de structurile redacționale, a ghinionistului cenzurat de fostul coleg de detenție, a scriitorului avînd totală interdicție de semnătură, din partea puterii comuniste și, mai ales, a disidentului care are curajul formidabil de a sfida tabuurile politice ale vremii, batjocorindu-l pe agramatul dictator.

Însă această marginalitate orgolios asumată îi oferă lui Paul Goma posibilitatea rostirii viguroase a propriilor adevăruri. Dezleagă mîinile, dar mai ales limba incomodului memorialist. Nici un fel de impedimente formale nu pun stavilă demonului polemic al temutului scriitor. Nimeni nu este iertat, pentru gesturile sale greșite, pentru ezitările sale în combaterea răului, pentru duplicitatea sau lașitatea sa. În mod cu totul neobișnuit (și călcînd hotărît pe urmele lui Soljenițîn), Goma își publică în **prezent** însemnările acidulate despre **contemporanii** săi și despre faptele lor de **acum**. Toate numele celor „răi” sau „mai puțin buni” sînt scrise și rostite apăsat. Bariera convențională a celor cincizeci de ani de pioasă tăcere asupra

nelegiuirilor este respinsă de scriitorul care înțelege să dea rîndurilor sale un pronunțat **caracter pedagogic**. Citindu-l, putem învăța să facem distincția – de multe ori atît de fragilă – între bine și rău, între alb și negru.

Țin cu deosebire să contrazic ipoteza – tendențios lansată – privind vreun **demers resentimentar** al scrisului lui Paul Goma. Este adevărat că, la prima vedere, făcînd lista „victimelor" sale – toate numele cele mai ilustre ale culturii române contemporane – precum și lăsîndu-ne influențați de vehemența tonului folosit, am putea fi păcăliți de o asemenea taxare superficială. Dar e suficient să examinăm mai pe îndelete **motivația** – întotdeauna limpede expusă – a unei invective lansate de Goma, pentru a ne înlătura din minte falsa imagine a unui scriitor nestăpînit, impulsiv și necugetat. Îi propun oricărui cititor de bună credință următorul minim exercițiu intelectual: de cîte ori va fi șocat, sau doar interlocat de ținta vreunei contestații a lui Paul Goma, ei bine, să întoarcă înapoi cîteva pagini: va regăsi mereu, fără greș, cauza evidentă a diatribei, faptele concrete, care au dus la „condamnarea" respectivei personalități.

Desigur, am putea discuta îndelung despre violența stilului, despre impproprietatea cutărui epitet, aplicat cutărui celebru scriitor etc. Dar vom putea începe această dezbatere asupra detaliilor, abia după ce vom cădea de acord cu un adevăr de principiu: avem de a face, aici, cu brutalitatea victimei, care înțelege să răspundă, cu toată energia, agresorului său: *„Fiindcă noi, Românii, așa ne-am făcut noi pe noi: sîntem solidari – dar nu cu victima, ci numai cu agresorul care în mod excepțional a luat-o peste bot – pentru că nu mai e dreptate pe lumea asta: cum adică, eu te mușc de cur și tu... nu muști, la rîndul tău, pe altul - ci te întorci la mine și mă lovești?, mă jignești?, păi dacă vede nevastă-mea ce mi-ai făcut?*

Fiindcă la noi, Românii – fie aceia și pecenegi – regula este asta: ne mai facem noi cîte o mică porcărioară în de noi (că oameni sîntem!), dar nu în perechi, nu prin relații bilaterale: propostă – ripostă – ci în cerc! Ca la Perinița, măi frate al meu! (...) *dacă eu te torn pe tine, tu nu mă torni pe mine, boule, că nu sîntem la box, în de noi doi!; tu torni mai departe...".*

Din acest carnaval al complicităților a știut să se sustragă Paul Goma. Și a făcut-o respingînd orice componentă „intelectualistă",

de bună creștere și socialitate, care este o piedică în calea rostirii, pînă la capăt, a adevărului. El și-a asumat, cu premeditare, dar și cu amărăciune, rolul bufonului de curte care, luîndu-i pe toți peste picior, spune adevărul în gura mare, camuflat sub platoșa satirei: *„Știu, firește, că nu pot cere de la alții să facă ceea ce fac eu. Eu nu sunt om, nu sunt membru al societății, eu nu respect convenientele, nu respect fidelitatea-în-prietenie, sînt brutal, sînt nedrept, sînt imposibil – deci îmi merit locul «în colț» – în care singur m-am postat – sau: încolțat... (și de acolo împroșc venin și înjurături).”*

Continuînd admirabila sa fervoare din 1977, cînd a inițiat mișcarea anticomunistă care-i poartă numele, în atitudinea lui Paul Goma s-a petrecut un fenomen interesant: sensibilitatea sa morală s-a întins la țesutul întregii societăți culturale. Scriitorul înțelege să protesteze cu aceeași vehemență la niște jumătăți de adevăr, strecurate, experimental, de un important romancier, la o întîlnire cu cititorii de la... Slobozia, ca și la niște notițe polemice nesemnate; la un șir de acuze nedrepte, care îl vizează pe I. Negoițescu, dar și la manevrele de culise, ce tind s-o marginalizeze pe Monica Lovinescu. Metamorfoza într-o ipostază servilă și duplicitară, a cutărui curajos romancier de pe vremea lui Ceaușescu, este resimțită ca o imensă cedare morală și penalizată în consecință. De ce să ne mai mirăm, în acest context, că Paul Goma sare ca ars, atunci cînd subtilul poet Marin Sorescu își precedă ministeriatul la Cultură, distrugînd volumul *Gardă inversă*? Sau atunci cînd celebrul filosof Gabriel Liiceanu își inaugurează editura Humanitas, sabordînd distribuția volumului *Culorile curcubeului* și trimițîndu-l apoi la topit?

*

Citind în manuscris paginile *Jurnalului*, am avut surpriza de a mă regăsi aici pe mine însumi, în două-trei rînduri. Ca un personaj în căutarea autorului său (?), am avut prilejul de a constata iritarea lui Paul Goma, la primirea unei scrisori din partea mea. Sper că iritarea lui nu va spori, văzînd acum publicat textul respectiv, care mi se pare important pentru imaginea pe care o am eu despre Paul Goma, cît și pentru a pune în evidență natura – de o maximă franchețe și... brutalitate – a relațiilor noastre epistolare. Iată, deci:

Cluj,
23 nov. 1993

Stimate domnule Goma,

Mă grăbesc să vă răspund în aceeași zi în care v-am primit scrisoarea și încep direct, atacîndu-vă frontal, cu o întrebare pe șleau: spuneți-mi sincer, există vreun prieten cu care să nu vă fi certat pînă acum? Pînă într-un timp, mă gîndeam la Mircea Iorgulescu, dar mi l-ați descris într-un hal cum într-adevăr nu merită. Apoi, știam de d-na Lovinescu și de dl. Ierunca. Iată că nici cu acea relație nu e totul în regulă. De Gabriela Adameșteanu nu mai vorbesc. M-aș gîndi că urmez eu pe listă, dar mă consolez urgent: 1. numele meu nu merită să figureze în așa o companie selectă. 2. legăturile epistolare dintre noi sînt mult mai recente (de la **recens***) și mai... platonice, ca să pot fi periclitat...*

Aș vrea să pot spune că ei sînt de vină, global, și fiecare în parte. Dar nu pot decît să-mi amintesc de o întrebare ușor patetică, dar întemeiată, pe care v-o puneam cu cîteva luni în urmă: atunci cînd inamicul a ieșit la atac, iar dv. aveți un singur glonț pe țeavă, de ce vă hotărîți să trageți tocmai în aliatul care stă în tranșee și refuză să iasă la luptă, alături de dv.? Alegerea mi se pare cam ciudată.

Nu mai spun că o astfel de opțiune presupune autoplasarea într-o ipostază aproape tragică: respins de ticăloși, ocolit de neticăloșii... dubioși, defăimat de invidioși și (în cel mai bun caz) neînțeles de către binevoitori, poziția dv. nu-mi pare deloc confortabilă. Culmea este că, deși urmați logica foarte coerentă a unei judecăți morale tranșante și lipsite de jumătăți de măsură, imaginea pe care riscați s-o lăsați (datorită unor concursuri de împrejurări defavorabile sau a unor... stîngăcii tactice) este aceea a unui gînditor pripit (care e constrîns să-și retracteze unele afirmații), mereu violent și supărat pe toată lumea. Dacă greșesc undeva, vă rog să mă corectați.

Părerea mea, concret, în cazul Liiceanu: am rîs de m-am tăvălit, citind-o pe minunata G. Adameșteanu, în legătură cu cinstea pe care i-a făcut-o Liiceanu lui Goma, pentru că l-a publicat în prestigioasa sa editură. Ba dimpotrivă, editura cu pricina, abia înființată în 1990, a devenit treptat prestigioasă (cam de prin '92-'93), doar datorită numelor publicate (printre care și al lui Goma...). Văd că mai pun și cei de la 22 / caru-nainte la boi! Cît despre topiri, n-aveți și aveți dreptate, după cum urmează:

1) ***n-aveți dreptate****, pentru că este dreptul editorului să topească volumele care nu se vînd. Dăruirea sau comercializarea lor, la prețuri derizorii, ar putea „strica" piața. Din nefericire, în România de azi, pentru a supraviețui,*

nu mai poți face raționamente înlăcrimat-sentimentale, ci strict economice. În plus, dacă s-au topit volume de Cioran, tot Humanitas publică masiv operele lui Cioran, pentru cine vrea să le cumpere. Dacă s-a topit Ierunca, este pentru că a) Piteștiul *s-a scos în două ediții, în tiraje mari, s-a găsit peste tot, pentru toți; și b) tot Humanitas l-a publicat din nou pe Ierunca, organizîndu-i, în plus, lansări de carte și conferințe-dialoguri prin toată țara. Deci, ce se pierde pe de o parte, se cîștigă pe de alta. Iar dacă este topită* Culoarea..., *în schimb sînt publicate* Gherla *și* Soldatul cîinelui*, la aceeași editură.*

2) ***aveți dreptate****, pentru că într-adevăr a fost o porcărie, într-adevăr n-a ajuns nici un exemplar din* Culorile... *în provincie, într-adevăr cartea a fost cenzurată subtil și sabordată cu metodă. Mai trebuia însă, cred eu, să țineți seama de alți doi factori:* ***al compensației*** *(tot Liiceanu v-a publicat alte două titluri) și* ***al oportunității*** *(riscul ca, atacîndu-l pe Liiceanu, să vă îndepărtați alți cîțiva prieteni, cum s-a și întîmplat).*

Știu: îmi veți răspunde – și veți avea perfectă dreptate – că, atunci cînd l-ați atacat pe Ceaușescu, nu v-ați ghidat după vreun factor de oportunitate. Dar îmi permit să observ că realitatea este cu mult schimbată: atunci, aproape toți erau împotriva lui Nea Nicu și vă țineau pumnii pe ascuns. Acum, vreți - nu vreți, există două mari tabere: a lui Iliescu, Funar, Vadim, Măgureanu & Co., care n-au decît de profitat de pe urma unor astfel de valuri, continuînd însă să vă deteste pentru trecutul dv. Și cealaltă tabără – oricît ar fi ea de subțire, șubredă, vetustă și impotentă – a lui Coposu, Manolescu, Blandiana, G.D.S., Liiceanu, tinerii liberali etc., etc., care cu timpul se vor constitui într-o alternativă și a căror atacare (doar pe jumătate întemeiată) îl plasează pe „atacator” în afara și a acestei sfere semantice. Întrucît, pînă acum, tertium non datur*, cine vreți să vă susțină și să vă sprijine, în aceste demersuri?*

Departe de mine ideea de a vă sugera vreun „oportunism”, de orice speță ar fi el. Între a analiza situația și a oferi soluții există o considerabilă diferență. Mai știu și că alte stimabile doamne au început prin a vă admira și au sfîrșit străduindu-se să vă impună punctul lor de vedere. Diferențele dintre ele și mine sînt cel puțin două: una esențială – ***eu nu sînt o doamnă****; și una fundamentală – e****u nu dau sfaturi,*** *eu analizez situația, pentru mine însumi, și pe urmă le spun și altora la ce părere am ajuns.*

Cu speranța că n-am fost mai insuportabil în această scrisoare decît în precedentele, vă salut cu aceeași stimă și prietenie din totdeauna.

Laszlo Alexandru

Destinatarul nu mi-a răspuns, direct, la conținutul acestei scrisori, deși i-ar fi fost extrem de ușor să-mi demonstreze că nu Paul Goma l-a **atacat**, de exemplu, pe Gabiel Liiceanu, ci scriitorul cenzurat a dat o replică, prin protestul său, la abuzul grosolan al editorului. I-ar fi fost foarte la îndemînă să-mi semnaleze că, pe neobservate, făcusem confuzia între victimă și agresor...

Dar, dacă nu mi-a răspuns **mie**, a făcut-o foarte limpede în opera sa și, printre altele, chiar în paginile prezentului *Jurnal.* Autorul a știut întotdeauna să facă distincția între **realitate** și **oportunitate** (*„adevărul este o categorie, iar adevărul-spus este o alta”*) – optînd cu hotărîre pentru prima variantă. Stupefacția cititorului inocent, care asistă la cascada invectivelor și la „mînjirea” persoanelor în aparență foarte onorabile o echivalează – respectînd, firește, proporțiile – pe aceea a lui Tvardovski, neputînd pricepe obstinația lui Soljenițîn în a relata, fără concesii, soarta „zekilor” din Gulag și samavolniciile paznicilor de lagăr. Aici, ca și acolo, scriitorul și-a luat pe umeri povara adevărului, rostit cu orice sacrificii; a plătit acest drept cu ani grei de închisoare, care fac ca rostirea lui să fie mai șuierată, iar bisturiul lui să taie mai profund. Dar, pentru a salva viața pacientului, operația este necesară...

*

Cele trei volume publicate de Editura Nemira (*Jurnal pe Sărite, Jurnal de Căldură-mare, Jurnal de Noapte-lungă*) oferă o contribuție importantă la mai buna cunoaștere a lui Paul Goma. În contextul literaturii depoziționale, non-fictive – care a cucerit piața de carte a acestor ultimi ani și pe cititorii interesați să cunoască realitățile ținute sub obroc de cenzura comunistă – diaristul Goma se înscrie ca un exponent de frunte. Dar, sub pretextul generos al titulaturii de „jurnal”, autorul nu totdeauna notează faptele ce i s-au întîmplat în ziua respectivă; evenimentul cotidian este permanent „agresat” de fluxul amintirii; prezentul este împletit cu trecutul: *„Senzație stranie: de amețeală, de pierdere a orientării. Din pricină că, în aceeași zi* ***scriu*** *timpul din 1978 și pe cel din 1993.”*

De altminteri, a scrie jurnal nu reprezintă o radicală modificare a perspectivei auctoriale: Goma nu va fi niciodată Procopius din

Cezareea, ființa schizoidă care zîmbește frumos la contemporani, la puternicii zilei, dar, în secret, îi încondeiază biciuitor, pentru posteritate. Asemenea felonii sînt, în mod evident, disprețuite de autorul nostru. Iată de ce jurnalul în sine nu este mai caustic decît restul operei: pentru că nu are, ca la alții, rostul de a dezvălui aici ceea ce a fost ocultat **dincolo** (*„cei care scriau jurnal concomitent cu scrisul cărților se simțeau nemulțumiți, frustrați că nu putuseră să scrie* ***adevărul*** *în romane, așa că îl «treceau» în jurnal”).* Nimic din toate acestea la Goma, pentru care însemnările zilnice – vorba vine! căci vom găsi zile fără nici o... linie, dar și alte zile, în care sînt notate capitole întregi – reprezintă o altă strategie de a pune în pagină temele și obsesiile recurente ale operei sale.

„Dați-i un tovarăș singuraticului și va vorbi mai mult decît ori-cine”, observa, cu blîndă ironie, Cesare Pavese. Ei bine, jurnalul lui Goma ține loc de *„tovarăș singuraticului”*, unde autorul ceartă pe alții, dar se interoghează și pe sine însuși, monologhează asupra etapelor și modalităților de creație a vreunui roman etc.: *„Din cînd în cînd mă opresc, citesc ce-a ieșit: găsesc că n-a ieșit prea rău – dar nu despre asta voiam să vorbesc. Sigur, și asta ar fi putut prezenta ceva interes pentru mine, dar altceva, altceva... Mă chem la ordine, mă îndrept, cu ochii țintă la «adevăratul obiectiv» – și iar mă trezesc pe de lături, departe de obiectiv... Și încă ceva: nu m-am hotărît – fiindcă* ***nu văd*** *– unde și cînd trebuie persoana I și unde, cînd, a III-a. Îmi spun: Lasă, aranjezi tu la urmă, ce contează persoana naratoare? și numai-decît: Ba contează persoana naratoare! Al dracului contează – dar eu nu știu* ***unde*** *să folosesc una, unde alta...”* etc.

Citind acest jurnal, viitorii cercetători și istorici literari ai lui Paul Goma vor găsi nu puține indicii de **poietică** romanescă, pre-cum și o imagine fidelă despre cronologia și circumstanțele publi-cării operelor sale, după 1989. De asemenea, sumare reflecții ale romancierului, privind unele cronici din reviste, deci întîmpinarea critică postdecembristă de care a avut parte.

Importante sînt aceste volume mai ales pentru sociologii lite-rari, care își vor putea clarifica situația diverselor grupuri scriitori-cești de presiune și gradul lor de complicitate/colaborare cu puterea comunistă. Nu în ultimă instanță, se pot regăsi aici pagini picante, pentru amatorii de cancanuri și de culise ale VIP-urilor. Observația

necruțătoare a autorului pătrunde pînă în cele mai insesizabile și colaterale amănunte ale comportamentului sau gîndirii scriitorilor: cutare romancier, pierzîndu-și dinții din față, mușcă din mămăligă sau din pîine cu buza de sus (!). Cutare critic important te întreabă ce mai faci, dar se îndepărtează grăbit, fără a mai aștepta răspunsul: pe el îl interesa doar să-și audă propria întrebare... Un scriitor se ține de braț cu soția, chiar și cînd intră pe ușă (?). Un eseist rafinat și aristocrat reacționează cu o logică buimăcitoare, atunci cînd „locotenentul" lui Iliescu este acuzat de crimă: *„Da, dragă, o fi cum zici, dar Gelu, după mamă, e un Sturdza – am cunoscut-o bine pe mama lui (a spus un nume), am dansat cu ea la balul de la... (și a spus iar un nume)"*.

Ca să nu mai vorbesc de adevărata performanță a portretelor literare, realizate prin însumarea unor detalii amuzante. Iată, în continuare, două exemple contrastante. Întîi, portretul ironic-duios al Monicăi Lovinescu (în tandem cu Marie-France Ionescu): *„Monica (i se mai spune, ea își spune: Monicuța) se odihnește, jucîndu-se – ca în curtea școlii, în recreații. Cine n-a văzut-o «bîrfind» cu Marie-France (altă Monicuță!) nu știe nimic despre viață, în general, despre sufletel în special: ce chicote, ce chirăituri, ce cotcodăcituri, ce hohote-țipete, cu lacrimi, pînă la sufocare și tuse; ce șoșoteală, cu ghionți, din aproape, ce pălmuțe, peste masă, ce (concluzii-provizorii-cu-premii) pupături – apoi, răsuflarea odată recăpătată, de la capăt: ce secrete, ce amănunte, ce înțepături la adresa... a cui o fi, unul – mai frecvent, una... Cu toate că și Monica și Marie-France au, fiecare în parte, program-încărcat, găsesc ele o «fereastră», lunară ori trimestrială, pentru un dineu în două, pentru o cură de rîs, în de ele, fetele, fiicele... În timpul cărora (acum divulg o taină cumplită) fac chef, consumă chiar și al-co-hol (de n-ar afla Eugeniibarbi și Lăncrănjanii...)! Sînt în stare să termine o butelie întreagă de vin!"*. Să recunoaștem că între vocea ușor răgușită, discursul cerebral și atitudinea hieratică a ziaristei de la *Europa liberă*, pe de o parte, și descrierea izbutită de Goma, pe de altă parte, distanța este foarte mare: dar aceasta nu face decît să umple de credibilitate liniile de forță ale unei personalități, căreia îi este pusă în lumină și fața ascunsă publicului...

Într-o astfel de serie, la loc de cinste, poate fi inclus un portret satiric: *„Ăsta-i Damian Necula... Băiat-bun, zice Tudoran. Vedea-l-aș*

cu el, peste el, la Washington! Inofensiv, spun alții – depinde ce înțeleg ei prin asta...

Pe mine mă neliniștește prezența lui Necula. Aș merge pînă la a spune că mi-e frică de el – dacă ar fi întrutotul adevărat: nu întrutotul, dar ceva frică tot mi-e de Necula.

Stai de vorbă cu doi-trei cunoscuți – pe un culoar, pe un trotuar. Vă aflați aproape, apropiați – ca să vă auziți, nu de alta... Și iată-l, răsărit din pămînt, pe Necula. Salută, întreabă, în general: «Ce mai faci?» – și se bagă. Se bagă! Nu violent, nu brutal – dar iremediabil! Își introduce, în «cerc», întîi un bombeu; apoi pipa; apoi un umăr; în curînd ești silit tu să te dai în lături – fiindcă a intrat Necula.

Stai de vorbă cu o persoană – fie ea și de sex opus (fie aceea și o persoană cu care ai tot tăcea – în doi)... Și apare Necula; și salută și face «Ce mai faci?» și ți se vîră! Cu bombeul lui, cu pipa lui și cu digestia-grea a lui. Între sufletul tău și trupul ei – păi să nu-l omori – de mic – pe scriitorul cu pipă?".

*

Lectura, pe alocuri palpitantă, a acestor pagini este dată nu numai de funciara sinceritate a autorului, ci și de impresia că asistăm la dezvăluirea unor culise, a unor fapte și împrejurări care, pînă acum, îi erau ascunse marelui public. Ne amintim cu toții cum stăteam, în anii '80, cu urechea lipită de Radio *Europa liberă*, care însemna pentru noi, cei din țară, maximum de probitate profesională, singura posibilitate de informare onestă. Aflînd acum de luptele intestine ale redacției, de încurajarea personajelor comode și marginalizarea adevăraților disidenți exilați – rămînem cu un gust sălciu.

Scrisoarea de protest a foștilor rechini comuniști, poate înregistrată de noi, cei din țară, cu speranța într-o schimbare iminentă, este receptată cu o justificată mînie de exilatul parizian: *„căcănarii (Pîrvulescu, Bîrlădeanu, Apostol, C. Mănescu, Brucan și unul Răceanu) «protestează public», oameni buni! Că ei nu mai suportă, dragi tovarăși, o asemenea lipsă de democrație! Ca să vezi! Cine vorbește – dar cînd erau ei la conducere, «suportau» lipsa aceea de democrație, bestiile! Și ticălosul de Apostol, bruta de Pîrvulescu* (...), *javra imundă de Brucan* (...). *Prea tîrziu, tovarăși! Ceaușescu a desăvîrșit ceea ce ați început voi – și ce devotați erați: Pîrvulescu, Apostol, Bîrlădeanu – cît despre*

Brucan, de la Scînteia, *ce să mai vorbim! Și cînd te gîndești că pe* ***ăștia*** *îi cred occidentalii – nu pe noi, victimele! Noi nu «reprezentăm» – nici adevărul, nici comunitatea!”.*

Mai complexă este atitudinea lui Goma față de protestele scriitorilor români din 1989. Pe de o parte, îi sprijină cu fapta: prin cooptarea unora dintre ei în PEN; participarea la mese rotunde ale *Europei libere*, realizate în apărarea lor; contribuția la redactarea unor răsunătoare scrisori internaționale de solidarizare etc. (O mică întrebare: cîți dintre ei, persecutați atunci, i-au mulțumit ulterior, în public, lui Paul Goma, pentru sprijinul său? Și nu mă refer acum doar la „colegiala”... nereprimire în rîndurile Uniunii Scriitorilor!) Pe de altă parte, fostul disident este nemulțumit – și își consemnează și aici dezamăgirea – în legătură cu jumătatea de măsură a protestului celor mai mulți dintre scriitori, fideli pînă în ceasul al doisprezecelea față de păguboasa tactică a rezistenței prin cultură: *„marele memoriu in-te-ri-or! (mult s-au scremut – dar și cînd a ieșit, ce-a ieșit: un fîs administrativoid* [...] *) – a fost semnat, deci, de: Bogza, Doinaș, Hăulică, Paler, Paleologu, Pleșu, Șora. Ăștia măcar au semnat. Ceea ce nu e puțin lucru la un scriitor român, căcăcios din tată-n fiu.*

Monica îmi spune: Buzura... s-a internat în spital, de frică. Înainte de a se băga sub țol, i-a transmis Monicăi (prin Dimisianca?) rugămintea-din-urmă: «Doamna Monica să-mi facă numai critică estetică»! Ceea ce înseamnă că psihiatrul maramureșean a învățat și cuvîntul «estetică» – de unde: de la Gogu Rădulescu?

Ah, scriitorul român cotidian!”.

Singurul consens perfect între cei din țară și cei din exil este trăit în a doua jumătate a lui decembrie ‘89. Notația devine febrilă, emoția autorului este evidentă, faptele sînt consemnate cu sufletul la gură: *„**Se petrece, se petrece**. Timișoara, Cluj, Sibiu. Atît?* (...) *Se petrece! Nu mai scriu, istoria se scrie singură. Ca să vezi: «Cea mai lungă noapte – devine zi» (dat fiind momentul, pot spune gogomănii).”*

Trezirea din entuziasm este amară și foarte rapidă. Deja la 1 ianuarie 1990, găsim notate dubiile autorului: *„Îngrijorător. Vești din ce în ce mai proaste:*

– Ilieștii pregăteau o lovitură de stat pentru 24 decembrie, dar Timișoara și 21-22 decembrie la București le-a(u) luat-o înainte;

– în guvern: aceleași moace;

– «omul cu barbă»: Gelu Voican! Ca să vezi unde ședea «revoluționarul»! Dimpreună cu Sergiu Nicolaescu, dealtfel. (...) *Inima îmi merge la... revoluție, ne-inima îmi spune că securiștii sînt... sforarii. Și profitorii."* Din nefericire, ulterioara desfășurare a evenimentelor i-a dat, din nou, perfectă dreptate lui Paul Goma.

O pasionantă discuție de caz ne oferă autorul, descriind culisele revistei *România literară* și felul în care s-a format noua echipă de după 1989. Ca peste tot, și aici se vădesc propensiunea sa către dez-văluire și demonul polemic, care îl caracterizează. Aș vrea să mă pronunț, pe acest subiect, dintr-o poziție echidistantă – de această dată, termenul nu mai are în el nimic ironic –, ca unul care am scris **despre** Paul Goma; (și) **în** *România literară*.

Pînă la proba contrarie, faptele relatate de Goma sînt, în detaliile lor, inatacabile: scurta polemică Manolescu-Paler, în jurul ideii de normalitate, a răzbătut în presă, iar consecințele sale se cunosc. Precum și ulterioara configurație redacțională a revistei. Condamnabil este și interviul realizat de N. Manolescu, după mineriada din 1990, precum și prestația sa modestă în fața lui Ion Iliescu.

Impasul logic în care ne aflăm este, însă, următorul: aplicîndu-se o unitate de măsură corectă, se obțin, totuși, rezultate discutabile! Să mă explic. Poate fi înțeles, teoretic, blamul pe care Paul Goma îl aruncă asupra pendulărilor tactice, în orientarea *României literare*. Dar reproșul de inconsecvență, adresat celei mai importante reviste literare, nu mă va determina să trec de partea unor... „consecvenți" de talia lui E. Simion sau Valeriu Cristea. Anormalitatea realității se pare că pretinde un plus de mobilitate, din partea noastră. Pentru a te opune unei puteri de sorginte comunistă – de unde, înainte vreme, opoziția deschisă și organizată era prohibită – trebuie să fii, azi, prin excelență, „inconsecvent"! În mod paradoxal, „consecvenții" stau acum de partea lui Iliescu, iar inconsecvenții – în opoziție. Pînă la un punct, perseverența în neangajare politică putea însemna, înainte de 1989, să nu faci jocul lui Ceaușescu. Același lucru, după 1989, are valoarea unei complicități cu Ion Iliescu. Iată în ce măsură schimbarea realității implică și modificarea comportamentului nostru!

În acest context am prilejul să pun în lumină o diferență tranșantă de raționament a polemistului nostru, în comparație cu

perspectiva general răspîndită. Fostul disident analizează situațiile și persoanele prin insolitare, prin izolarea unei anumite fapte și judecarea ei necruțătoare. În al doilea moment, deductiv și analogic, autorul formulează (fie și implicit) concluzia: cel care a putut gîndi / spune / scrie / face așa ceva nu este demn de încredere, deoarece va putea să repete... devierea de la traiectorie. (E cazul s-o recunoaștem: de cele mai multe ori, realitatea vine și îi confirmă pronosticul pesimist!)

Pe de altă parte, raționamentul practicat de majoritatea intelectualilor din țară este... strategic și globalist: „în această împrejurare, e nevoie de persoana X, deci vom face abstracție de «micile» sale eclipse morale, căci este un individ util". Lectura aceasta, de tip sintactic, permite escamotarea compromisurilor individuale, de dragul susținerii... cauzei comune. (Să admitem: persoana cu pricina, știindu-se apărată de mentalitatea „oportunistă", va recidiva nonșalant; poate chiar fără mustrări de conștiință...)

Și atunci cum să nu deranjeze un gînditor individualist, neinfluențabil, care amendează nu doar eroarea personală, ci chiar și sistemul global de judecată?

Spunînd și scriind acestea, înțeleg să subscriu la profesiunea de credință a lui Paul Goma, prezentă în *Jurnal*: *„A fi liber, pentru scriitor, înseamnă a spune și a scrie adevărul (atunci cînd scrie și vorbește despre realitatea-așa-cum-este-ea); și a accepta adevărul spus, scris de altul, chiar dacă nu-i este cu totul favorabil acel adevăr. A fi scriitor înseamnă a nu minți* (...). *A fi scriitor înseamnă a fi cel mai liber membru al unei comunități – deci liber de a nu face temenele stăpînului; nici închinări stăpînirii; fie și «doar» pentru șefia* Literatorului*; ori pentru prezidența* Fundației Cîndești*; un scriitor nu poate măcar schița o închinăciune în direcția tiranului..."*.

*

Din aceste rînduri se poate deduce principiul care stă la baza întregii activități a lui Paul Goma: pentru el, cultura e un mijloc, nu un scop! Un mijloc de a exprima și consolida valorile adevărului și ale moralității, un mijloc de a demonta și condamna hidoșenia trădării, a lașității și a crimei. A scrie, pentru Paul Goma, înseamnă

a lupta – cu înverșunare, dar și cu luciditate –, a duce lungi și obositoare campanii (nu în Rusia, ca Napoleon, dar cu siguranță împotriva mentalității rusești, sau, mai precis, a mentalității sovietice – fie aceea chiar și repercutată în... literele românești). În sfîrșit (sau, poate, dimpotrivă, în primul rînd), a scrie înseamnă, pentru Paul Goma, a fi un slujitor al Memoriei: *„un scriitor nu poate uita – ce s-a întîmplat cu țara lui, cu concetățenii lui; nu are dreptul să uite (sub pretextul iertării creștinești) ceea ce s-a întîmplat alor lui, prietenilor, cunoscuților, în acești patruzeci de ani; nu i se îngăduie să uite realitatea, pretextînd că el este făcător de ficțiune... Numai memorie cu memorie dă o comunitate; un popor alcătuit din indivizi fără memorie este un nonsens; un scriitor amnezic, în cel mai fericit caz, e scriitor-de-vagoane, nu conștiință a nației".*

În pragul unei noi renașteri a spiritualității românești – pe care o dorim cu toții –, sînt convins că Paul Goma, cu supărările și diatribele lui, dar și cu imensul său capital de suferință, cu cele patruzeci de cărți ale sale (din care cel puțin trei sînt adevărate capodopere!), cu inteligența și sensibilitatea lui exacerbată, va fi un mare model al nostru, pe care mai devreme sau mai tîrziu societatea românească îl va descoperi și îl va elogia.

(1996)

Buducărisme

1. Căldură mare

În nr. 7/1997 al revistei *Luceafărul*, Ioan Buduca povestește la toată lumea, mari și mici, cum a citit el cartea mea, *Între Icar și Anteu*. Iată un caz flagrant în care un critic literar se pronunță despre un volum pe care, în mod evident, nu l-a avut niciodată sub ochi, ci eventual i-a fost povestit de altul, care l-a auzit de la altul etc. Spectaculos fenomen! Să ne aplecăm, deci, puțin asupra lui: *„Editura nu ne spune cine este autorul, ce studii are el, ce vîrstă. Pare a fi un jurist, dar probabil că e un filolog, totuși. Cît despre vîrstă* [ah! ce obsesie! – nota mea], *Laszlo Alexandru se mărturisește congener celor de vîrsta «noastră» într-un articol unde «noi» sînt scriitorii nici tineri, nici bătrîni. E, așadar, cam optzecist"*.

Mult stimate și iubite... critic literar. Mă văd obligat să vă șoptesc la ureche banalitatea că o carte se citește, în alfabetul latin, mai ales de la stînga la dreapta. În cazul de față, începeți cu coperta: albastră, cu roșu și alb. Răsuciți energic: pagina 1 – albă. Perseverați: paginile 2-3 au indicațiile tehnice, titlu, subtitlu, editură etc. Repetați mișcarea. Surpriză de proporții: pag. 4, pe stînga, e aproape copleșită de datele biobibliografice ale autorului, după cum urmează: nume și prenume, locul și data nașterii, studii, ocupație, calificare profesională, funcții îndeplinite în prezent, listă cu publicațiile care i-au găzduit semnătura, menționarea volumelor traduse și publicate, a volumelor îngrijite, a prefeței scrise pentru o altă carte.

Știu că *Între Icar și Anteu* are un tiraj simbolic; mai știu și că în general nu a pătruns în librării. Dar de aici și pînă la a fi repovestit, *ad usum delphini*, de cineva care nici n-are habar despre ce vorbește, mi se pare cam multișor pentru a trece cu vederea. *„Laszlo Alexandru notează că a citit ce a scris Paul Goma atunci cînd a aflat că directorul editurii Humanitas a decis să dea la topit tirajul nevîndut al unor cărți,*

între care și două ale dizidentului român ce a dat numele și prestigiul «mișcării Goma».” În viața mea n-am notat pe undeva o asemenea stupizenie. Dacă I.B. poate dovedi contrariul, să mă citeze, nu să mă răstălmăcească! Cele două cărți ale lui Goma, topite de Liiceanu, sînt, mai precis, una: *Culorile curcubeului*. Iar volumul nu e vorba că a avut tirajul **nevîndut**, ci marea sa majoritate a fost **nepusă în vînzare**, și pe urmă topită, ceea ce e binișor altceva. Ca să nu mai vorbim de mizeriile stilului și ale autorului, potrivit căruia Paul Goma este ba disidentul care dă numele și prestigiul său unei mișcări anticomuniste, ba o *„figură de urangutan ilegalist jignit”. Et j'en passe d'autres.*

În muzică, cineva care cîntă după ureche, mai scăpînd și note false, se cheamă **lăutar**. În literatura română, cine o să mai scrie după ureche, nescăpînd nici din greșeală vreo notă bună, se va numi, mai mult ca sigur, **buducar**.

În rest personajul își vede imperturbabil de treabă, mă zărește pe strada Impacienței (de nu cumva pe strada Pasenței) și mă ciomăgește bine-bine. Eu, între timp, tocmai mă plimbam liniștit pe strada Sapienței, cam pe la numărul 13 bis. Căldură mare la București! Mai ales în luna februarie...

Pe Ioan Buduca îl mai rog doar atît: cînd mă va zări din nou pe viitor într-o altă localitate, să mă anunțe și pe mine, ca să vin acolo în fugă.

Iar în final, salutul nostru, al iubitorilor lui nenea Iancu: a se slăbi,... Ionică!

2. O poveste ruptă din frații Grimm

În legătură cu observațiile și acuzele pe care mi le aduce Ioan Buduca (în revista *Luceafărul*, nr. 7/1997 și nr. 11/1997), doresc să fac următoarele precizări:

1. Ioan Buduca se pronunță în scris, cu uimitoare dexteritate, despre cărți pe care nu le-a citit vreodată (am făcut deja proba în precedenta intervenție, din nr. 9/1997 al revistei *Luceafărul*; a recunoscut-o parțial pînă și împricinatul).

2. Ioan Buduca se pronunță în scris, cu minunată dexteritate, despre fapte ale realității pe care le cunoaște după ureche:

a) susține că Ed. Humanitas a topit **două** cărți de Paul Goma; în realitate, pînă la proba contrară, e vorba de una singură;

b) mă corectează pe mine cînd vorbesc despre volumul *Culoarea curcubeului* („*titlul exact:* Culorile curcubeului; *e, firește, o greșeală de corectură*"). Nu e, firește, nici o greșeală de corectură: scritorul însuși și-a numit astfel cartea, la singular. Pluralul îi aparține exclusiv Editurii Humanitas. De altfel ediția a doua, singura pe care o consideră autorul ca fiind reală, poartă titlul *Culoarea curcubeului '77* (Oradea, Ed. Familia, 1993).

3. Pentru Ioan Buduca e totuna să vorbești despre topirea unui volum nevîndut (cum face el), sau topirea unui volum nepus în vînzare (cum fac eu). Pentru mine nu e totuna. În primul caz se sugerează că nu l-au vrut cititorii. În al doilea, că nu l-a vrut editorul.

4. Ioan Buduca, fără a mă cita, îmi atribuie următoarea stupizenie: „*Laszlo Alexandru notează că a citit ce a scris Paul Goma atunci cînd a aflat că directorul editurii Humanitas a decis să dea la topit tirajul nevîndut al unor cărți, între care și două ale disidentului român ce a dat numele și prestigiul său «mișcării Goma»*". Și aici, ca peste tot în afirmațiile lui I.B., vom ajunge la adevăr doar răsturnîndu-i fraza, în felul următor: L.A. a aflat că directorul editurii Humanitas se ține de topit cărți, atunci cînd a citit respectivele pasaje la Paul Goma. Fragmentul din volumul meu (p. 103-104), în sfîrșit conspectat de I.B., vine exact în acest al doilea sens.

Ca să priceapă și bietul preopinent la ce mă refer, iată următoarea lecție de logică. Nu e totuna să spun: a) *Ionică a aflat că va primi o săpuneală atunci cînd va mai scrie neadevăruri*; sau b) *Ionică a aflat că va mai scrie neadevăruri, atunci cînd a primit o săpuneală* (?!). Exemplul b) este, de altfel, caracteristic pentru modul de gîndire și acțiune al ziaristului de la *Cuvîntul*.

5. Ioan Buduca mă somează, pe mine (?), să fac publice prevederile contractului dintre Paul Goma și Ed. Humanitas, din care ar rezulta dreptul editurii de a topi volume. În primul rînd, eu fiind un om liber – de la natură și prin cultură –, pot să nu răspund la somații. În al doilea rînd, totuși, ca să nu-i tulbur somnul lui I. Buduca, precizez că am fost mandatat de Paul Goma (de la Paris), precum și de reprezentanta sa legală din România (d-na Luiza Năvodaru) să fac public următorul lucru: în contrasens cu orice uzanță civilizată, Ed. Humanitas a refuzat cu obstinație să încheie contract de editare în două exemplare, atît pentru *Culoarea curcubeului*, cît și pentru

Gherla și *Soldatul cîinelui*. Astfel încît unicul exemplar al contractului de editare, pentru fiecare din cele trei cărți, a rămas și pînă azi în posesia editurii. Cine știe, poate ne va furniza Ioan Buduca vreo surpriză din acea direcție.

6. La întrebarea retorică a lui I. Buduca, privind conținutul misteriosului contract (*„Scrie că editura n-are dreptul să dea la topit cît are ea chef din tirajul cu pricina?")*, răspund cu un citat din Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe, art. 56, paragr. 5: *„În cazul în care editorul intenționează să distrugă copiile operei, rămase în stoc după o perioadă de 2 ani de la data publicării, și dacă în contract nu se prevede o altă perioadă,* ***acesta este obligat să le ofere mai întîi autorului la prețul pe care l-ar fi obținut prin vînzarea pentru distrugere****"*. (subl. mea) Sînt de asemenea autorizat de Paul Goma să precizez: Gabriel Liiceanu nu numai că nu i-a oferit autorului exemplare spre cumpărare (în litera și spiritul legii), dar a refuzat cu înverșunare să recunoască faptele, de domeniul evidenței, consemnate în presa vremii, și anume că a topit cartea *Culorile curcubeului*.

7. La somația lui I. Buduca să fac dovada publică a ceea ce am susținut implicit în cartea mea, și anume că volumul lui P. Goma a fost topit din motive politice, iar nu economice, răspund în felul următor. În nr. 49/15-21 dec. 1993 al revistei *22*, directorul Gabriel Liiceanu intervine indirect în dispută, precizînd tirajele de care s-au bucurat cărțile lui Goma, tipărite la Humanitas: *Culorile curcubeului* (20.000 exemplare), *Gherla* (60.000 exemplare), *Soldatul cîinelui* (103.000 exemplare). Aceasta este și ordinea cronologică a publicării lor. G. Liiceanu admite existența unor probleme de vînzare, mai ales în Ardeal, datorate vechii rețele de difuzare națională. El contestă, în schimb, orice implicații politice ale gestului său: *„și un elev de prima clasă de liceu cred că e capabil să distingă între* ***topirea unor cărți*** *(pe care piața nu le mai absoarbe) de către fabricantul lor în vederea posibilității de fabricare a noi cărți și* ***arderea cărților*** *(pe care publicul le-ar devora) – pe considerente ideologice"*.

Am următoarele întrebări către G. Liiceanu: 1) Cum își explică faptul că a fost acuzat de topirea **primei** cărți a lui Paul Goma, care a beneficiat de cel mai mic tiraj (20.000 exemplare), și nu a **ultimei**, cu un tiraj mult mai mare (103.000 exemplare)? 2) Pe acea filieră unde a reușit să plaseze 103.000 exemplare, de ce i-a fost greu să

le vîndă și pe cele 20.000 ale primului titlu, restant? Oricît de slab economist aș fi, cunosc totuși vorba aceea românească: **unde a trecut mia, treacă și suta!** 3) Dacă literatura lui Paul Goma se vindea într-adevăr atît de prost, de ce a sporit editorul, progresiv, tirajul cărților?!

Iată cum povestea cu impedimentele economice care ar fi dus la topirea cărții lui Goma este ruptă din frații Grimm, altoiți cu Petre Ispirescu. Iar astfel i-am răspuns și impetuosului gazetar de la *Cuvîntul*.

8. Privitor la afirmația, negru pe alb, că aș fi *„un mincinos"*, îl invit cu toată seriozitatea pe Ioan Buduca să-și măsoare cuvintele cînd se mai referă vreodată la mine. Calomnia se poate pedepsi, în legislația de azi, chiar și cu privare de libertate.

Ar fi, pentru presa noastră de scandal, o pierdere ireparabilă.

P.S. Ulterior Ioan Buduca a fost dovedit și ca plagiator (vezi *Adevărul literar și artistic*, nr. din 31 august 1997 și din 7 septembrie 1997). La data de 17 septembrie 1997, *„Comitetul Director al Uniunii Scriitorilor din România a pus în discuție plagiatul comis de Ioan Buduca, semnalat de curînd în presă. Comitetul Director dezavuează actul reprobabil al unui membru al Uniunii Scriitorilor"*. Fără comentarii.

(1997)

Un analfabet moral

„Opriți Istoria – cobor la prima
opriți la stația Doamne-ferește."
Mircea Dinescu

Dacă aș vedea la televizor un ins bîlbîit și complexat, care își îngaimă jalnicele neadevăruri cu mutră spășită, nu l-aș lua în serios. Dacă ar trebui să suport, pe micul ecran, un individ vanitos și semidoct, ale cărui erori de raționament și informare le-aș putea proba tot la două fraze, situația m-ar plictisi și aș schimba programul. Iată, însă, că îmi este dat să văd, în fiecare seară, un personaj bizar, de mare locvacitate, cu o gîndire rapidă, făcînd surprinzătoare conexiuni ideatice, venind în studiou cu maldăre de cărți, din care citează doct, indicîndu-ne pedant pînă și pagina vizată, cu ghidușe sclipiri în priviri, dar mai ales cu o rară putere telegenică de persuasiune. Urmărindu-l cum perorează, ai zice că se pricepe la cîte-n lună și-n stele; demonstrația lui e foarte coerentă, ideile se leagă fluent, citatul savant – menit să-i descurajeze pe neofiți – face casă bună cu glumele uneori cam grobiene – destinate să mențină trează atenția publicului de orice nivel. Pe scurt, un saltimbanc intelectual postmodernist, care se leagănă în iluzia că ar face muncă de (neo) iluminist. Personajul se numește George Pruteanu.

Aș fi trecut peste acest caz, așa cum am trecut și peste altele, dacă ziaristul cu pricina nu ar degaja, cum spuneam, o importantă forță persuasivă, de esență nocivă. Mai ales prin prezența zilnică, cinci minute, la oră de vîrf, în casele a milioane de români. Efectul este acela, subliminal, provocat de reclama la un detergent de calitate dubioasă, dar pe care sfîrșești prin a-l cumpăra numai pentru că l-ai văzut în mod repetat la televizor. La fel apare riscul de a-l crede pe Pruteanu în tot ceea ce spune, doar pentru că ne face zilnic scurte vizite la domiciliu. (Și nu e vorba aici de o întîmplare. Personajul știe să-și vîndă marfa: a fost „vedetă" la ProTV, pe cînd postul național se tîra muribund și multă lume se orienta către alternativa

privată; s-a strecurat la TVR 1, în aceeași ipostază, acum, la revigorarea și reconstrucția demarată în ultimele luni. Știe să se orienteze totdeauna către punctele de vîrf, spre zonele nodale pentru crearea, manipularea și transmiterea informației. Este în aceasta, s-o recunoaștem, un profesionist.)

Cu atît mai strident este contrastul pe care-l realizează vechii meseriași din televiziune alături de el. Aceia: prăfuiți, sastisiți, speriați de noile schimbări care le depășesc puterea de înțelegere, etern obedienți. Acesta: vioi, dinamic, școlit, ironic, plin de tupeu. Modelul ziaristului de viitor. Marea lui calitate: știe să înhațe în pumni spuma valurilor; intuiește din zbor noul mers al lucrurilor; are talentul unic de a-i servi pe tavă publicului larg, sub aparența unui așa-zis nonconformism personal, orientările intelectuale comode și... instituționalizate ale prezentului.

Marele său defect: este un analfabet moral.

*

Am urmărit cu relativă atenție evoluția publicistică din ultimii ani a lui G. Pruteanu. De fiecare dată cînd era pus în situația de a se pronunța în legătură cu mesajul accentuat etic al unei cărți, sprintenul comentator pornea hotărît pe arătură. Nimic nu era prea mult, în arsenalul său, de la ironia chinuită și stilul sprințar, pînă la trunchierea și răstălmăcirea de citate sau minciuna crasă, de cîte ori era cazul să „dezarmeze" și să persifleze învățătura morală exprimată într-un volum. Nu mi-am lămurit decît foarte recent cauza acestui fenomen. Dar să nu anticipăm. În ordine cronologică iată cîteva exemple de scriitori receptați în mod stîlcit de G. Pruteanu:

a) Monica Lovinescu

În *România literară*, nr. 5/1991, p. 11, este analizat volumul 1, *Unde scurte*, sub un titlu care, dincolo de ironia intertextuală, sugerează și inaderența cronicarului la opțiunea morală a autorului: *Monica Lovinescu sub zodia intransigenței imperturbabile*. Rezerva sa de principiu își găsește expresia cu totul discutabilă în următorul pasaj: *„Nu vreau* (...) *să dau de înțeles că cronicile Monicăi Lovinescu ar fi parcelate de un schematism grobian. Dar, așezînd programatic totul*

în cheie etică, e fatal ca delimitările (punînd în permeabile paranteze esteticul) să aibă adesea aerul unor, sau chiar să fie, parti-prisuri. Dacă Mario del Monaco mi-ar fi călcat cu automobilul mama, e greu de presupus că m-aș fi putut delecta, în fotoliu, cu vocea sa".

Mai ales ultima frază, în ostilitatea sa aluzivă, i-a purtat ghinion lui G. Pruteanu, care s-a văzut respins și contestat de personalități culturale ale exilului. Criticul s-a străduit cu tenacitate să se apere, afirmînd negru pe alb: *„n-am scris în viața mea un cuvînt ireverențios la adresa soției lui E. Lovinescu; dimpotrivă: am relatat și deplîns asasinarea ei de către comuniști și i-am elogiat cu venerație comportamentul demn, de-a dreptul eroic"* (vezi *Dilema*, nr. 131/1995, p. 13). Mai recent autorul și-a nuanțat poziția: *„Vă rog să mă credeți că, la vremea cînd scriam acestea, nici măcar nu știam, spre rușinea mea, cum sfîrșise mama Monicăi Lovinescu. Era o pură metaforă care mi-a dat prin cap"* (vezi *Adevărul literar și artistic*, 2 martie 1997, p. 12). Acesta e George Pruteanu: ba n-a scris în viața lui, ba a scris, dar fără să știe. Și totuși, ciudat cum se potrivește metafora „involuntară" cu realitatea situației.

Însă în cronica citată i se poate reproșa criticului nu doar grosolănia exprimării – după cum s-a arătat deja –, ci mai ales recurgerea la sofisme, în cadrul argumentației. În literatura de specialitate, un asemenea sofism este denumit *ignoratio elenchi ad hominem*. Monicăi Lovinescu i se contestă – oh, desigur, în mod foarte voalat și aluziv... – autoritatea judecăților morale, datorită faptului că ar fi implicată afectiv (prin moartea mamei) în realitatea comentată. Cu alte cuvinte, sofistul nostru dîmbovițean deplasează accentul discuției de pe faptele discutate, pe situația personală a analistului. Curat murdar!

Acesta era primul exemplu de analfabetism moral.

b) M. Nițescu

În *Dilema*, nr. 145, 146/1995, este analizat volumul *Sub zodia proletcultismului*. Deși apărut postum, studiul lui M. Nițescu este rezultatul unei imense munci de documentare și dă la iveală liste întregi cu titluri rușinoase și cu citate proletcultiste, extrase din textele anilor '50-'60 și aparținînd unor intelectuali reprezentativi. Pentru prima dată o lucrare de istorie literară se revendică în mod explicit

de la un criteriu etic în munca de cercetare. Cum reacționează criticul nostru? Prin respingerea de principiu a ideii ce structurează acest demers, prin aderarea fără rezerve la teza estetismului absolut: *„NUMAI opera e măsura scriitorului, nimic (vai!) altceva”*.

Pentru a-i apăra pe lefegiii propagandiști ai anilor ‘50, G. Pruteanu pune la bătaie cunoștințele sale despre biografiile scriitorilor din toate timpurile, în tentativa dezonorantă de a schimba negrul în alb și invers: *„Puțin ne interesează azi ce politică a făcut Dante: opera sa e sublimă. Nu ne pasă dacă Villon a fost un om cumsecade sau un bandit, atunci cînd versurile sale ne mișcă pînă-n rărunchi. Se-ntreabă cineva dacă Balzac a fost monarhist, «progresist», «reacționar»?”*. Iar lista continuă: Baudelaire (*„omul n-a fost deloc un cetățean respectabil”*); *„Moralitatea lui Verlaine sau a lui Rimbaud a fost cu totul discutabilă, poemele rămîn. Céline sau Hamsun s-au dat, oribil, cu fasciștii, romanele lor (după ce omenirea și-a vindecat rănile) se reeditează cu nesaț”* etc.

Am mai avut prilejul să-i răspund sprințarului turist prin literatura universală: 1) Dante nu poate figura în fruntea scriitorilor discutabili din punct de vedere etic decît aici, la noi, la porțile Orientului, într-o minte învălmășită pe care se așază pata îndată ce aude cuvîntul *moralitate*. În realitate, marele florentin (*„prin naștere, dar nu prin moravuri”*) este unul din cele mai luminoase modele morale ale literaturii din toate timpurile, atît prin viața cît și prin opera sa. 2) Aici nu vorbim de opțiunile politice ale lui Balzac, ci de etica lui socială, ce transpare și în operă. 3) Nu slăbiciunile biografice – inerente – ne interesează în cazul Villon, Verlaine, Rimbaud etc., ci mesajul de moralitate al operelor lor – care rămîne, în mod cu totul evident, nealterat.

De bună seamă că nu se poate pune semnul egalității între un scriitor care, de pildă, a ucis un om și cel care, cu o perfidă tenacitate, a îndemnat spre imoralitate o masă de oameni, folosindu-se de prestigiul propriei personalități. Acesta e unul din neajunsurile justiției moderne: cine ucide fizic pe un individ este, de regulă, pedepsit; cine, în schimb, ucide moral o întreagă societate, este răsplătit cu academii și ministere, este publicat și onorat, atît în timpul vieții cît și postum, la ani de zile după ce sistemul politic aberant care îl propulsase a încetat să mai existe.

Era de mirare ca George Pruteanu să-și ducă la bun sfîrșit expunerea fără vreo manevră intelectuală reprobabilă. În cazul Monicăi Lovinescu, ne amintim, recursese la sofism. În cazul lui M. Nițescu optează pentru citarea trunchiată, răstălmăcirea ideilor preopinentului și ironizarea lui pentru ceva ce n-a afirmat, de fapt, niciodată. Și, culmea neobrăzării!: criticul mai indică, în paranteză, și numărul paginii de la care provine citatul corupt, fiind probabil foarte sigur că nimeni nu-l va verifica. Ei bine, de data aceasta s-a înșelat. La pag. 168 a volumului *Sub zodia proletcultismului*, M. Nițescu oferă o soluție extremă, de natură morală, prin care artistul poate scăpa din menghina totalitară: **tăcerea socială**. (Desigur nimic nu-l împiedică pe un autor să-și continue scrierile pentru sertar.) În situații extreme, tăcerea *„devine un element esențial de apreciere a moralității și personalității scriitorului"*. George Pruteanu preia pasajul, între ghilimele, îl croșetează în stilul său bine cunoscut – eliminînd, deci, cuvîntul **moralitate** (normal: iată un cuvînt care pe el îl incomodează) – iar apoi mută întreaga discuție, din plan etic în plan estetic. Începe astfel să-l compătimească ipocrit pe autorul care, urmînd sfatul lui M. Nițescu și **tăcînd** (adică nemaiscriind – de unde această idee?: doar G.P. o știe!) ar ajunge să se deprofesionalizeze.

Uneori dacă omiți cu rea intenție un singur cuvînt din frazele preopinentului tău, poți ajunge să-i răstălmăcești întregul discurs. Pentru a fi mai clar înțeles, voi construi aici un exemplu analog. Să presupunem că eu aș afirma în scris, undeva, următorul lucru: „După opinia mea George Topârceanu **nu** este un mare poet". La cîțiva ani după repauzarea mea, să presupunem că ar apărea un critic sprințar, de talia lui G. Pruteanu, și m-ar cita ironic: „după cum afirmă Laszlo Alexandru, «George Topârceanu... este un mare poet»" (pag. 168). Iar apoi ar începe să mă combată zeflemitor, fiind sigur că nu mai are de la cine primi replica.

Iată stilul și metodele cu care operează criticul nostru.

Iar acesta era al doilea exemplu de analfabetism moral.

c) Paul Goma

Întreaga măsură de rea-credință și de imbecilitate morală o dă George Pruteanu referindu-se la autorul recent publicatului *Jurnal*, Paul Goma. Atît la lansarea de carte – unde a fost invitat, cu suspectă

generozitate, de către Dan Petrescu – precum și în cronica literară din *Dilema* (nr. 215/1997, p. 13) nu se face nici o singură referire concretă, pe bază de citat, la cartea în discuție. Ba chiar criticul recunoaște că, văzînd cu vreun an înainte manuscrisul, *„nu l-am mai recitit, tocmai ca să nu mă montez, să nu-mi formez o umoare neagră pentru această prezentare"*. Însă din partea unui dezaxat moral, care și-a dovedit cu perseverență analfabetismul în judecarea chestiunilor de etică, recriminările curg cu nemiluita, într-un carnaval al iresponsabilității. Paul Goma, cel care era socotit de toată lumea un exemplu de verticalitate, este văzut acum, nici mai mult, nici mai puțin decît *„într-o situație care poate fi calificată, eufemistic, drept gravă* ***debusolare morală****"*. (Întrebare: dar **neeufemistic** cum ar fi fost calificată?) Iată și alte exemple: *„Privesc la spectacolul erupțiilor de umoare neagră ale lui Paul Goma ca la o tristă anomalie a naturii umane.* (...) *ansamblul e de o falsitate monstruoasă. Percepția și «analiza» morale ale lui Goma, în privința scriitorimii române, depășesc fantasmagoricul spre a păși cu hotărîre în maladiv.* (...) *Luciditatea etică, discernămîntul axiologic și, pînă la urmă, simpla bună cuviință l-au părăsit pe Paul Goma în secrețiile, nocive sieși, ale unei conștiințe tulburi"*.

Ca unul care sînt pasionat de opera lui Paul Goma, am citit, totodată, multe josnicii și infamii care i s-au adresat autorului de-a lungul vremii. I s-a reproșat, pe rînd, ba faptul că n-ar avea **operă**, ba faptul că n-ar avea **talent**, ba faptul că n-ar fi **român**, ba faptul că ar fi **evreu** etc. Însă George Pruteanu este primul care comite nelegiuirea de a pune în discuție moralitatea lui Paul Goma. Pentru un analfabet moral de teapa lui Pruteanu, iată o tristă premieră, pe care va fi bine s-o ținem minte.

Dar să venim și la clasica întrebare: „pe ce te bazezi?". Care sînt argumentele criticului în sprijinul acestor iresponsabile acuzații? Care sînt paginile recuzate în numele falsității lor? Care sînt faptele relatate de Paul Goma, ce ar contraveni realității? Prin ce este dovedită debusolarea morală a scriitorului acuzat? Nici un răspuns.

Autopsia unei minciuni

1) În vol. *Scrisori întredeschise* (Oradea, Ed. Familia, 1995, p. 545), Paul Goma se referea în felul următor la topirea unor volume

ale sale de către Marin Sorescu și Gabriel Liiceanu: *„Acesta fiind **fondul problemei** din textul meu publicat în* Timpul*: distrugerea cărților nu din dispoziția lui Chișinevski – Răutu – D. Popescu-Dumnezeu – Suzana Gâdea și alți comisari urînd cartea precum și pe făcătorul de carte – ci din a unor scriitori, conștiințe-ale-nației, cărturari ei înșiși: Marin Sorescu, Gabriel Liiceanu”*. Sînt stabilite, în acest pasaj, două serii sinonimice, între foști potentați comuniști care, înainte de 1989, au împiedicat libera difuzare a culturii române, respectiv doi intelectuali reputați care, după 1989, au trimis la topit și cărți semnate de Paul Goma, împiedicînd libera difuzare a scrierilor sale. Acestea sînt faptele; astfel sînt ele consemnate, negru pe alb, de exilatul parizian.

2) Gabriel Liiceanu notează (vezi *22*, nr. 49/1993, p. 15), într-o scrisoare deschisă adresată lui Liviu Antonesei (oare de ce? că doar nu de către el fusese interpelat...), următoarele: *„Nu cred că lui Goma i-a venit în minte să-l compare pe Gallimard cu Chișinevski sau cu Răutu, dar desigur Bucureștiul nu e Parisul și ceea ce acolo ține de legi economice elementare aici devine crimă culturală”*. Las acum la o parte lunga poveste dacă de la Gallimard se trimit sau nu cărțile la topit (a fost clarificată problema în *Jurnalul* lui Paul Goma). Interesează numai scurtarea seriei sinonimice: dintre comuniști sînt luați în discuție doar primii doi (Chișinevski, Răutu), dintre... postcomuniști, în mod implicit, doar unul singur (Liiceanu).

3) Vineri, 14 februarie 1997, la lansarea *Jurnalului* semnat de Paul Goma, G. Pruteanu îl acuză pe autor că rostește *„chiar unele elucubrații sub aspectul moral”*, atunci cînd *„îl numește pe Liiceanu, editorul **lui**, editorul lui cu toată bunăvoința, editorul lui repetat, un Leonte Răutu al acestor vremuri”*. Iată cum adevărul exprimat în primă instanță de Paul Goma devine semiadevăr sub pana lui Liiceanu și de-a dreptul neadevăr în gura lui Pruteanu. Dar povestea nu s-a încheiat aici. Minciuna devine cu atît mai credibilă cu cît este mai des repetată. Astfel intervenția mincinoasă a lui George Pruteanu este transmisă de TVR 2, seara, la oră de vîrf, în data de 21 februarie 1997. Pe de altă parte cuvintele cu pricina, consemnate de Viorica Rusu, apar în *Adevărul literar și artistic* din 2 martie 1997, p. 12. Iar minciuna tot crește, tot dospește, devine rotundă și frumoasă: în interviul acordat revistei *Timpul* de la Iași (nr. 3/martie 1997,

p. 2), George Pruteanu se repetă, fără oboseală și cu o nerușinare demnă de o cauză mai bună: *„Cînd Goma îl face (ce exemplu să iau?) pe Liiceanu un «Leonte Răutu» al acestor vremuri... gata! Intrăm în burlescul total al axiologicului și totul devine posibil! De acord, atunci Emil Constantinescu poate să fie un Goebbels, Victor Ciorbea un Tupac Amaru și se disipează complet criteriile”*. Să notăm în context „fentele” pe care le face ziaristul: ba pentru a mima spontaneitatea (*„ce exemplu să iau?”*), ba pentru a stîrni ilaritatea și a îndepărta, astfel, orice obiecție critică (referințele ironice la Constantinescu și Ciorbea, menite să sublinieze eventuala „enormitate” a judecăților lui Paul Goma) etc. Da, da, George Pruteanu este un escroc intelectual și un mincinos profesionist, care a învățat foarte bine să-și vîndă marfa și e crezut pe loc de toți cei care scriu după ureche în literatura română.

4) În nr. 7/26 febr. 1997 al revistei *Luceafărul*, scriitorul Ioan Buduca îmi face onoarea nedorită de a se referi la cartea mea, *Între Icar și Anteu*, după ce, în mod evident, n-a citit-o și nici n-a avut-o sub ochi vreodată (după cum am dovedit într-un drept la replică apărut în nr. 9/1997 al aceleiași reviste). Printre frazele care mi-au stîrnit cel mult un zîmbet, iată următorul pasaj: *„Problema s-a născut în clipa în care Paul Goma l-a acuzat pe Gabriel Liiceanu că a procedat la fel cum ar fi făcut Ana Pauker* [?!], *Leonte Răutu și Suzana Gâdea, în același spirit inchizitorial-cenzuristic, adicătelea. Din momentul acestei acuze – niciodată retractate ori regretate –, Paul Goma s-a pus singur în banca măgarilor”*.

De unde Goma exprimase **o realitate** (id est: G. Liiceanu i-a topit mare parte din tirajul volumului *Culorile curcubeului*), iată-l pomenindu-se acuzat că: a) face comparații aberante (dixit Pruteanu); b) nu ține seama de... spiritul – probabil de iubire și admirație frățească – al celui care l-a cenzurat (dixit hazliul Buduca). Și colac peste pupăză: reproșul că Goma n-a retractat și n-a regretat cele scrise. Deci că nu și-a cerut iertare de la cenzorul său!

Hotărît lucru, trăim într-o țară ciudată și cu o mentalitate alexandrină, în care adevărul faptelor ajunge să alunece spre periferia argumentațiilor, în care vorba grăbită și zîmbetul parșiv vin să consfințească minciuna cea mai nerușinată, unde victima continuă să fie certată pe la toate colțurile de stradă pentru că nu-și cere iertare

și unde cenzuratul de ieri devine cenzurantul de azi, într-o eternă deschidere care se închide, totuși întredeschizîndu-se.

Acesta era al treilea exemplu de analfabetism moral.

d) Petru Dumitriu

Individualitatea se definește prin complexul reacțiilor intelectual-afective; nu doar prin ceea ce respingem, ci și prin ceea ce acceptăm. Mai pe românește o spune chiar proverbul: cine se aseamănă, se adună. Am notat că pentru G. Pruteanu activitatea Monicăi Lovinescu stă sub zodia intransigenței imperturbabile; cartea lui M. Nițescu, unde se oferă ample citate și o bogată bibliografie a temei studiate, reprezintă *„o fotografie trucată, extrem de derutantă și înșelătoare"*; figura lui Paul Goma, un exemplu de moralitate în viața și opera sa, nu reflectă pentru G. Pruteanu altceva decît o *„gravă debusolare morală"*.

Să vedem atunci cine este oare modelul etic al criticului de la *Dilema*? Care este figura tutelară a harnicei și sprintenei sale activități mincinoase? Răspunsul nu e greu de ghicit: Petru Dumitriu. O mărturisesc numeroasele sale rînduri elogioase la adresa odiosului cîntăreț stalinist al canalului Dunăre-Marea Neagră, precum și volumul de dialoguri pe care cei doi l-au realizat.

Dacă în precedentele cazuri analizate George Pruteanu se distingea prin zelul execrabil al contestației, de această dată el se afirmă cu hotărîre prin frenezia encomiastică. În vara lui 1993 slujbașul lui Ion Cristoiu se pregătea să realizeze în Franța o suită de interviuri cu fostul partener de tenis al lui Ion Gheorghe Maurer. Cum își pregătește el terenul? Critica literară și „lumea bună" erau de acord în a vedea în Petru Dumitriu pe autorul talentat al *Cronicii de familie* și al lui *Incognito*, amintind cu rețineri și jenă, eventual, vechea direcție proletcultistă de activitate a romancierului. Ei bine, G. Pruteanu doboară și aici toate ștachetele tupeului critic, străduindu-se nici mai mult, nici mai puțin decît să redescopere *„farmecul straniu"* și *„talentul"* ascuns sub molozul stalinist. Petru Dumitriu însuși decretase *Pasărea furtunii* și *Drum fără pulbere* ca fiind **excremente**. G. Pruteanu vorbește cu nerușinată înflăcărare despre *„strania atracție și voluptate pe care mi-au suscitat-o"* respectivele... excremente (vezi *România literară*, nr. 30/1993, p. 11). Ce-ar mai fi de adăugat?

Am fost de asemenea uluit de dexteritatea cu care G. Pruteanu știe să bricoleze false dileme (probabil adaptîndu-se din zbor la specificul revistei îndrăgite), pe care le scoate din mînecă în momentele cheie. Aceasta e situația *„dilemei capitale care, simbolic, poate fi numită **Bruno-sau-Galilei**”*. După ce a frecventat după ureche istoria literaturii italiene (cînd l-a scos pe Dante discutabil din punct de vedere etic), iată că nu scapă din calea avîntului cabotin al histrionului nostru nici istoria culturii italiene. Este adevărat că Giordano Bruno a refuzat să-și retracteze ideile și a pierit pe rug, în timp ce Galilei a bătut în retragere și a scăpat cu zile. Dar trebuie să te numești Pruteanu ca să vezi în Galilei prototipul onorific al colaboraționistului, în spatele căruia să ascunzi toate lichelele staliniste. Galilei, după ce a sperjurat, a rostit în barbă *Eppur si muove!* și și-a continuat cercetările științifice, nu s-a pus în solda Inchiziției ca să obțină favoruri și avantaje materiale. Și mai ales nu a contribuit el însuși la extinderea minciunii! Aceste „detalii” le uită G. Pruteanu, atunci cînd le amintește, cu superioritate, pe rînd, Monicăi Lovinescu, lui M. Nițescu și lui Paul Goma de... „modelul Galilei”, ca de o contrapartidă la opțiunile lor morale. Nu e vorba, aici, de nici o dilemă abisală. Ci doar de un banal *lapsus* cultural.

Iar în reevaluarea gălăgioasă a producțiilor staliniste ale lui Petru Dumitriu avem de-a face cu al patrulea exemplu de analfabetism moral.

*

M-am tot întrebat de multe ori în sinea mea, iar odată chiar și în public, cum poate să asiste lumea cu pasivitate și indiferență la conversiunea subită a unui admirator al stalinistului Petru Dumitriu într-un vajnic senator al partidului ce cuprinde în primul rînd victime ale stalinismului (P.N.Ț.C.D.)? De unde această uluitoare putere de metamorfoză? Cum de sprinteneala și mobilitatea în gîndire intelectuală pot fi împăcate atît de stupefiant cu agilitatea din viața publică? Să fie vorba de un banal caz de arivism individual?

În realitate George Pruteanu a mizat nu doar pe cucerirea și dezafectarea opiniei publice și a spiritului critic, dar și pe sprijinul conștient al unor personalități și instituții culturale ce beneficiau

de prestigiu (și nu e vorba acum de revista *Dilema*). Este cazul revistei *22* și al lui Gabriel Liiceanu. În nr. 10/1996, prima pagină a amintitei publicații este copleșită de imensa fotografie visătoare a individului care ne spune zilnic cîte o vorbă. Iar în pagina 5, autorul celebrului *Apel către lichele* înalță o adevărată odă diformei înfățișări ce ne iese mereu în cale: *„Eu susțin că domnul Pruteanu ne pune în fiecare seară, vreme de cinci minute, față în față cu imaginea noastră arhetipală. Domnul Pruteanu întruchipează* ***arheul*** *poporului român, prototipul, adică, al celor mai mulți dintre noi, icoana vie a vieților noastre.* (...) *Domnul Pruteanu nu își ia, asudat, auditoriul în brațe, nu îl pupă slinos și nu îl împroașcă cu* [sic! – L.A.] *saliva sforăitului național așa cum fac patrioții noștri de serviciu. Domnul Pruteanu se mulțumește să ne zîmbească fără un dinte din partea dreaptă a ecranului. Dacă și-ar pune acest dinte, ar greși. Ar uita că în fiecare seară el este distribuit, de către zeul care îi stă în preajmă, în rolul poporului român"*.

Cînd un personaj dubios, de teapa lui George Pruteanu, este distribuit de un regizor (cu oarecare prestigiu în trasul sforilor) în rolul poporului român, înseamnă că sub ochii noștri tocmai se derulează o șansonetă bufă pe o scenă de mahala. În justiție, dacă cineva se prezintă în instanță ca martor al apărării – deși găinarul judecat fusese prins în flagrant delict – se poate pomeni uneori, la rîndul său, acuzat de mărturie mincinoasă. În schimb, în viața publică, intelectualul care crediteazǎ prin statura și numele său cunoscut pe un asemenea jalnic spectru va continua, mai mult ca sigur, să ne servească de sus și alte lecții de moralitate în viitor. Vorba poetului: *„opriți Istoria – cobor la prima / opriți la stația Doamne-ferește"*.

*

Să mai aruncăm o ultimă privire asupra acestui **arheu** al poporului român, asupra acestui prototip al celor mai mulți dintre noi, asupra acestei icoane vii a vieții noastre. Conform sentinței penale nr. 347, pronunțată în ședința publică din 29 ianuarie 1976 de către Judecătoria Iași, numitul Pruteanu George-Mihail a fost condamnat la 2 ani de temniță grea, *„pentru comiterea infracțiunilor de furt calificat și violare de domiciliu"* (vezi rev. *Academia Cațavencu*, nr.

9/11-17 martie 1997, p. 5). I s-au pus în sarcină 8 furturi în dauna cetățenilor, de pe urma cărora s-a procopsit cu *„o geantă în care se aflau mai multe scule de lăcătușerie, 2 undițe, un scaun pescăresc, un ferăstrău și o damigeană”*, *„un cadru de motocicletă scuter Manet în valoare de circa 600 lei”*, *„un parbriz și o oglindă retrovizoare în valoare de 400 lei”*, *„un far de ceață și o antenă radio în valoare de 600 lei”*, *„o menghină în valoare de 100 lei”*, *„o bicicletă marca Ucraina, o canistră de material plastic de 20 litri, mai multe scule necesare meseriei de sculptor, un motor electric, 4 borcane a cîte 0,800 kg cu zacuscă, 2 borcane a cîte 3 litri cu gogoșari și un borcan de 3 litri cu zarzavat conservat, bunuri în valoare totală de circa 2000 lei”*, *„o oglindă retrovizoare, două penițe tip fantezie, două undițe chinezești aflate în huse speciale și două bibelouri ce se poartă în autoturism”* etc. etc.

Iată cine este recomandat ca prototip al poporului român de către Gabriel Liiceanu, marele intelectual care a scris *Apel către lichele*. Nu știi dacă să rîzi sau să plîngi.

Iar acesta a fost al cincilea – și deocamdată ultimul – exemplu de analfabetism moral.

(1997)

Despre moravurile din presa literară

După redactarea polemicii intitulate *Un analfabet moral*, în vederea publicării m-am adresat revistei *România literară* din București. În paralel alte peste 20 de exemplare ale textului meu au fost trimise – cum stătea scris în scrisoarea de intenții ce le însoțea – *„la numeroase personalități proeminente ale vieții noastre culturale, din țară și din exilul parizian, la unii profesioniști din TVR București, la numeroși conducători de reviste culturale de la noi, precum și la publicații românești din diaspora".* Rugămintea mea era ca fiecare dintre destinatari să mă sprijine în aducerea la cunoștința opiniei publice a realității legate de cazul Pruteanu, în situația în care *România literară* n-ar fi avut posibilitatea de a o face. Pînă azi, după știința mea, *Un analfabet moral* a fost tipărit de revista *Timpul* de la Iași (nr. 5/ mai și 6/iunie 1997) și de *Jurnalul literar* din București (nr. 13-22/ mai-iunie 1997).

În afară de latura vizibilă a „ghețarului", mi-au parvenit diverse ecouri epistolare de la unii dintre destinatarii rugăminții mele. Cea mai importantă situație pe care țin astăzi s-o fac cunoscută este legată de dialogul pe care l-am avut cu dl. Gabriel Andreescu de la București. Datorită faptului că, în ciuda cererii de a mi se concede tipărirea mesajelor d-sale, n-am primit un răspuns clar, mă văd constrîns să-i rezum punctele de vedere cu ajutorul unor citate semnificative. Pe de altă parte, întrucît mă consider proprietarul de drept al ideilor conținute în toate epistolele mele și întrucît în dezbatere era o chestiune de interes public, îmi iau libertatea de a aduce la cunoștința publicului propriile mele scrisori, așa cum au fost ele redactate.

Dl. Gabriel Andreescu începe prin a mărturisi interesul cu care îmi urmărește activitatea din presă și deplinul său acord în ceea ce privește acțiunea de asanare morală pe care o încearcă textele mele polemice. Iată de ce *„observațiile dvs. pe marginea cazului Pruteanu*

mi se par absolut convingătoare”. Pe de altă parte domnia sa se vede confruntat cu un adevărat **conflict de apreciere**, deoarece *„cunosc impactul considerabil al emisiunii d-lui Pruteanu asupra tinerilor. Știu de elevi de liceu care renunțau la joaca de afară pentru a-i vedea emisiunea. Intervențiile sale mi se par (cu anumite excepții, și ele firești) inteligente, raționale, formative pentru aceste vîrste – într-un moment cînd discursul obscurantist are undă verde pe toate canalele. Iată de ce consider emisiunea d-lui Pruteanu mai mult decît o emisiune de succes: chiar o emisiune pentru care merită să lupți.*

Și atunci? Mă simt incapabil să vă critic demersul – din contră – dar nici să vi-l susțin nu mă simt în stare. Acceptați, vă rog, respectul meu și speranța că va exista o ocazie de a ne regăsi, și într-o acțiune concretă, pe aceeași parte a baricadei”.

În acest context, răspunsul meu poate fi citit în cele ce urmează:

Cluj, 4 mai 1997

Stimate domnule Gabriel Andreescu,

Vă mulțumesc pentru scrisoarea dv. din 23.04, care m-a surprins și nu prea. Desigur, și eu trebuie să vă mărturisesc interesul și implicarea intelectual-afectivă cu care vă urmăresc activitatea publicistică. Aceasta mă împinge să răspund scrisorii dv. cu tranșanță analitică, în deplin acord cu stima pe care v-o port.

Îmi vorbiți despre „conflictul de apreciere” pe care vi l-a stîrnit eseul meu polemic ce-l viza pe Pruteanu. Sincer să fiu, cînd aud cuvîntul ***dilemă*** *ridic sprîncenele a precauție. Prea adesea s-au ascuns, în ultimul timp, unii dintre intelectualii noștri străluciți îndărătul acestei umbrele pseudo-logice, pentru a-și justifica, în ochii lumii, manevrele de culise.*

Desigur, nu e cazul dv.! Ba dimpotrivă. Dv. nici nu folosiți cuvîntul (odios) care spune (ne)adevărul. Dv. ziceți: „conflict de apreciere”... Așa să fie! Să vedem, dar, în ce constă conflictul.

Pe de o parte argumentația și demonstrația mea vi se par „absolut convingătoare” sau, în orice caz, în legătură cu ele nu-mi aduceți vreo obiecție de esență.

Pe de altă parte vorbiți de emisiunile televizate ale lui G. Pruteanu și de rolul lor culturalizator ca de o contrabalansare a inițiativei mele polemice.

Însă, domnule Andreescu, eu n-am pus nici o clipă sub semnul întrebării emisiunile individului, ci profilul său moral (mizerabil) și intelectual (perfectibil). Cu tot respectul, dilema dv. este artificial creată: eu n-am militat pentru ***suspendarea*** *unei transmisiuni televizate (în pofida titlului ei agramat), ci pentru cunoașterea publică a unui personaj. Răspund, deci, la „conflictul dv. de apreciere" în mod maiorescian:* ***nu e în chestie.***

Deși demersul meu este, de obicei, esențialmente polemic, eu nu pretind „uciderea" păcătosului, ci punerea în lumină a întregii sale personulități. Veți fi de acord că, după citirea textului meu anti-Pruteanu, lumea nu va trece pe alt canal TV la ora 8 fără 10, dar nici nu va mai țîțîi aprobativ fără rezerve, nici nu va mai rînji complice la diversele grobianisme, sofisme și demonstrații paralogice ale criticului Pruteanu. Îl va urmări, eventual, cu oarecare rezerve, zicîndu-și: „Da! E și ăsta un punct de vedere! Dar, știm noi ce știm...".

Măcar pentru efortul meu de a trezi spiritul critic în mințile altora, meritam din partea dv. să vă fi depășit „conflictele de apreciere"!

Ca să nu mai vorbesc de faptul că tocmai impactul emisiunii lui Pruteanu asupra tinerilor mi se pare periculos și, în esența sa, nociv. Mă refer la falsa impresie că e destul să gîndești iute, să ai șarm personal, tupeu cît cuprinde și obraz de-un lat de palmă ca să ajungi departe în viață. Onestitatea deontologică, respectul adevărului, ba chiar – voi spune un cuvînt mare – mo-ra-li-tatea nu contează cîtuși de puțin. Iată-l, de pildă, pe acest Pruteanu. N-a ajuns el bine?! De ce să nu facem ca el?! Așa că, vă rog, nu-mi mai vorbiți de „elevii de liceu care renunță la joaca de afară pentru a-i vedea emisiunea". Acest argument reușește cel mult să mă întristeze, în nici un caz să mă convingă.

(O paranteză: prin natura meseriei mele mă aflu zilnic în mijlocul, tocmai, al „elevilor de liceu". V-o spun cu tot regretul: la vîrsta respectivă ei au încetat de multișor să se mai... joace pe afară. Îi mint pe părinți, fumează pe ascuns, se-mbată pe la chefuri, umblă în baruri și discoteci, asta da; dar, efectiv, nu se... joacă pe afară. Asta așa, ca să fiu chițibușar și să mă leg de tot felul de amănunte.)

Pînă una-alta, dacă mă gîndesc mai bine, dilema dv. e șchioapă de tot. Căci iată care e concluzia ei, iată la ce acțiune vă îndeamnă: a) teoretic sînteți – solomonic – de acord cu ambele părți; b) practic, trecînd la fapte, considerați că pentru emisiunea lui Pruteanu „merită să lupți", în schimb demersul meu ***nu vă simțiți în stare să-l susțineți.***

Dacă voiați cu tot dinadinsul să construiți o dilemă corectă, n-aveați decît să spuneți: „voi lupta pentru emisiunea de cultură filologică a lui Pruteanu și, în aceeași măsură, voi lupta pentru publicarea textului care îl arată în adevărata sa lumină pe Pruteanu, pentru ca tinerii săi telespectatori să fie corect informați în legătură cu personajul ce le stă în față". Iată varianta pe care, la limită, aș fi putut s-o accept. Dar din păcate nu ați scris așa. Din păcate

„dilema” dv. n-a reușit să mă convingă. Din nefericire, de această dată, modul dv. de gîndire m-a decepționat profund. Desigur sper că ați înțeles corect: în nici un caz nu datorită faptului că, în mod cu totul întîmplător, modesta mea persoană era amestecată în această poveste.

Nu am avut niciodată în viață pretenția paranoică de a exprima Adevărul Absolut. Dar deocamdată mă străduiesc să așez, cărămidă cu cărămidă, o sumă de mici adevăruri relative, care-și așteaptă recunoașterea în mințile și sufletele concetățenilor mei. Cel puțin o dată însă (de data asta!), dv., domnule Gabriel Andreescu, slujindu-vă de pîrghia logică a unui sofism, ajungeți – regret că trebuie să v-o spun – să respingeți un adevăr mic, subiectiv și relativ, de dragul unei minciuni mari, groase și păstoase. E vorba, firește, de cazul Pruteanu.

Aș mai avea multe lucruri să vă spun/scriu, domnule Andreescu, dar îmi dau seama că risc să devin un tip nesuferit. În fond, ce mi-o fi trebuind?! Preopinentul meu are gentilețea de a-mi răspunde la scrisoare (în mod surprinzător; din cei peste 20 care au primit un mesaj similar [e vorba de textul polemicii Un analfabet moral *– notă L.A.], nu mulți și-au luat această oboseală. Deci e cazul să vă mulțumesc.), îmi dă bună ziua foarte politicos și, la fel de reverențios, își expune o rezervă de principiu (dreptul lui! ce! n-oi fi vrînd să gîndească toată lumea ca mine, nu?!). Și totuși. Dacă am învățat ceva de la Paul Goma, de-a lungul cîtorva ani de cînd îi frecventez opera, iată următoarea axiomă:* **neadevărul, strîmbătatea logică, nedreptatea se pot ascunde mai ales sub faldurile politeții, ale bunei creșteri. Pe de altă parte, nu există cale mai directă de a striga adevărul faptelor decît lipsa de menajamente fața de suspiciunile preopinentului.** *Așa că am ales, cu deliberare, să vă scriu această epistolă violentă, intolerabilă, obraznică, insuportabilă, condamnabilă, etceterabilă. Dar* ***corectă****, în esența gîndirii sale.*

Mai doresc să fac o ultimă remarcă în legătură cu speranța dv. că „va exista o ocazie de a ne regăsi, și într-o acțiune concretă, pe aceeași parte a baricadei”. Chiar dacă vi se pare uimitor, chiar dacă nu m-ați simțit alături, mă aflam și eu pe undeva prin preajmă. E adevărat, n-am scris un respectabil tratat despre conceptul de disidență. Dar, prin 1988, am inițiat, împreună cu colega Ana Covaciu, un șir de proteste studențești la Cluj, care au culminat cu memorii colective și ședințe de intimidare, ba la C.C., ba la Rectorat, ba la Facultate. Și fără să-mi forțez prea tare memoria, vă pot asigura că și spre mine s-a tras cu mitraliera la 21decembrie 1989. De n-ar fi decît atît, și asta îmi dă dreptul să mă adresez oricărui disident și să-l privesc senin în ochi, fără nici un complex de inferioritate sau culpabilitate.

De aceea, astăzi, eu stau drept în fața dv. și vă privesc senin.

Îmi puteți răspunde cu aceeași privire?

Laszlo Alexandru

P.S. Cu gîndul la „elevii de liceu”, nu am nimic de obiectat la eventuala dv. inițiativă de a publica acest dialog epistolar.

Care nu mi-a fost însă uimirea să observ că preopinentul meu, în loc ori să tipărească aceste epistole, ori să le facă pur și simplu uitate, se apucă și **selectează** anumite fraze de-ale mele, dintr-un reproș ce-i era adresat lui G. Andreescu însuși, și **întoarce direcția cuvintelor mele către prezumtiva Bianca Balotă** (vezi rev. *22*, nr. 23/10-16 iunie 1997, p. 7, intervenția *În legătură cu Paul Goma*). Multe i se pot reproșa celui care scrie sub numele Bianca Balotă, dar în nici un caz că *„s-ar ascunde sub faldurile politeții și ale bunei creșteri”*. Nu, nu! Alte falduri sînt aici în discuție. Mai degrabă putem să ne referim împreună cu Dorin Tudoran la toposul piețelor Obor și Matache pentru o atît de heirupistă intervenție.

Ce-are a face că, sub pretextul „apărării” lui Paul Goma, G. Andreescu nu pierde ocazia de a mai face odată pe inocentul într-o situație clară ca lumina zilei pentru cine are ochi să vadă: discuția în jurul lui Gabriel Liiceanu. Se vede că trebuie să fii neapărat membru al GDS și în Consiliul consultativ al revistei *22*, pentru a scuza actele de cenzură ale colegilor tăi de idei!

Cum încă n-am încetat din viață, cum încă n-am autorizat pe altcineva să-mi gireze interesele și să-mi stîlcească ideile, am de spus următoarele:

1) Textul lui G. Andreescu, în care frazele lui Laszlo Alexandru sînt scoase din contextul unei scrisori private, iar sensul lor e răstălmăcit cu bună știință **nu mă reprezintă!**

2) Textul așa-numitului Bianca Balotă (*Drept la replică*, în rev. *22*, nr. 24/17-23 iunie 1997, p. 14) care face trimiteri la Laszlo Alexandru **nu mă reprezintă!** În viața mea nu m-am referit la Radu Enescu! În viața mea n-am afirmat că Paul Goma ar folosi *„tehnica citatelor trunchiate”*, pentru a *„terfeli”* pe cineva! Sărmanul Bianca Balotă m-o fi citit în tren înainte de a adormi...

Mai mult decît atît:

3) Contribuția publicată de revista *Familia* (nr. 5/mai 1997) sub numele Laszlo Alexandru și la care făcea aluzie somnorosul

călător **nu mă reprezintă!** După cum am arătat-o deja într-un protest adresat întregii redacții a *Familiei*, încetez colaborarea cu numita publicație, pentru: a) cenzurarea – prin nepublicare – a unui text de-al meu, timp de peste un an de zile; b) cenzurarea – prin amputare – a unui alt text, tocmai cel în discuție.

Cum încă n-am încetat din viață, cum încă n-am autorizat pe altcineva să-mi gireze interesele și să-mi stîlcească ideile, mai adaug: este incalificabil ca un mesaj pe care l-ai gîndit și l-ai scris într-un anumit fel să fie deformat (prin redare parțială), să fie răstălmăcit (prin lectură dizonestă) și ca un alt mesaj, de domeniu privat, să fie citat într-un context deformant!

Neavînd la îndemînă arma foarfecelor și a colajelor interesate, singura mea soluție este să aduc la cunoștința publicului conținutul celei de-a doua scrisori a lui Laszlo Alexandru către Gabriel Andreescu. Deoarece gazetarul de la *22* a deplîns pseudo-neînțelegerea mea, asigurîndu-mă de *„respectul”* d-sale pentru actele mele de *„curaj/moralitate”*, de care nu știuse, i-am răspuns în felul următor:

Cluj, 12 iunie 1997

Stimate domnule Gabriel Andreescu,

Am primit a doua dv. scrisoare și vă mulțumesc. Întrucît sosirea ei a fost urmată îndeaproape de intervenția dv. din revista 22 (nr. 23/1997) pe marginea – și în favoarea – cazului Goma, dați-mi voie să reunesc într-o singură epistolă unele lucruri pe care voiam să vi le spun.

Voi trece din capul locului peste numeroasele afirmații în care părerile noastre concordă, pentru a veni la cele cîteva ***fapte*** *care mai necesită, poate, precizări. Înainte de toate, însă, deoarece îmi scrieți că nu știați de „ieșirea mea pe străzi” din decembrie 1989 – și vă cred (n-am făcut din asta un prilej de orgoliu deșănțat) – dați-mi voie să vă trimit o fotocopie din săptămînalul nostru îndrăgit care se referă mai în detaliu la acest episod (22, nr. 4/ 28 ian.-3 febr. 1997, p.8).*

Poate mă înșel, dar tot sub semnul lui ***„n-am știut”*** *pot să plasez și anumite afirmații ale dvs. din articolul despre Goma. De pildă vă întrebați retoric: „Cum să greșești față de Gabriel Liiceanu, al cărui atașament pentru carte nu are nici o legătură cu afacerile, ci a fost și a rămas un act de cult?”.*

Înțeleg de aici că, în optica dv., Goma a greșit față de Liiceanu. Or, în realitate, povestea e mult mai telurică și mai puțin dostoievskiană decît vi s-ar părea. Ea sună în felul următor: ***Editorul X a tipărit cartea lui Y, dar apoi, speriat de anumite presiuni, în loc s-o trimită la vînzare, a depozitat-o vreo doi ani, iar apoi a trimis-o la topit. Y - personaj imprevizibil - în loc să tacă din gură, cum ar fi făcut orice român subțire și cu simțurile conveniențelor sociale dezvoltate, se apucă și protestează. O dată, de două ori, de nouă ori. Nimeni nu-l bagă în seamă. În presă; în alte cărți ale lui, care se vînd prin provincie, sau pe sub mînă.*** *[Nu vreau să abordez aici subiectul boicotului deliberat din partea librarilor, căruia i-au căzut victimă unele volume de Paul Goma. Dar, fiți sigur, am niște mărturii personale de toată frumusețea – cu nume și date – de pe vremea cînd mă străduiam să plasez a doua ediție din* **Culoarea curcubeului** *sau* **Scrisorile întredeschise***, ediție de mine îngrijită.]* ***În fine, una din cele două mari edituri ale țării îl tipărește pe Paul Goma în tiraj masiv, iar opiniile sale nu mai pot fi ascunse sub preș, așa cum s-a făcut în ultimii trei ani. Cum reacționează intelectualii noștri? Se coalizează cumva cu Y, cu victima, împotriva lui X, topitorul abuziv al cărții sale? Nici pomeneală! Ei vorbesc de „resentiment", de „spirit pamfletar", se plîng că l-au cunoscut vreodată pe Y etc. Sau, într-o variantă mai recentă, aduc în discuție conceptul de „dostoievskianism".*** *(Pentru a vă ajuta să vă formați o părere corectă în această poveste, dați-mi voie să vă propun spre lectură – fotocopia nr. 2 – articolul meu de răspuns la gogomăniile lui Ioan Buduca, din* Luceafărul*, nr. 16/30 aprilie 1997, p. 4.) Cît privește numeroasele* ***acte de cult*** *la care se dedau foștii cenzori ai literaturii române (id est: Sorin Mărculescu), mai nou camuflați sub tunică popească la Editura Humanitas, vă recomand un pasaj foarte interesant din volumul meu (pe care am avut plăcerea să vi-l trimit cu dedicație),* Între Icar și Anteu, *Cluj, Ed. Dacia, 1996, p. 103-106, polemica* Despre moravurile editoriale.

Sper că nu vă veți supăra prea tare pe mine dacă voi continua să judec faptele din viața de zi cu zi nu după metrul dostoievskian al misterului sufletului rus, ci după acela cartezian-lucid care îmi spune că orice efect are, în mod obligatoriu, o cauză. Și dacă vom sta puțin de povești asupra cauzelor care duc la efectele murdare din viața noastră politică, socială, culturală etc., iar apoi le vom corela cu protestele lui Paul Goma, veți concede încet încet că individul nici nu e chiar așa de într-o ureche (de dostoievskianism ce să mai vorbim...).

Dacă doriți, putem sta de vorbă și pe subiectul generozității sufletești dovedite în relațiile cu Goma de către Monica Lovinescu și Virgil Ierunca. Dar tot după criteriul cartezian mai sus schițat. Și nu cred că v-ar plăcea să auziți tot ce am de spus.

În ceea ce mă privește, vă invidiez pentru un singur lucru. Pentru faptul că v-ați întîlnit cu Paul Goma, cum spuneți, „de vreo trei ori". Eu unul nu l-am văzut în viața mea. Dar, pentru a mă solidariza cu un principiu, nu cred că e neapărată nevoie să-l frecventez personal pe emițătorul lui.

Cu stimă,
Laszlo Alexandru

De adăugat mai am doar atît: îmi pare rău că am ajuns să cunosc, pe pielea mea, anumite moravuri din presa literară românească de azi.

(1997)

P.S. De la publicarea în presă a celor două eseuri precedente, arheul Pruteanu a fost dat afară, mai întîi, din P.N.Ț.C.D. Apoi i s-a eliminat și emisiunea de la TVR 1. Pînă aici nimic surprinzător. Societatea românească, oricît de debilă, încă mai secretă anticorpi, fie și cu întîrziere, împotriva unor viruși. De cînd cu naționalismul obraznic al mîncătorului de zacuscă, G. Andreescu a realizat eroarea de... plasament afectiv, a recuperat în forță terenul pierdut și a dat publicității cîteva texte antiprutene bine aduse din condei.

Nu mi-a scăpat, totuși, protestul recent publicat în *România literară* de niște inițiale G.D. (G. Dimisianu?) împotriva gestului de salubrizare a televiziunii naționale. Dezolarea mea a sporit citind o intervenție zacuscofilă a publicistului Dorin Tudoran (vezi *România literară*, nr. 15/1999, p. 11). Se cuvin imortalizate și unele citate: *„D-l George Pruteanu nu este numai un intelectual strălucit, ci și unul strălucitor* (...). *Emisiunea d-lui Pruteanu era un amestec de știință popularizată cu farmec, inteligență, umor subțire și uriaș teletalent*". Probabil că, dinspre Chișinău, România pare mai proastă decît este. Totul se vede, adică, prin optica *„neinocentului, dar curatului"* (?!) inginer-scriitor Cristian Tudor Popescu de la *Adevărul* (cel care publica, înaintea alegerilor din 1996, injuriosul dosar de securitate al lui Paul Goma, iar în restul timpului promovează campanii antifeministe, antimaghiare etc.), sau prin optica neclintitului Augustin Buzura, conducătorul Fundației arhicunoscute. Nu e de mirare că

nici perspectiva naționalist-prutenistă nu este de lepădat pentru un fost disident care luptă pe toate fronturile pentru a-și recuceri drumul spre casă.

Paradoxul situației: vîna morală a unora se îngroașă pe timp de dictatură, dar se fleșcăie sub atingerea democrației.

(1999)

Un chinez la Oradea

Cînd ai snopit în bătaie șaua ca să priceapă iapa, dar vrei să pari mai neconformist decît ai putea fi în realitate, se cheamă că ești un chinez. Cînd cunoști prea bine o stare de fapt, dar încerci să te prefaci mai ignorant decît ești pentru a nu leza diverse grupuri de interese, se cheamă că ești un chinez. Cînd încerci să-ți spui părerea în momente dintre cele mai delicate, dar opinia ta, departe de a clarifica situația, mai mult o complică, se cheamă că ești un chinez. Cînd te numești Ion Simuț și îți dai cu părerea despre Paul Goma în revista *Familia* de la Oradea (nr. 7-8/1997), cu siguranță te dovedești un mare chinez, din familia popoarelor nevecine și neprietene.

Criticul Ion Simuț nu este la prima intervenție cel puțin discutabilă legată de scrisul și personalitatea lui Paul Goma. Talentul său uimitor de a da cu bota în baltă s-a exteriorizat încă de acum doi ani. Să recapitulăm pe scurt contextul. Romancierul parizian își anunțase candidatura la Președinția României, iar *Adevărul literar și artistic* lansase în vara lui 1995 un val de lături, publicînd fragmente din dosarul de Securitate al scriitorului. Cum reacționează la acestea Ion Simuț de la Oradea (vezi *Familia*, nr. 9/sept. 1995, p. 51-53)? El se disociază de inginerul Cristian Tudor Popescu, cel care, pentru a putea relua refrenul securist cu lipsa de talent a lui Paul Goma, făcuse imprudența de a mărturisi că îi răsfoise vreo două cărți. A răsfoi nu e totuna cu a citi, a citi nu e totuna cu a aprecia corect, ne asigură I.S., care în replică vine și afirmă răspicat talentul de scriitor al lui Goma. Și are perfectă dreptate! Numai că despre asta fusese vorba doar în mod periferic în campania securistă a *Adevărului...* Ce contează? Ion Simuț își făcuse datoria de critic literar și nimic mai mult decît atît – acum putea trece el însuși la atac. Și procedează cu o sîrguință demnă de alte cauze și scopuri. *„Subiectivismul anarhic al lui Paul Goma a devenit rigid, mecanic și obositor”; „Paul Goma ne supune unei mai mari intransigențe morale decît putem suporta”* (bietul

Ion Simuț! el nu mai suportă!...); *„Exigența sa draconică a creat un discurs crispat, îndîrjit, exasperant, aproape înfricoșător”.* Cum i se răspunde lui Cătălin Țîrlea, cel care declanșase ofensiva printr-o recenzie a cărei vulgaritate era concurată numai de tropăitul cazon al gîndirii? *„Autorul* Povestirilor cu pensionari *e încă blînd cînd constată că...”* Halal blîndețe! Numai de asemenea „blînde” tratamente securiste să aibă parte și Ion Simuț!

Culmea cinismului o atinge următorul fragment al textului scris, reamintesc, în apărarea unui scriitor calomniat de Securitate: *„Domnule Paul Goma, zîmbiți, vă rog, mai mult și... dezinteresat, pentru că (știți bine) nu există un singur fel de zîmbet politic; fiți mai îngăduitor (deși acum e un pic prea tîrziu) cu posibilii prieteni, fiți mai destins, mai generos: nu se poate să le distrugeți chiar toate iluziile celor care au sau pot avea încredere în dumneavoastră!”*. Va să zică tot victima este vinovată că a provocat calomnia, datorită faptului că în prealabil n-a zîmbit destul... Dacă aș vrea și eu să fac pe chinezul, aș spune că Ion Simuț are o gîndire cel puțin bizară. Dar nu – el scrie astfel cu deliberare. De ce? Ei bine, el se simte dator și să-l apere pe scriitorul de talent care este Paul Goma, și să nu-i supere prea tare pe adversarii lui Goma, de care s-ar putea să mai aibă nevoie pe viitor. O vînă groasă de duplicitate parcurge ca un fir roșu intervenția „polemică” de acum doi ani a criticului orădean.

Care nu ezită să se hazardeze și într-o părere cu caracter general: *„Încetul cu încetul, situația lui Paul Goma pare să revină la nivelul anilor ‘70, scăzîndu-i în plan intern atît cota literară, cît și cea politică, aflate la maximum în anii ‘90-‘91”*. Aici chinezăria lui Ion Simuț a ajuns la apogeu. Deci cota politică și literară ale lui P.G. erau la maximum în 1990, cînd Gabriel Liiceanu îi retrăgea din circulație și îi cenzura volumul *Culorile curcubeului*, și nu în 1995, cînd îi apăruseră *cinci* titluri în trei luni de zile și cînd autorul se pregătea să candideze în alegeri! (Lasă că nici în anii ‘70 Goma nu prea stătea rău cu cota politico-literară! Pe de o parte tocmai crease în România mișcarea pentru drepturile omului care de atunci îi poartă numele, pe de altă parte tocmai publicase în edituri prestigioase din Occident jumătate de duzină de cărți!...) Să te ferească Dumnezeu de judecata criticului literar scăpat din lesa rezistenței prin cultură!

*

Dar cum e lucru știut că *Einmal ist keinmal*, Ion Simuț revine și în 1997 să ne spună aceleași povești ale criticului din pădurea adormită, privitoare la *„cota estetică a operei și cota morală a omului Paul Goma,* [care] *au scăzut văzînd cu ochii”*. Nu știu ce au reușit să vadă ochii lui Ion Simuț; deocamdată să spun eu ce se vede cu ochiul liber din articolul său:

1. *„Paul Goma are prea puțini cititori, din moment ce părți importante din tirajul unor cărți au trebuit date la topit”*, scrie negru pe alb criticul.

Înainte de a comenta fraza de mai sus, îmi trag adînc aer în piept. Aparent anodină, aruncată în grabă, această frază conține o stupefiantă doză de rea-credință, dublată de o la fel de mare minciună. Care sînt părțile importante de tiraj care *„au trebuit date la topit”* din cărțile lui Goma?! Din cîte cunosc eu, pînă azi au fost distruse trei titluri ale scriitorului:

a) Volumul *Gardă inversă* a fost cules la Editura Scrisul românesc de la Craiova, la începutul anilor ‘90, după care, atunci cînd opiniile lui Paul Goma despre noua putere politică nu mai conveneau, plumbii au fost topiți la dispoziția lui Marin Sorescu, fără ca volumul să fi fost imprimat și distribuit. De unde știe Ion Simuț că cititorii n-ar fi cumpărat cartea, dacă ar fi văzut-o pe rafturile librăriei (așa cum s-a întîmplat cu alte peste cincisprezece titluri ale aceluiași autor)?!

b) *Culorile curcubeului* a apărut la Ed. Humanitas din București, dar apoi, la dispoziția lui Gabriel Liiceanu, volumul a fost retras din librării și depozitat doi ani de zile, după care a fost trimis la topit. Deși pretextul invocat a fost de natură economică, fabrica de zvonuri a lui Liiceanu susținînd că „Goma nu e rentabil, nu se vinde...”, cifrele și realitatea obiectivă arată altceva. De unde știe Ion Simuț că cititorii n-ar fi cumpărat cartea (imprimată în 20.000 de exemplare), dacă ar fi văzut-o pe rafturile librăriei? – de vreme ce, după cîteva luni, același editor tipărea *Soldatul cîinelui* în 103.000 exemplare și n-am auzit să se fi lamentat pe undeva în legătură cu cifra sa de afaceri...

c) *Patru dialoguri* de Paul Goma cu Florin Ardelean, Ruxandra Cesereanu, Al. Cistelecan și M.C. Oros trebuia să apară în 1993-1995, la Ed. Echinox din Cluj, condusă de criticul Marian Papahagi. Editura a solicitat și a obținut subvenție Soros, a cules volumul după care, fără a mai restitui banii, a amînat *sine die* publicarea, dincolo de data scadentă a contractului și neoferind vreo explicație autorului. La sesizarea lui Paul Goma Ed. Echinox a fost exclusă de pe lista celor care se vor mai bucura de subvenții Soros, tocmai datorită neonorării contractelor atît față de Fundație, cît și față de autor. De unde știe Ion Simuț că cititorii n-ar fi cumpărat cartea, dacă ar fi văzut-o pe rafturile librăriei și dacă ea n-ar fi fost distrusă printr-o vulgară șnapanerie editorială?

Iată trei cazuri distincte, în care trei importanți oameni de cultură (Marin Sorescu, Gabriel Liiceanu, Marian Papahagi), transformați peste noapte în editori, au abuzat de prestigiul și cărțile lui Paul Goma. În această pleiadă, numele lui Ion Simuț, care vine și, după bunu-i obicei, acuză victima că nu i se vînd volumele care nici nu i s-au pus în vînzare, chiar că nu mai contează.

Dar pentru că am afirmat că preopinentul meu nu numai scrie minciuni, ci mai este și de rea-credință, mă văd nevoit să dovedesc acest fapt. Revista *Familia*, al cărei membru în redacție este și Ion Simuț, a publicat două cărți de Paul Goma: *Culoarea curcubeului*, ed. a 2-a, îngrijită de Florin Ardelean, în 1993, și *Scrisori întredeschise*, îngrijită de Laszlo Alexandru, în 1995. Este imposibil ca I. Simuț să nu fie la curent cu eforturile depuse de colegii săi – în primul rînd Florin Ardelean, dar și Traian Ștef și Ioan Moldovan – pentru vînzarea volumelor. De fiecare dată nu dezinteresul cititorilor a constituit un obstacol, ci rea-voința librarilor care refuzau cartea din rațiuni ideologice. Paul Goma a descris pe larg situația în *Jurnalul* său, la care îl trimit spre documentare pe acerbul critic de la *Familia*. În ceea ce mă privește doresc să relatez aici două experiențe proprii.

În anul 1993 librăria Anastasia din Cluj, piața Victoriei (în apropierea catedralei ortodoxe), profilată pe carte religioasă, vindea și apariții de la Humanitas și alte edituri. Personalul – ortodox – era de o maximă pioșenie în înfățișări, subiectele de conversație aveau toate miros de aghiasmă, de vreo două-trei ori am văzut pe acolo măicuțe, ba chiar și călugări cu bărbile-n brîu. Au acceptat spre

difuzare *Culoarea curcubeului,* cîteva zeci de exemplare, cărate în brațe de Florin Ardelean și Laszlo Alexandru. Ulterior tot la două zile mă întorceam în librărie și întrebam de soarta cărții, de ce nu apare la vedere, ce se întîmplă cu ea. Vînzătoarele clătinau din cap și-mi zîmbeau în mai mulți peri. După cîteva luni volumele au fost returnate prin poștă la Oradea, pretextîndu-se că nu erau cerute de cititori, deși eu unul nu le văzusem expuse decît de vreo două-trei ori pe rafturile de jos.

Tot în 1993 șefa de carte de la Librăria „G. Coșbuc" din Cluj, piața Libertății, a refuzat să vîndă *Culoarea curcubeului*, afirmînd că e plin tot magazinul cu cărți de Goma și nu mai au unde să le pună. La insistențele mele să văd numeroasele titluri, mi s-au indicat cîteva zeci de bucăți din *Astra*, editată la Dacia din Cluj. Am remarcat că e vorba de un singur titlu, beletristic, pe lîngă care ar putea încăpea și acela editat la *Familia*. Într-un acces de sinceritate pe care l-a regretat imediat, colocutoarea mi-a răspuns că nu acceptă volumele de Goma, deoarece nu e de acord cu ideile pe care le susține autorul. Cînd i-am replicat aspru că nu librarii trebuie să judece conținutul valoric al cărților, ci criticii literari, și că fiecare ar face bine să-și vadă de propria meserie, am fost invitat să reclam situația, dacă nu-mi convine, la centrul de librării, dar că în orice caz acolo nu va mai pătrunde nici o carte de Paul Goma.

Acestea sînt doar două cazuri izolate, dar sînt sigur că Florin Ardelean mai cunoaște numeroase altele din restul țării, pe care nu le va fi ținut secrete față de colegii săi de redacție. Iată de ce vin și zic: inocența este de lăudat la o fată mare, dar nu la un critic literar. Iar cînd la acesta din urmă mai e și simulată, ajungem direct la chinezăriile de care pomenisem la început.

2. *„Cota estetică a operei și cota morală a omului Paul Goma au scăzut văzînd cu ochii. Principalul vinovat este scriitorul însuși, care încurcă, fără să-și dea seama, receptarea favorabilă a propriei opere.* Jurnalul *lui Paul Goma i-a stricat definitiv autorului relativa stare de non-beligeranță cu literatura română actuală, deținută pentru scurtă vreme prin '90-'92.* (...) *Cred că publicarea jurnalului este cea mai mare eroare făcută de Paul Goma în întreaga sa carieră literară"*, scrie negru pe alb criticul.

La acest aberant pasaj nu se poate răspunde decît cu înseși cuvintele *Jurnalului*: *„«Ce bine le-ar fi fost lor, scriitorilor români din România, dacă tu ai fi murit, în '77, la Rahova – de-o pildă; sau în '81, cînd ai primit bomba-în-carte; sau în '82, cînd te-au tratat cu... aconitină; sau în '89, de inimă.» Și Ana continuă: «Acum te-ar fi lăudat, te-ar fi acoperit de lauri, te-ar fi sărbătorit (dar ce înmormîntare națională ți-ar fi făcut, necrofilii noștri tricolori), nu te-ar mai fi scos din mare-scriitor, ce să mai vorbim de om-minunat ce ești – pardon:* ***ai fost***...»*".*

Într-adevăr Paul Goma a reușit, supraviețuind, să strice socotelile și pretențiile neîntemeiate la prestigiu personal neștirbit ale multor scriitori români. Numeroasele polemici pe care le-a stîrnit după 1989 vor trebui luate probabil rînd pe rînd, de către un istoric literar avizat (așa cum în nici un caz nu dă semne că ar fi Ion Simuț!) și analizate în fundamentele lor logice. Cîte din acuzațiile lansate de Goma sînt reale sută la sută, cîte pleacă de la o situație adevărată, alunecînd totuși în invectivă și exagerare? Rămîne de văzut. Dar trebuie să fii un mare chinez pentru a-i sugera unui autor să stea cuminte și să tacă din gură la vederea nedreptății flagrante, pentru ca nu cumva să-și pericliteze receptarea de moment a operei! În asemenea hal poate să scrie doar cineva care n-a părăsit țarcul judecăților critice conjuncturale, care își construiește scara valorică trăgînd cu ochiul peste gardul vecinului și care, în fine, nu vede literatura ca pe o activitate cu axiologie nu doar **transcendentă**, ci chiar și **imanentă**, în care eventuala teamă de reacțiile contemporanilor îți va îngrădi întotdeauna libera descoperire a propriului drum artistic.

Să notăm, în trecere, aceeași bizarerie logică întîlnită deja anterior: de vină pentru boicotarea evaluării operei lui Goma ar fi autorul însuși, și nu cei care cu adevărat au instituit boicotul! Nu cei care – refuzînd să discute pe față reproșurile pe care li le aduce Goma – răspund prin reprobabile agresiuni de culise ar fi vinovații! Nu! De vină este, din nou și mereu, cel care semnalează strîmbătatea, neregula, incorectitudinea. Halal judecată critică! Echivalează în toată legea cu o prejudecată. Acritică.

3. *„Pedeapsa celor vexați se află pe punctul de a-i retrage titlul glorios de Soljenițîn român. Lucrurile au evoluat în defavoarea sa, datorită inflexibilității neproductive și, mai ales, datorită imobilității*

pariziene. Cred acum și eu, deopotrivă cu alții, că Paul Goma este, în mai mică măsură decît altădată, un Soljenițîn român, pentru că și-a trădat modelul unde, probabil, nici nu-și închipuie: după 1990, nu a avut tăria să renunțe la exil și să se întoarcă printre ai săi, să pătimească și să greșească împreună cu ei în procesul construirii democrației", scrie negru pe alb criticul.

Mărturisesc, am avut dificultăți în a urmări sensul primei fraze citate: *„Pedeapsa celor vexați se află pe punctul de a-i retrage titlul glorios de Soljenițîn român"*. **O pedeapsă** cam greu ar putea fi pe punctul de a retrage ceva. Și cu atît mai puțin **un titlu glorios**! Doar **cei vexați** ar putea, cel mult, s-o încerce... Asta e, într-adevăr, tristețea criticului literar: cînd scrie neadevăruri, îi e greu s-o facă măcar într-o corectă limbă română!

Am înțeles, trebuie să vorbim despre Soljenițîn. Și eu am subliniat această analogie în prefața pe care am semnat-o la *Jurnalul* lui Paul Goma: *„În mod cu totul neobișnuit (și călcînd hotărît pe urmele lui Soljenițîn), Goma își publică* ***în prezent*** *însemnările acidulate despre* ***contemporanii*** *săi și despre faptele lor de* ***acum****"*. Dacă Ion Simuț ar fi răsfoit măcar impresionantul volum *Stejarul și vițelul* al scriitorului rus, ar fi avut ocazia să descopere același tip de... *„slăbiciune de a-și etala sfidător orgoliile și judecățile aspre, dure, asupra contemporanilor"*. Căci dacă urmăm nefericitul raționament al viteazului croitoraș de Oradea (cel care tot încearcă să omoare multe muște dintr-o singură lovitură), Soljenițîn însuși riscă să-și piardă titlul glorios de... Soljenițîn rus! Pe mulți editori și scriitori care i-au blocat cărțile, i-au cenzurat aparițiile, l-au mințit, l-au șantajat și l-au sancționat (de pildă cu excluderea din Uniunea Scriitorilor) i-a putut **vexa** lectura unui volum ca *Stejarul și vițelul*, care le descrie pînă în cele mai mici detalii fărădelegile. Cu toate acestea Soljenițîn a fost **rechemat** în patrie, după dispariția Uniunii Sovietice, a fost onorat și respectat de concetățenii săi. Paul Goma **nu** a fost reprimit nici măcar în Uniunea Scriitorilor, numele său a fost, cu puține excepții, trecut sub tăcere în primii ani de după '89, iar revoltătoarele acuze securiste de impostură și lipsă de talent au continuat chiar pînă azi (1997) – ultimii „eroi" în acest sens fiind stîlpi de nădejde ai vieții literare: un fost infractor de drept comun ca George Pruteanu, un fost critic de *Scînteia tineretului* ca Alex. Ștefănescu, un fost expert

în Urmuz și Ceaușescu, publicist sub numele soției, ca Nicolae (& Bianca) Balotă. Cine nu se ridică la înălțimea modelului? Nu cumva comunitatea literară românească, cea care n-a atins încă nici măcar nivelul celei rusești?

4. *„Orgolios fără măsură, justițiar fără limite, negativist și contestatar fără nuanțe, retras într-o singurătate rece, cu aproape toate punțile de comunicare tăiate, încrezător că va face să răzbească Adevărul absolut, hrănit de himera unei revanșe interminabile, agasante, asupra celor care se fac vinovați de faptul că nu au fost disidenți, înconjurat numai de la distanță de susținători marginali, atinși fie de un scepticism timid, fie de o rigiditate suspectă, Paul Goma este cel mai antipatizat scriitor român de la Macedonski încoace. Nu încape îndoială că Paul Goma este, în sensul cel mai profund și mai detestabil al temperamentului său, un macedonskian. Ceea ce a «reușit» Macedonski cu o epigramă, Paul Goma a realizat cu un jurnal în trei volume"*, scrie negru pe alb criticul.

Am înțeles, trebuie să vorbim despre Macedonski. Fără îndoială că a fost profund insultătoare epigrama publicată de scriitor în 1883, la îmbolnăvirea lui Eminescu: *„Un X... pretins poet, – acum / S-a dus pe cel mai jalnic drum... / L-aș plînge dacă-n balamuc / Destinul său n-ar fi mai bun, / Căci pînă ieri a fost năuc, / Și nu e azi decît nebun"*. Însă epigrama era nu doar insultătoare, întrucît batjocorea maladia unui adversar de idei, ci și neadevărată în conținutul ei: Eminescu era foarte departe de a fi un „pretins poet". Dimpotrivă.

Cu totul altfel stă situația cu... „macedonskianul" zilelor noastre. Paul Goma, din cîte rețin, n-a prea formulat acuze privind **valoarea literară** a unor contemporani (și cu siguranță nu și-a permis vreodată să batjocorească handicapul fizic sau mental al cuiva). În schimb Paul Goma a lansat numeroase reproșuri și acuzații privind **statura morală** a unor literați. A penalizat opțiunile conștiente și așa zicînd lucide ale multora. A făcut-o ca urmare a crezului său civic, potrivit căruia scriitorul trebuie să fie un luminător al poporului. Or ce fel de „dascăli" are un popor, dacă ei înșiși se pretează la compromisuri rușinoase și degradante?! În sprijinul acestor idei, Paul Goma a citat numeroase situații concrete de abdicare de la o minimă conduită

intelectuală demnă. Într-o societate normală, discuția putea fi acceptată, puteau fi luate cazurile în parte, li se putea contesta valabilitatea (dacă așa stăteau lucrurile), i se puteau aduce corecții scriitorului, atunci cînd exagera etc. În loc de așa ceva, s-a dezlănțuit o furtună de recriminări indignate, după bine cunoscutul model românesc (*„ba pe-a mă-tii...”*), deoarece într-adevăr prea puțini mînuitori de condei de la noi nu au să-și reproșeze chiar nimic în fața propriei conștiințe. Iată de ce întregul spectacol s-a transformat într-un dezgustător *Lacul lebedelor* fără lebede (căci le-au mîncat demult țiganii...); iată de ce, cu una-două excepții, nimeni nu e de acord să discute temeiul real al obiecțiilor formulate de Paul Goma. Iată de ce, de șapte ani de zile, se prelungește un reprobabil și imund joc de complicitate socială, în care aproape toată lumea știe care este adevărul, dar în care aproape toată lumea tace, cînd nu se apucă de-a dreptul să scrie împotriva propriilor concepții intime.

Pe vremea lui Ceaușescu se practica **dubla cerneală**: un lucru se tipărea (despre comunism) la ziar și cu totul altceva se bîrfea între prieteni, sau se scria, încodat, încifrat, în operele care ar fi trebuit să înfrunte eternitatea. În ziua de azi se practică pe scară largă **dubla conștiință**: un lucru se afirmă în scris despre autorii care, nu-i așa, îți sînt prieteni, deci față de care ai obligații sociale, și cu totul altceva recunoști în fața oglinzii, cînd mai ai curajul să-ți pîndești chipul în acest obiect devenit, treptat, adevăratul inamic al scriitorului român.

Cam atît în ceea ce privește... „macedonskianismul” lui Paul Goma (care este un scriitor talentat, dar, vezi Doamne, fiind el mai stîngaci și neinspirat, nu știe să evite disputele „nefondate” cu ceilalți). Dacă ne gîndim și la diversiunea precedentă, lansată de Gabriel Andreescu, privitoare la „dostoievskianismul” aceluiași Goma (care are un suflet nobil, dar acțiunile sale sînt imprevizibile și lipsite de logică), se vede treaba că am intrat într-o nouă etapă a mentalității social-literare: recriminărilor încep să le ia locul falsele justificări...

*

Printre multe altele, Ion Simuț îi reproșează lui Paul Goma că, din păcate, *„conjuncturile nu au fost niciodată specialitatea sa”*.

Răsucind pe dos obiecția, o putem retrimite în forță spre expeditorul ei: Ion Simuț se dovedește, har Domnului, un mare specialist în conjuncturi. Continuă să mă uimească felul în care, în ultimul timp, criticul reușește să nimerească tot de partea „comodă" a baricadei, dezvoltînd de acolo obiecții oțărîte care nu-l onorează. Voi oferi două exemple.

În *România literară*, nr. 33/1997, Ion Simuț ne explică *Ce-i lipsește criticului Gheorghe Grigurcu?*. Textul pornește cu obișnuitele genuflexiuni de rigoare – de acum cunoaștem stilul și omul: *„Admir la fostul cronicar literar al* Familiei *din anii 1965-1990 și la actualul cronicar al* României literare *consecvența opiniei, spiritul polemic, cuprinderea (aproape totală) a fenomenului poetic și critic desfășurat în literatura română contemporană în ultimele patru decenii, fervoarea analizei pînă în pragul identificării cu opera"*. Dar atunci care este miza excursului critic al lui Ion Simuț? Iat-o: *„Lui Gh. Grigurcu îi lipsește curajul sintezei.* (...) *Pe scurt, lui Gh. Grigurcu îi lipsește, în primul rînd, ideologia critică. Nu sensibilitatea, nu discernămîntul estetic, nu reacția polemică, nu simțul prezentului – ci Ideea (sau ideile).* (...) *posteritatea va fi mai severă, dacă nu chiar ostilă, rezervîndu-i inegalabilului critic un rol secundar. Oricare critic de întîmpinare are aceeași soartă: dacă nu pune ordine în cărțile citite de-a lungul unei vieți, dacă nu le găsește un punct de echilibru și stabilitate în rafturile unei sinteze, se prăbușește biblioteca peste el"*.

Mai rar așa chinez ca Ion Simuț! Criticul parcă a aterizat săptămîna trecută de pe Marte! Parcă n-a auzit în viața lui că, de la '89 încoace, acestea sînt capetele predilecte de acuzare ale grupului de la *Literatorul*, ca să nu mai vorbim de ieșirile umorale din partea *dilematicilor*. Gh. Grigurcu îi deranjează pe toți cei care, ca să vorbim pe șleau, una zic și alta fumează. Atitudinea sa lucidă, nedomolitul său spirit critic, exprimarea tranșantă și judecarea severă a compromisurilor au fost tot atîtea argumente care i-au atras îndemnurile cînd schițate cu o grimasă, cînd articulate cu schimonosită furie, de a se întoarce la cărțile sale din bibliotecă, de a lăsa cotidianul pe seama celor care se pricep la așa ceva etc. Iar acum apare Ion Simuț, cu triumful celui care a descoperit apa caldă...

De notat că manevra are două componente condamnabile. Pe de o parte, deși eseul lui I. Simuț apare sub efigia „PROFIL", nu

ni se spune o iotă despre remarcabila critică de tip militant, etico-estetic, amplu practicată de Gh. Grigurcu după 1989. Această adevărată critică de direcție, care face ordine în atît de confuza atmosferă literară postdecembristă, îmbinînd cu consecvență criteriul moral și pe cel al competenței profesionale, este ca din întîmplare bagatelizată de „analistul” nostru, care ajunge să se refere la ea doar în mod periferic, în următorii termeni de o vulgară frivolitate: *„Și-a schimbat, astfel, cu multă îndrăzneală, ocupația de funcționar al cronicii literare, pentru aceea de luptător «fioros», ieșind în largul și în larma arenei politice. Felina de salon, cînd iese afară* [sic! – L.A.] *pășește maiestuos ca un leu și privește dușmănos spre toți cei care sînt vinovați că i-au deranjat confortul”*. Inutil să mai corectăm: Gh. Grigurcu **nu** *„și-a schimbat ocupația de funcționar al cronicii literare”*, cum așa de bine știe și ne explică și nouă Ion Simuț. Ajunge să deschidem săptămînal *România literară* pentru a ne convinge de acest lucru.

În al doilea rînd mă uimește părerea lui Ion Simuț că un critic literar va rămîne în mintea posterității doar dacă propune o sintetică istorie literară, o solidă monografie de autor etc. (Primul contraexemplu care îmi vine în minte este cel al lui Titu Maiorescu.) În realitate avem de-a face aici cu o altă aproape flaubertiană „idee primită de-a gata”, referitoare la un fals clasament al preocupărilor critice și potrivit căreia pe punctul cel mai de sus ar trebui să se plaseze neapărat sintezele, iar pe treapta cea mai de jos „mizerabilele” polemici cotidiene, eseurile, corespondența etc. Pînă să apară I.L. Caragiale în literatura română, spiritele puritaniste de tip Ion Simuț ar fi putut jura că nu poți fi prozator dacă n-ai scris cel puțin un roman (de preferință: un roman-fluviu). Nici nu are rost să mai vorbim de asemenea judecăți bizare ce privilegiază sinteza, în defavoarea analizei...

Dar mai semnificativ decît a amenda ideile stîlcite este faptul de a pune în lumină mișcarea tactică a lui Ion Simuț: chinezul de la Oradea reia cu înnoită energie, împotriva lui Gh. Grigurcu, vechi și interesate recriminări ale unor grupuri literare care numai de inocență nu pot fi acuzate. În schimb, el, noul venit, mimează o neprihănire care nu poate decît să stupefieze.

*

Însă criticul Ion Simuț mai pune și alte întrebări, de pildă în rev. *Cuvîntul* din august 1997: *Ecumenism greco-catolic?*. (Uimitor cum toate articolele conținînd perle și atitudini aberante sînt intitulate interogativ de către acest scriitor buimac, dar care, chipurile, ar mai avea și nedumeriri: *Cui nu-i e frică de Paul Goma?*; sau: *Are Paul Goma talent?*; sau: *Ce-i lipsește criticului Gheorghe Grigurcu?*; iar acum: *Ecumenism greco-catolic?*)

Iarăși nu vom înțelege prea multe dacă vom trece cu vederea contextul în care apare luarea de poziție a lui Ion Simuț. Aici e vorba de proiectata lege Boilă, pretinzînd restituirea de la ortodocși către greco-catolici a tuturor lăcașelor de cult care au fost confiscate în mod abuziv și, în ziua de azi, stau nefolosite. Cum după noiembrie 1996 partida are mai multe șanse de a fi jucată în plan politic (țărăniștii veniți la putere au în spatele lor un glorios trecut confesional greco-catolic), clerul ortodox a dezgropat securea războiului, care se poate purta pe toate fronturile: fie invitîndu-se ipocrit partea adversă la reconciliere, dar fără a i se retroceda nimic și fără a i se face nici un fel de concesii; fie descoperind trecutul de lupte și martiraj al... ortodocșilor (?), pentru a-l contrapune grelelor jertfe de vieți omenești și ani de închisoare pe care le-au plătit greco-catolicii etc.

Desigur dacă îl vom întreba despre toate acestea pe Ion Simuț, el ne va spune că n-a auzit nimic; el, chipurile, n-a făcut decît să se indigneze împotriva unui articol semnat de Al. Cistelecan și... pac! la *Războiul*! De fapt, conotațiile poziției lui I. Simuț trec iarăși dincolo de textul tipărit. Polemica, în aparența sa, nu conține lucruri esențiale: căutînd nod în papură, autorul se răfuiește cu intelectualii greco-catolici care evită (?) sintagma întreagă de „Biserica Română Unită cu Roma"; sau condamnă înfierbîntat *„cinismul sfidător și ostilitatea de profunzime, echivalentă cu stîlcirea iresponsabilă a trecutului celuilalt"*, atunci cînd i se pare a găsi, într-o paranteză a preopinentului său, o nuanță de frază ușor discutabilă; sau ironizează sintagma *„ecumenism catolic"*. O intervenție de verbiaj spumos, aparent lipsită de sens. Însă miza, cum spuneam, depășește suprafața textului și rezidă în relegitimarea morală a conducerii ortodoxe române, care după atîtea compromisuri răsunătoare nu prea își mai găsește partizani

în rîndul intelectualilor. De aceea orice nou venit e bine primit. Manevra e asemănătoare cu situația de după 1990, cînd fugea toată lumea bună din F.S.N.-ul lui Iliescu încotro vedea cu ochii. Pentru a se umple golul de... prestigiu, au fost găsiți intelectualii pentru care s-a creat *Literatorul*, Fundația lui Augustin Buzura a născocit *dilemele* prin care să-și recruteze adepții etc. Același dubios proces e pe cale de-a se repeta și azi cînd s-a pornit, prin intermediul revistei *Cuvîntul*, campania de recrutare a lefegiilor care să stea strîns uniți în jurul tovarășului Arăpașu.

Pe Ion Simuț nu-l tulbură faptul că prin intervenția sa se așază în rînd cu inși de cea mai joasă speță, ca ex-săptămînistul securist Dan Ciachir, care duce de ani întregi o reprobabilă campanie de acoperire a conducerii Bisericii Ortodoxe Române. Criticul orădean, dacă tot s-a dovedit un atît de prompt cititor al revistei *22* (atunci cînd a citat din textele imunde ale „Biancăi" Balotă), ar fi trebuit să conspecteze în paralel și articolele lui Gabriel Andreescu, în care se dovedește limpede poziția contrară democratizării țării pe care o exhibă conducerea ortodoxă, complicea din totdeauna a lui Ceaușescu (pînă și atunci cînd îi erau dărîmate propriile biserici!), aservită în mod dezgustător lui Iliescu, iar după alegeri afișîndu-se în balconul din Piața Universității și cu noul președinte Constantinescu.

Dar nu: totdeauna e mai comod să simulezi nepriceperea și indignarea de moment, să-ți tragi pălăria pe ochi și să-ți proclami sus și tare opiniile, care, ca din întîmplare, aduc apă la moara conformismului, a blocării dialogului și se opun reevaluărilor critice lucide.

Cînd ai snopit în bătaie șaua ca să priceapă iapa, dar vrei să pari mai neconformist decît ai putea fi în realitate, se cheamă că ești un chinez. Cînd cunoști prea bine o stare de fapt, dar încerci să te prefaci mai ignorant decît ești, pentru a nu leza diverse grupuri de interese, se cheamă că ești un chinez. Cînd încerci să-ți spui părerea în momente dintre cele mai delicate, dar opinia ta, departe de a clarifica situația, mai mult o complică, se cheamă că ești un chinez. Cînd te numești Ion Simuț și, cu un aer de expert, îndrugi verzi și uscate, cu siguranță te dovedești un mare chinez, din familia popoarelor nevecine și neprietene.

(1997)

Ce am eu cu Ştefan Borbély?

Iată o întrebare la care mi-e foarte uşor să răspund din start: nimic. Absolut nimic, atîta vreme cît Ştefan Borbély nu afirmă neadevăruri, atîta timp cît Ştefan Borbély, atunci cînd i se dovedeşte cu probe că a scris neghiobii, nu reacţionează, vorba cuiva, ca un... măgar şi violent.

În rev. *Familia* nr. 10/1997, preopinentul meu readuce în dezbatere un text al său mai vechi, deci mă obligă şi pe mine să reiau aici discuţia, cu unica dorinţă de a o clarifica odată pentru totdeauna. La început, cîteva fapte: în revista *Apostrof*, nr. 3-4/1992, criticul clujean enunţa o sumă de judecăţi a căror insanitate a început prin a mă nedumeri şi a sfîrşit prin a mă irita. Ca atare i-am şi dat o replică în revista *Contrapunct* (nr. 21/1992), reluată în volumul *Între Icar şi Anteu*. Îi reproşam un număr de lucruri foarte concrete ziaristului-universitar. Iată doar cîteva: 1) Defetismul tendenţios în ceea ce priveşte „imposibilitatea" comentării jurnalelor de detenţie publicate la noi în ultimii ani (*„Este un exclusivism aberant, poate, dar în realitate despre aceste jurnale n-ar trebui să scrie decît aceia care au trecut prin experienţe aidoma",* zicea cu aer savant criticul, de parcă despre Auschwitz ar fi scris doar cei care au avut trista experienţă fizică a acelor locuri). 2) Judecata eronată şi reductivă în legătură cu literatura lui Paul Goma (care ar fi doar un simplu autor *„sangvinar nimerit într-un univers gregar", „un impulsiv, saturat de concret, violent, surescitat"*). Am dovedit pe larg, cu citate pe text, încă de acum cinci ani, că o asemenea teză e hazardată şi nefondată (vezi studiul meu *Un spontan bine temperat*, mai sus). 3) Aberaţia de gîndire a celui ce respinge, sub pretextul „subiectivităţii", sfîşietoarele exerciţii de memorie ale victimelor gulagului, pe motiv că acestea îşi descriu suferinţele retroactiv şi nu prin notaţii zilnice, în paralel cu evoluţia supliciilor (*„toate aceste jurnale au fost elaborate după ieşirea din starea de detenţie; ele aparţin, deci, mai*

puțin concretului în sordida sa proximitate, și mai mult unor exerciții de memorie" nota imperturbabil „criticul"). 4) Neadevărul datorat lipsei de informare, atunci cînd Șt. Borbély respingea *„experimentele parțiale"*, datorită faptului că *„detenția într-o singură închisoare, sau cel mult în două, izolarea de exterior parțializează fatal relatările"*. Îi semnalam preopinentului meu că de prea puține ori deținuții au rămas izolați într-o singură închisoare, în schimb, de cele mai multe ori, ei au fost rotiți prin numeroase alte locuri pentru a se crea stări de disconfort, pentru a se alterna diverse metode de tortură etc. Îi atrăgeam atenția că însuși Banu Rădulescu, protagonistul unui interviu în același număr al *Apostrofului*, arăta că schimbase șapte locuri de detenție în șase ani de pușcărie.

Însă acuzația principală pe care i-o adusesem lui Ștefan Borbély era legată de faptul că acredita în mod teoretic impostura, atunci cînd respingea mărturiile „subiective" ale deținuților, dar aștepta cu nerăbdare mărturiile „obiective" și, neapărat, documentate ale autorităților timpului. Cu raționamente de acest fel se poate ajunge la legitimarea minciunilor zgomotoase tip *Cartea albă a Securității* care se revendică de la dosare cu serie și număr (deci acordînd întregii mascarade aparențe de veridicitate) și reproduce, nu-i așa, procese verbale, note informative și alte „documente". Scriam negru pe alb, acum cinci ani: *„Cînd respinge «istoriile parțiale subiectivizate» ale mărturiilor foștilor deținuți, în numele obiectivității și al judecății imparțiale, Șt. Borbély ajunge, (ne)vrînd, în extrema opusă și girează în mod virtual pledoaria foștilor călăi"*.

În rev. *Familia* nr. 7-8/1997, Paul Goma reia în discuție, într-un nou context, argumentația ilogică și neadevărată a criticului clujean. Cum răspunde Ștefan Borbély la aceste observații concrete, la obiect, cu citat și cu trimitere pe text? Printr-o avalanșă de injurii a căror grosolănie dă o notă precisă asupra caracterului celui care le-a repus în circulație. Iată cîteva exemple. Voi trece în zbor peste jignirile gratuite și atacurile la persoană, care sînt justificate doar de lipsa contraargumentelor credibile și documentate: *„Paul Goma e un om bolnav. Acrit de ură, înglodat în ranchiună și bîntuit de resentimente, el prezintă toate simptomele clasice ale unei schizofrenii de victimizare. Nu poți clădi un soclu împroșcînd mereu cu noroi pe cei din jur și culpabilizînd monolitic tot universul"*. Sau în altă parte: *„Se*

vede treaba că avem un Vadim și în exil (...). *Chiar crede că genealogia tuturor celor din România e soioasă, năclăită iremediabil de slugărnicie? Chiar crede, orbit de grandomanie și năduf, că n-au mai rămas deloc oameni liberi în România, capabili de a gîndi pe cont propriu, nesubversiv? Că spațiul cultural românesc e doar mlaștina imundă a proiecțiilor sale josnice, prezbite?”* etc.

Să lăsăm totuși la o parte spuma inconsistentă a insultelor și să venim la cîteva fragmente mai interesante, care ne dezvăluie, involuntar, modul de gîndire al terrribilului critic. Prin norul de invective străbate, întîmplător, un „raționament” ce-l caracterizează cu fidelitate pe emițător: *„Recurgînd la eufemisme, am putea crede că Goma se lansează în cruciadele unipersonale, cu care a sufocat literalmente presa noastră literară, din spirit de justiție. În realitate, boala de care suferă are un nume precis: megalomania”*. Să recapitulăm cu mai multă atenție întortocheatul pasaj: va să zică dacă îl privim pe Goma cu eufemism, el este un spirit justițiar; în realitate el suferă însă de megalomanie. Revelatoare fraze! Pentru Ștefan Borbély spiritul de justiție este doar un eufemism care exprimă conceptul de megalomanie! Cu alte cuvinte, cine și-ar propune să facă justiție, fie și prin intermediul polemicilor publicate în presa literară, nu este decît un... megaloman! Mai mult în glumă decît în serios, mă văd nevoit să-i dau întrucîtva dreptate: prea e grea misiunea pe care un astfel de om și-o asumă, prea se ițesc primprejur cîtă frunză și iarbă literații care transformă cuvintele în bîlbîială, argumentele în insultă, moralitatea și adevărul în concepte trimise în exil și scoase de la naftalină doar duminica și de sărbători legale. Ștefan Borbély este unul dintre cei mulți.

Dar nu eu îl voi aproba pe viforosul pescuitor în ape tulburi, atunci cînd enunță cu neobrăzare că romancierul parizian *„a instituit o distorsiune culpabilă, asumîndu-și o condiție de centralitate, la care valoarea intrinsecă a operei și calitatea personalității nu l-ar fi îndreptățit niciodată. Goma e un scriitor care construiește o reputație literară prin mijloace preponderent extraliterare”*. E clar, „valoarea intrinsecă a operei” lui Ștefan Borbély este atît de strivitoare, pe plan intern și internațional, încît îi permite să țină predici pe această temă; iar cînd cineva îi atrage atenția că judecă eronat și tendențios, replica cea mai potrivită este să vorbească în dodii despre opera și

persoana adversarului, în loc să-și excaveze bîrna din ochii proprii... Cît privește înălțimea copleșitoare a „calității personalității", se știe doar cum a luptat junele critic pe vremea comunismului împotriva minciunii și a nedreptății. Printr-o tăcere asurzitoare și în poziție de „drepți", ceea ce, desigur, îl îndreptățește să ofere acum lecții de sus disidenților de atunci.

Apoi, Ștefan Borbély ar trebui să cadă la un acord cu... Ștefan Borbély, cel care semnase acum cinci ani un text pe care el însuși îl consideră ca fiind *„favorabil"* lui Goma, ba de-a dreptul *„elogios"*... Din două una: ori mințea **atunci**, elogiind pe un autor cu o operă a cărei *„valoare intrinsecă"* lasă brusc de dorit, ori minte **acum**, simulînd actul de critică literară, în tentativa de a-l discredita pe cel ce îi contestă onestitatea.

În realitate, cu toate eforturile pe care le-am depus, n-am reușit să înțeleg nici pînă azi dacă articolul criticat de mine în 1992, acuzat ulterior și de Paul Goma, a reprezentat o banală eclipsă de moment sau o fermă luare de poziție a ziaristului de la *Apostrof*. Oricît ar părea de halucinant, ambele ipoteze sînt valabile după felul în care ne sînt descrise faptele: *„În 1992, cînd am plecat pentru prima oară în Statele Unite, am lăsat în portofoliul* Apostrofului *un text scurt, care s-a și publicat de altfel mai tîrziu, sub titlul Sine ira...* (...) *textul pe care îl lăsasem* Apostrofului *(reluat apoi în* Xenograme*) îi era **favorabil** lui Goma, care acuza astfel, prin incomprehensiune, un elogiu"*. Va să zică: *„un text scurt"*, *„s-a publicat mai tîrziu"*. Deci noi eram în culpă, cei care l-am luat în serios, iar nu semnatarul gogomăniilor. Pe de altă parte o oarecare importanță tot va fi avut, din moment ce a fost reluat în volum. Iar autorul adaugă ritos: *„Am ridicat acum mănușa* (...) *cu intenția de a preciza că nu retractez nimic din textul care pe Goma îl anatemizează"*. Cum ar veni, autorul nu regretă insanitățile trecutului, se identifică și în prezent cu ele, ba chiar e mîndru că... a ridicat mănușa. Dar atunci de ce se indignează că i se mai cere socoteală azi pentru o aberație de acum cinci ani, cu care continuă să se simtă solidar?! (O scurtă întrebare, între patru ochi: cum poate fi caracterizat unul și același articol ca fiind **elogios** față de cineva, cu toate că, de fapt, își **anatemizează** obiectul de studiu?! Ca să recurg și eu la un eufemism, voi spune că oximoronul este metoda principală de exprimare a acestui condeier a cărui pagină este doldora de neadevăruri.)

Dar cel mai nemulțumit e criticul nostru nu cînd îi este corectată o neghiobie, nu cînd îi este îndreptată o absurditate, nu cînd îi este indicată o lipsă de informare. Nu. Alta este suferința lui. Și anume faptul că unele ignominii, de domeniul public, ajung și pînă la urechile lui Paul Goma la Paris: *„Există în România zeci, poate sute de oameni care-l informează epistolar pe Goma de tot ce mișcă prin preajmă. Unii o fac din respectul datorat unui moment unic din trecut, alții din deferență sinceră. Există, însă, și o a treia categorie, recrutată preponderent din scriitori: categoria complicilor sperjuri, cinici, duplicitari, care-l privesc pe Goma ca pe o marionetă irascibilă, capabilă să fie activată prin teleghidare ori de cîte ori viața lîncezește sau cînd cineva simte nevoia unor reconfortante picături de vitriol".*

Odată mai mult, nu cauza cea ticăloasă este aici demascată, ci acela care vituperează împotriva ei, respectiv aceia care întrețin legături epistolare cu Paul Goma. Arătarea cu degetul este destul de străvezie: eu însumi am publicat două-trei fleacuri prin presa literară, deci mă consider oarecum un fel de scriitor; totodată n-am făcut un secret din faptul că obișnuiesc să corespondez cu Paul Goma și nu văd de ce ar trebui să-i cer pentru asta permisiunea tocmai lui Ștefan Borbély. Sînt citat printre puținii corespondenți statornici în primele trei volume din *Jurnalul* lui Goma (din ce cotloane bolnave ale minții scoate Borbély cifrele de sute de oameni?!). Acestea fiind premisele, îi va fi destul de dificil lui Ștefan Borbély să facă dovada irefutabilă că eu aș fi (citez) un *„sperjur"*, un *„cinic"*, un *„duplicitar"*, că îl *„privesc pe Goma ca pe o marionetă irascibilă"* și toate celelalte imbecilități sforăitoare.

Știu că îi cer o imposibilitate ziaristului clujean, care s-a obișnuit cu stîlcirea maladivă și suspicioasă a realității (mă abțin să-i lipesc eu însumi un diagnostic). Și totuși, ciudat lucru: abia pomenit pe fugă de Paul Goma, într-o singură notă de subsol a *Jurnalului* publicat la Nemira, Borbély se promovează pe postamentul unei victime notorii, considerîndu-se nici mai mult nici mai puțin decît incriminat. În schimb demonstrația pe puncte din polemica *Dreptul de mărturie*, pe care i-am dedicat-o în întregime, e taxată drept *„firave argumente, într-un text-umbră"*... Acum cinci ani scriam în legătură cu preopinentul meu: *„cea mai nevinovată observație care i se poate aduce* (...)

este că pune carul înaintea boilor, reproșînd și altora că nu-i urmează exemplul". Ca să mă convingă de contrariu, Șt. Borbély va trebui să-mi explice, clar și răspicat, felul în care textul meu, **publicat în 1992** (!), poate fi umbra, ecoul, imitația etc. fragmentului polemic semnat de Paul Goma **în 1997** (!). Probabil că umbra lui Ștefan Borbély, hălăduind prin lume, apare cu cinci ani înaintea titularului însuși, luîndu-și ca regulă de circulație cunoscutele versuri: *„Era pe cînd nu s-a zărit / Azi o vedem, și nu e"*.

*

Bănuiesc ce anume l-a scos din fire pe scriitorul de la Cluj în asemenea măsură încît să ajungă din nou să scrie neadevăruri flagrante. Paul Goma nota la un moment dat, în polemica sa din *Familia* (nr. 7-8/1997), excedat de faptul că mărturia sa și a altor victime era pusă cu superbie la îndoială în numele unor raționamente false și strîmbe: *„Nu mă sfiesc să mă întreb: pe ce lume a trăit Ștefan Borbély – atîta cît a trăit, însă omul de aceea este om: să viețuiască și din experiența și din amintirile părinților, din ale bunicilor – să fie/să fi fost părinții și bunicii lui Borbély, chiar cu toții, securiști?"*. În loc să fi dezmințit cu demnitate ipoteza meseriei părinților/bunicilor, însă recunoscînd în liniște că adusese pe lume niște enormități născute moarte, Șt. Borbély se lansează într-o penibilă cascadă de minciuni și insulte. Este acesta un alt simptom al realităților pe care le trăim: cînd cineva te interpelează în public și îți cere socoteală pentru propriile opinii, e foarte ușor să îți iei ca pretext un detaliu discutabil al demonstrației preopinentului, după care, sub pavăza impresiei că ai fost jignit în ce ai mai sfînt pe lume, să deverși în capul colocutorului un munte de zoaie. Și, firește, să lași fără un răspuns credibil toate celelalte puncte în care argumentația ta șchiopăta de la bun început.

Cu cîtva timp în urmă îmi mai exprimam încă prețuirea pentru Ștefan Borbély, în ciuda opiniilor divergente pe care le aveam. Iată o apreciere care azi se dovedește cu totul hazardată. Un literat care este incapabil de-a răspunde cu argumente la argumente, un ziarist-universitar care se coboară la tonul suburban al țațelor de provincie, cu toate că a fost prins cu ocaua mică (sau poate tocmai

de aceea), un personaj care nu admite nici măcar în fața oglinzii propriile erori de judecată, nu-mi mai inspiră decît un sentiment situabil între milă și silă.

Iată și motivul care m-a împins să scriu aceste rînduri. Simțeam nevoia să-mi revizuiesc public una din opiniile tipărite acum cinci ani.

(1997)

Jurnalul unui jurnalist cu jurnal

M-am bucurat sincer aflînd că preşedintele Emil Constantinescu, în vizită la Paris, a găsit cu cale să decerneze cea mai importantă distincţie românească, ordinul „Steaua României”, unor celebrităţi culturale printre care s-au regăsit Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca. Dar, cu aceeaşi mişcare sufletească, mi-am amintit că doar la cîteva străzi distanţă (pentru a mă exprima astfel) trăieşte şi activează o altă personalitate ale cărei fapte cultural-politice nu sînt prin nimic inferioare celor ale numelor citate: Paul Goma. Atunci cînd familiile celor doi critici parizieni erau persecutate de regimul comunist, viitorul romancier se găsea, la rîndul său, în închisoare pe sol românesc. Atunci cînd Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca îşi ridicau vocea în protest de la microfonul *Europei libere* împotriva aberaţiilor comunismului ceauşist, la fel proceda şi Paul Goma, aflat în ţară, la cheremul Securităţii. Atunci cînd emigraţia culturală pariziană îşi strîngea rîndurile, în petiţii, proteste şi demonstraţii de stradă pentru a sensibiliza opinia publică occidentală, umăr la umăr se aflau Monica Lovinescu, Virgil Ierunca şi Paul Goma. Şi totuşi, care să fie motivul pentru care unii se bucură azi de apreciere, stimă şi onoruri publice, în timp ce altul are parte doar de izolare, respingere şi tratament de carantină? Să recompenseze oare „Steaua României” mai degrabă poziţii ale prezentului (se ştie prea bine că cei doi critici literari au o atitudine, politic vorbind, apropiată de respectiva administraţie, în timp ce Goma n-a obosit în criticarea, ba chiar invectivarea ei), şi nu bravura trecutului? Cam trist gîndul că cea mai importantă distincţie românească ar veni să confirme sprijinul politic de acum, şi nu să ateste în primul rînd, cum ar fi fost normal să fie, nobleţea sacrificiului de atunci.

Astfel de idei, precum şi altele asemănătoare, mi-au trecut prin minte văzînd *Jurnalul de apocrif...*, publicat de Ed. Dacia din Cluj. După primele trei apariţii (*Jurnal pe sărite, Jurnal de căldură-mare,*

Jurnal de noapte-lungă – la Ed. Nemira în 1997) şi ulterioarele două (*Alte jurnale*, respectiv *Jurnalul unui jurnal*, la Ed. Dacia în 1998) acest al şaselea volum împinge informaţia consemnată pînă în prezentul imediat. Paul Goma se dovedeşte scriitorul cel mai prolific nu doar în general, prin numărul de cărţi proprii tipărite din 1989 încoace, ci şi prin tomurile de jurnal apărute în ritm susţinut.

La o privire de ansamblu, cele şase volume atestă o armonie de construcţie la care, mai mult ca sigur, autorul însuşi nu se va fi gîndit. Ele pot fi împărţite în două volete egale, de cîte trei volume (cu editori diferiţi). Ambele părţi conţin un nucleu „unitar": *Jurnal de căldură-mare* (vol. 2) povesteşte cu vervă şi implicare „conspiraţia" în jurul Uniunii Scriitorilor din exil; *Jurnalul unui jurnal* (vol. 5) comprimă şi interpretează „conspiraţia" scriitorimii, din ţară şi exil, în campaniile denigratoare ce au însoţit apariţia primei jumătăţi a *Jurnalului* însuşi. În jurul acestor nuclee omogene gravitează cîte două volume cu notaţii extrem de eteroclite, provocate de evenimentele zilei, reflecţii, presupuneri, luări de atitudine, articole din presă, comentarii privind ritmul de apariţie a propriei opere, epistole către terţe persoane etc.: *„Găsesc a nu mă fi înşelat foarte cînd am optat pentru formula jurnalului-traistă-de-cerşetor. Cum nu mai scriu ficţie (decît pe ici, pe colo, prin punctele neesenţiale), jurnalul mi-a devenit mijloc şi scop; început şi final. Introduc în el munca mea – articole, scrisori trimise (unele pe care le consider interesante), mai rar cîte una primită".*

În ciuda numeroaselor personaje din realitatea imediată care foşnesc în paginile lui Goma şi se calcă mereu pe picioare, predominant rămîne acelaşi sentiment de singurătate a scriitorului, care îşi dă silinţa – cu mai mult sau mai puţin succes – să răspundă în mod adecvat la stimulii avalanşei cotidiene, să afle, să catalogheze şi să judece evenimentele şi pe actorii lor. Iar această singurătate, asumată prin destin, este explicabilă prin poziţia, totuşi, invidiabilă pe care o ocupă în prezent Paul Goma în literatura noastră. Puţini scriitori români ar mai putea afirma cu fruntea sus: *„Nu este adevărat ce clamează Pleşu: «Toţi sîntem vinovaţi...». Nu mă simt vinovat – nici de tăcere complice cu Puterea, nici de colaborare cu Securitatea: n-am denunţat, n-am demascat, n-am lăudat Partidul, Conducătorul, Iepoca lui – nici măcar ca Iorgulescu, farfuridic (de cîteva sute de ori).*

În schimb, ca să spun aşa, mă laud cu ***normalitatea*** *de a fi protestat cu glas tare şi prin scris împotriva nelibertăţii, a terorii de stat şi de partid atentînd la demnitatea omului. Am plătit pentru asta cu declasare, şomaj, discriminare... naţională („basarabean refugiat"); cu arestări, închisoare, domiciliu obligatoriu – cu alungarea din ţara şi a mea, iar în exil prin cîteva tentative de asasinat împotriva mea şi a fiului meu".*

Întrucît se află în ipostaza privilegiată – însă, pînă la urmă, atît de normală – a scriitorului care stă în două picioare şi rosteşte adevărul, Paul Goma şi-a făcut un obicei din demontarea tabuurilor, persiflarea sensibilităţilor necritice, satirizarea idolilor. Perspectiva... deconstructivă este generalizată, autorul pornind dinspre trecutul istoric şi acoperind cu virulenţă prezentul imediat. *„Nu ţinem minte, nu învăţăm nimic din greşelile trecutului – dacă sîntem campioni europeni în materie de amnezie... Iată, doar în acest secol am făptuit trei (în fapt patru) încălcări de teritorii străine – «Noi, care n-am ocupat pămînt străin!», clamează cunoscători ai istoriei României precum I. Raţiu şi Blandiana: în 1913 am intrat în Bulgaria învinsă; în 1919 am intrat în Ungaria învinsă; în 1941 am trecut Nistrul – am ajuns la Stalingrad; în 1944-45, imparţiali din tată-n fiu, am luat-o viceversa, pînă-n Tatra. Dar ia să expui aceste* ***adevăruri istorice*** *– sar să te omoare (mai bine-i omorau pe ruşii ocupanţi), nu doar rrromânii verzi (din decembrie '89, securiştii înverziţi, miliţienii ţărănizaţi, internaţionaliştii descoperitori ai românismului), ci intelectuali rezonabili, persoane instruite, citite... Şi eşti tratat de ne-român (ba de anti-român) dacă arăţi că noi, Românii (chiar de nu eram născuţi în momentele faptelor) sîntem vinovaţi de persecutarea (ce eufemism, pentru tentativa de lichidare!) a două minorităţi naţionale: Evreii şi Ţiganii, în timpul războiului împotriva Ruşilor, iar imediat după aceea (în timpul războiului contra Nemţilor), am păcătuit grav faţă de cetăţenii români de origine germană (pe care i-am predat ruşilor) – însă cronologic înainte, i-am predat ruşilor pe cetăţenii români de origine română din provinciile româneşti Basarabia şi Bucovina (de Nord)."*

Paul Goma rămîne un spirit solitar mai ales din cauza asprimii tăioase a judecăţilor sale. Cu toate acestea, dacă sînt analizate cu onestitate (şi fără complexe de culpabilitate) ideile promovate de

el, este imposibil să nu se recunoască profunda lor întemeiere şi îndreptăţire. Chiar dacă pot provoca rezerve unele violenţe stilistice de suprafaţă ale scriitorului sau unele exagerări de amănunt, este de neevitat admiterea coerenţei sale conceptuale. De pildă, criza profundă a societăţii româneşti este provocată, în opinia autorului, mai ales de absenţa unei intelighenţii reprezentative, dovedind spirit de sacrificiu şi altruism în tentativa de schimbare a mentalităţilor. *„Comunitatea românească nu a avut (după ce ocupantul rus a plecat) păstori; conştiinţe ale naţiei, directori de conştiinţă:* ***intelectualitate****. Se simt insultaţi, «înjuraţi» inginerii patriei? Foarte bine, ar fi prima oară cînd s-ar simţi. Fiindcă adevărul este acesta, crud: Dacă Românii ar fi avut ceea ce se cheamă* ***intelectualitate****, aceea ar fi dat semne că a* ***existat*** *şi pe timpul lui Ceauşescu, fiindcă prilejurile nu i-au lipsit: în 1968; în 1971 («revoluţia culturală»); în 1977 – în primăvară, faţă de mişcarea pentru drepturile omului; în vară, la congresul cutare al scriitorilor (cînd Ceauşescu i-a pus să se întrecenzureze – ca la Piteşti); la sfîrşitul verii, greva minerilor din Valea Jiului; 1979 (constituirea SLOMR); distrugerea («sistematizarea») ţării, 1984; revolta de la Braşov, din noiembrie 1987.* (...) *Comunitatea românească a (supra) vieţuit fără păstori, fără sfătuitori, fără învăţători care să-i arate unde să pună piciorul, să o consoleze, să o încurajeze, spunîndu-i că nu mai este mult pînă la mal... Comunitatea românească nu a avut un* ***cler*** *demn de acest nume: preoţii ortodocşi au fost primii, cronologic, auxiliari ai Securităţii (şi cu alibiul cel mai neinteligent: «Trebuie să salvăm credinţa strămoşească!» - de parcă, pentru a-ţi salva sufletul, plăteşti Diavolului, cu... sufletul). Comunitatea românească nu a avut* ***intelighenţie****, ca să folosim acest termen occidental de origine rusă:* ***dascălii*** *şi-au ascuns şi ei colaboraţionismul caracterizat îndărătul necesităţii de a nu-i lăsa pe tineri ne-instruiţi (s-au văzut rezultatele, în succesivele generaţii şcolite începînd din 1948);* ***artiştii*** *(plastici, muzicieni, dramatici) aveau de totdeauna alibiul: «Noi facem artă, nu politică!», iar* ***scriitorii****...”*

Fireşte, nu tot ceea ce scrie sau afirmă Goma trebuie acceptat în mod automat, fără spirit critic. Normală ar fi abia apariţia unor puncte divergente, în examinarea onestă a realităţii. În ceea ce mă priveşte, sînt sceptic în privinţa judecăţii obsedant monocolore care ni se propune. Consider că adevărata consistenţă şi autenticitate

a unui scriitor rezultă abia din talentul alternării între excomunicare şi îmbrăţişare. Or, din păcate, la Goma am întîlnit prea adesea „execuţii" drastice şi prea rareori entuziasme: *„De aici se vede (în sfîrşit!) că sînt structurat pe din-contra; că sînt incapabil să laud, să elogiez – dar cînd îmi vine la îndemînă să critic, să acuz – mamă, mamă, devin un adevărat Vîşinski, vorba prietenului meu Ţepeneag cu acelaşi nume"*. Receptarea unidirecţională a realităţii riscă uneori, în paginile *Jurnalului de apocrif...*, să devină redundantă, apăsătoare, tautologică. Pe cît de surprinzător este Paul Goma în ansamblul gîndirii şi atitudinii sale, pe atît de puţin reuşeşte el uneori să mai surprindă, în progresia minuţioasă a lecturii.

Impresia de „material stufos" este confirmată şi de excrescenţa cantitativă nejustificată a cărţii. Multe din articolele publicate de Goma în presă, e drept, sînt de o utilitate ideatică stringentă, atunci cînd le analizăm independent; în schimb, atunci cînd le citim reluate de-a valma, în jurnalul devenit un fel de caiet-maculator, ele încarcă excesiv pagina, obosesc ochiul, denotă mai mult o soluţie de compromis. *Jurnal de apocrif...* se vădeşte tot mai mult o ediţie (mascată) de publicistică.

*

O poziție esențială ocupă cartea pe care o comentez în direcția dezambiguizării situației din prezent. La reproșurile frecvent adresate intelectualității din țară pentru faptul de a nu fi protestat și de a nu se fi opus cu hotărîre ceaușismului, după 1989 s-a creat un puternic curent contrar, care se revendica de la conceptul de „rezistență prin cultură". În linii mari, teoria sună în felul următor: scriitorii nu s-au împotrivit în mod manifest, deoarece aceasta ar fi dus automat la interdicția de publicare, la excluderea din comunitate, la exilare sau poate chiar la pierderea libertății. Deci, pentru a evita situațiile extreme, intelectualii au optat pentru tatonarea prudentă a terenului, cu mici aluzii și șopîrle printre rînduri, au întreținut cu perseverență reperul corect al valorilor estetice, refuzînd totodată să facă salamalecuri la curțile puterii. Va să zică, nici oponenți pe față, dar nici aderenți la politica oficială.

Acestei imagini oarecum artificiale i se opune radical perspectiva propusă de Paul Goma. În viziunea sa, scriitorii n-au fost, în marea lor majoritate, în anii comunismului, decît anexe ale ideologiei (și gospodăriei) de partid. Erau niște activiști mai subtili, care strecurau pastila amară a servilismului și a obedienței sociale, în numele siropului valorii literare. Partidul le-a permis să-și exprime talentul, doar în măsura în care prestigiul pe care și-l creau putea fi reciclat în retorta propagandei. În sprijinul acestei idei vin paginile reluate de Paul Goma din *Antologia rușinii*, realizată odinioară de Virgil Ierunca. Scriitori români de frunte se regăsesc aici, în pagini întrutotul dezonorante. Ar mai putea afirma cineva, citind pasajele în cauză, că se practica masiv... „rezistența prin cultură"? Cum se putea rezista oare în fața Partidului, făcîndu-se sluj tocmai în fața Partidului?!

– *„Mai mare cinste pentru un scriitor nu poate fi decît de a-i putea vorbi aici, în România socialistă, fiului său, fraților săi, neamului său* (...). *Căci aici există istorie, țara este ridicată la rang de patrie socialistă, iar omul la ființă a adevărului, suveran al libertății"* (Ioan Alexandru);

– *„Aș aminti, în acest sens, apelul adresat oamenilor de artă de către secretarul general al partidului, în urmă cu doi ani, la Expunerea la Plenara din noiembrie a Comitetului Central.* (...) *Nu este oare acesta rostul însuși al inițierii întru cultură, al introducerii în spațiul spiritual?"* (Nicolae Balotă);

– *„Dar ar trebui citate în întregime cuvîntările tovarășului Nicolae Ceaușescu, scrieri de importanță istorică, elaborate într-un stil limpede, sobru, echilibrat, eficient. Stilul unui autor de mare clasă, nu în zadar tradus în atîtea limbi pe toate meridianele"* (George Bălăiță);

– *„Sînt 12 ani de cînd tovarășul Nicolae Ceaușescu a preluat conducerea partidului și a statului, dar acești ani, atît de generoși în evenimente, ne-au îmbogățit cu o experiență enormă, ne-au arătat dimensiunile noastre reale, chipul nostru cel adevărat și forța noastră"* (Augustin Buzura);

–*„Am preamărit și muntele și marea / - îmbrățișarea lor în țărm avid – / ci, iată-mă: îți 'nalț din nou cîntarea / cu ton de slavă, luminos Partid!"* (Radu Cârneci);

– „Prin forța însuflețită a cuvîntului precum și prin omniprezența pe toate tărîmurile muncii, dînd exemplul unei neistovite activități și mobilizînd întreaga națiune într-un grandios elan creator, secretarul general al Partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, se înscrie printre marii animatori ai popoarelor din toate vremurile” (Șerban Cioculescu);

– „Ca istoric încerc un sentiment de gratitudine față de încurajatoarea apreciere venită din partea celui mai înalt for politic al poporului nostru și exprimată atît de documentele sale programatice, cît și în Raportul secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu” (acad. Emil Condurachi);

– „Țară mică, supusă atîtor intemperii specifice răscrucilor de drumuri, de geografie și istorie, România s-a impus prin caracterul, inteligența și temperamentul Președintelui ei – ca una din cele mai puternice personalități din cetatea națiunilor, o imagine de unică expresivitate...” (Radu Cosașu);

–„Istoria a cunoscut veacuri aurite, de mare înflorire. Secolul lui Pericle, epoca lui Ludovic al XIV-lea, era elizabetană etc. Dar toate aceste perioade de splendoare magnifică și augustă erau dublate de o crasă mizerie și de atroce nenorociri, fiind generate de o orînduire subliniat iniquă. Pentru prima dată, renașterea României, ce se identifică cu Ceaușescu, ne înfățișează o epocă de aur în care guvernează justiția socială, libertatea umană, demnitatea insului omenesc. De aceea prosperitatea materială și eflorescența spirituală e [sic! - L.A.] *rodul nemijlocit al omeniei, calității și adevărului de neînvins”* (Radu Enescu);

– „Este de datoria factorilor educaționali – școala și organizația UTC avînd în acest sens cele mai importante responsabilități – de a face totul pentru a accentua latura politică a personalității tinerilor, pentru a le dezvolta conștiința scopului major al societății noastre: construcția etapei superioare a socialismului și trecerea treptată la făurirea cumunismului în România” (Constantin C. Giurescu);

– „De aici mîndria unui întreg popor care, la 33 ani de la Eliberare, se simte într-adevăr stăpîn pe destinele sale. De aici și dragostea unanimă îmbrățișînd chipul bărbatului care, în fruntea Partidului și a Statului, îi semnifică geniul creator în durata faptei de azi și în cutezanța privirii spre viitor. De aici și gîndul și glasul care-l exprimă în vibrantă bucurie a marii sărbători: Ceaușescu-România!” (George Ivașcu);

–*„Literatura trebuie să exprime mai puțin declamativ, dar mai profund și mai conținut, dramatica luptă pe care națiunea noastră o poartă pentru împlinirea unui incomparabil ideal social: comunismul”* (Cezar Ivănescu);

– *„Revoluția culturală înfăptuită de partidul nostru a deschis larg drumul spre cultura țărănimii. Scriitorii, în fața unui public tot mai avid de o carte bună, vor trebui să se gîndească astfel la spusele tovarășului Ceaușescu, care a anunțat tot aici creșterea numărului de orașe din țara noastră, evoluția procesului social spre dispariția deosebirilor esențiale între sat și oraș, deci sporirea considerabilă a numărului de cititori”* (Marin Preda);

– *„Niciodată patria noastră nu s-a bucurat de un asemenea prestigiu, de o asemenea forță a valorilor și de asemenea noblețe a ideilor în plină expansiune, ca astăzi.* (...) *Partidul Comunist Român își întinde antenele către plăsmuirea de mîine a României...”* (Mircea Horia Simionescu);

– *„Sărbătorim a 60-a aniversare a scumpului nostru președinte Nicolae Ceaușescu și 45 de ani de activitate a acestui bărbat* (...)*, cel mai muncitor dintre muncitori, cel mai țăran dintre țărani...”* (Nichita Stănescu);

– *„Statul nostru este un stat socialist. Politica statului nostru reflectă vocația și virtuțile unui popor care, cunoscînd îndelung asuprirea socială și națională, a ales o dată pentru totdeauna calea cea mai sigură și mai dreaptă ce face imposibilă de aici înainte întoarcerea în trecut la ceea ce era o gravă și păgubitoare nesocotire a vocației lui istorice și virtuților sale înnăscute”* (Constantin Țoiu).

Din pasajele citate mai sus se poate deduce un lucru clar ca lumina zilei. Despre numeroși scriitori talentați, prestigioși și chiar admirabili (Ioan Alexandru, Nicolae Balotă, George Bălăiță, Augustin Buzura, Radu Cârneci, Șerban Cioculescu, Emil Condurachi, Radu Cosașu, Radu Enescu, Constantin C. Giurescu, George Ivașcu, Cezar Ivănescu, Marin Preda, Mircea Horia Simionescu, Nichita Stănescu, Constantin Țoiu) nu se poate afirma în nici un caz că ar fi practicat rezistența prin cultură – dintr-un motiv foarte simplu: nu poți fi, în același timp, și-n căruță, și-n teleguță; și elogiator al Partidului și Secretarului, și contestatar al lor.

La 10 ani de la răsturnarea comunismului, cred că a venit vremea să se facă lumină în stufosul concept al „rezistenței prin

cultură”. Să se facă necesarele distincții între cei care într-adevăr pot fi subsumați unei asemenea categorii de manifestare, respectiv cei care s-au strecurat în mod abuziv printre... rezistenți. Dacă nu de altceva, măcar pentru corecta cunoaștere a realității. În acest scop, cartea lui Paul Goma ne poate fi de prim ajutor.

*

Scriitorul nu reprezintă, fireşte, o instanță absolută de judecată şi nici măcar nu îşi arogă o asemenea calitate. Autoaprecierea circumspectă îl onorează. Aproape la tot pasul diaristul compară punctele sale de vedere cu ale altora, măsoară îndrăzneala sa de a rosti anumite adevăruri cu performanța similară a celorlalți etc. În ultimă instanță *Jurnal de apocrif...* se constituie şi într-un dialog direct cu opiniile marii majorități a intelectualilor români. *„Atîta vreme cît în oricare dintre cărțile mele scriu adevărul meu – chiar de este neplăcut urechilor contemporanilor mei – nu am nimic a-mi reproşa. Adevărul meu este mult mai aproape de adevărul-adevărat decît adevărurile celor numiți mai sus”.*

Un moment de atracție al cărții îl constituie duelul polemic în jurul cazului Ion Caraion. Punctul de plecare – aş spune chiar: pretextul – este dat de cartea Doinei Jela, comentată preponderent favorabil de presa literară. Motivația oferită de Goma pentru intervenția sa este, din nou, lipsită de orice umbră: *„Nu am sărit în apărarea lui Ion Caraion – ca om (de care, în trei ani de conviețuire în redacția* României literare*, nu m-am apropiat); nici în apărarea poetului Ion Caraion (poezia lui nu are nevoie să fie apărată – nici măsurată cu coloana – ca la Humanitas); ba, judecînd după cantitatea de venin din «jurnalul» publicat de E. Barbu în Organa MAI, ocup deloc invidiatul loc trei. Nu am sărit în apărarea cuiva anume, ci am intervenit într-o Cîntare a României fără Ceauşescu şi fără Păunescu; am fluierat în biserica în care domnea o suspectă armonie, o unanimitate de opinii de foarte rău augur, după opt ani de libertate a expresiei. De neimaginat: intelectuali, scriitori de confirmată valoare (avînd şi o înaintată vîrstă: experiență-de-viață) să năvălească în grup, în turmă, încotro le arată careva (te miri cine) că într-acolo ar fi adevărul-adevărat; inadmisibil: persoane sensibile, instruite şi care au trăit în România, nu pe Lună, să*

nu cîntărească, să nu examineze normal-critic o opinie mai... ciudată – şi să se declare de-acord-în-unanimitate (în turmă) cu tezele comunicate de la tribuna Humanitas". Fără îndoială că, odată mai mult, Goma a avut dreptate. Cartea Doinei Jela este departe de a **documenta** ceva; ea se mulţumeşte, în problema Caraion, să reinterpreteze textele deja existente în presa literară ceauşistă, fără a propune fapte noi. Iar luarea ca izvor infailibil de documentare a dezinformatorului şi intoxicatorului drăgănist Mihai Pelin reprezintă o eroare grosolană a „iscălitoresei de la Humanitas". De altminteri într-o răsunătoare intervenţie publicată de *Jurnalul literar*, Mariana Sipoş a demonstrat ulterior în mod strălucit – intrînd în arhive pe urmele „bibliografului" Doinei Jela – că Pelin răstălmăceşte tendenţios sferturile de adevăr pe care are impresia că le-ar cunoaşte. Iar Ion Solacolu a analizat cu minuţie, în aceeaşi revistă, manevra reprobabilă a Doinei Jela, care împinge cu rele intenţii victima-Caraion în tabăra călăilor, în schimb inocentează securiştii-torţionari prin fraze sibilinice. Este meritul lui Paul Goma că, fără a dispune de o documentare aprofundată şi lăsîndu-se călăuzit în mod preponderent de intuiţie, a intervenit de partea corectă în confruntare şi, astfel, a contrabalansat-o în mod decisiv.

Problema de principiu care se ridică, în cazul de faţă, şi care reprezintă o învăţătură de minte pe viitor, este în ce măsură poate fi legitimă polemica pe marginea documentelor propuse de fosta-actuala Securitate, care îşi arogă dreptul de a controla şi azi – provocîndu-le – dezbaterile culturale. Îmi vine în minte replica tăioasă prin care latinii se apărau de imixtiunile unei culturi străine: *Graecum est, non legitur!* Poate că e cazul să se întemeieze, în sfîrşit, o solidaritate de breaslă a intelectualilor români, în jurul unei situaţii de minimă decenţă şi salubritate: *Acest „document" provine de la Securitate, deci nu se citeşte!* (i.e.: nu ne interesează, nu are credibilitate, ne dezinformează). Dar mai ales: **nu se citează**, pentru a se „dovedi", prin el, adevărurile dorite de Securitate!

Din situaţiile discutate pînă aici se desprind cu evidenţă cîteva concluzii. *Jurnal de apocrif...* de Paul Goma este o carte incitantă, ancorată în prezentul cel mai acut. Dacă unii scriu la ziar despre evenimentele care li se derulează sub ochi, iar alţii îşi încredinţează gîndurile jurnalului, pentru posteritate, autorul nostru combină cu

dezinvoltură cele două ipostaze: îşi strînge în **jurnal** ceea ce publicase la **ziar**. A-l citi pe Paul Goma exclude din start orice posibilă neutralitate. Adevărul lui se impune atenţiei cu violenţă, obligă să fie judecat. Scriitorul este un comentator pe deplin credibil, datorită independenţei de viziune, a argumentaţiei solide şi a informaţiei nuanţate. Trecutul îi conferă, în plus, ascendentul moral care lipseşte cu atîta acuitate în societatea românească de azi.

Paul Goma rămîne un martor incomod. Consecvenţa sa de o viaţă se cuvine elogiată.

P.S. Rîndurile de mai sus au fost încredinţate spre publicare încă din octombrie 1999 unei reviste care însă, din păcate, n-a mai putut apărea. Le-am reorientat spre *Jurnalul literar*, deşi între timp au intervenit fapte ce merită consemnate.

Am citit cu interes analiza lui Mircea Martin pe marginea *Jurnalelor* lui Paul Goma (în rev. *22*, nr. 45, 46, 47/1999). M-am bucurat văzînd că unele opinii ale comentatorului coincid în mod uimitor cu observaţiile mele de mai sus. Am găsit o confirmare a adevărului în faptul că doi cititori s-au gîndit, în mod independent şi cam în acelaşi timp, să formuleze aceleaşi obiecţii. Cu toate acestea, nu pot subscrie la cîteva reproşuri ale lui Mircea Martin, precum şi – mai ales – la atitudinea sa de... pendulare între extreme. Cînd un scriitor îşi rosteşte răspicat propriile adevăruri şi alţi zece-douăzeci, constituiţi în diverse grupuri de presiune, pe lîngă diverse reviste şi edituri, se străduiesc să-l reducă la tăcere, nu cred că poate fi îmbrăţişată o cale de mijloc, care să prezerve tihna comentatorului.

Un alt fapt recent este legat de apariţia, în condiţii de excepţie, la Ed. Nemira, a impozantului volum *Scrisuri (1972-1998)* semnat de Paul Goma. Trec aici peste numeroasele calităţi evidente ale cărţii, pentru a-i adresa un reproş autorului şi un altul editorului. Atunci cînd lui Paul Goma i se atrăgea atenţia că este incorect din punct de vedere deontologic să-şi publice polemicile, concomitent şi în mod repetat, în mai multe reviste, scriitorul dădea vina pe difuzarea aleatorie a presei literare, care i-ar justifica eforturile de a ajunge cu orice preţ sub privirile cititorilor. De data asta situaţia este mai penibilă, întrucît aproape o treime din articolele cuprinse

în *Scrisuri* au fost deja tipărite în alte volume (în *Jurnalele* de la Dacia, dar şi în *Scrisori întredeschise* etc.). Degeaba se scuză Paul Goma, în prefaţă, pentru faptul că ajunge să se repete în ideile şi în temele scrisurilor d-sale, cînd autorul alege metoda de a se repeta chiar şi în litera textelor d-sale! O meteahnă cel puţin dezamăgitoare.

Pe de altă parte sînt cunoscute relaţiile nu tocmai armonioase dintre Paul Goma şi editorul său Dan Petrescu. Nu mă aşteptam, totuşi, ca aceste tensiuni să răzbată în acidulate note de subsol, care parazitează pe alocuri textul de la suprafaţă. Nu cred că Paul Goma s-a gîndit vreodată să-l imite pe Ion Budai-Deleanu, dar, cu sprijinul neprecupeţit al lui Dan Petrescu, lucrurile încep să aducă pe alocuri a *Ţiganiadă*. Deşi glosatorul se ridică de prea puţine ori la nivelul lui Mitru Perea. În general, el seamănă mai mult cu Chir Simpliţian sau Chir Onochefalos, iar uneori ne aminteşte de-a dreptul de Idiotiseanul.

Spune Goma că Zoe Dumitrescu-Buşulenga îl compara pe Ceauşescu cu Eminescu? *„Parcă (şi) cu Pericle”*, sare Chir Eruditian (p. 228). Vorbeşte Goma de un Emilian Marcu? Vine şi Chir Onochefalos, amintindu-şi de *„fostul activist de la Iaşi, acel vierme negru care voia cu orice chip o locuinţă”* (p. 170). Îl pomeneşte Goma cu indulgenţă pe Alexandru Paleologu, care îi avertizase pe cei din exil că e obligat la întoarcerea în ţară să scrie note informative despre întîlnirile pe care le-a avut? Iată-l şi pe mîniosul Căpitan Alazonios lamentîndu-se: *„Numai că n-aţi zis nimic! Nu, Doamne-fereşte, public, ci aşa, confidenţial, ca să preveniţi vreun nenorocit sau altul care mai venea din ţară (şi se întorcea tot acolo). Pentru că obligaţia de a «raporta la întoarcere» nu fusese totuşi publicată ca lege (deşi se prelucrase «oamenilor muncii»), aşa că rămînea la voia (şi tăria) celui întrebat dacă «raporta» au ba”* (p. 238). Zice Goma că n-a apucat să-l vadă pe Iosif Sava la televizor? Hop şi Chir Simpliţian cu comentariul de subsol: *„Mai bine!”* (p. 390).

Păzeşte-mă, Doamne, de editori, că de duşmani mă păzesc singur – pare a fi concluzia acestei poveşti. După ce i-a cocoloşit vreo doi ani manuscrisul, fără a da semne de viaţă, încît în decembrie 1999 autorul încă era în căutarea unei edituri pentru volumul care, peste doar două săptămîni, urma să iasă în

librării, Dan Petrescu s-a mai şi considerat îndreptăţit să îşi dea cu părerea pe marginea textului îndelung pritocit. Este, acesta, încă un exemplu trist. Dacă unii abuzează de Paul Goma netipărindu-l, iată că, în România, poate fi oricînd posibilă şi situaţia contrară.

(2000)

Paul Goma – 25 de ani de exil?

(Intervenție la simpozionul organizat la Cluj de Asociația Studenților Români din Basarabia și Bucovina)

Dacă aş fi organizat eu acest simpozion, aş fi adăugat un semn de întrebare după titlul care a fost stabilit. Deci *„Paul Goma – 25 de ani de exil?”*. De ce cu semnul întrebării? Pentru că fizic vorbind, calculînd lunile și zilele, este adevărat, s-au împlinit 25 de ani de la plecarea efectivă din țară a lui Paul Goma. Însă Goma e un exilat mult mai vechi. Goma am putea spune că este Exilatul (cu majusculă), el întruchipează prototipul sau arhetipul exilatului. El chiar și cînd era în România era un exilat. Și nu este o simplă figură de stil. Goma este un exilat datorită în primul rînd apartenenței sale. O mărturisește și într-un interviu televizat: nu a fost acceptat de societatea românească datorită apartenenței sale, ca basarabean. Basarabenii sînt ceva deranjant, îmi pare rău că trebuie s-o spun, cu sufletul strîns, pentru că este o nedreptate ceea ce exprim eu acum. Mulți dintre români – eu nu sînt român, sînt maghiar, deci îmi pot permite să-i critic pe români în acest aspect – mulți îi privesc pe basarabeni ca pe niște rude sărace. Care parcă vin să le stea pe cap și să le ceară pomană. Știu ce sentiment poate să aibă un basarabean, pentru simplul fapt că asta ni se întîmplă nouă, maghiarilor din Transilvania, cînd mergem în Ungaria. Noi sîntem tratați în Ungaria exact cum sînt tratați basarabenii aici în România. Părinții mei sînt stabiliți de vreo șapte ani în Ungaria, fratele meu trăiește acolo, mai am și alte rude, constat cînd merg la ei că noi, maghiarii ardeleni, în Ungaria sîntem rudele sărace. Sîntem priviți de sus. Deci nu trebuie să vă simțiți jigniți dacă vă spun că același lucru li se întîmplă și basarabenilor în România. Sînt tratați cu condescendență. Dar Goma o notează și are extraordinară dreptate cînd spune: basarabenii ăștia ai mei, atît de oropsiți, de umiliți, de bătuți de soartă și de nedreptățiți, de multe ori sînt mai verticali decît românașii noștri

din țărișoară. Românașii noștri care atît de duplicitar schimbă luntrile, de la o zi la alta, și care își schimbă alianțele în funcție de cum bate vîntul, care azi spun un lucru și mîine spun altul. Basarabenii mei, sărmanii, ăia care stau sub cizma rusului și suferă, de multe ori au învățat la școala demnității umane mai multe decît românii. Și acesta este un fapt.

Dar revenind la firul principal, Goma a fost un exilat pe cînd era în România, datorită apartenenței, a ascendenței sale de basarabean refugiat. Era considerat un „venetic", o „vinitură", ca și alți basarabeni, și era dat la o parte, respins de peste tot. Trebuia să planteze puieți, să își caute de lucru în agricultură pentru a putea supraviețui. Pentru că un basarabean, chiar dacă are studii egale cu un român nativ, chiar dacă are o inteligență egală sau superioară, referințe egale sau superioare, nu este primit în această societate. Sau este primit și privit cu reticențe. Și este o mare nedreptate. O spun nu în mod circumstanțial sau din politețe. Chiar cred lucrul acesta.

Goma a fost un exilat social, un „declasat social" (termenul acesta îl folosește el însuși) pe cînd era în România. Dar Goma a fost un exilat și ca scriitor. Un exilat în sensul că nu semăna prin nimic în ceea ce scria cu ceilalți. Nu semăna lingvistic. Literatura română pe vremea aceea, în anii '70 cînd se lansa Goma (deoarece consacrarea lui internă cred că a venit totuși abia în anii '90), literatura era destul de greoaie. Mă refer la proză și la roman. Fie că ne gîndim la Buzura, la Ivasiuc, la alți romancieri, chiar Preda. Exista o construcție masivă, greoaie, cred că spiritul ardelean avea un cuvînt greu de spus în romanul românesc al perioadei. Și tot ce este ardelenesc ține de schelărie masivă, de cuvinte multe, de seriozitate, de ștaif, de morgă. Și de aroganță. Ardelenii sînt și aroganți, nici o problemă. Or Goma contrapunea acestei tendințe predominante din literatura anilor '70 dezinhibarea, seninătatea, o undă foarte accentuată de naturalețe. Goma este cel care introduce masiv în literatura română limba vorbită, așa cum este ea, jocurile de cuvinte, glumele în doi peri. Este cel care preia, după model occidental, și are curajul să introducă în scris denumirea organelor sexuale, înjurăturile așa cum au fost pronunțate. Literatura trebuie să coboare printre noi toți. Trebuie să vorbească despre noi toți. Trebuie să fie cu adevărat

realistă. Realismul pe care îl practicau romancierii anilor '70 și '80 era unul de suprafață, totuși cam ipocrit. Sigur că Goma – care venea și spunea anumite lucruri așa cum erau, cu un limbaj mult mai dezinvolt decît al contemporanilor săi – deranja. Pentru că Goma avea și în scriitură, la fel ca în biografie, mai mult curaj decît contemporanii săi.

Dar Goma era și este un exilat chiar tematic vorbind. Literatura română în anii '70, cînd Goma își făcea loc cu mare greutate, primise tocmai voie de la… miliție (cum se spune) să reconsidere „obsedantul deceniu". (Îmi cer scuze dacă insist pe o direcție literară în expunerea mea, poate colegul și bunul meu prieten Ovidiu Pecican, care va vorbi după mine, va insista pe o linie istorică, sau general culturală. Eu sînt literat prin formație, deci o să vă rețin două minute pe această temă: a literaturii. Pentru că Goma este scriitor, înainte de a fi orice altceva: un mare, un foarte mare scriitor. Unul dintre cei mai mari. Asta se poate spune foarte accentuat.)

Deci literatura română tocmai primise voie de la partid să reconsidere perioada anilor '50. Din ce cauză? Era o manevră politică. Ceaușescu venind la putere, se răfuia cu Gheorghiu-Dej. Observați că este un obicei al aproape tuturor șefilor comuniști să-și devore predecesorii care i-au lansat. Gheorghe Gheorghiu-Dej l-a lansat pe Ceaușescu, care a fost apoi acceptat și impus de anturajul lui Dej. Iar Ceaușescu fiind într-o criză de legitimitate – și datorită tinereții sale – a făcut această manevră de delegitimare a lui Dej. Nu altceva se întîmplase în Uniunea Sovietică, de pildă, cu destalinizarea la care recursese Hrușciov, într-o criză de legitimitate, față de figura gigantică, de gigant criminal, de cel mai mare criminal al secolului XX: Stalin. Resimțind o criză de personalitate, Hrușciov a declanșat reevaluarea perioadei staliniste. La fel s-a întîmplat și la noi. Scriitorii au primit voie să scrie despre anii '50.

De ce spuneam că era cu voie de la poliție? Pentru că puteai să critici anii '50, dar numai pînă la anumite cote. Da, tovarăși, s-au făcut abuzuri, dar au fost și comuniști de omenie. Abuzurile le-au comis niște persoane izolate, poate că erau chiar activiști de partid, dar ei au fost cu toții pedepsiți. A venit un alt activist, de la raion, sau chiar de la București, și l-a pedepsit pe activistul ăla local care și-a făcut de cap fără ca superiorii lui să știe. Deci erau

mici reconsiderări marginale, dar care să consolideze pînă la urmă temeliile înseși ale sistemului, să le legitimeze, să le întărească. Asta era literatura cu curaj de la poliție, la care s-a pretat și Marin Preda, de pildă. (Se poate discuta – nu-i acum locul – despre curajul lui Preda în această direcție, chiar în romanul *Cel mai iubit dintre pămînteni*: pînă unde și-a permis să aibă curaj Marin Preda.) Ei bine, Goma, prefăcîndu-se că nu pricepe – pentru că el pricepea foarte bine că există niște limite pe care le tolera partidul – a îmbrățișat cu hotărîre această tematică, s-a prefăcut că nu înțelege limitele impuse de partid și s-a avîntat fără nici o complezență în criticarea anilor '50. Și s-a pomenit că Preda scria despre anii '50 și era publicat. Lăncrănjan scria despre anii '50 și era publicat. Goma scria despre anii '50 (vezi *Ostinato*) și nu era publicat. Dar cum așa? Simplu: el își permitea să zică mai multe decît dădea voie partidul! Ca atare iată-l pe Goma cenzurat, iată-l pe Goma interzis încă din anii '70. El debutează în 1968 cu o cărticică de proză scurtă, *Camera de alături*, după care brusc se așterne liniștea. Chiar dacă nu intrase încă într-o disidență fățișă, biografic vorbind, deja curajul estetic, literar, pe care și-l asuma, deranja. Goma înainte de a fi disident și înainte de a fi exilat fizic, în '77, a fost un exilat lingvistic, prin felul în care scria, a fost un exilat tematic, prin modul în care a înțeles să înfrunte literatura.

Dar – veți spune – doar atît?! (Dacă e doar atît.) Nu, mai mult decît atît! Goma pleacă în exil, unde după 1989 își ridică vocea chiar împotriva personalităților exilului. Un loc de prim rang îl dețineau Monica Lovinescu și Virgil Ierunca, alături de alții. Ca atare Goma – și comentează asta în scrierile sale – este exilat și din exil! Adică este dat la o parte din majoritatea manifestărilor organizate în cadrul exilului, este privit cu reticențe, cu rezerve. Pentru că sîntem un sat uriaș, acesta, al literatorilor români, cu multe obligații reciproce, și dacă cineva îl vorbește de rău pe prietenul meu, iar eu îl susțin pe acela (adică pe Goma), se supără amicul meu pe mine. Și pînă la urmă scriitorii români au trebuit să-și facă opțiunile. Sînt de partea lui Goma – care spune adevărul, chiar dacă o spune de multe ori repezit, pe un ton șuierat, pe un ton exagerat sarcastic (uneori), dar spune adevărul (de cele mai multe ori) – sînt de partea lui, recunosc cu voce tare că are dreptate, sau preferă să tacă, preferă să spună că

nu l-au citit, nu cunosc, nu știu, să evite orice manifestare prilejuită de lansări de carte, dezbateri televizate, intervenții în presă. Pentru că dacă mă pronunț de partea lui Goma, se supără toți ceilalți prieteni ai mei. Iar eu trebuie să-mi public cărțile. Există niște edituri. Eu dacă mă cert cu Liiceanu (cum i s-a întîmplat lui Goma), Editura Humanitas nu numai că nu mă mai publică, dar nici nu-mi mai vinde cărțile în rețeaua Humanitas. Dacă mă cert cu Pleșu, care era ministru (eternul ministru, ba la Cultură, ba la Externe), voi avea de suportat alte consecințe. Și atunci de ce să-mi periclitez propria creație literară? Propria imagine? Propria publicistică?

Vă dau un simplu exemplu personal. Eu însumi am debutat în trombă la *România literară* și mi-au apărut cîteva zeci de articole acolo, timp de ani de zile. Nu cunoșteam pe nimeni. N-am nici un fel de pile în literatura română. Îmi puneam articolele, polemicile, într-un plic simplu, scriam adresa redacției pe care o vedeam în caseta editorială și-l trimiteam. Știam că sînt acolo Nicolae Manolescu sau G. Dimisianu. Scriam „dragă domnule…" sau „stimate domnule…", „sînt un tînăr din Cluj, vă rog să mă publicați și pe mine". Și m-au publicat fără nici o rezervă sau amînare, fără să mă cunoască. (Pe Nicolae Manolescu nu l-am văzut pînă anul trecut, cînd o singură dată am schimbat două cuvinte la un tîrg de carte.) M-au publicat – pînă cînd? Pînă cînd am prefațat elogios *Jurnalul* lui Paul Goma, în 1997. Pînă cînd am spus că Goma are dreptate și toți ceilalți se înșală. Foarte interesant! După care eu n-am mai putut să apar în *România literară*… Le-am trimis un text, al doilea, al treilea, al cincilea – nu legat de Goma. Pe temele cele mai neutre. Nu se publica… Drept urmare, după o vreme desigur m-am înfuriat și nu le-am mai trimis. Iar acum nici dacă m-ar solicita nu le-aș mai da nimic. Pentru că există totuși o demnitate.

Dar trebuie să faci niște opțiuni. Vezi că albul e alb și negrul e negru. Ce faci? Taci din gură? Ca să nu-ți periclitezi cariera? E o opțiune. Dar e destul de jenantă. Sau îți asumi niște riscuri. După care ajungi și tu un marginalizat. Ajungi un exclus, un proscris. Nici o problemă. Exclus am fost dintotdeauna și eu. Deci îmi asum opțiunile în viață.

Vreau să închei cu următoarea idee. Am pus un motto pe prima mea carte, *Între Icar și Anteu*, un citat la care țin foarte mult, din Ion

D. Sîrbu, un alt autor preferat: *„Orice om care spune adevărul despre ziua de azi, are șansa ca peste unul, două decenii, să fie considerat un profet luminat"*. Eu nu doresc să fiu profet, dar nici nu-mi place ipocrizia, nu-mi plac balcanismele. Și mi-am făcut propriile opțiuni. Cînd e de optat în carieră, am optat. În plan universitar sînt un mare păgubos. Iar în plan literar nu carieră îmi doresc. Opțiunile mele merg spre a-mi lua toate drepturile și a spune cu voce tare ceea ce cred că e bine și de a biciui cu voce la fel de ridicată ceea ce consider că este un abuz, o minciună, o nedreptate, o porcărie, pe românește vorbind.

Eu mă simt foarte solidar cu Paul Goma. Deși avem micile noastre dispute. Am fost într-o acerbă corespondență cu el, din 1992 pînă în 1999. Avem cam șase sute de pagini epistolare, care atunci cînd vor fi publicate, credeți-mă, vor provoca un mic seism în cultura română. Relațiile mele cu el în parte s-au răcit, datorită unor dificultăți de personalitate, reproșabile amîndurora. Cred că sîntem amîndoi niște răi de gură și niște nesuferiți, și atunci cînd ne revărsăm nesuferirea unul asupra celuilalt și nici unul nu vrea să lase de la el, sigur că mai apar și valuri.

Dar dincolo de asta, eu am o mare stimă pentru Paul Goma. Mă simt foarte solidar cu Paul Goma. Sînt încredințat că în gesturile sale publice acest om nu este în stare de o porcărie. Pentru că are o verticalitate interioară – neimpusă de alții. Impusă sieși, de el însuși. Este una din puținele personalități ale culturii române în care pot să am o foarte mare încredere[1].

Și este o mare nedreptate care i se întîmplă astăzi lui Paul Goma, cînd pentru ca să-i recunoști valoarea literară și dimensiunea copleșitoare a personalității, trebuie să-ți asumi niște riscuri, trebuie să accepți să fii marginalizat. Este o mare nedreptate.

Dar ce se întîmplă? Au fost mari personalități care au intrat în contradicție cu epoca lor, au fost goniți din cetatea lor, din timpul lor, și-au dus toată viața în exil, nerenunțînd la cărarea pe care o vedeau, foarte luminoasă. Ei au murit, timpurile s-au schimbat, iar istoria literară, istoria culturală, le-au dat lor dreptate și tuturor celorlalți nu! Mă gîndesc de pildă la Dante (la care m-am referit

[1] Emfază evidentă, însoțită de o nemărginită naivitate. Urma să fiu dezmințit în foarte scurt timp. A se vedea în continuare.

într-un dialog purtat împreună cu prietenul Ovidiu Pecican și cu stimabilul critic Gheorghe Grigurcu). Dante a fost izgonit, exilat, batjocorit, iar după trecerea vremii perspectivele s-au limpezit și s-a văzut că el, singur, a avut dreptate, și toată societatea care l-a nedreptățit, toți ceilalți compatrioți ai lui s-au înșelat! Sînt convins că același lucru se va întîmpla și cu Goma. Nu fac o comparație de valoare între Goma și Dante, ci o comparație de situații. Sînt convins că peste zece-douăzeci de ani toate figurile butaforice ale culturii române contemporane se vor pierde prin culisele uitării, iar Goma, cel care acum este împins în lături și periferizat, se va regăsi pe un loc central.

Exilul fizic al lui Paul Goma tocmai a împlinit douăzeci și cinci de ani. Exilul său literar se va încheia mult mai repede!

(2002)

PARTEA II

Polemici pe internet

Scriitorul Paul Goma a publicat în presa literară românească un amplu studiu istoric, referitor la suferințele pe care le-au îndurat românii basarabeni din partea evreilor în vara anului 1940. Cu titlul Basarabia și „problema”, *textul a apărut în* Jurnalul literar *(nr. 5-10/2002 și 11-12/2002), în* Viața românească *(nr. 5-6/2002 și nr. 7/2002), în* Vatra *(nr. 3-4/2002 și nr. 5-6/2002). Autorul a difuzat ulterior pe site-ul său de internet o variantă ușor revăzută și adăugită a cercetării sale, purtînd titlul* Săptămîna roșie. *În conversațiile purtate – de asemeni pe internet – de Ion Solacolu și Laszlo Alexandru, problema înfruntată de Paul Goma s-a ivit pe neașteptate, printre alte teme dezbătute, dar a sfîrșit prin a le acapara atenția polemică.*

Redăm aici opiniile celor doi cititori ai lui Paul Goma, cu încredințarea că ele pot avea o sferă de interes mai largă, întrucît deși pornesc de la o situație punctuală, de natură istorică, ajung să evolueze semnalînd o reală problemă de incomunicare la nivelul colectivelor de cercetători și gînditori asupra fenomenului istoric. „Discuția” de față poate fi văzută de asemeni ca o continuare a schimbului de idei pe care Ion Solacolu și Laszlo Alexandru l-au avut în anii precedenți și care a fost consemnat în vol. Orient Expres, *Cluj, Ed. Dacia, 1999.*

Cluj, 23 octombrie 2002

Stimate domnule Solacolu,

(…) Da, Goma într-adevăr se pronunță frecvent despre Transnistria, dar pasa antisemită în care a eșuat în ultimele luni nu face decît să mă întristeze. S-a găsit el, de la Paris, să-l elogieze acum pe Antonescu, la unison cu Vadimică! Rușine să-i fie!

Pe curînd și mult succes la televiziune.
Laszlo Alexandru

*

Dietzenbach, 24 octombrie 2002

Dragă domnule Laszlo,

(...) În privința lui Goma, însă, cred că mustrarea ce-i faci e exagerată și, de el, nemeritată. Deoarece lucrurile, inclusiv scrisurile lui aflate aici in discuție, trebuie privite ceva mai nuanțat.

Cerînd scuze pentru lungimea textului ce urmează, voi purcede la apucarea taurului de coarne, stimate prietene polemist.

Încep cu sfîrșitul, întrucît mi se pare mai simplu. Așadar, cîteva rînduri despre elogierea, „de la Paris", a lui Antonescu.

După cum bine știi, nu mă număr printre fanii (te rog să traduci dumneata în românește, pentru ca nu cumva să mă amendeze amicul comun Pruteanu...) mareșalului. Dimpotrivă. În cîteva cuvinte spus, consider că prestația lui – în general, sau, cel puțin de după ce armata română a trecut Nistrul – a fost nefastă pentru poporul român. Nu înseamnă că, dacă ar fi fost altcineva în locul lui, situația țării ar fi fost alta – evenimentele de după 1945 ar fi urmat probabil aceeași traiectorie, determinate fiind de factori aflători la alt nivel. Dar, la modul absolut și indiferent de asemenea puneri în ecuație, prestația mareșalului a apăsat și continuă să apese pe destinul acestui popor.

De pe o anume poziție critică, încerc însă să-l înțeleg pe Goma. Zic: încerc, fiindcă eu nu am fost, ca el, în Basarabia, în anul dintre iunie 1940 și iunie 1941, sub răzbunătoare apăsare rusească, cu un tată deportat în Siberia numai pentru că era învățător, și român pe deasupra. Situația aceasta – a mea, deficitară, căci îmi lipsește această experiență de viață, fără de care nu mă simt îndreptățit să judec – este similară cu senzația pe care o am în raport cu cei ce s-au aflat – din pricini politice, deci ca urmare a unui abuz, indiferent dacă au făcut sau nu ceva anume – în închisoare. De aceea, corect mi se pare ca foștii deținuți politici să se judece între ei. Și, la fel, și basarabenii. Cel puțin atîta vreme cît mai sînt în viață oamenii care au fost direct implicați.

Încerc să înțeleg, spun, ce-l determină pe Goma să-l privească pe Antonescu ca pe un eliberator. Și îmi dau seama că oricine ar fi venit atunci, acolo, să-i scape pe bieții români de oprimarea rusească, ar fi fost privit, de ei, absolut în același fel. Și asta, independent de ceea ce a făcut sau nu după aceea.

Din aceasta pricină, sînt în total dezacord cu dumneata atunci cînd îi așezi alături pe Vadim și pe Goma. Adică, cum, dragă amice, crezi cumva că motivațiile celor doi au ceva comun? Iartă-mă, dar a-i privi în felul acesta, cum că ar fi „la unison”, mi se pare o apreciere cel puțin manicheistă.

Asta în privința lui Antonescu. Acum, despre pasa antisemită în care – după cum scrii – ar fi eșuat, în ultimele luni, Goma.

Și mie, cînd le-am citit, textele acestea ale lui Goma mi s-au părut, la o primă apreciere, că au accente antisemite. Cînd am zăbovit însă mai mult asupra lor, am fost obligat să nuanțez puțin. Și anume: eseurile lui Goma pot fi interpretate și ca niște texte antisemite. Cu toate că, în realitate, nu sînt.

Chestiunea aceasta este însă foarte delicată. Ea face parte, într-un fel, dintr-un soi de discriminare pozitivă întoarsă pe dos. Asta nu înseamnă, nici pe departe, că ar fi vorba de antisemitism. Ar putea fi privită, fără îndoială, și în felul acesta, dar cred că s-ar comite o simplificare absolut nepermisă în raport cu complexitatea problematicii aflate aici în discuție.

S-o iau însă mai pe ocolite.

În 1994, cînd am fost în Israel, l-am cunoscut pe Jean Ancel. Cercetător – istoric, dacă vrei – în problemele antisemitismului și holocaustului din România. E de departe cel mai cunoscut specialist în domeniu. Lucrează la Institutul „Yad Vashem”, unde a scos, în decursul anilor, un fel de enciclopedie – 10 sau 12 volume de documente, culese din diferite arhive, înșirate de la Moscova pînă la Washington. Dar pe lîngă aceste volume de documente, el a scris și niște cărți – studii, monografii etc. Cînd am fost eu acolo, tocmai îi apăruse o carte – un studiu monografic, dacă vrei – despre mareșalul Antonescu. Mi-a dat-o amicul Volovici (căruia, cu vreo doi-trei ani mai-nainte, îi publicasem cartea despre antisemitismul intelectualilor români, într-o vreme cînd nici un editor din țară nu i-ar fi publicat-o; a apărut ulterior la Humanitas, dar toată lumea a uitat că mai întîi apăruse în *Dialog*…) zicîndu-mi: Răsfoiește-o, ca să știi cam cum va fi atmosfera mîine, la simpozion. (Simpozionul ce avea loc la Universitatea din Tel Aviv avea titlul *Mareșalul Antonescu și evreii*. Cam tot așa se intitula și cartea lui Jean Ancel – ceea ce era oarecum firesc, el fiind, cum ți-am spus, un fel de corifeu al locului.)

Seara, la hotel, am răsfoit – sau am citit în parte, rapid, pe deasupra, căci n-aveam destul timp, cartea fiind destul de stufoasă – studiul lui Jean Ancel despre Antonescu. Am avut impresia că autorul lui are o gîndire cam intolerantă, radicală. Senzație care mi s-a confirmat cînd i-am ascultat a doua zi comunicarea, sau ulterior intervențiile la discuții ori prestația la masa rotundă la care am luat și eu parte, prilej cu care am susținut alte teze, mai puțin plăcute organizatorilor – mi-a făcut impresia –, și anume

privind, în general, relația dintre antisemitism (holocaust) și democrație (statul de drept). În fine…

După terminarea simpozionului de la Universitate, m-am reîntîlnit cu Jean Ancel la Ierusalim, la un fel de reuniune organizată de o asociație culturală de acolo, condusă de Volovici și de fostul meu coleg de liceu Safirman. În prelegerea lui, Jean Ancel a susținut că evreii au părăsit România din cauza antisemitismului. I-am răspuns în intervenția mea, afirmînd că evreii – ca și germanii, turcii, grecii, armenii și încă alții – au părăsit România din aceleași motive ca și mine, român și ortodox pe deasupra, și anume din cauza regimului comunist. Ceea ce este cu totul altceva.

Cîndva, am ieșit din sală ca să fumez o țigară. Jean Ancel a venit după mine și mi-a spus: Domnule Solacolu, de fapt, aveți perfectă dreptate. I-am replicat: Bine, dar de ce nu ați spus asta în sală? Nu mai țin minte nici ce mi-a răspuns, nici dacă, după aceea, mi-o fi dat dreptate și în public. Dar, în fond, ce contează?

De ce toată această poveste, atît de lungă și aparent afară din obiectul acestui mesaj?

Aparent afară din temă? Numai aparent. Pentru că, dacă Paul Goma ar fi scris cartea despre *Mareșalul Antonescu și evreii* și Jean Ancel cea despre *Săptămîna roșie*, atunci totul ar fi fost în regulă: un român ar fi scris despre cele comise de co-etnici de-ai lui, iar un evreu, tot așa, despre cele comise de-ai săi co-etnici.

Căci, să fim drepți: și unele și altele tot porcării au fost. Iar de pe urma lor, în ambele situații, au avut de pătimit, în general, oameni nevinovați.

Din păcate, fiecare dintre cei doi vorbește despre crimele comise de co-etnicii celuilalt. De aici, după mine, senzația de care ți-am scris, că e vorba de un soi de discriminare pozitivă întoarsă pe dos.

Ceea ce m-a mirat la dumneata, dragă prietene, și de aceea te-am plictisit cu o scriere atît de lungă, este faptul că ai trecut, cumva, pe lîngă chestiunea esențială, totuși, și anume că amicul nostru comun Goma scrie despre niște lucruri care s-au petrecut în realitate, deci că el spune adevărul.

Dar problema nu pare să fie aceasta, că el spune sau nu adevărul – fiindcă el se menține pe linia lui etică, justițiară, pe care s-a plasat de mai multă vreme –, ci modul în care-l spune, mai exact precauțiile pe care le-a luat sau nu atunci cînd s-a avîntat într-un domeniu atît de delicat. Altfel spus, Goma era îndreptățit să scrie ceea ce a scris, dacă aceste fapte erau adevărate, dar ar fi fost poate bine dacă s-ar fi gîndit și la efectul scrierii sale, la felul în care va fi ea receptată – o chestiune esențială pentru un scriitor, cred, care nu poate să nu fie interesat și de efectul pe care-l produce scrierea sa.

Dar, în felul acesta, dragă domnule Laszlo, am ajuns fără să vreau la o discuție pe care am mai avut-o cu ani în urmă – o discuție în care, dacă-ți amintești, dumneata te situai tocmai pe poziția pe care încerc eu s-o apăr acuma. Se mai întîmplă și inversări de-astea…

N-aș fi insistat, te rog să mă crezi, dacă această chestiune, a scrierilor așa zicînd antisemite ale lui Goma, n-aș fi văzut-o încadrată în cearta mai generală despre *„holocaustul brun și holocaustul roșu"*, pe care o cunoști foarte bine. Cu toate implicațiile și complicațiile ei. Astfel, dacă vrem, scrierile lui Paul Goma fac parte din discuția despre *„holocaustul roșu"*, pe cîtă vreme scrierile lui Jean Ancel, de care am pomenit, din cea despre *„holocaustul brun"*. După părerea mea, ambele holocausturi trebuie discutate: fiecare în parte sau comparativ, n-are importanță, asta face parte din libertatea autorului, dar obligatoriu fiecare dintre holocausturi trebuie raportat la democrație, la statul de drept. Altfel discuția, în contradictoriu sau nu, pierde tocmai ceea ce are ea mai important poate: valoarea educativă.

În privința acestui subiect mai general, ar fi multe de spus. Nu însă de data aceasta…

Cu aceeași prietenie,
al dumitale,
Ion Solacolu

*

Cluj, 24 octombrie 2002

Stimate domnule Solacolu,

Iată că s-au întors vremurile bune cînd ne certam pe internet. De cînd le tot așteptam!

N-are rost să mai întindem vremea conversînd despre mareșalul Antonescu. Ambii sîntem de acord că a fost o figură **nefastă** a istoriei României. Putem adăuga, pentru a calma și alte spirite, că a fost – dacă vreți – o figură **complexă**. A avut în esență o gîndire antidemocratică, a încarnat figura conducătorului militar autoritar, capul unui regim nedemocratic, aliatul lui Hitler, persecutorul evreilor etc. etc. Dacă a avut sau nu suflet bun, dacă a fost sau nu premiant la Saint-Cyr (problemă care-l frămînta pe Marin Preda în *Delirul*), dacă a fost o păpușă a evenimentelor sau un păpușar al lor – iată tot atîtea nuanțe care zău că nu mă interesează. În fond, dacă punem astfel problema, chiar și Hitler a avut o mamă! (Ce să mai vorbim de Ceaușescu.)

Va să zică avem de-a face cu un personaj istoric esențialmente negativ. Mergem mai departe.

V-am exprimat nemulțumirea mea privitor la rătăcirea din ultimele luni a lui Paul Goma în elogierea mareșalului și în discursul cu accente antisemite. Dv. îmi contestați ambele obiecții. Cu ce argumente?

Îl includeți pe Goma în categoria mai largă a basarabenilor. Aceștia au avut o experiență specifică în privința mareșalului care i-a eliberat de ruși, deci ar fi îndreptățiți să-i poarte recunoștință peste timp. În consecință atitudinea lui Goma o considerați legitimă.

Vă răspund.

Cred că e riscant moral să abordezi figura unei personalități istorice din unica perspectivă subiectivă a percepției personale, făcînd sfidător abstracție de datele concrete ale realității sau diminuîndu-le pe cele care vin în defavoarea propriei tale percepții. Să presupunem că m-aș fi născut în Germania perioadei interbelice și tatăl meu – șomer cu situație materială precară – ar fi primit un excelent loc de muncă din partea lui Adolf Hitler într-o fabrică de armament. Aș avea dreptul azi să-i port fierbinte recunoștință Caporalului? Mai mult decît atît: aș fi îndreptățit să-i diminuez culpele pentru unicul motiv că mi-a făcut un bine personal – mie, familiei mele, altor germani de vîrsta mea? Bineînțeles că aș fi privit cu oroare dacă aș pune pe hîrtie un asemenea raționament. Și atunci de ce ar trebui tratați cu mai multă indulgență Goma și ceilalți basarabeni pentru aureola cu care-l încalță pe Mareșal?!

Cu cîțiva ani în urmă am citit cu admirație un pasaj din Goma, care observa că nu poate fi bun scriitor decît cel ce reușește să se transpună în pielea altuia, să-și asume o condiție umană diferită de a sa proprie, pentru a exprima din interior speranțele, durerile, frămîntările și fericirile celuilalt. (În italiană un asemenea proces de identificare cu aproapele tău se numește *immedesimazione*.) Cum în scrisul meu am fost totdeauna de partea celor care au pierdut, nu a celor care au cîștigat, cum în general scriitorul trebuie să fie – cum sublinia și I.D. Sîrbu – de partea văduvei și a orfanului, nu de cea a profitorului, dacă e pe alese în acest exercițiu de identificare, eu, ca scriitor, aleg să mă transpun în pielea evreilor persecutați de Antonescu, discriminați, spoliați, alungați și decimați în Transnistria, iar nu în pielea basarabenilor care, pentru puțini ani, s-au regăsit printr-un accident istoric fericit la pieptul patriei.

Opțiunea mea cred că e clară și nu mai are nevoie de explicații suplimentare. Dar nedumerirea care nu-mi dă pace este cum de Paul Goma, un scriitor mai semnificativ și mult mai experimentat decît mine, nu reușește și de această dată să iasă din propria piele – de basarabean – și să se închipuie pentru o vreme evreu sub guvernarea lui Antonescu?! Atunci cînd

i-am citit cu entuziasm însemnările scînteietoare despre *Jurnalul* lui Mihail Sebastian, am crezut că fenomenul s-a produs și apele s-au despărțit de uscat. Ulterior mi-am dat totuși seama că a fost vorba de o mișcare inversă. În loc ca Paul Goma să fi mers spre Mihail Sebastian pentru a-l înțelege, el l-a tras, dimpotrivă, pe acesta înspre sine. Nu Goma s-a făcut evreu, ci a încercat să-l facă pe Sebastian basarabean.

Cît privește notația dv., domnule Solacolu, că vă lipsește experiența de viață care să vă permită o apreciere corectă și deci lăsați victimele deportărilor să judece faptele, la fel cum lăsați și foștii pușcăriași politici să analizeze rolul nefast al pușcăriei – ei bine, pe această temă am scris prima mea polemică încă de acum zece ani împotriva lui Ștefan Borbély (reluată în vol. *Între Icar și Anteu*). Ceea ce la bădăranul universitar mahalagiu era o diversiune nocivă, la dv. este doar un sofism necugetat. Nu există pericol mai mare decît să te dai la o parte dintr-o discuție fundamentală, sub pretextul că îți lipsește priza directă, experiența vitală nemijlocită. Dar ce? Despre Auschwitz au scris doar cei care au trecut pe acolo?!

Venim acum și la înverșunarea antievreiască a lui Goma, relevabilă mai ales în ultimele lui scrieri. Dv. afirmați că autorul are dreptate întrucît își asumă sarcina de a descrie fapte istorice concrete, care într-adevăr au avut loc. Paul Goma, afirmați dv., *„era îndreptățit să scrie ceea ce a scris, dacă aceste fapte erau adevărate, dar ar fi fost bine dacă s-ar fi gîndit și la efectul scrierii sale, la felul în care ea va fi receptată"*. Ciudată adnotare aveți aici, prin deviere. De parcă v-ați scărpina la urechea dreaptă cu mîna stîngă! Dar poate vreodată un autor să prevadă toate efectele scrierilor sale? Poate el să epuizeze gama completă de semnificații ale propriului text? Nu, fără îndoială. Problema în legătură cu *Săptămîna roșie*, analiză istorică propusă de Paul Goma, este în altă parte. Avem aici o dovadă palpabilă a felului în care un cercetător poate cădea în eroare chiar relatînd fapte adevărate.

Nu cunosc în detaliu atrocitățile comise de evreii din Basarabia împotriva românilor și deci, pînă la proba contrară, îi acord deplin credit lui Goma în descrierea faptelor. Dar datoria de obiectivitate îi pretindea să așeze în pagină informația în mod echilibrat. Prin selectarea unor date și înșirarea lor, orice scriitor dibace poate orienta atenția cititorului într-o anumită direcție predeterminată. Trecînd sub tăcere motivațiile celeilalte tabere și exhibînd doar violența barbară a gesturilor, autorul ne oferă o imagine parțializată. Chiar unilateral a fost conflictul, așa cum l-a descris Goma? Evreii au fost într-adevăr niște bestii, iar românii au fost cu toții căsăpiți ca niște neajutorați? *Tăcerea mieilor* poate fi o metaforă de succes pentru un film comercial, dar nu o premisă validă în cercetarea istorică.

Fapt este că autorul pune cap la cap o serie întreagă de ignominii săvîrșite de anumiți evrei împotriva anumitor români. Pot fi toate acestea

adevărate. Dar să te sprijini pe asemenea premise disparate pentru a încerca atenuarea (ba chiar, pînă la un punct, explicarea) valului antisemit românesc care a urmat mi se pare o groasă exagerare. Iar cînd Goma eşuează cu aceeaşi patimă – deja penibilă, stridentă şi neavenită – în adnotările asupra actualului conflict arabo-israelian, deplîngîndu-i pe mieluşeii palestinieni şi biciuindu-i verbal pe călăii evrei, daţi-mi voie să-i citesc opiniile nu altfel decît cu groază.

Vă rog să nu deduceţi din rîndurile mele că aş avea o slăbiciune sentimentală pentru cauza israeliană, sau că aş fi înverşunat împotriva argumentelor palestiniene. Tocmai că încerc să-mi păstrez capul pe umeri, să ascult ambele tabere şi să le dau dreptate în anumite situaţii unora, în alte situaţii altora. Cred că aceasta ar trebui să fie poziţia unui observator istoric, politic, civic etc. lucid, neutru şi cît de cît obiectiv. Nu cred că evreii au dreptate. Nu cred că arabii au dreptate. Sînt convins că uneori greşesc unii, alteori sînt de vină alţii, şi de cele mai multe ori cu toţii.

Dar, spre imensa mea tristeţe, nu ţin minte să fi găsit în *Săptămîna roşie* de Paul Goma argumente care să înfiereze antisemitismul românesc (deşi am citit zeci de pagini despre ticăloşiile evreieşti antibasarabene); n-am identificat oroarea autorului în faţa atentatelor sinucigaşe palestiniene (deşi am găsit dispreţul său transparent la adresa unor politicieni israelieni).

Dacă această ipostază vi se pare dumneavoastră, domnule Ion Solacolu, că ar reflecta *„linia etică, justiţiară”* a lui Paul Goma, atunci daţi-mi voie să vă răspund că sîntem într-un flagrant dezacord în ceea ce priveşte ideea de justiţie.

În aşteptarea argumentelor dv. care să mă convingă
şi cu aceeaşi căldură amicală din totdeauna
Laszlo Alexandru

*

Dietzenbach, 25 octombrie 2002

Dragă domnule Laszlo,

Îţi mulţumesc pentru scrisoarea de ieri. Şi îţi răspund cu promptitudine similară.

Ceea ce mă amuză la schimbul nostru de idei este scenariul ce se repetă aproape identic: dumneata îmi scrii ceva, eu îţi răspund nuanţînd într-o oarecare măsură, dumneata ai senzaţia că te contrazic şi obiectezi iritat.

Dar, de fapt, dacă ai răbdare și mai citești încă o dată textele, al dumitale și al meu, nu găsești nici o contradicție.

Te asigur, dragă domnule Laszlo, că împărtășim idei atît de apropiate încît practic se suprapun, și în privința mareșalului Antonescu, și în privința caracterului neechilibrat al textului lui Paul Goma. Deosebirea este, după părerea mea, doar în formulare. Fondul mi se pare identic.

În scrisoare spui un lucru extrem de important. Citez: „Cu cîțiva ani în urmă am citit cu mare admirație un pasaj din Goma care observa că nu poate fi bun scriitor decît cel ce reușește să se transpună în pielea altuia, să-și asume o condiție umană diferită de a sa proprie, pentru a exprima din interior speranțele, durerile, frămîntările și fericirile celuilalt". Și așa mai departe. Scuze pentru poate prea lungul citat.

Păi, dragă domnule Laszlo, dacă lucrul acesta l-ai admirat la Goma (din cîte înțeleg, principiul, și nu punerea lui în practică – vezi exemplul pe care-l dai: Mihail Sebastian), dacă ai găsit că, într-adevăr, așa trebuie să facă un bun scriitor, apoi de ce nu încerci să aplici dumneata însuți, în scrierile dumitale, acest principiu pe care-l admiri atîta? Fiindcă, stimate prietene, părerea mea este că exact lucrul acesta ne deosebește: eu încerc întotdeauna (și o fac de cînd mă știu matur, deci de niște decenii), să intru în pielea personajelor al căror comportament vreau să mi-l explic, pentru a le putea înțelege din interior, nemulțumindu-mă cu o cît ar fi ea de atentă privire din afară; pe cîtă vreme dumneata nu procedezi deloc așa, făcînd cam ceea ce spui că a făcut Paul Goma cu Mihail Sebastian. Sau așa mi se pare mie. Greșesc? Să exemplific cu niște personalități cu care am venit, cît de cît, în contact. O iau cronologic. În pielea lui Gheorghiu-Dej, recunosc, n-am încercat să intru. Probabil că eram prea tînăr: în anul în care a murit, împlineam 28 de ani – altele îmi treceau pe atunci prin cap, nu mă preocupa înțelegerea reacțiilor dictatorului... În schimb pe Ceaușescu am căutat să-l înțeleg din interior, și cred că în bună măsură am reușit. Rezultatul a fost într-un fel surprinzător: nu numai că n-am mai fost în stare să urăsc personajul, cu toate că motive aveam destule, dar m-a podidit un soi de compasiune, al cărei maxim s-a înregistrat atunci cînd am văzut înregistrarea „procesului" de la Tîrgoviște – am avut senzația că dintre toți cei aflați acolo, în sală, el, criminalul, a avut atitudinea cea mai demnă. Pomenești în scrisoare de Hitler, afirmînd că n-ai avea nici un motiv să-i porți recunoștință fierbinte, că n-ai fi îndreptățit să-i diminuezi culpele, pentru faptul că i-ar fi dat tatălui dumitale, șomer, un bun loc de muncă într-o fabrică de armament. Absolut de acord cu reacția dumitale. Dar te intreb: dar tatăl dumitale crezi că ar fi avut aceeași reacție ca și dumneata? Eu înclin să cred că nu. Și mă bazez numai pe conflictul de generații care s-a petrecut în Germania, al cărui rezultat a fost ceea ce s-a numit „revolta

copiilor foștilor naziști”, care a coincis oarecum cu mișcările studențești din 1968, dar și cu începutul „denazificării” reale, profunde, cu ceea ce s-a numit ulterior „Vergangenheitsbewältigung” – adică lupta, dominarea, învingerea trecutului. În privința lui Antonescu, care nu mi-a fost niciodată simpatic, am încercat totuși să-l înțeleg, fără ca prin aceasta să-i diminuez culpa: părerea mea este că s-a făcut vinovat de ceea ce e numit „crimă împotriva umanității”. A fost desigur, cum scrii, o personalitate complexă și, ca orice asemenea personalitate, a avut și părți pozitive. Trăgînd însă o linie, personajul a fost negativ, iar pentru poporul român – pe care el, în felul lui, l-a iubit; asta nu i se poate contesta – malefic. Asta nu mă împiedică însă să constat, și să înțeleg, că basarabenii – în general, ori numai cei din categoria lui Goma – îl privesc altfel. De ce înțeleg și respect acest punct de vedere, chiar dacă nu sînt de acord cu el? Ți-am scris și ai reacționat iritat: deoarece simt că îmi lipsește o anumită experiență de viață, și din pricina asta „organul” meu e mai puțin sensibil, sau are o sensibilitate necorespunzătoare unei corecte înțelegeri a fenomenului. Același lucru și în ceea ce privește întîmplări petrecute în lumea deținuților politici. (O idee pe care ai respins-o, aducînd în discuție faptul că nu toți cei ce au scris despre Auschwitz au și fost la Auschwitz. De acord cu dumneata. Dar... Întîi: o scriere a unuia care a fost la Auschwitz mi se pare, din start, mult mai autentică decît a unuia care n-a fost acolo. Și asta independent de calitatea ei. Al doilea: am remarcat la unele scrieri despre închisori – de regulă la cele de calitate – că se vorbește despre niște senzații, sentimente, relații care mi se par ciudate, pe care nu le percep în totalitate, corect pînă la capăt; presupun că din aceeași cauză, a lipsei de experiență.)

Asta mă face, dragă domnule Laszlo, să fiu mai prudent atunci cînd încerc să comit o judecată de valoare în domenii de viață unde simt că experiența mea e deficitară.

Să revin însă la mesajul dumitale.

N-am considerat nici un moment atitudinea lui Goma ca „legitimă”, cum scrii, ci doar „explicabilă”; sau, dacă vrei, „de înțeles”, gîndindu-mă tocmai la acea experiență de viață pe care Goma a avut-o, dar care mie-mi lipsește. Atît. Că Goma e subiectiv – lucrul acesta mi se pare normal, firesc: așa e Goma. Eu nu l-am cunoscut altfel, ci l-am acceptat așa, fiindcă subiectivismul lui, cît o fi el, nu m-a deranjat cu nimic. Și pentru că în spatele lui am avut impresia că deslușesc un suflet mare. Or, se știe că cine e sufletist, e și subiectiv – astea cam merg împreună...

Altfel spus, Goma nu e un analist politic, ci un scriitor. Dacă vrei: un artist. Și cred că unui artist îi este permis să fie subiectiv.

De fapt, putem spune că Goma privește lucrurile unilateral, din unghiul lui de vedere, acela al românului basarabean. Dumneata îi ceri, cîteva

rînduri mai la vale, să lepede straiele românului basarabean și să le îmbrace pe cele ale evreului deportat în Transnistria. Îi ceri acest efort, bazîndu-te pe faptul că dumneata ești în stare să-l faci. Îți spun într-o paranteză că și eu sînt în stare să mă transpun, în limita posibilului, în situația unui evreu deportat în Transnistria. Nu știu în ce măsură mi-a reușit, dar de încercat am încercat. Asta este însă problema mea. Dar dacă eu am încercat și am fost mulțumit de unele rezultate, nu m-am gîndit niciodată să cer acest lucru și altcuiva. Deoarece consider că este, în primul rînd, o chestiune de opțiune personală. Dumneata gîndești altfel și e dreptul dumitale inalienabil. Îi ceri deci lui Goma, mai mult sau mai puțin imperativ, să lepede straiele basarabeanului și să le îmbrace (din cînd în cînd, alternativ) pe cele ale evreului. Fără să te întrebi dacă vrea sau/și dacă poate? Goma ți-ar putea răspunde că el e mulțumit de straiele pe care le poartă și că dorește să rămînă în felul acesta îmbrăcat. E dreptul lui, la fel de inalienabil. El te mai poate însă întreba cu ce drept îi ceri dumneata, lui, să schimbe straiele? E iarăși dreptul lui s-o facă și tare mi-e teamă că n-ai să găsești un răspuns convingător. Eu unul, în locul dumitale, n-aș risca. Dar asta nu e, iarăși, problema mea...

Chestiunea este, așadar, destul de complicată. Nu-i poți cere cuiva să facă și dintr-unele și dintr-altele, ci trebuie să-l lași să facă ceea ce-l trage inima. Așa e liberal, așa e democratic. Și atunci? Atunci unul face de unele și altul face de altele. După cum îi e, fiecăruia, voia. Iar diversele lucrări se completează reciproc, ele sînt, dacă vrei, complementare, contribuind fiecare la o mai bună, la o mai obiectivă redare a întregului.

Ți-am vorbit în mesajul precedent de istoricul și eseistul Jean Ancel, pe care l-am cunoscut în 1994, în Israel. (În cele ce urmează, nu mă voi referi la istoric, ci la eseist.) El scrie tocmai despre evreii deportați în Transnistria. Are și el memoria lui: se pare că o parte din familia lui a murit acolo. Este, ca și Goma, subiectiv. Dacă vrem, Ancel (sau altul dintre istoricii evrei, m-am referit la el doar ca la un exemplu) e un soi de „pandant” al lui Goma. Fiecare privește lucrurile din unghiul lui. Puse alături, scrierile lor, ambele subiective, ne permit o „decodare” a întregului, care este mai mult sau mai puțin obiectivă.

Și Goma, și Ancel sînt, într-o măsură sau alta, actori ai evenimentelor petrecute între 1940 și 1944, în zona Prut-Nistru-Bug. Lor, actorilor, nu le poți cere să fie obiectivi. Cel puțin din pricina faptului că memoria lor este încărcată cu o doza apreciabilă de suferință, pe care nici unul n-a putut s-o dea uitării. Pe ei, pe actori, pe mărturisitori trebuie să-i accepți așa cum sînt, adică subiectivi. Sigur, s-ar putea imagina, într-o situație ideală, sau mai degrabă absurdă, depinde cum o privești; s-ar putea imagina, deci, ca cei doi actori mai înainte numiți să scrie, fiecare, despre subiectul celuilalt.

Dacă ar scrie așa, în cruce, textele lor ar fi extrem de interesante, fără discuție. Dar poți să le-o ceri? Bineînțeles că nu.

Și totuși? Chestiunea aceasta, pe care am caracterizat-o ca fiind „absurdă”, nu e chiar atît de lipsită de interes pe cît pare la o examinare ceva mai superficială. Căci problema „Transnistria”, despre care discutăm, face parte din discuția mai generală, pe care s-o numim „Gulag-Holocaust”, despre care știi foarte bine că s-a împotmolit, că a intrat în impas, că a pornit-o, în cel mai bun caz, pe calea discuțiilor paralele, ca un soi de dialog al surzilor în care, de fapt, fiecare caută parcă să acopere ceva de care nu e prea mîndru, pe care într-o măsură îl regretă, dar n-are curajul s-o spună etc. etc. (Nu insist, ca să nu lungesc prea mult vorba.) Mă întreb, numai, ce-ar fi dacă criticii Gulagului s-ar apuca să critice Holocaustul, iar cei ai Holocaustului, în contra-partidă, Gulagul? E o situație care nu mi se pare deloc absurdă. Și e singura care ar putea să scoată lucrurile din impas, atîta vreme cît mai trăiesc și sînt implicați, într-un fel sau în altul, actori ai evenimentelor respective sau doar rubedenii ale lor.

Revin la mesaj.

Îmi mai reproșezi că mă dau la o parte și că-i las pe deportați și, respectiv, pe pușcăriași să discute problemele lor. Absolut inexact. Nu mă dau deloc la o parte. Ci doar nu mă îmbulzesc ca elefantul în magazinul cu porțelanuri. Acolo unde nu mă pricep, nu mă bag. Pur și simplu. Asta mi se pare singura atitudine corectă. Netrecînd pe acolo, nu-mi pot permite să judec. De pildă, pe cel care a cedat torturilor, la anchetă. Sau pe cel care a devenit colaborator. Nefiind pus în situație, neștiind cum aș fi reacționat, nu pot să-mi permit să judec pe unul sau pe altul. Nu e vorba aici de un „sofism necugetat”, cum scrii, ci de o chestiune de elementar bun simț. Atît. Nu că „nu mă bag acolo unde nu-mi fierbe oala”, ci „nu mă bag acolo unde nu mă pricep”. Unde vezi sofismul?

Nici eu nu am informații despre ceea ce s-a petrecut, cu adevărat, în Basarabia – întîi: între iunie 1940 și iunie 1941; apoi: între iunie 1941 și august 1944. De aceea mă feresc să mă pronunț în vreun fel. „Ceva” însă s-a petrecut acolo. Îți supun atenției trei elemente aparent disparate. Primul: au existat români ardeleni care au ajutat evreilor să se salveze trecînd în Ardealul de Sud. Al doilea: n-am auzit de cazuri similare în Basarabia. Al treilea: Valentina Caraion (a cărei familie a fost deportată ca „evrei din Odesa” către Bug) povestește că evreii nu puteau fugi din coloanele de deportați care noaptea nu erau supravegheate, deoarece țăranii ucraineni, de un „antisemitism feroce”, îi denunțau imediat – erau prinși și executați.

Repet: ce s-a petrecut, cu adevărat, în Basarabia? Întrebarea rămîne deschisă...

Într-o chestiune – iartă-mă că mă văd obligat să ți-o spun – chiar te contrazici. O dată, îi reproșezi lui Goma că n-a produs o scriere echilibrată, că s-a referit doar la necazurile pricinuite de evrei basarabenilor. Iar în alt loc îmi reproșezi mie că am spus că Goma nu s-a gîndit la efectul pe care-l va avea scrierea lui (care ar putea fi socotită ca fiind antisemită). Păi, dragă domnule Laszlo, n-ai impresia că e același lucru?

M-am lungit peste măsură, te rog să mă scuzi.

Cu aceeași prietenie,
al dumitale,
Ion Solacolu

P.S. Iertată să-mi fie o remarcă: felul în care caracterizezi perioada trăită de românii din Basarabia între 1941 și 1944, ca un *„fericit accident istoric"* prin care s-ar fi *„regăsit"* la *„pieptul patriei"*, mi se pare prea crud. Și nemeritat. Nedrept.

*

Cluj, 3 noiembrie 2002

Stimate domnule Solacolu,

Am impresia că ne-am exprimat amîndoi suficient de nuanțat argumentele. Doar cîteva ultime retușuri se mai impun.

Cînd mă refeream în misiva mea anterioară la exercițiul de identificare a scriitorului cu victimele, în nici un caz nu vedeam procesul ca pe o îmbrăcare a pielii de… măgar criminal. Nici o secundă nu-mi trecea prin minte să mă transpun în situația lui Gheorghiu-Dej, Ceaușescu sau a altor monștri creați de o istorie bolnavă. Niciodată nu-mi voi stoarce imaginația să pricep sau eventual (Doamne ferește!) să compătimesc vreun dictator. Dacă aveți dv. așa, pe undeva, o glandă pentru Cizmarul autohton, ca să vă lăsați *„podidit"* de compasiune pentru el, atunci măcar fiți conștient de faptul că practicați deja un flagrant exercițiu de masochism, nicidecum o asumare a condiției de victimă (despre care vorbeam eu).

Aș mai băga de seamă că acesta nu mi se pare un proces facultativ, pe care unii artiști îl adoptă, dacă se simt în stare, iar alții îl ignoră. Cred, dimpotrivă, că este vorba de singura posibilitate de a descrie onest o circumstanță istorică: din perspectiva victimei. Dacă poate fi mai mult sau mai puțin adevărată aserțiunea că istoria (oficială) o scriu învingătorii, în

ceea ce mă privește consider că rolul scriitorului independent este de a se înhăma la istoria – esențialmente apocrifă – redactată din punctul de vedere al victimei și reflectîndu-i adevărurile.

Iată motivul pentru care au reușit să mă aducă în pragul perplexității ultimele scrieri ale lui Paul Goma. În optica mea Goma încarnează însuși prototipul scriitorului neoficial, în răspăr cu Oficialitatea, omul care și-a modelat întreaga viață pentru a înălța acest altar de portavoce a victimelor. Și, brusc, atîta obtuzitate la el față de o amplă categorie de victime ale secolului trecut!

Îmi veți spune, probabil, că obtuzitatea este rezultatul direct al patimii. De acord, dar ce are a face patima cu analiza istorică lucidă și responsabilă?! Cînd, de pildă, Goma notează că evreii polonezi au tot dreptul să-i fie recunoscători lui Stalin pentru că i-a salvat din lagărele naziste, și același drept și-l ia el însuși ca basarabean de a-i fi recunoscător, în mod simetric, lui Antonescu – ei bine, judecata lui e de două ori aberantă. Nici evreii salvați de Stalin, nici basarabenii salvați de Antonescu nu au dreptul – dacă doresc să producă o judecată istorică obiectivă, corectă și de bun simț – să uite crimele abominabile ale celor doi dictatori (unul mai mare, altul mai mititel, în funcție de spațiul geografic pe care l-au avut la dispoziție). Recunoștința personală, la fel ca și ura personală, fac ravagii cînd se interferează cu judecata istorică. În cel mai rău caz, Paul Goma era obligat să facă mențiunea preliminară că nu ne oferă în *Săptămîna roșie* studii istorice, cu pretenții de seriozitate și cu bibliografie de specialitate, ci o răbufnire personală, o răfuială cu prezentul și trecutul.

Căci problema dramatică tocmai asta este, domnule Solacolu. Paul Goma s-a specializat în așezarea de-a curmezișul. El este un mare maestru al sfidării normelor oficiale. Atitudinea lui a fost admirabilă atunci cînd s-a împotrivit din răsputeri, cu vorba și cu fapta, comunismului leninist, stalinist, dejist și ceaușist. I-am stat apoi alături cu textele mele polemice, atunci cînd Paul Goma s-a luat la harță în *Jurnalul* său cu structurile osificate ale culturii române contemporane, cu sferele de influență omnipotente, cu bisericuțele promiscue și cu mentalitățile înțepenite. Dar acum cînd – dacă bine observ – cursul istoriei se îndreaptă, sub influența puterii americane, spre condamnarea absolutismelor de orice speță și, prin intermediul globalismului computerizat de factură postmodernă, spre deconstruirea proiectelor dictatoriale localiste, nu-l pot urma pe Paul Goma în operațiunea de spălare a banilor murdari purtînd efigia lui Ion Antonescu. Atît și nimic mai mult. Nu înseamnă nicidecum că, prin acest punct de vedere, aș adera la cohorta dușmanilor și denigratorilor lui Paul Goma. Vreau să atrag pur și simplu atenția că în redactarea istoriei apocrife, a scriitorilor independenți, trebuie folosită rațiunea și nu pasiunea.

Dincolo de acest caz individual, rămîne însă acută problema pe care am dezbătut-o într-un dialog anterior, deja publicat, faptul că există două tabere între care nu pare să adie vreo briză de dialog: obsedații în demontarea Holocaustului brun vs. obsedații în demontarea Holocaustului roșu. E amuzantă soluția pe care o propuneți dv. și totodată, mă tem, irealizabilă, anume să-i punem pe unii să scrie despre tema de lucru a celorlalți și viceversa. Am atinge cu asta idealul și tare mă tem că acest stadiu ne este deocamdată refuzat. Din păcate singura soluție care ne rămîne nouă, spectatorilor independenți, este să ne continuăm misiunea de observare de la mantinelă și să fluierăm din străfundul plămînilor atunci cînd jucătorul vreunei echipe, prefăcîndu-se a căuta pucul, îl izbește cu crosa în plină figură pe competitorul echipei… nu adverse, ci diverse.

Să privim deci partida mai departe.

Cu stimă,
Laszlo Alexandru

*

Dietzenbach, 24 noiembrie 2002

Dragă domnule Laszlo,

Permite-mi cîteva succinte note în încheierea schimbului nostru de scrisori pe această temă.

1. A încerca să înțelegi motivațiile, mobilurile unui anume personaj negativ (în cazul de față, generalul Ion Antonescu), nu înseamnă nici a-l compătimi, nici a-i scuza faptele. Orice judecător, înainte de a pronunța condamnarea, încearcă să-l înțeleagă pe acuzat. Dacă n-o face, nu-i un judecător bun.

2. Atît românii din Basarabia, între 1940-41, cît și evreii deportați în Transnistria, între 1941-1944, au fost victime. Și unii, și alții. Unii ai Gulagului, alții ai Holocaustului. Numai aspectul acesta e de ajuns să complice o situație pe care dumneata cauți cu tot dinadinsul s-o simplifici. Cred că ceea ce numai aparent ne desparte e faptul că eu mă strădui să-i înțeleg și pe unii, și pe alții. Dar pe deasupra și înainte de toate, nu românii din Basarabia sînt răspunzători de uciderea în masă a evreilor ce erau deportați în Transnistria. Asta e dincolo de orice discuție.

3. Mi se pare absolut normal ca, în momentul eliberării de apăsarea unui pericol de factură existențială, evreii, sau unii dintre ei, să-l fi privit pe Stalin ca pe un eliberator. Și la fel, românii din Basarabia, sau unii dintre

ei, pe Antonescu. Ceea ce nu înseamnă că, prin aceasta, crimele unuia ori ale altuia pot fi uitate ori șterse.

4. Felul în care îl judeci pe Goma, „cel de după *Jurnal*”, mi se pare nedrept. Am impresia pe undeva că pentru dumneata există doi Goma – unul cu care în bună măsură te-ai identificat și un altul care, de la un timp, nu mai răspunde așteptărilor dumitale. Nu există însă decît un singur Goma: anume, Paul Goma. Că el nu te mai mulțumește, asta nu e neapărat problema lui.

5. Asupra discuției Gulag vs. Holocaust ar fi mai multe de spus. Sigur că soluția imaginată de mine e una ideală, iar realitatea e, din păcate, tocmai pe dos. Ceea ce are ca rezultat – aproape natural, aș zice – că cele două grupuri de „demolatori”, cum îi numești, să se acuze reciproc de monopolizarea suferinței prin estomparea grozăviilor celuilalt flagel. Din pricina asta discuția s-a și blocat, între cele două grupuri instalîndu-se un dialog al surzilor. De care profită exact cei ce nu sînt interesați de punerea în lumină a nici unuia dintre cele două tipuri de genocid. Adică adversarii democrației. Evident, o discuție în care cei ce iau parte la ea s-ar preocupa, simultan, de „demolarea” ambelor flageluri, chiar și în inegală măsură, ar fi mult mai echilibrată decît cea la care asistăm în prezent. Care – din motive și ideologice, aș spune – pare că bate efectiv pasul pe loc. Să fie aceasta tot o situație ideală? Nu cred. Am impresia mai degrabă că discuția, așa cum se desfășoară acum, suferă de o evidentă carență a spiritului democratic. E motivul pentru care nu cred că se poate asista la ea ca la un spectacol. Sau că, altfel spus, spectacolul la care asistăm nu e defel amuzant.

Cu aceleași sentimente amicale,
al dumitale,
Ion Solacolu

(2002)

Paul Goma antisemit

„Problema… este dacă da sau ba Goma a scris adevărul (sau a mințit) în cărțile sale *Basarabia* și *Săptămîna Roșie sau Basarabia și Evreii*."

Paul Goma, *Jurnal*

1. România după „dezgheț"

Pe lîngă numeroasele vicisitudini sau tragedii în plan social și al destinului individual pe care le-au provocat deceniile de comunism, una din amprentele specifice ale dictaturii a fost înghețarea dezbaterilor intelectuale de substanță. Întrucît sistemul editorial și publicistic se afla sub monopol de stat, oficialităților nu le-a fost greu să elimine orice reflecție spontană, cu privire la locul și rolul nostru în prezentul și trecutul istoric. Puținele intervenții pe asemenea subiecte se cereau avizate și aprobate în prealabil de către „specialiști", nuanțele erau negociate cu cenzura, tonalitățile erau atent cumpănite. Istoria constituia unul din vîrfurile de lance în activitatea ideologică a partidului, ca atare despre istorie se scria cît, cînd și cum permitea partidul.

După decembrie 1989, apusul dictaturii a adus cu sine, pe lîngă alte avantaje, liberalizarea pieței de idei. Libertatea cuvîntului a înlesnit inițial dezvăluiri senzaționale și răfuieli elementare, dar a contribuit și la apariția unor intervenții tot mai substanțiale. S-a impus, într-un asemenea context, rediscutarea în sfîrșit obiectivă a trecutului nostru. Două mari teme și-au făcut loc în dezbaterea publică: oroarea extremismului fascist și intelectualii care l-au sprijinit (Holocaustul), oroarea extremismului comunist și gînditorii care l-au susținut (Gulagul). Era normal ca aceste două uriașe traume istorice ale secolului XX, provocate de moartea violentă a milioane

de oameni, să fie pînă la urmă analizate și cumpănite, pentru a fi înțelese și conștientizate.

Surpriza pe care o trăiește un observator oarecum neutru al fenomenului este că o asemenea dezbatere, în loc să fie purtată azi doar cu argumente, dovezi, demonstrații și seninătate științifică, include numeroase izbucniri pasionale. E incredibil în special faptul că discuția este percepută sub formă de „concurență”, prin constituirea a două „tabere” distincte, care parcă tind a se elimina reciproc. În locul unei armonioase colaborări între cele două direcții de studiu (și-și), asistăm de multe ori uimiți la competiția exclusivistă (sau-sau). În toiul acestei confruntări aberante, fiecare grupare încearcă să încarce nota de plată a adversarilor, să relativizeze răspunderea aliaților. Criticii feroci ai comunismului mai scapă considerații indulgente asupra „imprudențelor” de dreapta, analiștii versați ai fascismului mai eliberează certificate de bună purtare pentru „naivitățile” de stînga. Circumstanțele atenuante sînt mereu acordate celor din propria tabără, chiar și cu riscul de a părea sofisme. Circumstanțele agravante sînt consecvent aruncate peste gardul vecinului. Nu poate exista spectacol mai decepționant, în plan intelectual, decît acela de a asista la îndiguirea lucidității pe brazde înguste, la teleghidarea spiritului critic în direcții preconcepute.

2. Aria lui Goma

În această operă în aer liber avînd ca decor propria noastră existență, aria lui Paul Goma dobîndește un loc inconfundabil. Profilul său eroic din perioada totalitară, implicarea sa activă, biografică, în lupta împotriva abuzurilor și a samavolniciei, forța impresionantă a talentului său artistic și puterea de convingere a argumentelor pe care le pune în mișcare îl plasează indiscutabil pe unul din cele mai proeminente locuri în dezbaterea contemporană. A-l citi pe Paul Goma reprezintă principala obligație pentru oricine își propune să înțeleagă dezastrul postbelic, efectele perverse ale ceaușismului, colaboraționismul otrăvitor al scriitorilor, mecanismele istorice, psihologice, sociale și individuale de îngenunchere în fața comunismului.

Avînd toate aceste elemente în fața ochilor, am acceptat bucuros cu ceva timp în urmă inițiativa lui Paul Goma de a purta

un dialog. Întins de-a lungul anului 1997, el reflecta în prima sa jumătate o armonie a celor doi colocutori, deși era vorba despre subiecte fierbinți ca resurecția Securității în viața publică, aservirea Bisericii Ortodoxe față de interesele puterii politice, jocurile mărunte ale anumitor grupuri intelectuale de presiune sau importanța contemporană a mărturiei. Canalul de comunicare dintre noi s-a perturbat însă după ce mi-am permis să aduc în dezbatere tinerețea fascist-legionară a lui Mircea Eliade, Emil Cioran, Vintilă Horia etc. Duelul de floretă s-a schimbat în izbituri cu parul. Paul Goma mi-a reproșat că… fac legături strîmbe și vizez alături de țintă, apoi mi-a refuzat dreptul la replică, apoi a publicat doar partea lui de conversație, în care mă ataca, nu și partea mea, în care mă explicam, dialogul a fost retezat și relația dintre noi s-a răcit. Deși mi-a displăcut în mod acut, acest incident nu m-a îngrijorat excesiv, cîtă vreme încă mai speram că era vorba de o neînțelegere momentană. Îmi închipuiam cel mult că vocea critică a lui Paul Goma e condiționată de legăturile de recunoștință personală față de Mircea Eliade[2].

Dar în ultimii ani partizanatul antisemit al lui Paul Goma a prins un contur tot mai consistent[3]. În special un text intitulat *Basarabia și „problema”* și publicat în presa literară[4] mi-a stîrnit nemulțumirea, pe care am exprimat-o într-un schimb epistolar cu Ion Solacolu[5]. În 2002 apărea *Basarabia*, roman în care Goma își strîngea la un loc cîteva dintre ostilitățile antievreiești[6]. Un alt admirator al autorului, cercetătorul Michael Shafir, și-a mărturisit atunci dezamăgirea față de evoluția (involuția?) pe care o constata[7]. Un eseu polemic tăios împotriva lui Paul Goma a fost publicat

---

[2] După insistențele mele, dialogul nostru a apărut integral în vol. Laszlo Alexandru, *Orient Expres. Polemici*, Cluj, Ed. Dacia, 1999, p. 164-219.

[3] Vezi, de pildă, „Pe ei i-a întrebat cineva dacă sînt anti-goi?”, în *Jurnalul literar*, Buc., nr. 9-12/2000, p. 1, 24-25.

[4] În *Jurnalul literar*, Buc., nr. 5-10/2002; în *Viața românească*, Buc., nr. 5-6/2002 şi nr. 7/2002; în *Vatra*, Tîrgu Mureş, nr. 3-4/2002 şi nr. 5-6/2002.

[5] Vezi Ion Solacolu – Laszlo Alexandru, „Polemici pe internet”, în *Columna*, Tîrgu Jiu, nr. 5-6/2003, p. 29-31. În format electronic în revista *Electr@*, nr. 1/2003, www.revistaelectra.tk.

[6] Buc., Ed. Jurnalul literar.

[7] Vezi Michael Shafir, *Între negare şi trivializare prin comparaţie: Negarea Holocaustului în ţările postcomuniste din Europa Centrală şi de Est*, Iaşi, Ed. Polirom, Seria „Document”, 2002, p. 77.

apoi sub semnătura lui Radu Ioanid[8]. În paralel a pornit în revista electronică *E-Leonardo* dezbaterea în jurul respectivei situații, prin intervenții ale lui Ion Solacolu[9] și Ovidiu Pecican[10]. Paul Goma a revenit cu volumul incendiar *Săptămîna Roșie 28 iunie - 3 iulie 1940 sau Basarabia și Evreii*[11], în care postfața lui Mircea Stănescu schița anumite răspunsuri la adresa contestatarilor scriitorului. Acestea ar fi manifestările de suprafață ale unui conflict căruia mă văd obligat să-i sintetizez în continuare coordonatele ideatice.

Teza fundamentală a lui Paul Goma este expusă încă din primele două fraze (ample) ale cărții, ce exprimă fără echivoc intenția urmărită. Le citez integral, în ciuda incongruenței lor stilistice (datorită direcțiilor semantice suprapuse și intersectate): *„Care să fi fost motivul, pretextul, temeiul – sau/și cauza – pentru care, din prima zi (22 iunie 1941) a Campaniei antisovietice a celui de-al doilea război mondial, «cu nebănuită cruzime, românii i-au masacrat din senin pe evrei, atît pe solul național: Abatorul de la București, Pogromul de la Iași, Trenurile Morții, Basarabia și Bucovina – cît mai ales în Transnistria»? (teza evreilor) – crimă care ar fi «devansat în timp, egalat în cruzime Auschwitzul»?, cum scrie Matatias Carp. Care să fi fost resortul criminal care, dintr-o comunitate ca a noastră, dacă nu legendar de tolerantă, atunci sigur: îndelung răbdătoare, a făcut-o să devină în interval de doar un an: 28 iunie 1940-22 iunie 1941 –* ***și dacă numai în o săptămînă: 28 iunie-3 iulie 1940?*** *- «una majoritar, fățiș, feroce antisemită, încuviințînd măsurile guvernamentale de persecutare, de lichidare a evreilor»? – din senin, cum susțin, de jumătate de veac, evreii”* (*Săptămîna Roșie*, ed. cit. – în continuare *S.R.*, p. 5, sublinierile lui P.G.).

---

[8] Vezi Radu Ioanid, „Paul Goma – între Belleville şi Bucureşti”, în *Observator cultural*, Buc., nr. 177/15-21 iulie 2003.

[9] Vezi Ion Solacolu, „Instigare – pogrom – genocid”, în *E-Leonardo*, nr. 3/2004, la www.eleonardo.tk. Vezi şi id., „A existat, oare, un plan pentru deportarea la Auschwitz a evreilor din România?”, în *E-Leonardo*, nr. 3/2004.

[10] Vezi Ovidiu Pecican, „Sub flamuri vechi, nume noi (Paul Goma antisemit?)”, în *E-Leonardo*, nr. 2/2003, la www.eleonardo.tk. Id., „Basarabeni, români, pogrom, genocid. Opinii şi precizări, ipoteze şi amintiri”, în *E-Leonardo*, nr. 3/2004. Id., Paul Goma istoric, în E-Leonardo, nr. 4/2004.

[11] Buc., Ed. Vremea XXI, 2004.

După cum se vede, încă din primul paragraf lucrarea izbucnește cu violență, exprimînd o frămîntare îndelung reținută, o nemulțumire și o indignare manifestă. Tonul va rămîne constant neschimbat, de-a lungul întregii expuneri a autorului, care își hărțuiește și își „agresează" cititorul, îl obligă la lecturi încrucișate, pe mai multe niveluri de semnificație, cu sufletul la gură, împărțit între stupoare și oroare. Îndată ce intrăm în contact cu cronotopul istoric și ne dăm seama că e vorba de o lucrare ce tratează despre anumite realități legate de al doilea război mondial, pentru a-l înțelege cu adevărat trecem la rearanjarea mesajului pe diversele sale componente de sens: 1) Românii i-au masacrat fără vină pe evrei (teza evreilor); 2) Aceste crime au precedat cronologic Auschwitzul, dar l-au egalat în cruzime (teza lui Matatias Carp); 3) Comunitatea românească – dacă nu excesiv tolerantă, dar totuși răbdătoare – a devenit atunci fățiș antisemită; 4) Această modificare de mentalitate și atitudine colectivă s-a petrecut într-un singur an, ba poate chiar într-o singură săptămînă a anului 1940; 5) Autorul (Goma) urmează să ne spună *„motivul, pretextul, temeiul – sau/și cauza"* pentru care s-a petrecut o asemenea metamorfoză mentală; 6) Autorul (Goma) polemizează cu ideile susținute de cercetătorii evrei. 7) Toți evreii exprimă aceleași idei, pesemne bazîndu-se pe aceleași fapte, și pot fi confutați în bloc. Cam multe afirmații sentențioase înghesuite în doar două fraze! Lui Paul Goma cea mai inocentă imputație care i se poate aduce, încă din prima pagină a discursului său, este incoerența stilistică.

În diverse capitole ale lucrării, scriitorul se avîntă pe un teritoriu foarte sensibil, legat de viața și de moartea unei comunități etnice. Paul Goma contestă cifra de 400.000 victime evreiești ale Holocaustului (*S.R.*, p. 5). El preia cu toată convingerea teza lui Norman G. Finkelstein și îi acuză pe evrei că urmăresc doar extorcarea de fonduri ca despăgubiri pentru Holocaust (*S.R.*, p. 115-118). Reafirmă mitul ceaușist al lui Antonescu – salvator al evreilor (*S.R.*, p. 9). Îi acuză pe evrei de instaurarea comunismului, adevăratul *„Holocaust Roșu"* (*S.R.*, p. 15 ș.a.). De altminteri toți evreii sînt bolșevici, adică *„nu chiar toți, numai circa 98%"* (*S.R.*, p. 77). Goma recitește mare parte din istoria României în cheie antisemită: răscoala țărănească din 1907 s-a produs ca reacție la rapacitatea evreilor

(*S.R.*, p. 104-105); în timpul primului război mondial, evreii au colaborat cu ocupantul (*S.R.*, p. 105); obsesia de căpătîi a evreilor a fost dezmembrarea României ca stat național, desprinderea Basarabiei (*S.R.*, p. 77-78, p. 190), a Bucovinei de Nord (*S.R.*, p. 190) precum și a Transilvaniei (*S.R.*, p. 190); criza frontului în primul război mondial, după revoluția bolșevică, li se datorează în mare măsură evreilor (*Basarabia*, ed. cit. – în continuare *B.*, p. 139); evreii au jucat un rol considerabil în înființarea P.C.R. (*B.*, p. 139). Fiind dușmanii prin excelență ai României și ai românismului, evreii i-au măcelărit cu bestialitate pe românii care se retrăgeau pașnic din Basarabia: *„Evacuarea armatei și a civililor din Teritoriile Ocupate în iunie-iulie 1940 a constituit, din partea evreilor, nu a rușilor ocupanți, prilej de agresiune sălbatică, fanatică, rasistă, anti-românească, anti-goi, anti-creștină"* (*S.R.*, p. 21). Acestea fiind… premisele istorice de la fața locului, sigur că și românii, nemaivrînd să joace în eternitate rolul de victime ale unei minorități impertinente și criminale, s-au dezlănțuit în acțiuni spontane, antievreiești – ca de pildă Pogromul de la Iași, ***„primul act sîngeros** – victime: evreii din România"*, dar care a avut loc doar la un an și o zi după agresiunea provocatoare evreiască din Basarabia (*S.R.*, p. 21). Statul român a intervenit totuși spre a potoli furia mulțimilor, iar mareșalul Antonescu a dat chiar un ordin formal în sensul respectiv (Goma îl reia pe larg, lăsînd să treacă necomentat oribilul antisemitism flagrant al mesajului[12]).

Acesta fiind „scheletul" ideatic al cărții, „plămînii" sînt reprezentați de numeroasele citate din epocă (problemă asupra căreia voi reveni ulterior), iar „sîngele" îl constituie stilul pamfletar, scrîșnit, biciuitor care, aplicat unei probleme adînc tragice, e greu să nu stîrnească indignarea cititorului de bună credință. Întocmind, pe ton coleric, liste negre ale cercetătorilor care nu-i împărtășesc punctul de vedere, Paul Goma se discreditează lamentabil: *„Absența documentelor*

---

[12] „Neamul evreesc a supt, a sărăcit, a speculat şi a oprit dezvoltarea neamului românesc timp de cîteva secole [sic!]. Nevoia de a scăpa de această plagă a românismului este de nediscutat [sic!], dar numai guvernul are dreptul de a lua măsurile necesare. Aceste măsuri se află în curs de aplicare şi ele vor fi continuate după normele ce voi hotărî. / Nu este admisibil ca fiecare cetățean sau fiecare soldat să-şi asume rolul de a soluționa problema evreească prin jafuri şi masacre [sic!]. Prin asemenea procedee arătăm lumii că suntem un popor nedisciplinat şi necivilizat şi punem autoritatea şi prestigiul statului român într-o lumină cu totul neplăcută [sic!]" etc. (*S.R.*, p. 207).

nu-i deranjează pe Dinu C. Giurescu, Răzvan Theodorescu, Andrei Pippidi, S. Tănase, D. Pavel, G. Andreescu, M.D. Gheorghiu, români imparțialiști, eterni lingușiți emeriți care din dezgustătoare slugărnicie legitimează orbește cele mai…" etc. etc. (*S.R.*, p. 14).

Ținînd seama de argumentele și explicațiile de mai sus, apare în mod legitim întrebarea: este sau nu este Paul Goma un antisemit? Avea dreptate Ion Solacolu să ne îndemne la multă prudență, în situațiile cînd ne slujim de o asemenea clasificare: *„Eticheta de antisemit e astăzi pentru un intelectual degradantă, ea îl stigmatizează, îl descalifică, așezîndu-l împreună cu toată prestația lui de pînă atunci – și de aici rezidă gravitatea și responsabilitatea demersului – într-un justificat con de umbră, punîndu-l așadar pe cel etichetat astfel sub semnul întrebării, altfel spus, demolîndu-l"*. Paul Goma este cel mai important reper al nostru de curaj și verticalitate din anii comunismului, a-l demola înseamnă a priva societatea de un model pozitiv. Or societatea nu poate progresa în absența reperelor luminoase[13].

Problema cu care ne confruntăm este, în consecință, extrem de gravă. Orice pripeală în judecată, orice caracterizare șovăitoare pot fi catastrofale.

3. Discurs asupra metodei

Iritat pesemne de conținutul dezbaterilor libere stîrnite de paginile sale, Paul Goma nota recent, cu nedezmințit grobianism, în jurnalul expus pe internet: *„Solacolu, Pecican, Laszlo dezbat, discută, se chiar dispută, pe «tema»: este sau nu este antisemit Goma? (de ce nu: are Goma un sex – sau trei?, și dacă nici unul?) – ca și cum* ***aceasta*** *ar fi problema crucială pentru români în general, pentru intelectualii români în special, în Anul Domnului 2004.* (…) *Credeam, cu naivitate*[,] *că problema – fie: una dintre ele* [–] *este dacă* ***da sau ba Goma a scris adevărul (sau a mințit) în cărțile sale*** **Basarabia** ***și*** **Săptămîna Roșie** *sau* **Basarabia și Evreii.** */ Vai: și Solacolu*[,] *și Pecican*[,] *și Laszlo s-au oprit la gard; din uliță au încercat să vadă, să audă ce se petrece înăuntru (în ogradă, în casă)…"* etc. etc. (miercuri, 31 martie 2004)[14].

---

[13] Ion Solacolu, *Instigare*…, loc. cit.

[14] Vezi la adresa www.biblioteca.paulgoma.net (sublinierile din citat îi aparțin lui P.G.).

Să fie sănătos Paul Goma! Pasajul de mai sus reflectă, în toată splendoarea, desuetudinea concepției sale despre istoriografie. Cercetarea istorică de azi nu mai situează cu predilecție faptele studiate pe modelul binar adevăr – neadevăr, ci preferă distincția verosimil – neverosimil, plauzibil – neplauzibil. Tot mai mare pondere ocupă discursurile istorice de natură relativistă („eu presupun că e așa, dar s-ar putea să mă înșel"), abordarea pluriperspectivistă, cercetarea realităților din trecut cu ajutorul instrumentelor alternative. Evoluția este dinspre istoriografia totalitară, arțăgoasă, intolerantă și monologală spre cea democratică, tolerantă (în limite științifice), dialogală. Iată, spre exemplu, următoarele enunțuri:

A. Vlad Țepeș a fost domnitorul Țării Românești în secolul al XV-lea.

B. Vlad Țepeș a fost domnitorul Moldovei în secolul al XIX-lea.

Între *A.* și *B.* avem banala deosebire dintre adevăr și neadevăr, a cărei dovadă o reclamă sus și tare Paul Goma.

Iată acum următoarele enunțuri:

A1. Vlad Țepeș a fost un tiran sadic, care își omora supușii din pură plăcere.

A2. Vlad Țepeș a fost un domnitor patriot care, fie și pe calea forței, urmărea civilizarea supușilor săi.

În *A1.* și *A2.* există două interpretări istorice diferite, ambele plauzibile și care, la o rigoare, pot coexista (*A1.* fiind preferată de unii comentatori străini, iar *A2.* de cei autohtoni). Nu contest că ar putea cîndva să apară și o variantă bizară de tipul:

A3. Vlad Țepeș, fiind agresat de unii supuși ai săi, s-a apărat trăgîndu-i în țeapă.

Înainte de a mă grăbi să strig „nu-i adevărat!", voi șopti prudent: „nu prea îmi vine să cred…".

Eroarea unui istoric, foarte gravă, poate consta va să zică nu doar în spunerea/scrierea neadevărului, ci și în lansarea unor variante explicative bizare, aberante, neverosimile, asupra evenimentelor din trecut.

Iar cît privește problema sexelor lui Paul Goma, de cînd l-am auzit pe primul ministru al României cum, de la tribuna Parlamentului, își invita contestatarii să-i numere ouăle, nimic nu mă mai surprinde în materie de grobianism. Spiritele mari se întîlnesc.

*

Exemplele mele anterioare sînt confirmate de o răsunătoare demonstrație istoriografică a lui Ovidiu Pecican. Deși pornește de la realitățile descrise de Paul Goma, folosind și alte rapoarte militare ale vremii, inaccesibile autorului parizian, precum și luînd în discuție diversele puncte de vedere ale eșichierul politic (extrema stîngă prin Troțki, extrema dreaptă prin C.Z. Codreanu, P.N.Ț. prin memorialistica lui Zaharia Boilă etc.), O. Pecican ajunge la concluzii cu totul diferite: *„nu evreii (în general, la nivelul întregii lor comunități) i-au hărțuit pe românii în retragere.* ***Nu a fost vorba despre un conflict interetnic*** [subl. mea, L.A.]. *O serie de cetățeni români din Basarabia aparținând altor etnii (ucraineni, evrei) i-au hărțuit pe reprezentanții statului român din motive care se întrezăresc: unii, pentru că era un stat burghez, păzind ordinea inegalităților sociale și a discriminărilor; alții, pentru că era un stat corupt, ori, mai bine zis, pentru că fenomenul corupției, observat la nivelul întregii țări, în Basarabia atingea, prin slujbașii statului din această provincie răsăriteană, cote greu de suportat. În ambele cazuri, mesajul este unul de critică socială…"*[15]. Între P. Goma, care acreditează în absolut izvoarele istorice unilaterale și forțează concluzia sa antisemită neplauzibilă – respectiv O. Pecican, care interoghează o paletă întreagă de resurse și propune, sub forma unei ipoteze de lucru, concluzia plauzibilă a criticii sociale, se află tocmai distanța care separă vechea și noua istoriografie.

Dar Paul Goma nu este nici măcar un reprezentant al vechii istoriografii! El *„nu are în spate nici pregătirea istoricului, nici instituții al căror program de cercetare să îi asigure materialul și armătura argumentației. Va recurge, în consecință, la raționamente proprii, întemeiate pe experiență, pe o cunoaștere indirectă, prin alții, a evenimentelor, pe memorie – depozitara trecutului subiectivat – și, vai, pe propriile (re)sentimente"*[16]. O gafă de proporții a lui Goma este creditul orbesc pe care îl acordă propagandei antisemite antonesciene[17]. De fapt sursele istorice la care apelează autorul sînt destul de

---

[15] Vezi O. Pecican, *Paul Goma istoric*, în loc. cit.

[16] *Idem, Sub flamuri vechi…*, în loc. cit.

[17] *„În realitate, Paul Goma n-are dreptate. Evenimentele asupra cărora se opreşte au fost*

numeroase, dar unilaterale și neplauzibile: bilanțuri militare oferite de Marele Stat Major, sau rapoarte ale unor ofițeri, impregnate de limbajul antisemit funcționăresc al vremii[18]; articole de ziar exprimînd realitățile dorite de regimul dictatorial-militar; scrisori personale ale unor soldați de pe front (dar de proveniență neclară); ba chiar mesaje ale mareșalului Antonescu acuzîndu-i pe evrei! E ca și cum un istoric comunist și-ar propune să demonstreze bunăstarea și fericirea românilor pe vremea ceaușismului, servindu-ne lungi citate din… editorialele ziarului *Scînteia*, memoriile lui Paul Niculescu-Mizil, confesiunile generalului Pleșiță și discursurile festiviste ale lui Nicolae Ceaușescu!

Deși autorul plasează la sfîrșitul volumului *Săptămîna Roșie…* o lungă listă bibliografică, majoritatea citatelor probatoare pe care ni le oferă nu sînt individualizate prin trimiteri precise la volum, ediție și pagină spre a putea fi verificate și, pînă la proba contrară, îmi permit să mă îndoiesc de autenticitatea cel puțin a cîtorva referințe. Într-o concluzie provizorie, se cuvine precizat că cercetarea întreprinsă de Paul Goma nu respectă în forma sa exterioară (ton pătimaș, subiectivism, stil pamfletar și insultător, apel la surse unilaterale, aparat critic imprecis și lacunar) exigențele unei veritabile lucrări științifice pentru a se face credibilă.

4. Minciuni

După aceste remarci preliminare și circumstanțiale, să ne adîncim de-acum în analiza propriu-zisă a tezelor autorului. Să-i

---

folosite pînă la epuizare de propaganda regimului Antonescu, care căuta să convingă că «evreii bolşevizați» sînt de vină, nu numai pentru umilințele suferite de armata română în retragere, în cele cîteva zile cît a durat evacuarea din iunie 1940, ci şi pentru tot ce a suferit populația românească în acel an de ocupație sovietică. De aceea evreii trebuie îndepărtați definitiv din mijlocul națiunii române. O propagandă al cărei țel era, desigur, netezirea căii pentru trecerea la «soluția finală». Iar mai tîrziu, desigur într-o altă formă şi urmărind alte scopuri, aceleaşi evenimente au stat în atenția propagandei regimului Ceauşescu, în anii cei mai întunecați ai național-comunismului românesc” (Ion Solacolu, *Instigare*…, în loc. cit.).

[18] O extraordinară demonstrație a felului cum catalogarea inamicilor ca „evrei” de către funcționarii statului român e mai curînd concludentă pentru educația antisemită a aparatului administrativ, dar nicidecum pentru adevărata identitate etnică a agresorilor – vezi în O. Pecican, *Paul Goma istoric*, loc. cit.

facem pe plac și să răspundem la întrebarea sa arțăgoasă: *„da sau ba, Goma a scris adevărul (sau a mințit)?”*. Vom opera în acest capitol cu distincția *adevăr – neadevăr* (*A.* vs. *B.*), urmînd ca în capitolul următor să ne aplecăm asupra distincției *verosimil – neverosimil* (*A2.* sau *A3.*?) în ipotezele și interpretările preopinentului nostru.

Paul Goma a mințit atunci cînd a prezentat situația politică a evreilor din România. După cum arată reputata cercetătoare a fenomenului totalitar Hannah Arendt, *„nu este o exagerare să spunem că România era cea mai antisemită țară a Europei antebelice. Încă din secolul al XIX-lea antisemitismul românesc era un fapt bine stabilit. În 1878, marile puteri încercaseră să intervină, prin Tratatul de la Berlin, și să determine guvernul român să-i recunoască pe locuitorii evrei drept cetățeni români – chiar dacă ar fi rămas cetățeni de rang secund. Nu au reușit, și la sfîrșitul primului război mondial toți evreii români – cu excepția cîtorva sute de familii sefarde și a cîtorva evrei de origine germană – erau încă străini rezidenți pe teritoriul românesc. A fost necesară întreaga forță a Aliaților, în timpul negocierilor tratatelor de pace, pentru a «convinge» guvernul român să accepte un tratat al minorităților și să acorde minorității evreiești cetățenia română. Această concesie, făcută de ochii lumii, a fost retrasă în 1937 și 1938 cînd, încrezători în puterea Germaniei hitleriste, românii au simțit că pot risca denunțarea tratatelor favorabile minorităților ca fiind impuse în detrimentul «suzeranității» lor, putînd astfel să priveze de cetățenia română cîteva sute de mii de evrei – aproximativ un sfert din totalul populației evreiești. Doi ani mai tîrziu, în august 1940, cu cîteva luni înaintea intrării României în război – de partea Germaniei hitleriste – mareșalul Ion Antonescu, șeful noii dictaturi a Gărzii de Fier, i-a declarat apatrizi pe toți evreii români, cu excepția celor cîtorva sute de familii de evrei ce fuseseră cetățeni români înaintea tratatelor de pace. În aceeași lună, el a instituit o legislație antievreiască, care era cea mai severă din Europa (luînd în considerare și Germania). Categoriile privilegiate, veteranii de război și evreii care fuseseră cetățeni români înainte de 1918, nu reprezentau mai mult de zece mii de oameni, deci cel mult unu la sută din întregul grup. Hitler însuși era conștient că Germania risca să fie depășită de România și i s-a plâns lui Goebbels, în august 1941, la cîteva săptămîni după ce dăduse ordinul pentru*

Soluția Finală, că «un om ca Antonescu procedează în această chestiune într-un mod mult mai radical decît am făcut-o noi pînă la ora actuală»"[19].

Potrivit lui Paul Goma, în schimb, evreii n-aveau motive a se plînge de… ospitalitatea plaiurilor mioritice. *„În «putregaiul» românesc, în «pseudo-democrația» carpato-dunăreană* (…) *evreii au viețuit binișor, chiar confortabil, după 1867 – dar după 1878!; și după 1938, cînd a venit la putere guvernul Goga-Cuza, autodeclarat «antievreiesc»"* (*S.R.*, p. 103-104). Uluitor!

Chiar Goma ne citează, imprudent, fragmente din discursurile rostite de Mihail Kogălniceanu în Parlamentul României (*S.R.*, p. 30-42), îmbibate de un flagrant antisemitism, de care însă refuză a ține seamă: *„Dincolo de Milcov s-a ridicat un strigăt foarte mare în contra acestei invaziuni a unui popor străin, care era numai vătămător (**Aplauze**)." „Veți vedea că Moldova e secată, suptă de cîrciumarii și accizarii evrei; veți vedea cum în Moldova un evreu intră în sat sărac lipit și peste 2-3 ani iese cu capital mare, veți vedea lipitorile satelor din Moldova (**Aplauze**)."* – Iată un excelent motiv ca statul „democrat" român să intervină în comerțul liber, luînd aminte la apartenența etnică a comerciantului sătesc și hotărîndu-i soarta în Parlament… – *„Acest popor, jidovii, se ține la pîndă și așteaptă ca să lovească celelalte popoare…"* – Teoria conspirației. – *„Dumneavoastră voiți ca noi, care avem o sumă de patru sute de mii de jidovi, să stăm cu mîinile la pept și să-i lăsăm să facă ce vor vrea?"* – Într-adevăr, nu: un stat profund democratic trebuie să ia poziție, să-și persecute evreii! După ce le-a interzis prin lege să cumpere pămînt, acum să le suspende inclusiv autorizațiile comerciale! Iar cînd guvernele vest-europene fac presiuni pentru respectarea drepturilor minorităților din România, cum le răspunde faimosul Mihail Kogălniceanu? *„Tractatul de la Paris n-a făcut decît a complecta și pune sub garanția marilor puteri europene seculara noastră autonomie. Iată limbagiul ce l-am ținut străinilor, am zis că noi nu recunoaștem puterilor străine dreptul să se amestece în afacerile noastre administrative din întru* [interior] *(**Aplauze**)"*. Cine ar fi

[19] Hannah Arendt, *Eichmann în Ierusalim. Un raport asupra banalității răului*, trad. Mariana Neț, Buc., Ed. All, 1997, p. 208. Citată şi de O. Pecican în eseul *Paul Goma istoric*, loc. cit.

crezut? Refrenul ceaușist al „neamiestecului în treburili intierni” funcționa deja la 1869! Timpul s-a oprit în loc.

Dar nu numai Parlamentul român și legislația statală erau impregnate de autoritarism împotriva minorităților neasimilate, ci chiar mentalitatea populară nu ezita să îndemne la violențe. Toată Basarabia era un butoi de pulbere antisemită: pogrom la Chișinău în 1903; alt pogrom în 1905; după unirea cu România evreii n-au fost naturalizați; școlile evreiești au fost românizate și nu s-a mai permis studierea limbii idiș; actorii evrei din Teatrul Național de la Chișinău au fost dați afară în 1927; țăranii din Soroca și Bălți recurg la violență antisemită în 1930; se organizează propagandă în favoarea masacrului antisemit la Cetatea Albă în 1935[20]. *„Basarabia era o citadelă electorală a antisemitismului românesc”*, încît la 1937 Garda de Fier a cîștigat 22,8% din voturi, Partidul Național Creștin, de orientare violent antisemită, 9,3%, după care guvernul a anulat în cîteva luni cetățenia română a cîtorva zeci de mii de evrei, iar folosirea limbii idiș în public a fost interzisă[21]. În 1940, *„masacrele împotriva evreilor au însoțit retragerea trupelor românești. Zeci de evrei au fost uciși în diverse sate din Bucovina și uneori în localități precum Rădăuți, Dorohoi și Galați, care nu au venit niciodată în contact cu ocupația sovietică. Asasinatele erau de obicei executate de soldați, dar uneori și de grupuri de români sau ucraineni. Cele mai cumplite crime au avut loc în timpul retragerii din Bucovina, prima fiind săvîrșită în comuna Milcoreni (județul Dorohoi)”*[22]. Goma însuși ne prezintă date elocvente ale unor statistici despre evoluția demografică a evreilor (*S.R.*, p. 76):

În Basarabia rusească:

1812 – 3.000;
1817 – 19.130;
1850 – 78.216;
1862 – 95.927;
1897 – 228.168.

---

[20] Informații oferite de Irina Livezeanu, *Cultură şi naționalism în România Mare. 1918-1930*, Buc., Ed. Humanitas, 1998, citată de Ovidiu Pecican, *Sub flamuri vechi…*, loc. cit.

[21] Vezi Radu Ioanid, art. cit.

[22] R. Ioanid, *ibid*. În continuarea expunerii sale, cercetătorul oferă detalii ale masacrelor, dînd cifre şi precizînd chiar nume ale victimelor.

În Basarabia românească:

1919 – **267.000**;
1931 [de fapt: 1930] – **204.858**.

Goma nu se obosește să analizeze cifrele și să enunțe concluziile care se impun: pentru prima dată în istoria Basarabiei, pe timp de… pace și prosperitate, sub guvernare românească numărul evreilor nu a mai crescut, ci a scăzut cu o cincime! Asta înseamnă că *„au viețuit binișor"*, nu-i așa? Atunci cînd afirmă că *„primul act sîngeros"* împotriva evreilor s-a comis abia la **29 iunie 1941**, Pogromul de la Iași (*S.R.*, p. 21), **Paul Goma minte, încercînd să stabilească false raporturi cauză-efect, prin trecerea sub tăcere a realităților inconvenabile.**

Altă minciună a lui Paul Goma ține de parțializarea geografică a genocidului. Pentru a putea omite dimensiunea continentală a fenomenului, scriitorul înalță bariere de… imaginație la granițele României. El refuză să privească faptul istoric în conexiunea sa internațională și decretează că evreii sînt răspunzători (întrucît i-au agresat pe românii în retragere pașnică din Basarabia și Bucovina) și prin urmare au fost măcelăriți. Clasica situație românească: mortul e de vină. Din nefericire Holocaustul a avut o îngrozitoare și macabră extensie, aproape toate statele europene cunoscîndu-i flagelul. În sinteza sa, Hannah Arendt se oprește pe scurt asupra evenimentelor din Germania, Austria, Protectoratul Cehiei și Moraviei, Franța, Belgia, Olanda, Danemarca, Italia, Iugoslavia, Bulgaria, Grecia, România, Ungaria și Slovacia. Nici vorba de un frivol scenariu western, așa cum ni-l prezintă Paul Goma: pieile roșii atacă diligența – potera pleacă la asalt și dă foc corturilor! N-a fost vorba de o răfuială „internă", ci de o crimă la nivel continental, cu diverse nuanțe specifice, de la stat la stat. În cazul României, insistă H. Arendt, *„curios este faptul că, de la început și pînă la sfîrșit, Antonescu nu a fost mai «radical» decît naziștii (după cum gîndea Hitler), ci numai permanent cu un pas înaintea progreselor Germaniei. El a fost primul care i-a lipsit pe evrei de cetățenie și care a început masacrele pe scară largă, în mod fățiș și fără nici o rușine; aceasta într-un moment în care naziștii erau încă ocupați cu testarea primelor lor experimente. Reacționase la ideea vînzării* [evreilor în străinătate] *cu peste un an înainte ca Himmler să*

ofere «sînge contra camioane» și a sfîrșit, ca și Himmler, prin anularea întregii afaceri ca și cum totul nu ar fi fost decît o glumă”[23].

Michael Shafir și Radu Ioanid sînt indulgenți cu Paul Goma, atunci cînd îl consideră un negaționist *„prin deviere”*. (E drept că cei doi se refereau doar la romanul *Basarabia* și la fragmentele apărute în presă.) E suficient să citim un pasaj de la p. 273 a volumului *Săptămîna Roșie…* pentru a-l judeca mult mai aspru pe autor: *„Doar știm, avem și hîrtii*[,] *și ținere-de-minte: «Holocaustul românesc» este o minciună, un fals, o escrocherie, o ticăloasă amenințare («Punga sau viața!»)”*. **Paul Goma aici minte violent, negînd frontal Holocaustul!** Atrag atenția că ne aflăm deja în sfera unei culpe sancționabile penal: România s-a sincronizat cu legislația statelor europene și, prin Ordonanța de Guvern nr. 31/13 martie 2002, interzice negarea în public a Holocaustului și o pedepsește cu închisoare între 6 luni și 5 ani[24]. Iar **publicarea** unei cărți negaționiste ține de domeniul **public**.

Paul Goma minte atunci cînd pune semnul egalității între evrei și comunism („Holocaustul Roșu*, de care evreii s-au făcut vinovați, din 1917, în Rusia; în 1919: în Ungaria; din 17 septembrie 1939 în Polonia; din vara lui 1940: în Țările Baltice, în România, iar din 1944-45 în toată Europa de Est” – S.R.*, p. 15.) După cum arată Leon Volovici, *„argumentul «evreu = bolșevic» nu constă, de fapt, în evidențierea numărului evreilor în rîndul elitelor comuniste, ci în cea a pretinsei culpabilități colective a evreilor pentru nelegiuirile și dezastrele regimurilor comuniste. Marxismul avea să fie – și continuă să fie prezentat drept o ideologie «evreiască», emanată din iudaism și servind drept instrument de stăpînire a lumii și subjugare a altor națiuni. Propaganda arată cu degetul spre o «vină evreiască» pe cît de totală, pe atît de imaginară, pentru a contrabalansa culpabilitatea reală și responsabilitatea față de crimele comise împotriva populației evreiești”*[25]. Falsitatea logică a concepției autorului e semnalată și de Radu Ioanid: *„Goma se luptă din greu cu o dilemă comună antisemiților români. Pe de o parte, aceștia sînt gata să accepte că PCR era un*

[23] H. Arendt, op. cit., p. 211.

[24] Vezi M. Shafir, op. cit., p. 97-103.

[25] Leon Volovici, *Antisemitism in Post-Communist Eastern Europe: A Marginal or Central Issue?*, 1994, citat în Shafir, op. cit., p. 115.

partid mic, dominat de minorități (unguri, evrei, slavi), din cauză că aceasta le servește scopul – acela de a demonstra originile ne-românești ale PCR și fragilitatea sa. Pe de altă parte, semnul de egalitate pe care ei îl pun între evrei și comunism îi tentează să afirme că majoritatea evreilor erau comuniști sau simpatizanți cu ei. Aceste două teorii nu se potrivesc. Ori PCR-ul era o forță politică minusculă, insignifiantă, ori era un partid majoritar evreiesc, important. Și această dilemă trebuie să fie rezolvată de cei care au creat-o"[26].

O altă minciună, de natură morală, a lui Paul Goma este acreditarea și justificarea implicită a Legii Talionului în studiul istoric. Care a fost resortul ce a transformat poporul român *„îndelung răbdător"* (vorba vine…) într-o comunitate fățiș antisemită – chestionează autorul. Și afirmă, sub formă de scuză indirectă: *„Dacă nu este decent să ne întrebăm: «**Cine** a început primul?» – pentru că rana sîngerează încă, vom formula astfel: «**Cine** s-a răzbunat – pe cine? Pentru ce? Cînd?» – deci: «**Care** a fost **cronologia** faptelor?»"* (*S.R.*, p. 189, subl. lui P.G.).

Poate că un asemenea raționament brutal ar fi fost de înțeles în legea Vestului Sălbatic: ochi pentru ochi, dinte pentru dinte. În civilizația modernă, însă, *„injustiția suferită de poporul meu nu îmi îndreptățește poporul să comită, la rîndu-i, injustiții"*[27]! Într-un mod tranșant se pronunță și Radu Ioanid, atunci cînd ia în discuție oribilul măcel comis de armata română împotriva tuturor evreilor din satul Sculeni, la 27 iunie 1941: *„Exhumarea victimelor, care a avut loc sub supravegherea unui medic legist în 1945 la Gura Căinari, a găsit în cele trei morminte comune 311 cadavre, din care 33 erau copii între unu și doisprezece ani, inclusiv șapte copii sub un an și paisprezece copii sub șase ani. Oare va reuși Paul Goma să își convingă cititorii că acești copii erau și ei «teroriști bolșevici» care au atacat, în iunie 1940, armatele române în retragere, motivați fiind de «ura rasială»?"*[28].

Dar **cea mai scandaloasă minciună a lui Paul Goma** o constituie preluarea logicii globale și a limbii de lemn din propaganda antonesciană. În argumentația sa oamenii nu mai sînt tratați ca indivizi, ci ca aparteneți la o etnie. Persoanele nu mai sînt răsplătite sau

---

[26] Vezi Radu Ioanid, art. cit.
[27] Ovidiu Pecican, *Paul Goma istoric*, loc. cit.
[28] Radu Ioanid, art. cit.

pedepsite în funcție de izbînzile sau eșecurile lor, ci au de suportat fatalitatea nașterii într-o anumită familie, într-o anumită rasă. Figura umană e schimonosită în funcție de imaginile pe care presa, armata și discursul oficial ale statului român, sub conducerea dictatorului Ion Antonescu, le proiectează asupra întregii etnii: evreii s-au bolșevizat, evreii au conspirat, evreii au ucis, evreii au fost pedepsiți. Paul Goma ne readuce sub priviri toată nemernicia criminală a fascismului românesc.

5. Aberații

După neadevărurile fundamentale, constitutive, pe care le-am identificat în cercetarea „științifică" a lui Paul Goma, unii cititori vor crede poate că e obositor să mai lungim discuția și asupra numeroaselor detalii aberante sau controversabile ale lucrării. O facem numai din dorința de a elimina orice dubiu în privința atitudinilor și opțiunilor autorului.

a) Creditînd orbește instrumentele propagandistice de informare ale vremii, Goma susține că în timpul retragerii din Basarabia și Bucovina de Nord au rămas *„uciși sau dispăruți: 356 cadre; 42.876 soldați și gradați"* (*S.R.*, p. 157) și pune implicit aceste pierderi pe seama agresiunilor *„evreiești"*. În realitate, cum excelent o explică Radu Ioanid, *„aproape 43.000 de soldați români care au fost declarați «dispăruți» au fost, de fapt, dezertori și au și fost desemnați ca atare de autoritățile militare române. Acești soldați erau localnici care proveneau în mare majoritate din Basarabia și Bucovina de Nord și care pur și simplu nu au vrut să traverseze împreună cu regimentele noua graniță cu Uniunea Sovietică și să rămînă dincolo de ea fără acces la familiile lor"*[29].

b) Combătînd înverșunat anumite detalii ale adevărului istoric, Goma se străduiește de fapt să discrediteze ansamblul informației. Astfel se întîmplă în cel puțin două situații. De pildă, autorul contestă extraordinar de violent cifra de 400.000 evrei masacrați

[29] *Idem, ibidem*. E de subliniat amănuntul că aceleaşi autorități militare care i-au declarat pe soldați „dispăruți", i-au declarat mai apoi şi dezertori. Ciudat cum Paul Goma a reținut doar primul aspect, fără a-l mai aminti pe al doilea. Din necunoaştere? (adică dintr-o documentare insuficientă?). Cu premeditare? (adică printr-o tentativă de manipulare a cititorilor?).

(*S.R.*, p. 5 ș.a.), după care, întrucît a așezat sub semnul îndoielii veridicitatea cifrelor, sfîrșește prin a nega însăși existența Holocaustului din România (*S.R.*, p. 273), ceea ce reprezintă deja o minciună flagrantă și profund insultătoare. După cum sintetizează Michael Shafir[30], istoricii români și străini au avansat estimări diferite privitor la evreii care au pierit sub dictatura antonesciană: Dinu C. Giurescu – 108.000; Florin Constantiniu – *„aproximativ 200.000"*; Andrei Pippidi – 120.000; Lucian Boia – între 110.000 și 120.000; Radu Ioanid – *„aproximativ 250.000"*; Jean Ancel – 410.000, din care 170.000 evrei ucraineni; Raul Hilberg – 270.000. Dar ezitările cercetătorilor în jurul zecilor sau sutelor de mii de victime în plus sau în minus nu alterează desigur prin nimic esența însăși, înfiorătoare și oribilă, a Holocaustului!

Paul Goma face mare tapaj, într-un capitol distinct, pe marginea informației dacă evreii au purtat sau nu steaua galbenă în Bucureștii anilor '40. Corectează disprețuitor amintirile lui Lucian Pintilie, îl pune la punct sarcastic pe Andrei Oișteanu, după care îl citează, în poziție de drepți, pe controversatul Raul Șorban, care aduce laude mareșalului Antonescu pentru ordinul privind **abolirea** odiosului semn distinctiv (*S.R.*, p. 122-123). Dar ca să abolești o dispoziție, trebuie ca ea să fi existat în prealabil! Și într-adevăr, *„steaua galbenă le-a fost, de fapt, impusă evreilor români doar în anumite raioane ale Moldovei, în Basarabia, Bucovina și Transnistria, dar nu în București"*[31]. Înfierbîntarea lui Goma asupra unor amănunte nu schimbă mai deloc realitatea istorică de ansamblu: numeroși evrei au purtat steaua galbenă în România! (Însă pe cît de absorbit era el în combaterea detaliului, pe atît de uituc se dovedește în evidențierea întregului…)

c) Un întreg capitol scandalos și jignitor este dedicat reabilitării mareșalului Antonescu (*S.R.*, p. 239-261). În logica principală a expunerii, *„Ion Antonescu a fost, a rămas, pentru mine, ca pentru toți românii basarabeni, bucovineni, herțeni: «Mareșalul dezrobitor»"* (*S.R.*, p. 244). Faptul că *„mareșalul dezrobitor"* i-a putut face întîmplător un bine lui Goma nu schimbă încă prin nimic figura sa globală de dictator și agresor militar. A scrie istoria și a defini personalitățile neamului prin prisma subiectivității proclamate ostentativ reprezintă o

[30] Vezi M. Shafir, op. cit., p. 64-65.

[31] Vezi Radu Ioanid, art. cit.

zgomotoasă aberație. Michael Shafir distinge cu acuitate cele două planuri, atunci cînd insistă: *„Dreptul la memorie al* **scriitorului** *Paul Goma este de netăgăduit* (...). *Dreptul la memorie al «***istoricului***» Goma este însă, din păcate, mai puțin respectabil"*[32]. Sofismul prin care autorul nostru încearcă să determine glisarea frauduloasă a recunoștinței personale spre o reabilitare istorică generală e cît se poate de grosolan, iar tonurile pastelate prin care e evocat un criminal de război sînt abominabile.

d) În edificarea speculației sale că masacrele românești împotriva evreilor au fost provocate de alte masacre, la fel de oribile, comise de evrei împotriva românilor ce se retrăgeau din Basarabia și Bucovina de Nord, autorul pune un accent deosebit pe săptămîna 28 iunie – 3 iulie 1940 (ba chiar o cuprinde în titlul volumului). Prin ce resort criminal o comunitate *„îndelung răbdătoare"* [sic!] ca a noastră s-a putut transforma, într-o singură săptămînă, în una feroce antisemită? – se întreabă Paul Goma încă de pe prima pagină a discursului său furibund. Aberația evidentă a acestei ipoteze este migălos demontată de către Ovidiu Pecican: *„pentru scriitor procesualitatea istorică necesar a fi investigată se reduce la intervalul – neglijabil la scara istoriei – de o săptămînă sau, cel mult, de un an. Autorul nutrește convingerea sinceră – și, mi se pare mie, puțin naivă – că marile psihoze sociale pot fi explicate prin evenimente punctuale. Oricît de importante ar fi însă acestea și chiar dacă ele pot avea rolul unui detonator, niciodată asemenea conjuncturi nu epuizează tabelul clinic al unor evoluții mult mai complexe, cum sînt arcul amplu și nuanțat al violențelor sociale și «contagiunea mentală» care contribuie la răspîndirea lor.* (...) *În opinia mea, formată și pe temeiul lecturii unora dintre studiile datorate istoricilor francezi, nici o propagandă politică, oricît de intensă, nu poate determina* într-un singur an *(necum într-o singură săptămînă!) o metamorfoză de asemenea intensitate și la o asemenea scară. Or, atunci, înseamnă că rădăcinile comportamentului antisemit dur remarcat de Matatias Carp și citat de Paul Goma sînt mult mai vechi, iar reconstituirea atentă a traseului sinuos care a condus pînă la ele se cuvine să înlocuiască reacțiile pripite, iritate și expresivitatea de tip pamfletar ori, direct, invectiva"*[33].

---

[32] M. Shafir, op. cit., p. 77 (subl. lui M.S.).

[33] O. Pecican, *Paul Goma istoric*, loc. cit. (subl. lui O.P.).

De adăugat ar fi mai ales precizarea că majoritatea crimelor comise împotriva evreilor din Basarabia se datorează acțiunilor coordonate, în serviciu comandat, ale instituțiilor statului român (armata, jandarmeria etc.), iar mentalitatea antisemită a populației locale a slujit mai mult ca paravan și justificare a groaznicelor fapte. Va să zică, pe cît de implauzibilă e (de)formarea mentalității unei națiuni pe parcursul unei singure săptămîni, pe atît de periferic a fost aportul însuși al mentalităților, în comparație cu dezlănțuirile efective ale grupurilor de comando[34].

e) Același scenariu western și obsesiva întrebare „cine a început?" le aplică Paul Goma dîndu-și cu părerea despre tragica întîmplare din Jedwabne, unde toți evreii, cu mic, cu mare, au fost masacrați și arși de către vecinii lor polonezi[35]. Goma are însă grijă și aici să ne atragă atenția că faptele s-au produs în **vara lui 1941**, iar anterior, la **17 septembrie 1939**, înstăpînirea bolșevicilor peste Polonia s-ar fi realizat cu sprijinul evreilor (*B.*, p. 141; *S.R.*, p. 188), deci pogromul poate fi văzut ca o răzbunare. Cinică justificare! Macabră aberație! Pe cît de nesimțitoare, pe atît de neavenită: *„Nu numai că evreii din Jedwabne nu participaseră la comunizare, dar în timpul ocupației Poloniei de est (1939-1941), sovieticii n-au făcut nici o excepție cu evreii, aceștia fiind și ei, în parte, deportați în Siberia și supuși altor măsuri represive, la fel ca și restul populației"*[36].

f) O aberație spectaculoasă ne rezervă *Săptămîna Roșie*, de data aceasta, nu din punct de vedere istoric sau moral, ci… intra-exegetic. La fel ca în medievalele „povestiri în ramă", împletirea diverse-

[34] *„Vinovați sînt cei ce au ordonat şi cei ce au executat masacrul. Ei şi nimeni altcineva. Unii dintre ei au fost judecați şi condamnați, alții nu. Dar vinovați, ei şi numai ei sînt. (…) Atunci cînd armatele române şi germane au ocupat în iunie 1941 Basarabia, au fost «prinşi» acolo probabil circa 100.000-150.000 de evrei. După un an şi cîteva luni, în septembrie 1942, în Basarabia se mai găseau circa 150-200 de evrei, care fuseseră exceptați în mod individual de la deportare deoarece activitatea economică ar fi avut serios de suferit. Asta a însemnat punerea în aplicare a ordinului mareşalului (pe atunci încă generalul) Antonescu ca «terenul să fie curățat de elemente iudeo-bolşevice». Fireşte, ordinul mareşalului a fost executat de militari. Care-l primiseră."* (Vezi Ion Solacolu, *Instigare…*, loc. cit.)

[35] Vezi Jan T. Gross, *Vecini. Suprimarea comunității evreieşti din Jedwabne*, Polonia, trad. Delia Cursan, Iaşi, Ed. Polirom, 2002.

[36] M. Shafir, op. cit., p. 116.

lor lecturi și interpretări precum și concluzia neverosimilă ne rețin atenția la un moment dat. Noi îl citim pe Paul Goma, care îl citește pe rabinul șef Alexandru Șafran, care citează din Biblie (*S.R.*, p. 89, 97-99). E interesant să relatăm o asemenea poveste în care, deși fiecare personaj citește peste umărul celui din fața sa, fantasticul borgesian e ca și inexistent.

În prefața la volumul lui Matatias Carp, *Cartea neagră – Suferințele evreilor din România 1940-1944*, dr. Alexandru Șafran, Rabinul șef al Cultului Mozaic din România anului 1946 scrie la un moment dat: *„Ca popor, Biblia ne-a învățat de la început să ținem minte, să nu uităm. «**Adu-ți aminte de zilele cele demult, cugetă la neamurile trecute!**» Ni se atrage luarea aminte, cu stăruință, ca nu cumva să uităm, de pildă, necazurile pricinuite în vechime de amaleciți. «**Adu-ți aminte cum s-a purtat cu tine Amalec pe drum, cînd veneați voi din Egipt… nu uita aceasta!**» Noi, gîndindu-ne la episodul amalecit, avem să tragem învățăminte. Vorbind oamenilor, noroadelor, lumii despre acest episod, Biblia supune pe fiecare în parte și pe toți laolaltă unui proces moral, le aduce înaintea privirilor motiv de judecată, de socoteală, de revizuire a conștiinței”.*

Goma recunoaște sincer că n-a înțeles aluzia la *„episodul amalecit”* (dar, ca să-i întorc celebra expresie, atunci cînd nu înțelegi ceva nu te pronunți!) și caută pasajul respectiv în Biblia românească din 1968, Ieșirea, cap. 17: *„8. Atunci au venit Amaleciții să se bată cu Israeliții la Rafidim”*. După victoria asupra Amaleciților, *„15. Atunci a făcut Moise un jertfelnic Domnului și i-a pus numele «**Domnul este scăparea mea!**». 16. Căci zicea: «Pentru că mi-au fost mîinile ridicate spre scaunul Domnului* [în timpul luptei, *‘cînd își ridica Moise mîinile, biruia Israel; iar cînd își lăsa el mîinile, biruia Amalec’* – nota lui Paul Goma] *de aceea va bate Domnul pe Amalec din neam în neam!»”.*

Și acum interpretarea absolut stupefiantă a lui Paul Goma: *„Tot nu am înțeles ce a vrut să spună A. Șafran: care o fi, aici, «**procesul moral**»? Despre ce fel de «**judecată, socoteală, revizuire a conștiinței**» vorbește? «**La Rafidim**» s-au înfruntat două tabere: «**Au venit Amaleciții să se bată cu Israeliții**». Motivul încăierării? Vechi cît lumea: Israeliții încălcaseră teritoriul Amaleciților (întins din sudul Palestinei pînă în apropierea Egiptului, în Peninsula Sinai). Morala? Din spusele*

*rabinului Șafran: invadatorul (prin gura cronicarului evreu), învingînd cu ajutorul lui Iahve, are în mod necesar dreptate (în numele lui Iahve), iar învinsul (cu ajutorul lui Iahve) este pedepsit și cu uitarea în vecii vecilor – în numele lui Iahve. / Aceasta nu poate fi morală. Pentru că este parțială, deci șchioapă: A. Șafran pretinde că «**episodul**» se adresează «**noroadelor, oamenilor, lumii**», adică și ne-evreilor. Da de unde! O învățătură astfel prezentată este numai pentru uzul evreilor: ca toți invadatorii, reclamă **dreptul lor la ocuparea unor teritorii străine – în virtutea «poruncii lui Iahve» și în numele lui** – așa cum Turcii ascultau de «**porunca lui Alah**», făcînd ce făceau în numele lui, cruciații în «**numele lui Cristos**», Rușii în numele Țarului, bolșevicii «**în numele lui Marx, Lenin, Stalin – și în al Revoluției din Octombrie**»"* (subl. lui P.G.).

În primul moment după lectura fragmentelor de mai sus, mi-am zis cu un zîmbet interior: ia te uită, s-a apucat Goma să-l învețe Biblie pe un șef rabin! În al doilea moment, m-a iritat performanța rară a lui Goma de a da o interpretare antisemită pînă și unui pasaj din Biblie! Abia în al treilea moment m-am ridicat de pe scaun și am luat în mîini *Biblia sau Sfînta Scriptură a Vechiului și Noului Testament*, editată de Societatea Biblică (f.a.). Am citit următoarele (*Exodul – Eșirea*, cap. 17):

„8. Amalec a venit să bată pe Israel la Refidim. (...) *15. Moise a zidit un altar, și i-a pus numele «Domnul, steagul meu». 16. El a zis: «Pentru că și-a ridicat mîna împotriva scaunului de domnie al Domnului, Domnul va purta război împotriva lui Amalec, din neam în neam!»".*

De-acum lucrurile exprimate în Biblie devin clare: Amaleciții nu „**se bat**" cu Israeliții – adică lupta nu e reciproc dorită –, ci au venit **să-i bată** pe Israeliții aflați pe calea exodului. Raportul de forțe e disproporționat, și anume în defavoarea poporului ales. Israeliții nu veniseră să ocupe pămîntul Amaleciților, ci erau în trecere spre Țara Făgăduinței. Nu Moise își ridică mîinile spre tronul lui Dumnezeu pentru a-și favoriza oastea (cum confundă Goma sensul metaforic cu sensul literal al textului biblic), ci Amalec a îndrăznit să ridice mîna împotriva scaunului de domnie al Domnului, adică s-a străduit să împiedice voința lui Dumnezeu ca Israeliții să-și continue drumul refugiului din Egipt. În

ciuda dezavantajului în care se găseau, Israeliții au învins totuși cu ajutorul Domnului. Dumnezeu îl va pedepsi pe Amalec neam de neamul lui, deoarece a încercat să Îi sfideze voința. Tot astfel – sugerează mai departe comentariul șef-rabinului Șafran – Domnul îi va pedepsi pe cei care au încercat iarăși să extermine poporul ales și I-au sfidat din nou voința. Tot ca și atunci, deși e dezavantajat numeric și ca putere, poporul ales va învinge, cu ajutorul Domnului. Biblia li se adresează tuturor noroadelor și le aduce tuturor oamenilor motiv de gîndire și de revizuire a conștiinței, în sensul că aceia care îl mînie pe Dumnezeu vor fi aspru pedepsiți. Deși mai tari decît dușmanii lor, vor fi învinși.

Cheia de boltă a fragmentului se află în scena mîinii ridicate spre tron[37]. Paul Goma citează alte două variante, stilistic ușor diferite, în limba franceză. Ambele contrazic interpretarea lui și o confirmă pe a mea: mîna înălțată avea semnificație sfidătoare împotriva Domnului și a fost pedepsită ca atare. Biblia franceză de la Pléiade, 1956: *„Puisqu'une main est contre le trône de Iah, guerre de Iahvé contre Amalec de génération en génération!"*. Biblia ecumenică din 1979: *„Puisqu'une main s'est levée contre le trône du Seigneur, c'est la guerre entre le Seigneur et Amalec d'âge en âge!"*.

Cele două variante franțuzești, traducerea editată la Societatea Biblică, comentariul rabinului șef Alexandru Șafran și explicația mea, pe de o parte, răstoarnă varianta improprie din 1968 și concluziile absurde ale fostului disident. Și aici, la fel ca peste tot în cercetarea sa, autorul comite aceleași erori fundamentale de analiză: desprinde în mod nejustificat evenimentul din ansamblul contextului (citind toată cartea *Exodului* nu i-ar fi venit greu să priceapă că evreii nu-și propuseseră să cucerească ținuturile lui Amalec, ci erau doar în trecere) și se lasă mînat de prejudecățile antisemite, care îi teleghidează perspicacitatea. Lecția de Biblie pe care Paul Goma încearcă să i-o dea șefului rabin eșuează într-o aberație spectaculoasă.

---

[37] Am putea înainta încă un pas pe calea acestei interpretări, subliniind că întregul conflict biblic dintre Israeliţi şi Amaleciţi poate fi plasat metaforic între două gesturi asemănătoare formal, dar diferite semantic: Moise îşi ridică mîna – în sens literal – către tronul lui Dumnezeu (*vers le trône*) pentru a obţine ajutor, Amalec îşi ridică mîna – în sens simbolic – împotriva tronului (*contre le trône*) pentru a-l sfida pe Dumnezeu. Atît răsplata, cît şi pedeapsa vin ineluctabil.

g) Autorul *Săptămînii Roșii* citează cu multă convingere și entuziasm un uluitor *„testament de la New York"* al lui Wilhelm Filderman, prin care se încearcă deculpabilizarea dictatorului Antonescu (*S.R.*, p. 23)[38]. Mare păcat că nici măcar aici nu ne spune Goma de unde a procurat „docomentul"! Căci povestea acestui fals grosolan o găsim amplu descrisă în cercetarea lui M. Shafir[39]: considerat cînd testament al lui Filderman din 1956, cînd mărturie a lui Filderman în fața tribunalului de la Berna din 1955, prima trimitere la textul respectiv s-a făcut abia în anul… 1994, de către faimosul (dar din motive penale) istoric Kurt W. Treptow, un familiar al cercurilor naționaliste din România. Subiectul a fost pe dată călduros îmbrățișat de controversatul săptămînal *Baricada*, de istoricii Buzatu și Coja, precum și de *Revista Mareșal Antonescu*, sponsorizată de Fundația Drăgan. În ciuda eforturilor susținute depuse de Lya Benjamin, cercetătoare și expertă cunoscută în problematica Holocaustului, documentul propriu-zis sau măcar fotocopia acestuia nu i-au fost niciodată puse la dispoziție. Cu atît mai mult sporește curiozitatea noastră: a umblat cumva Paul Goma pe la New York în 1956 ca să se afle în posesia testamentului original? Și-a inaugurat o linie directă către „arhivele" lui Iosif Constantin Drăgan? Are o relație privilegiată cu revista… *Baricada*?

6. Incompatibilități?

Paul Goma a intrat în conștiința publicului românesc prin verticalitatea sa nezdruncinată de agresiunile comunismului. Cunoscut militant pentru drepturile omului, simbol al gîndirii democrate și al literaturii curajoase, cel mai important opozant din țară al lui

---

[38] Printre alte pasaje aberante, iată-le pe acestea: *„În timpul perioadei de dominație hitleristă în Europa, eu* [adică Filderman] *am fost în contact permanent cu Mareşalul Ion Antonescu, care a făcut foarte mult bine pentru îndulcirea soartei evreilor expuşi persecuțiilor rasiale naziste.* (…) *Eu am fost martorul unor scene emoționante de solidaritate şi de ajutor între români şi evrei, în momente de grele încercări din timpul Imperiului Nazist din Europa. Mareşalul Antonescu a rezistat cu succes presiunilor naziste care cereau măsuri dure împotriva evreilor"* bla-bla-bla… De menționat că şi Wilhelm Filderman a fost deportat pentru o vreme în Transnistria. De acolo o fi fost el *„în contact permanent"* cu Antonescu?! Falsificatorii de documente uită chiar cele mai notorii fapte istorice!

[39] M. Shafir, op. cit., p. 92-95.

Nicolae Ceaușescu a părut pînă acum, de-a lungul întregii sale biografii, că își depășește vremurile. Acționînd în numele principiilor, parcă avea capacități vizionare, parcă știa că viitorul îi va confirma legitimitatea sacrificiului de sine pentru democratizarea României contemporane. În orice caz, granițele erau clar trasate: de-o parte Paul Goma (și foarte puțini alții), de cealaltă parte Nicolae Ceaușescu și lacheii săi propagandiști. Iar la mijloc, ceilalți scriitori români (esteții, supraviețuitorii prin cultură, colaboratorii din umbră și atîția alții).

Acum însă lumea riscă să nu mai știe, cu noua turnură pe care au dobîndit-o lucrurile, de unde „să-l ia" pe Goma. Cine mai este el de fapt? Paradoxul acestei posturi îl semnalează Ovidiu Pecican: *„Va trebui, deci, să ne obișnuim cu imaginea unui Goma luptător pentru drepturile omului, însă în același timp antisemit? Iată un tip uman interesant"*[40]. Și încă de-ar fi așa! Dar imaginea propusă de O. Pecican este de fapt o efigie retrospectivă, o privire de ansamblu. Tare mă tem că cele două laturi ale lui Paul Goma nu se regăsesc în **același timp**, ci în mod succesiv. Căci e o imposibilitate fizică să te afli concomitent de ambele părți ale baricadei.

Din păcate ne vedem nevoiți a consemna o involuție extrem de tristă. Prea puțin mai există din ce-a fost, dacă stăm să ascultăm noile idei ale scriitorului parizian. Eforturile depuse în secolul al XIX-lea de puterile occidentale spre a proteja minoritățile din România sînt azi comentate mînios de fostul disident și calificate drept *„nesimțire, obrăznicie, brutal amestec"* (*S.R.*, p. 104). Tezele troglodite ale propagandei ceaușiste în domeniul istoriei sînt scoase de sub obroc, li se dă un lustru ofilit și sînt așezate în geam tocmai de către cel mai acerb adversar al Geniului Carpaților. Cerința neamestecului străinătății în… treburile interne (de fapt în abuzurile succesive ale dictaturilor românești) devine azi *„unul din puținele adevăruri rostite*

---

[40] O. Pecican, *Sub flamuri vechi…*, loc. cit. Şi exemplele continuă: *„La fel de interesant era şi un Gh. Calciu-Dumitreasa, fost torționar ajuns preot, oponent al dictaturii însă de pe poziții de dreapta care aminteau de trecutul lui legionar. Sau D. Țepeneag, opozant la dictatură care a ajuns să se dezintereseze ani buni de limba şi cultura română, după ce inițial luptase pentru ambele din exil, pentru ca după 1989 să se ralieze tot mai mult suporterilor regimului Iliescu. Sau Virgil Tănase, luptător pentru libertatea cuvîntului prin literatura lui suprarealistă, dovedit însă agent al Securității"*.

de Ceaușescu" (*S.R.*, p. 104) – și ne frecăm la ochi privind numele autorului de pe copertă. S-a întors lumea cu susul în jos!

Reabilitarea mareșalului s-a declanșat, în romanul *Delirul* de Marin Preda, prin comandă comunistă de stat în anii '70. Paul Goma preia în 2004 și duce pe noi culmi procesul, din proprie inițiativă (*S.R.*, 245): *„Vorbeam de Antonescu și de imaginea lui în inima mea de copil, de adolescent: un erou. După ce a fost executat, a devenit și martir. / Erou-martir, Antonescu? Nu știu ce le făcuse evreilor? Cum de îndrăzneam să pun lauri pe fruntea unui criminal? / Știu. Dar mai știu…"* – după care se trece la enumerarea reprobatoare a altor criminali ai istoriei: Stalin, Horthy etc., de parcă asta l-ar inocenta fie și cu o fărîmă pe Antonescu. Iată „logica" imorală, vicleană, cu care operează autorul: pune crima pe cîntar!

Atît prin stilul, cît și prin ideile antisemite violente pe care le profesează în ultimul timp, Paul Goma pare a fi clona lui Corneliu Vadim Tudor (cel dinainte de recenta „cizelare" oportunistă). Comparînd cîteva citate, ne este greu, aproape imposibil să-i deosebim pe cei doi, fie și în cadrul unui concurs județean de tipul *Recunoașteți autorul*. Încercați să ghiciți cine vorbește în continuare: *„Holocaustul n-a fost decît o stratagemă sionistă, pentru a stoarce din Germania cam 100 de miliarde de mărci, în 40 de ani, și pentru a ține sub teroare pe oricine nu e de acord cu jugul evreiesc"*[41] – *„Obrăznicia, impostura (dictează, amenințînd, în numele Statelor Unite ale Americii!), brutalitatea cu care execută țări ruinate economic de comunismul instaurat pentru decenii și de către ei, evreii…"*[42] – *„«Holocaustul românesc» este o minciună, un fals, o escrocherie, o ticăloasă amenințare («Punga sau viața!»)"*[43] – *„Așteptăm vremea cînd va fi recunoscut, oficial, și holocaustul împotriva românilor, cu nimic mai prejos decît holocaustul împotriva evreilor"*[44] – *„Nu eu sînt dator, primul, să răspund la acuzațiile de «antisemitism», de masacrare a lor, ci ei să răspundă întîi la acuzațiile noastre, doar este limpede că Holocaustul Roșu pus la cale și de ei* [evreii] *a început pentru noi, românii, cu un an mai devreme decît al lor: la 28 iunie 1940 – și nu s-a încheiat nici azi"*[45].

---

[41] C.V. Tudor, în *România Mare*, 4 martie 1994; citat de M. Shafir, op. cit., p. 36.
[42] Paul Goma, *Săptămîna Roşie*…, ed. cit., p. 117.
[43] Id., ibid., p. 273.
[44] C.V. Tudor, în *România Mare*, 22 iunie 2001; citat de M. Shafir, op. cit., p. 119.
[45] Paul Goma, op. cit., p. 20.

Alți istorici, de cea mai scandaloasă orientare (Gheorghe Buzatu, Ion Coja), organizează – în anul 2001 (!) – la București simpozioane în care se întreabă cu falsă uimire *„Holocaust în România?"* și semnează rezoluții conform cărora, în al doilea război mondial, evreii *„au suferit cam peste tot în Europa acelor ani, dar nu și în România"*[46]. Un personaj ca Iosif Constantin Drăgan este președinte de onoare al Fundației Mareșal Ion Antonescu. Adrian Păunescu îndrăznește să afirme cu un cinism inimaginabil că Antonescu i-a deportat pe evrei în Transnistria pentru a-i salva de foametea care bîntuia în România[47]! La inițiativa primarului naționalist Gheorghe Funar, principala stradă a cartierului clujean în care eu însumi locuiesc (în momentul cînd scriu aceste rînduri) poartă nume de mareșal criminal.

Iată cercul select de V.I.P.-uri rrromânești în care se învîrt iubitorii de Antonescu și „mîncătorii" de evrei: Iosif Constantin Drăgan, Corneliu Vadim Tudor, Adrian Păunescu, Gheorghe Funar, Gheorghe Buzatu, Ion Coja etc. Ce are Paul Goma în comun cu asemenea spectre dezumflate ale totalitarismului, încît să le împărtășească furorile și viclenia, minciunile și grosolănia?[48]

Dar mai seamănă oare Paul Goma cu sine însuși, cel de acum cîțiva ani? Nu mai departe de 1997, el se lansa în imprecații la adresa Editurii Vremea XXI din București, care comisese un fals grosolan publicînd în mod neprofesionist (fără explicații și contextualizări adecvate) documente despre reeducări din închisorile comuniste de la Pitești și Gherla. În opinia polemistului, editura cu pricina era pe atunci doar o anexă a Securității: *„Documentele prezentate în volumul de la Vremea nu sînt nici obiective, nici adevărate și nici vii: duhnesc a moarte; răzbat din ele mirosuri de sudoare, de lacrimi, de sînge, de pișat: sucul vieții stors de Securitate de la nefericiții căzuți în labele Monstrului, care i-a obligat, prin*

---

[46] M. Shafir, op. cit., p. 91.

[47] Vezi rev. *Totuşi iubirea*, nr. 12/2-9 aprilie 1992; citat de M. Shafir, op. cit., p. 110.

[48] Vezi şi Radu Ioanid, art. cit.: *„Este foarte grăitor că în România un negaționist primitiv al Holocaustului şi falsificator al istoriei ca Ion Coja, care a primit recent premiul revistei* România Mare, *foloseşte într-o broşură negaționistă larg răspîndită în Parlamentul şi în Academia Română un fragment substanțial din cartea lui Goma,* Basarabia *(cu sau fără permisiunea autorului)"*.

tortură, să-și tortureze semenii, apoi i-a lichidat pe unii dintre ei, ca «vinovați»"[49]. Aceeași editură Vremea XXI din București, specializată în contrafaceri „la stînga" și atît de precis caracterizată nu demult, a fost considerată acum de către scriitor adecvată pentru contrafacerile „la dreapta", adică pentru tipărirea și difuzarea unei cărți negaționiste care nu e nici obiectivă, nici adevărată, nici vie – căci duhnește a moarte: *Săptămîna Roșie 28 iunie – 3 iulie 1940 sau Basarabia și Evreii*. Nu ține de competența mea să mă pronunț asupra laturii penale a acestei afaceri. Dar îmi iau deplina libertate de a ridica vocea pe plan moral împotriva unei asemenea dezgustătoare aventuri editoriale. Obosit pesemne să-și mai devanseze vremurile, Paul Goma a slăbit ritmul și a început să tîrîie pasul pînă cînd a ajuns la coada plutonului, de unde se răstește încruntat la cei din jur.

7. Tehnici defensive

Nu sînt de neglijat tehnicile de care se slujește Paul Goma pentru a-și strecura afirmațiile scandaloase sub ochii publicului. La fel cum, într-un atac aerian, avioanele de bombardament (mai greoaie) sînt de obicei însoțite și protejate cu avioane de vînătoare (mai agile), și aici minciunile cele mai devastatoare sînt sprijinite prin viclenii circumstanțiale, care angajează lupta în prealabil cu ipoteticii contraopinenți.

Iată, bunăoară, unul dintre cele mai revoltătoare capitole ale cărții, dedicat reabilitării mareșalului Antonescu (*S.R.*, p. 239-261). În ce fel este construit? Pînă să vorbească despre figura de *„erou"* și de *„martir"* a unui notoriu criminal de război (și care om în toate mințile ar mai îndrăzni azi să-l considere pe Hitler *„erou"* sau pe Mussolini *„martir"*?!), autorul reamintește că a fost primul care s-a referit critic, în cărțile sale precedente, la teme dureroase cum sînt deportarea și masacrarea țiganilor sau evreilor din România. Incontestabil. Cu un asemenea titlu de glorie, al avantajului cronologic, el întocmește o listă neagră de scriitori și publiciști – evrei sau nu – **care în mod previzibil se vor scandaliza de enormitățile pe care urmează să le citească în pagină** și îi persiflează

[49] Paul Goma, *Scrisuri (1972-1998)*, Buc., Ed. Nemira, 1999, p. 426.

cerîndu-le sarcastic permisiunea de a reveni asupra acestui subiect istoric. Apoi înşiră pe ton coleric o altă listă neagră de intelectuali şi politicieni care au subscris la încheierea recentă a tratatului cu Ucraina. Îl invectivează pe Corneliu Coposu pentru că ar fi refuzat să-i accepte pe basarabeni în România (?). Îi scutură pe Adrian Păunescu, Ioan Alexandru şi Nicolae Balotă fiindcă au fost *„lingăi ceauşişti”*. Cititorul stă uimit şi se întreabă: ce-i cu toate acestea? Care-i legătura dintre tratatul cu Ucraina, părerile (ipotetice) ale lui Coposu despre basarabeni, odele ceauşiste ale cutărui scriitor şi imaginea cosmetizată a lui Ion Antonescu? Legătura e doar… subcutanată, în ordinea raţionamentului „moral”: dacă ceilalţi au greşit (fiindcă s-au pronunţat mai tîrziu, sau mai prudent, sau mai aberant decît el pe anumite subiecte), atunci are dreptul şi Paul Goma să dea cu bidineaua peste vinovăţia mareşalului. Nu alta este logica infractorului de drept comun: de ce mă acuzaţi pe mine, care am furat, cînd există atîţia criminali care au violat? Goma îşi închipuie probabil că, prin delegitimarea adversarilor de idei, va izbuti legitimarea propriilor minciuni. Îşi imaginează pesemne că, atacînd el preventiv, toată lumea se intimidează şi nu mai îndrăzneşte să-l amendeze.

O strategie des folosită de autor, preluată direct din arsenalul de bază al propagandei, este repetiţia istovitoare, încăpăţînată, perseverentă a propriilor idei, a propriilor cuvinte, ba chiar şi a propriilor texte. Goma este, dacă nu mă înşel, singurul scriitor român de la ora actuală care solicită foarte senin să fie tipărit, cu aceleaşi aberaţii antisemite, în mai multe publicaţii concurente, în mod simultan. *Basarabia şi „problema”* a apărut de două ori la Bucureşti (*Jurnalul literar*, *Viaţa românească*), dar şi la Tîrgu Mureş (*Vatra*), în volumul de pe internet (expus în nenumărate variante succesive) precum şi în cartea tipărită la Editura Vremea XXI. Pasaje ample din romanul *Basarabia* au fost graţios preluate în *Săptămîna Roşie…* Prin acest *brouhaha* mediatic are cumva impresia polemistul că îşi va umple ideile de credibilitate? Repetînd la nesfîrşit o minciună, devine ea oare adevăr?

Un argument patetic şi impresionant lansează Paul Goma în favoarea sa, atunci cînd se prevalează de ascendentul de victimă: *„Sînt român basarabean şi am fost, cu întreaga familie a mea, cu neam*

de neamul meu de români abandonați în iunie 1940 rușilor, ca toți basarabenii, bucovinenii, herțenii, victimă a bolșevicilor, dintre care o bună parte: evrei" (*S.R.*, p. 19). Cuvinte adevărate în esența lor, cutremurătoare, ce nu pot lăsa pe nimeni indiferent. Revoltător e doar contextul retoric în care sînt întrebuințate, pentru persuadarea cititorilor. Căci **statutul de victimă nu permite nimănui să victimizeze, la rîndul său, o categorie etnică sub falsul pretext al „adevărului istoric".**

Un subterfugiu al autorului constă în… „protocronizarea" propriului antisemitism. Întrucît a fost acuzat încă din anii '70-'80 de ură împotriva evreilor, toți cei care îi aruncă astăzi imputația respectivă își irosesc puterile în zadar, bat deja la uși deschise. Așa să fie oare? Care este realitatea în această situație? În calitatea sa de acerb critic al comunismului, Paul Goma a intrat în conflict inevitabil și cu anumiți propagandiști evrei (e.g. Edgar Reichmann), care n-au ezitat cu decenii în urmă să-l califice calomnios. Dar nu, Goma n-a fost antisemit acum douăzeci de ani, în minunatul său roman autobiografic *Din calidor*, cu toate că a involuat lamentabil astfel în mediocrul său pseudo-roman *Basarabia* și mai ales în nocivul său delir *Săptămîna Roșie…*

O viclenie naivă a scriitorului este reprezentată de contestarea proprietății unor denumiri, pe motive semantic-lexicale. Ar fi neadecvată și prea generalizantă folosirea termenului „antisemit" la adresa dușmanilor evreilor, întrucît și arabii sînt semiți (*S.R.*, p. 262-266). Ar fi improprie și prea extinsă folosirea termenului „fascist" pentru toți extremiștii de dreapta, întrucît cuvîntul se justifică – prin argumente de natură etimologică – doar în situația politică a Italiei (*S.R.*, p. 109-110). Explicațiile autorului ar putea într-adevăr da naștere unor discuții interesante, dar n-ar face aici decît să abată atenția: de la esența conceptului la aparența sa. Prin aruncarea în criză a *semnificantului*, se încearcă o tulburare de percepție în ordinea *semnificatului*.

Ignobilă e agresiunea pamfletară împotriva persoanei biografice a contestatarilor lui Paul Goma. Ni se sugerează cîteodată că ideile lui strîmbe, scandaloase, revoltătoare sînt amendate nu datorită improprietății lor faptice, istorice și mai ales morale, ci în special datorită provenienței etnice a comentatorilor. Însă, deși analiști ca

Radu Ioanid sau Michael Shafir sînt evrei, această origine nu le afectează prin nimic legitimitatea sau coerența discursului științific, nu îi avantajează sau dezavantajează ca intelectuali. Mai complicat era cazul meu, scriitor român aparținînd minorității maghiare și avînd la activ peste zece ani de polemici publicistice în apărarea ideilor anticomuniste ale lui Paul Goma. Dar pînă la urmă vajnicul biograf parizian a găsit și aici o „soluție": eu am ajuns să mă disociez de mai noile sale idei antisemite deoarece… am o amantă evreică față de care mă simt obligat în activitatea mea scriitoricească[50]! Măcar de-ar fi avut dreptate! Aș fi izbutit astfel să îmbin plăcutul cu utilul.

Nu pot schița o replică științifică la frecventa afirmație (azvîrlită și în direcția mea) potrivit căreia cei care l-au criticat nici nu i-au citit cartea. Cum să-l dezmint? Să-mi fac o fotografie în timp ce-l citesc și să i-o trimit prin poștă?…

8. Turcul și pistolul

Lucrul straniu la un volum publicat în ediție „princeps" este că apare împreună cu o postfață care se și grăbește să-i ia apărarea împotriva contestațiilor pe cît de precise, pe atît de extinse, la care a fost deja supus. Înscrierea la cuvînt a lui Mircea Stănescu merită mai mult decît simpla menționare, alături de celelalte tehnici defensive.

Înverșunarea lui Paul Goma, acreditarea unilaterală a izvoarelor istorice, goana după demonstrarea forțată a preconceptelor își găsesc, toate, o armonioasă reflectare în patenta rea-credință a postfațatorului său. Atunci cînd una citești și altceva comentezi, ești fie un retardat, fie un nelegiuit. Prin abilitatea cu care răsucește și răstălmăcește ideile preopinenților, pentru a-i acuza apoi cu arțag, Mircea Stănescu dovedește cu prisosință că nu este retardat.

---

[50] Ipoteza era lansată, împreună cu alte „amabilități", în şpalturile volumului *Jurnal de apocrif* (Cluj, Ed. Dacia, 1999), ca o replică tîrzie la polemica noastră în jurul tinereții legionare a lui Mircea Eliade. În timp ce parcurgeam varianta de trimis la tipar, în vederea întocmirii unui indice de nume, am găsit cu stupoare pasajul respectiv, m-am indignat (da, eram mai naiv pe vremea aceea) şi am redactat un răspuns tăios: *De ce m-am despărțit de Paul Goma?*. Autorul s-a dezis atunci din proprie inițiativă de acele afirmații, nu le-a mai inclus în volum, şi răspunsul meu a rămas netipărit. Cartea lui a apărut fără indice de nume.

Iată-l luînd în discuție substanțiala intervenție a lui Radu Ioanid. Deși admite că e vorba de un text tradus dintr-o limbă străină, certărețul nostru face din țînțar armăsar și îi impută nesemnificative neconcordanțe de citate: dincolo scrie *„e adevărat"*, dincoace apare *„este adevărat"*; dincolo scrie *„ar fi putut* ***să fie****"*, dincoace apare *„ar fi putut* ***fi****"*; dincolo scrie *„prin foame și* ***prin*** *sete"*, dincoace apare *„prin foame și sete"*. Aceste exemple și altele, la fel de neconcludente, îl împing spre zgomotoasa concluzie că activitatea lui Radu Ioanid ar dovedi *„lipsa funciară de respect pentru surse, în general, și pentru document, în special"* (*S.R.*, p. 310). Junelui scandalagiu nu-i trece prin minte că minusculele inadvertențe pe care le-a semnalat le pot fi eventual reproșate traducătorilor studiului critic, dar nu autorului, că e vorba de greșeli **involuntare**, nicidecum de neadevăruri **premeditate**. Însă fără umflarea artificială a gogoașei, cum și-ar fi putut el însuși scoate din mînecă falsurile flagrante?

Aflăm cu interes din partea lui Mircea Stănescu noutatea că Paul Goma *„nu încearcă să explice (în fapt, să aibă pretenția că justifică!) faptul că la originea vreunui presupus* [sic! – L.A.] *«Holocaust din România» s-ar afla victimele evreiești însele"* (*S.R.*, p. 316). După care ni se reproduce ca ilustrare prima frază a lui Goma, care vorbește despre *„motivul, pretextul, temeiul – sau/și cauza pentru care…"* românii i-au masacrat pe evrei. De fapt teza centrală a cărții tocmai în aceasta constă: motivul, pretextul, temeiul, cauza pentru care evreii au fost masacrați este faptul că ei înșiși i-au agresat pe români, în timpul retragerii din Basarabia și Bucovina de Nord (iar dacă M. Stănescu n-a priceput atîta lucru, e cazul să recitească ceea ce a postfațat). Cuvintele *„motiv"* sau *„cauză"* înseamnă, potrivit dicționarului, un *„fenomen sau complex de fenomene care precedă și, în condiții determinate, provoacă apariția altui fenomen, denumit efect, căruia îi servește ca punct de plecare"*. Va să zică, în optica reducționistă a lui Goma, avem o cauză – agresiunea evreilor – și un efect – Holocaustul din România (*„presupus"*, cum atît de inteligent nuanțează postfațatorul). Dacă asta nu vrea să spună că Paul Goma aruncă responsabilitatea Holocaustului pe umerii evreilor, atunci înseamnă ori că eu sînt pașa de la Vidin, ori că Mircea Stănescu e un mincinos neobrăzat.

Dar mai aflăm cu același interes că Goma *„își așează discursul în logica explicației cauzale, care presupune că ceea ce a fost cronologic*

înainte explică – și în nici un caz nu justifică! – ceea ce a fost mai apoi" (*S.R.*, p. 316). De comentat am următoarele: 1) *„ceea ce a fost cronologic înainte"* nu explică, în cazul de față, mai nimic, întrucît e vorba de realități masiv contrafăcute, preluate prin optica propagandei fasciste a vremii; 2) simpla anterioritate cronologică nu presupune cu necesitate un raport de cauzalitate; 3) Paul Goma admite în două-trei fraze seci responsabilitatea românilor pentru victimele evreiești, după care se dezlănțuie pe 300 de pagini în acuze virulente împotriva evreilor înșiși, ceea ce spune multe despre simțul echilibrului său de judecată; 4) *„ceea ce a fost mai apoi"* e permanent relativizat (se contestă cifrele morților, se contestă inocența evreilor, se contestă însuși Holocaustul din România – care e doar *„presupus"*, în optica postfațatorului, sau inexistent, în optica autorului). Halal discurs logic, **prin hipertrofierea artificială a „cauzei" și diminuarea forțată, pînă la ocultare, a „efectului"!**

Acolo unde M. Stănescu ne comunică înfierbîntat că *„nicăieri, dar nicăieri Goma nu-l disculpă pe Antonescu pentru crimele făcute"* (*S.R.*, p. 320), ne jignește, căci ne consideră mai stupizi decît era cazul. A trata un notoriu criminal de război drept *„erou"* și *„martir"*, a mărturisi, de la înălțimea semnificativă a personalității de fost mare disident, recunoștința personală față de un asemenea specimen, cum altfel se poate numi decît „disculpare", „reabilitare", „inocentare"?! Și ce gălăgios eufemism ne servește Mircea Stănescu, enunțînd generalitatea că *„memoria intră în conflict cu istoria"* (*S.R.*, p. 321), cînd mult mai simplu ar fi fost să spună pe șleau: **memoria lui Goma intră în conflict cu istoria!** Sau și mai corect: Goma se preface aici că scrie istorie, dar în realitate ne oferă o răfuială a sa personală cu istoria. Romancierul din el își închipuie că poate cosmetiza și ficționaliza trecutul, inclusiv într-o investigație cu pretenții și aparențe de obiectivitate.

Pledoaria lui Mircea Stănescu alunecă uneori dinspre viclenie spre neghiobie, atunci cînd, după ce a luat în discuție la fel de neconcludent rezervele exprimate de M. Shafir, comentează: *„Am citat integral pasajul pentru a arăta că lipsa lui de sens derivă din completa lipsă de argumente a autorului"* (*S.R.*, p. 323). De parcă lipsa de argumente ar presupune în mod necesar lipsa de sens!

Suprinzătoare sînt comentariile… cazone cu care „onorează” Mircea Stănescu intervenția mea precedentă în dispută. Celorlalți măcar le rezervase un tratament mai subtil – am tot dreptul să mă consider nedreptățit. Lăsînd oarecum gluma la o parte, să relev totuși un amuzant contrasens al postfațatorului care, referindu-se la textul meu, își anunță cititorii că… „citează pe larg”, după care elimină din pasaj tocmai argumentația pe care îmi sprijineam eu rezervele. Redau opiniile respective din dialogul purtat cu Ion Solacolu, marcînd prin litere îngroșate fragmentul amputat de către comentator: *„Nu cunosc în detaliu atrocitățile comise de evreii din Basarabia împotriva românilor și deci, pînă la proba contrară, îi acord deplin credit lui Goma în descrierea faptelor. Dar datoria de obiectivitate îi pretindea să așeze în pagină informația în mod echilibrat.* ***Prin selectarea unor date și înșirarea lor, orice scriitor dibace poate orienta atenția cititorului într-o anumită direcție predeterminată. Trecînd sub tăcere motivațiile celeilalte tabere și exhibînd doar violența barbară a gesturilor, autorul ne oferă o imagine parțializată. Chiar unilateral a fost conflictul, așa cum l-a descris Goma? Evreii au fost într-adevăr niște bestii, iar românii au fost cu toții căsăpiți ca niște neajutorați?*** **Tăcerea mieilor** ***poate fi o metaforă de succes pentru un film comercial, dar nu o premisă validă în cercetarea istorică.*** */ Fapt este că autorul pune cap la cap o serie întreagă de ignominii săvîrșite de anumiți evrei împotriva anumitor români. Pot fi toate acestea adevărate. Dar să te sprijini pe asemenea premise disparate pentru a încerca atenuarea (ba chiar, pînă la un punct, explicarea) valului antisemit românesc care a urmat mi se pare o groasă exagerare”*.

Mircea Stănescu sare sprinten peste reproșul meu adresat lui Paul Goma, legat de unilateralismul datelor și manipularea atenției cititorilor, probabil fiindcă îi era cam greu să contraargumenteze. Dar afirmă senin că, dimpotrivă, e o *„groasă exagerare”* din partea mea să-i pretind unui cercetător științific echilibru și imparțialitate în tratarea subiectului său (*S.R.*, p. 326), ba chiar că această pretenție a mea *„iese din sfera științei”* (*S.R.*, p. 327). La asemenea neghiobie n-am de dat nici o replică.

La fel de ofensat am dreptul să mă consider de stupizenia următoarei obiecții a lui Mircea Stănescu: *„Întreaga discuție a celor trei intelectuali – Laszlo Alexandru, Ion Solacolu și Ovidiu Pecican*

– pornește de la o întrebare falsă: dacă Goma este sau nu antisemit, iar nu de la o evaluare critică a acuzelor puse în joc de asertori cu profilul lui Radu Ioanid” (*S.R.*, p. 327). Desigur nu puteam să mă refer, în luna octombrie 2002, cînd s-a desfășurat preponderent dialogul meu cu Ion Solacolu, la comentariul lui Radu Ioanid, de care nu aveam cunoștință întrucît s-a publicat în *Observator cultural* doar în luna iulie 2003. „Istoricul” Mircea Stănescu are probleme cu cronologia: eu însumi **am fost primul critic al antisemitismului lui Paul Goma**, nu Radu Ioanid și nici Michael Shafir (cartea ultimului are bunul de tipar din noiembrie 2002 și s-a difuzat firește ulterior)! Această realitate nu-l împiedică pe postfațator să ne trateze în ordine inversă, probabil fiindcă celorlalți doi comentatori le poate reproșa, prin atacuri la persoană, evreitatea, pe cînd despre mine n-are încă date că aș fi fost circumcis. Și apoi cauza scandalului se leagă de aberațiile publicate de Paul Goma, nicidecum de replica legitimă a lui Radu Ioanid: în dezbaterea noastră urcam la rădăcina fenomenului. Iar în planul relevanței istorice, sociale și literare, personalitatea lui Goma o surclasează pe aceea a lui Ioanid, astfel încît noi tratam problemele în ordine nu doar cronologică, ci și a importanței argumentelor și a vorbitorilor.

Mă limitez la a răspunde unei ultime minciuni a postfațatorului, pe care l-am onorat oricum cu o atenție nemeritat de extinsă. Nu m-am declarat în intervenția anterioară *„**doar** aliatul victimelor evrei, nu și al victimelor basarabeni”*, deci concluzia lui că *„argumentația* [mea] *etică este și chioară*[,] *și șchioapă”* nu e în chestiune (*S.R.*, p. 327). Am spus că *„eu, ca scriitor, aleg să mă transpun în pielea evreilor persecutați de Antonescu, discriminați, spoliați, alungați și decimați în Transnistria, iar nu în pielea basarabenilor care, pentru puțini ani, s-au regăsit printr-un accident istoric fericit la pieptul patriei”*. Nici mai mult, nici mai puțin de atît.

Mircea Stănescu are probleme serioase legate de felul cum citește, de felul cum citează și de felul cum percepe curgerea lineară a timpului, toate provenind dintr-o carență unică de profunzime: lipsa de bună credință. Pentru istoricul care se pretinde a fi, chiar și una singură din aceste deficiențe are deja o pondere devastatoare.

9. Despărțire

De cînd am devenit conștient de mine însumi, de propriul meu statut social și profesional, efortul principal pe care l-am depus a fost de a cunoaște cît mai multe lucruri despre realitatea înconjurătoare, prin intermediul cărților. Înainte de a mă considera elev, sau student, sau acum, de vreo cincisprezece ani, profesor, m-aș fi putut defini mult mai precis prin categoria de cititor. Din adîncul întregii mele experiențe intelectuale de cititor, vreau să declar aici răspicat că n-am mai avut pînă acum prilejul de a cunoaște cărți atît de mizerabile precum *Săptămîna Roșie 28 iunie - 3 iulie 1940 sau Basarabia și Evreii*.

Mărturisirea aceasta poate părea cu atît mai neașteptată cu cît vine din partea celui mai perseverent susținător al personalității și literaturii lui Paul Goma (prin zecile de comentarii și analize pe care i le-am consacrat). Chiar de mi-ar sta în putință, n-aș avea oricum nimic de schimbat sau de regretat din trecutul meu.

M-am gîndit de multe ori nedumerit la experiențele ciudate ale lui Mihail Sebastian, la ezitările sale, la felul în care, deși evreu fiind, nu s-a putut desprinde de sub fascinația mentorului Nae Ionescu, nici chiar după „rinocerizarea" acestuia, după dezgustătoarea prefață antisemită pe care i-a scris-o la romanul *De două mii de ani…* Nu puteam accepta faptul că Sebastian înțelegea rațional enormitatea – după cum reiese prea bine din *Jurnalul* său –, și totuși nu se rupea afectiv de ea. Nu-i va surprinde probabil pe cititori cînd afirm că și pentru mine Paul Goma a fost un mentor (deși nu ne-am întîlnit personal niciodată și întreaga noastră prietenie s-a manifestat doar în scris sau prin telefon). Am golit însă pînă la fund cupa amărăciunii, în aceste luni și săptămîni, după ce am constatat „rinocerizarea" scriitorului parizian și m-am văzut nevoit să optez între afecțiune și rațiune, între recunoștință și conștiință. Ce-i drept, eu nu sînt evreu, iar el nu e filosof.

Pînă la urmă fiecare scriitor e stăpînul, dar și responsabilul propriilor sale opțiuni. Destinul literar – ca și cel personal – este prin excelență solitar. Nu-mi mai rămîne decît să trag un ultim semnal de alarmă, în deplin acord cu avertismentul lansat de prietenul Ovidiu Pecican: *„Retragerea lui Paul Goma din avangarda democrată*

românească trebuie înregistrată cu mîhnire, ca o demisie. După ce s-a împotrivit mai multe decenii dictaturii cu mijloacele scrisului și a devenit o instanță civică singulară, după ce a fost una dintre vocile de autoritate ale exilului cultural și politic românesc din vremea comunismului, prin romanul Basarabia *și prin* Săptămîna Roșie *scriitorul vădește una dintre limitele serioase ale gîndirii lui. Opțiunea actuală pare să survină după ani de meditație pe tema dată și, reprezentînd rezultatul unui efort documentar și de lectură critică ce nu trebuie să treacă neremarcat, e de luat cît se poate de în serios"*[51].

Oamenii se despart – scrisul rămîne pentru a fi judecat.

(2004)

[51] O. Pecican, *Paul Goma istoric*, loc. cit.

O poveste adevărată

Domnule Paul Goma,

Vreau să vă spun o poveste adevărată, din viața literară de azi.

1) În decembrie 2003, Laszlo Alexandru primește de la Gheorghe Grigurcu spre publicare în revista *E-Leonardo* un text semnat de Elvira Iliescu: o lungă lingușeală, compusă din citate peste citate pescuite din volumul *Orient Expres*. L.A. îl respinge instantaneu, jenat de subcalitatea materialului.

2) E.I., în fața refuzului formulat în termeni politicoși, reacționează din nou cu violență, dar acum în sens invers: în ianuarie 2004 îi trimite lui L.A. o scrisoare insultătoare. Elogiul pătimaș s-a schimbat peste noapte în sudalmă incendiară. Toate calitățile anterioare ale lui L.A. s-au evaporat subit, lăsînd în urmă tot atîtea defecte. Ce băiat bun era L.A. cînd îl elogia pe Paul Goma! Însă acum, de cînd s-a disociat de Goma, E.I. se miră că L.A. își permite să scrie despre P.G., se întreabă dacă familia lui L.A. a făcut sau nu pușcărie, insinuează că L.A. e un mare laș etc. A publicat L.A. o amplă cercetare critică despre Nicolae Manolescu, elogiată de vreo zece critici pentru independența și intransigența tonului? Nu contează! Vine E.I. și-i reproșează – exact pe dos – obediența față de obiectul său de studiu. Pe scurt vorbind, tot ce-a fost alb a devenit negru și viceversa, în deplină indiferență față de minimul verosimil: al tonului, al ideilor, al expunerii și al demonstrației. Și pentru că tot era vorba de o scrisoare personală a lui E.I. către L.A., expeditoarea mai face și cîteva copii xerox și le trimite în patru zări: lui G.G. la Tîrgu Jiu, lui P.G. la Paris și pe unde o mai fi luminat-o cel de sus.

3) L.A., îndată ce primește… originalul, răspunde pe puncte, cu argumente și citate, corectează neadevărurile flagrante, după care în semn de protest rupe definitiv relațiile cu E.I.

4) Paul Goma, citind fotocopia mesajului E.I., comentează cu groasă voluptate în *Jurnalul* său (vineri, 23 ianuarie 2004) aberațiile și minciunile azvîrlite în obrazul lui L.A. Nu stă să se împiedice în detaliile realității. Diaristul gustă cu încîntare bădărănia insultătoare a calomniei: *„Și dă-i, și zi-i-o de la obraz!"*; *„Și dă-i! Și urechează-l pe copilul Laszlo!"* [?!]; *„Și pune-i capac!"*. După ce și-a încheiat încîntat trebușoara, P.G. își expune pe internet jurnalul.

5) L.A. i se adresează în scris lui P.G., solicitîndu-i să prezinte corect realitatea faptelor, să-i dea cuvîntul și părții lezate, să precizeze cauza conflictului, să-i consemneze deznodămîntul. Să respecte, adică, un elementar profesionalism în comunicarea de informații.

6) P.G. se apleacă din nou asupra subiectului în *Jurnalul* său, în ziua de joi, 26 februarie 2004. Sub ce formă? Reia, nemodificat, pasajul anterior incriminat, iar apoi comentează: *„Nu am nici un chef să mă justific: citatul există. Însă nu și pentru Laszlo. Care de multă vreme nu mai vede pe unde calcă"*. Va să zică tot nimic despre cauza conflictului dintre L.A. și E.I.! Tot nimic despre argumentele și răspunsurile oferite de L.A.! Și asta înseamnă pentru Paul Goma informare corectă a cititorilor?!

7) Aflîndu-se pe un teritoriu incomod, viclenia scoasă din mînecă de Paul Goma este să… schimbe subiectul discuției. Nu va mai fi vorba, va să zică, despre „suferințele" Elvirei Iliescu – o problemă pe care diaristul ar fi fost dator s-o lămurească pînă la capăt. Deacum cunoștea dedesubturile afacerii. De ce nu ni le comunică și nouă, celorlalți cititori? Doar fiindcă faptele realității îi contraziceau satisfăcutele adnotări anterioare?

El sare însă la rezervele exprimate cu doi ani mai-nainte de L.A. împotriva lui P.G., care sînt reamintite pe ton reprobator: *„pasa antisemită"*, *„elogiul lui Antonescu, la unison cu Vadimică"*. Întrucît e vorba de fapte… palpabile, oricînd documentabile prin ample citate din ultimele scrieri ale lui Paul Goma, diaristul se mulțumește să le consemneze dezolat, fără a le contrapune argumente.

8) Pentru a avea tacîmul complet, P.G. garnisește platoul și cu un set de minciuni flagrante și jenante.

a) Îi atrăsesem Elvirei Iliescu atenția să nu-mi dea lecții pe domeniul comentariilor despre Paul Goma, întrucît activasem în zona respectivă cu cîțiva ani înaintea ei. Acum Goma notează: *„Despre*

asta era vorba? Firește: nu. Laszlo a sărit în apărarea mea în 1997, după apariția Jurnalului I-II-III *de la Nemira. Presupun că în 1997 Elvira Iliescu aflase, totuși, de existența mea.”*

Îi răspund:

Nu este adevărat! I-am luat apărarea lui Paul Goma încă din **1992**, în timpul confruntării lui cu Nicolae Breban, pe marginea Uniunii Scriitorilor din Exil, și am angajat o polemică eu însumi cu Marta Petreu (vezi *Contrapunct*, nr. 4/1992, p. 14). I-am luat apărarea lui Paul Goma la apariția volumului *Scrisori întredeschise* și am polemizat cu Cătălin Țîrlea (vezi *Timpul*, nr. 8/1995, p. 24). I-am luat apărarea lui Paul Goma după ce și-a anunțat candidatura la Președinția României și fuseseră publicate în *Adevărul literar și artistic* fragmente calomnioase din dosarul lui de Securitate (vezi *România literară*, nr. 33 și 34/1995, precum și *Lumea liberă* de la New York și *Micro Magazin* din California). În afara acestor texte explicit polemice în favoarea sa, alte zeci de remarci în sprijinul lui Paul Goma am presărat în mai toate textele publicate de mine de-a lungul anilor și care pot fi găsite, consultînd indicele de nume, în toate volumele mele. Nu mai adaug prefața mea la *Jurnalul* lui. Nici campania polemică ce i-a urmat și la care am participat din plin, susținîndu-l împotriva scriitorilor: Ioan Buduca, George Pruteanu, Ion Simuț, Ștefan Borbély, Monica Lovinescu, Gabriel Liiceanu, Gabriela Adameșteanu, Gabriel Andreescu, Alex. Ștefănescu etc. Nu vorbesc nici despre emisiunea televizată care a fost organizată de Mariana Sipoș.

Mai adaug:

După cum mi-a mărturisit într-o scrisoare, Elvira Iliescu a aflat de la mine (văzîndu-mă cum pledez la TVR 2 cauza lui Paul Goma) că ar fi ceva interesant pe-acolo și s-a apucat să-i citească volumele. Asta se întîmpla în **februarie-martie 1997…**

Am făcut tot ceea ce-am făcut din proprie inițiativă. Așa am crezut – așa cred și acum – că era bine. Dînd timpul înapoi, aș proceda la fel. Nu aștept recunoștință din partea nimănui. Dar am dreptul moral să-i pretind lui Paul Goma să nu mintă!

b) Un reflex folosit adesea de Goma în polemicile sale a fost să-i reproșeze interlocutorului lașitatea din timpul comunismului. Venind dinspre Paul Goma, personaj cu un ascendent biografic eroic,

observația usturătoare putea avea întemeiere, chiar dacă îi conferea automat o certă superioritate morală în toate polemicile, indiferent de obiectul lor sau de adevărul lui. Să mă pomenesc însă eu cu această impertinență azvîrlită în obraz, dinspre o Elvira Iliescu, mi s-a părut incalificabil. I-am reamintit, va să zică, Miței Baston detaliul că n-a lipsit mult să fiu împușcat la 21 decembrie 1989, așa că nu sînt „șantajabil" nici măcar la acest capitol. Comentează Goma în *Jurnal*: *„Elvira Iliescu scrisese* Rîsul *între 1981-1983, iar prin 1985 cu nesfîrșite-primejdii* [sic! – L.A.] *scosese manuscrisul din România și, la Paris, îl propusese spre editare Monicăi Lovinescu. Dacă aș judeca și eu după maniera de a judeca a lui Laszlo Alexandru* [sic! – L.A.], *l-aș întreba: ce făcea el în vremea aceea – la frumoasa vîrstă de 19 ani? / Dar eu nu-l întreb. Îl las așa – neîntrebat"*. Ce facem noi acum? Vorbim vorbe? Mă întreabă și pe mine Goma ce-am făcut înainte de 1989 (de parcă n-ar ști), sau nu mă întreabă? Dacă mă întreabă, îi răspund. Dacă nu mă întreabă, nu-i răspund. Îl rog doar să nu-mi atribuie propriile sale ticuri mentale tractoriste-întrebătoriste. Destul le-a preluat deja Elvira Iliescu și mi le-a servit gata încălzite.

Întrucît „cei care au deschis mai tîrziu aparatele de radio" riscă să nu mai priceapă nimic din această foșgăială, rezum în cîteva cuvinte întreaga tărășenie. Paul Goma s-a apucat la bătrînețe să scrie texte antisemite. Laszlo Alexandru, după ce l-a susținut public vreo zece ani, s-a disociat de el. Elvira Iliescu, refuzată la publicare de Laszlo Alexandru, îi plătește polițe ascunzîndu-se sub… fustele lui Goma. Acesta din urmă îi plătește, la rîndul său, polițe lui Laszlo Alexandru, slujindu-se de diverse viclenii: redă parțial conflictul, îi oculteaza motivațiile, îi trece sub tăcere deznodămîntul, schimbă pe neobservate planul discuției, face uitate prin hocus-pocus-uri o întreagă serie de fapte ale trecutului, îi atribuie propriile sale idei și principii preopinentului.

V-am spus o poveste adevărată, din viața literară de azi.

Cu dezgust,
Laszlo Alexandru

(2004)

Păcală învaţă istorie

– De unde ești, măi creștine?

– Ia din sat de la noi, răspunse Păcală.

– Din care sat de la voi?

– Iaca de acolo, tocmai de sub acel mal, arătînd negustorului cu mîna spre un deal.

– Bine, dar ce sat e acela? Eu nu-l știu.

– Ei! cum să nu-l știi; e satul nostru, și eu de acolo vin.

– Nu așa, măi prostule. Eu te-ntreb: acel sat pe a cui moșie este și cum îi botezat?

– Doamne! dă' nu știi că moșiile sunt boierești și asta-i a cuconului nostru, ce șede la București? Iar satu-l botează popa într-o căldărușă cu apă, cum îi scrie lui în cărți."

(Ion Creangă)

Am arătat în studiul *Paul Goma antisemit* gravele neadevăruri istorice exprimate în ultimele scrieri ale autorului parizian. Spre final m-am oprit în trecere și la unul din servanții săi, Mircea Stănescu. Oricine va arunca o privire asupra acelui pasaj, va constata că prea puțin m-am referit acolo la realitatea istorică răstălmăcită. Am formulat în special obiecții de procedură: modul necinstit în care M. Stănescu citește și citează; tehnicile sale dizoneste de desfigurare a adevărului; ticurile sale nervoase de supralicitare; vicleniile prin care lansează absurdități. Nu prea mai era vorba despre evrei sau basarabeni, despre Antonescu sau Hitler, despre Basarabia sau Bucovina, ci mai mult despre un set de reguli elementare în comunicarea publică și științifică decentă. Îi contestam în mod explicit lui M. Stănescu buna credință. Fără ea, orice schimb de idei se transformă în gesticulație gălăgioasă, independentă de obiectul dialogului. Întrucît junele pescuitor în ape tulburi schițează în direcția mea o replică prin care își prelungește parada mincinoasă, mă văd din nou obligat să le arăt cititorilor cine este Mircea Stănescu.

La majoritatea obiecțiilor mele, preopinentul nu are răspunsuri sau produce replici aiurite, după cum se va vedea în continuare. În schimb (?), îmi aruncă el mie în cap un munte de insanități aberante, în dorința de a mă vedea îngropat sub ele. Nu va fi după voia lui. Ridicînd mănușa, îi propun cititorului să-și îndrepte atenția, alături de mine, asupra detaliilor.

1. I-am reproșat avocatului improvizat că **exagerează** ponderea unor infime neconcordanțe de citate din textele lui Radu Ioanid, pentru a-și diaboliza adversarul de idei. La acest aspect M. Stănescu nu-mi răspunde.

2. I-am reproșat avocatului improvizat că **răstălmăcește** cauza reală a acestor minore nepotriviri și, în loc să le ia drept erori involuntare, cum erau de fapt, le consideră neadevăruri premeditate; în loc să li le impute traducătorilor, le pune pe seama autorului. La acest aspect M. Stănescu nu-mi răspunde.

3. I-am reproșat avocatului improvizat că **scrie neghiobii** despre Michael Shafir, atribuind ipotetica lipsă de sens a cuvintelor sale unei lipse de argumente – de parcă lipsa de argumente ar presupune în mod necesar lipsa de sens! La acest aspect M. Stănescu nu-mi răspunde.

4. I-am reproșat avocatului improvizat că **falsifică** sensul unor pasaje pe care le citează. Atunci cînd Goma vorbește despre *„motivul, pretextul, temeiul – sau/și cauza pentru care…”* românii i-au masacrat pe evrei, postfațatorul deduce că autorul nu face ceea ce tocmai face; afirmă că el nu aruncă vina masacrelor pe umerii victimelor, așa cum se întîmplă de fapt. La acest aspect M. Stănescu nu-mi răspunde.

5. I-am reproșat avocatului improvizat că **legitimează caracterul neavenit** al construcției cauză-efect realizate de Goma (care avea impresia că Holocaustul din România ar fi derivat pe cale directă din agresiunile evreilor din Basarabia și Bucovina de Nord). În realitate Holocaustul a avut un întreg ansamblu de cauze interne și internaționale evidente, puse în lumină de numeroși cercetători. La acest aspect M. Stănescu nu-mi răspunde.

6. I-am reproșat avocatului improvizat că **ignoră** falsitatea tendențioasă a schelăriei logice a lui Goma: autorul parizian exagerează flagrant în prezentarea pseudo-cauzelor (agresiunile evreiești), în

schimb diminuează forțat expunerea pseudo-efectelor (exterminarea evreilor). La acest aspect M. Stănescu nu-mi răspunde.

7. I-am reproșat avocatului improvizat că **neagă în mod indirect** Holocaustul din România, deoarece plasează conceptul între ghilimelele deriziunii și îl însoțește cu un epitet relativizator (vorbind despre *„originea vreunui presupus «Holocaust din România»”*). La acest aspect M. Stănescu nu-mi răspunde.

8. I-am reproșat avocatului improvizat că **ascunde** gravitatea gestului prin care Goma încearcă să reabiliteze imaginea criminalului de război Antonescu. (În timp ce Goma îl laudă pe mareșalul Antonescu atribuindu-i titlurile de *„erou”* și de *„martir”*, postfațatorul său ne garantează că *„nicăieri, dar nicăieri Goma nu-l disculpă pe Antonescu pentru crimele făcute”*). La acest aspect M. Stănescu nu-mi răspunde.

9. I-am reproșat avocatului improvizat că **atenuează prin eufemisme** afirmațiile iresponsabile ale lui Goma, punîndu-le pe seama... memoriei sale (*„memoria intră în conflict cu istoria”*) – cînd în realitate doar antisemitismul lui Paul Goma e cel care intră în conflict cu istoria! La acest aspect M. Stănescu nu-mi răspunde.

10. I-am reproșat avocatului improvizat că **își minte cititorii**, atunci cînd îi asigură că *„citează pe larg”* cuvintele mele, dar în realitate elimină tocmai argumentele pe care îmi întemeiam rezervele la adresa lui Goma. La acest aspect M. Stănescu admite oarecum că m-a citat trunchiat, dar susține că pasajele escamotate nu prezentau interes în argumentație. Cu toate că și această scuză este neadevărată, rămîne celălalt aspect: de ce și-a anunțat cititorii că *„citează pe larg”*, cînd de fapt a procedat invers?

11. I-am reproșat avocatului improvizat că **emite absurdități** în scopul de a-și contrazice cu tot dinadinsul interlocutorii. Întrucît eu îi imputasem lui Paul Goma lipsa de echilibru și de imparțialitate în discursul istoric, postfațatorul a intrat în vorbă lansînd părerea că *„e o groasă exagerare”* să se pretindă, în general, echilibru și imparțialitate într-o cercetare științifică. Am calificat ipoteza lui drept crasă neghiobie. La acest aspect M. Stănescu nu-mi răspunde.

12. I-am reproșat avocatului improvizat că **deformează** sensul ideilor mele, care se refereau la relația dintre evrei și basarabeni în

contextul agresiunii spre Est a mareșalului Antonescu. Întrucît M. Stănescu insistă să nu priceapă limba română, mă văd nevoit să-mi reiau a treia oară propriile cuvinte, însoțindu-le de explicația necesară: *„eu, ca scriitor, aleg să mă transpun în pielea evreilor persecutați de Antonescu, discriminați, spoliați, alungați și decimați în Transnistria, iar nu în pielea basarabenilor care, pentru puțini ani, s-au regăsit printr-un accident istoric fericit la pieptul patriei"*. În situația alipirii Basarabiei la România și a deportării evreilor în Transnistria, am considerat că basarabenii au fost privilegiați, iar evreii au fost persecutați. Am punctat șansa istorică a primilor, respectiv neșansa ultimilor, cu care m-am solidarizat. M. Stănescu se apleacă de două ori asupra cuvintelor mele și le comentează de două ori în mod mincinos. În prima intervenție, postfațatorul are impresia că aș stabili semnul egalității între evrei și basarabeni (?), dar aș deplînge numai una din tabere (Laszlo Alexandru este *„**doar** aliatul victimelor evrei, nu și al victimelor basarabeni"*, *„argumentația sa etică este și chioară*[,] *și șchioapă"*). În a doua intervenție, scandalagiul admite jumătate din punctul meu de vedere – basarabenii nu mai sînt numiți explicit victime –, dar continuă să refuze a doua jumătate – anume că basarabenii au fost în acel context chiar privilegiați (*„Laszlo Alexandru alege să se situeze cu mintea, cu imaginația etc. doar în situația evreilor persecutați, iar nu și a basarabenilor"*). Nu mă interesează absolut deloc dacă Mircea Stănescu este sau nu de acord cu mine. Dar datoria lui profesională era ca, înainte de a-și exprima disocierea, să expună corect ideea pe care o combate!

Și cum pot eu să stau de vorbă cu cineva căruia trebuie să-i explic de trei ori ce gîndesc, pînă cînd el să declanșeze efortul de-a pricepe?!

13. I-am reproșat avocatului improvizat că **habar n-are de logica temporală**, atunci cînd afirmă că, în loc să mă disociez de Paul Goma, ar fi trebuit să condamn… afirmațiile lui Radu Ioanid. I-am atras atenția că eu însumi am fost primul critic al antisemitismului lui Paul Goma (în octombrie-noiembrie 2002), nu Radu Ioanid (în iulie 2003) și nici Michael Shafir (a cărui cercetare s-a difuzat în România abia după noiembrie 2002). Cum îmi răspunde M. Stănescu la acest aspect? El face observația că rîndurile mele polemice s-au tipărit cu întîrziere în revista *Columna*. Mie-mi spune? Dar acest

detaliu nu schimbă prin nimic prioritatea formulării lor. Apoi îmi povestește că cercetarea lui Michael Shafir a avut anterior o variantă în limba engleză – publicată în august 2002 la Centrul Internațional Pentru Studierea Antisemitismului de pe lîngă Universitatea Ebraică din Ierusalim – așadar pretențiile mele de prioritate cronologică în critica antisemitismului lui Paul Goma sînt neîntemeiate. Așa ar fi, dacă Mircea Stănescu ar avea dreptate. Dar el și aici minte cu aceeași dezinvoltură caracteristică. Îl informez că faimoasa variantă engleză, publicată la Ierusalim, invocată de el cu dezinhibiție, ei bine, **nu conține nici o critică la adresa lui Paul Goma!** (Autorul ei nu reușise încă la acea dată să distingă în mod clar, din textele apărute în presa literară, noua orientare a romancierului parizian.) E totuși uluitor cum „istoricul" Mircea Stănescu poate cita în sprijinul său o carte de al cărei conținut habar n-are, fără să treacă în ochii comunității științifice drept un lamentabil escroc. Michael Shafir mă autorizează să fac publice următoarele afirmații: *„mă alătur acuzei pe care ați lansat-o primul"* privind antisemitismul lui Paul Goma și *„consider «producția» lui Mircea Stănescu execrabilă din toate punctele de vedere, de la logic la metodologic sau deontologic"*.

Dar chiar dacă M. Stănescu ar fi avut dreptate și chiar dacă Michael Shafir m-ar fi precedat întîmplător în critica antisemitismului lui Paul Goma – tot rămîne nerezolvată stupefacția mea inițială. Cum puteam să dau curs îndemnurilor postfațatorului și să mă refer, în octombrie 2002, la cuvintele lui Radu Ioanid, care s-au publicat doar în iulie 2003?! La această întrebare doar Mircea Stănescu poate da un răspuns!

*

I.D. Sîrbu a prevăzut foarte clar tacticile dezbaterilor din zilele noastre, atunci cînd nota cu ironie: *„O dată ce scopul general este de a-i întuneca mintal pe adversari, metoda e simplă: cînd ei joacă fotbal, tu joci baschet și-i acuzi că nu respectă regulile; cînd ei te invită la tango, tu tragi la țintă, iar cînd ei joacă șah, tu dai cu zaruri proprii. Simplu, eficace, general valabil"*. Păcală face eforturi să adapteze rețeta și la domeniul istoriei. El lasă fără un răspuns credibil obiecțiile grave pe care i le-am adresat în intervenția mea anterioară. În schimb sare

să-mi impute el mie un păienjeniș de chițibușuri, de parcă ar șterge astfel cu buretele grava sa incompetență! Dar nu-i voi face nici măcar aici pe plac și-i voi explica răbdător tot ce nu pricepe.

a) *„Laszlo nu a băgat de seamă că nu sînt autorul vreunei «postfețe» – postură încărcată de autoritate în care refuz să mă situez – ci al unui studiu însoțitor"*. Iată ce gravă eroare! Dar cum era să-mi dau seama? Pe foaia de titlu stă scris: ediție îngrijită de Flori Stănescu; studiu și index de Mircea Stănescu. Deși editorii nu indică limpede unde se termină minciunile lui Goma și unde încep aberațiile lui Stănescu, vina e numai a mea, fiindcă am făcut confuzia între o… postfață și un… studiu însoțitor. Aceeași viclenie a exagerării culpei inventate, în scopul diabolizării preopinentului (specialitatea casei cînd era vorba despre Radu Ioanid) este experimentată și pe pielea mea. Cu o nuanță suplimentară: propria sa lipsă de profesionalism în editare îmi este imputată mie.

b) Laszlo Alexandru e *„preocupat să «demonstreze» – «prin deviere» – că eu însumi sînt «antisemit»"* (toate ghilimelele inteligenței îi aparțin lui Stănescu). Nu, nici pomeneală. În studiul *Paul Goma antisemit* am fost *„preocupat"*, cum o spune titlul, de Paul Goma și nu de Mircea Stănescu. La acesta din urmă m-am referit doar spre final, pentru a-i pune în lumină înfiorătorul cabotinism științific.

c) *„Reacția nervoasă a «polemistului» Laszlo* (…) *are loc pe un ton amuzat"*. Ce subtil psiholog e Stănescu! Va trebui să-mi explice mai limpede cum poate un om nervos să se amuze.

d) *„Reacția nervoasă a «polemistului» Laszlo* (…) *într-o chestiune dintre cele mai serioase – aceea a memoriei și istoriei exterminării evreilor și a responsabilității comunității românești, în paralel cu cea a comunității evreiești pentru crime similare – are loc pe un ton amuzat, ceea ce denotă o gravă iresponsabilitate intelectuală"*. Preopinentul evocă în continuare cele două momente ale mele de amuzament: cînd Paul Goma îi dădea lecții de Biblie rabinului Șafran și cînd Mircea Stănescu își anunța publicul că mă citează pe larg, iar apoi îmi trunchia afirmațiile. Ambele situații evocate se referă la șarlatania interlocutorilor mei și nicidecum la problema… *„memoriei și istoriei exterminării evreilor"*. Grava iresponsabilitate intelectuală îi aparține pe de-a-ntregul istoricului Păcală, care continuă să-și mintă de la obraz cititorii.

e) *„Replica sa este măcinată de numeroase contradicții interne. Iar acestea nu sînt deloc, dar deloc amuzante, ci: grave. Într-un loc afirmă că: «pînă la proba contrară, îi acord deplin credit lui Goma în descrierea faptelor», pe cînd în altul: «'ceea ce a fost cronologic înainte' nu explică, în cazul de față, mai nimic, întrucît e vorba de realități masiv contrafăcute, preluate prin optica propagandei fasciste a vremii». Cum poți să-i acorzi cuiva credit – așa cum face Laszlo în ce-l privește pe Goma – atunci cînd «descrie fapte», în condițiile în care în același timp apreciezi că respectivul utilizează o informație «masiv contrafăcută»?"* Să limpezim lucrurile. În octombrie 2002, nefiind familiarizat în detaliu cu realitățile istorice despre care vorbea Paul Goma, îi contestam doar metoda de lucru unilaterală și înverșunarea neavenită, deși îi ofeream un credit de principiu (*„pînă la proba contrară"*) în legătură cu faptele pe care le relata. În august 2004, văzînd intervențiile specialiștilor în domeniu, i-am retras lui Paul Goma inclusiv creditul privind relatarea obiectivă a faptelor istorice (*„e vorba de realități masiv contrafăcute, preluate prin optica propagandei fasciste a vremii"*). Evoluția s-a produs în direcția aprofundării obiecțiilor, a înăspririi reproșurilor, a consolidării criticilor. Fapul că aș fi susținut *„în același timp"* două lucruri diferite despre Paul Goma este o altă minciună a lui Mircea Stănescu, iar *„numeroasele contradicții interne"* pe care le-ar găsi el prin textele mele sînt praf în ochii cititorilor: nu te contrazici atunci cînd susții – în momente succesive și cu intensități variabile – același punct de vedere!

f) *„Dacă actele scrise ale regimului Antonescu falsifică «masiv» realitatea, așa cum pretinde Laszlo, atunci de ce ele sînt folosite pentru a descrie acțiunile criminale ale aceluiași regim în Basarabia, Bucovina de Nord, Transnistria, Dorohoi sau Iași de către cei care, asemeni lui Laszlo, le neagă veracitatea? Cu alte cuvinte, cînd sînt ele «documente» și cînd sînt simplă «propagandă»?"*. Pentru a mai disipa din nedumerirea ipocrită a lui Mircea Stănescu, voi recurge la un exemplu concret, punînd față în față un document al vremii care, prin precizia detaliilor, riscă să-i convingă pe cititorii creduli, respectiv rezultatul cercetărilor efectuate ulterior la fața locului. Iată raportul militar semnat de colonelul Matieș Ermil referitor la faptul că *„au fost executați un număr de 40 de jidani din comuna Sculeni"*, fiindcă *„au încercat să fugă de sub escortă"*, sau fiindcă *„au tăiat cablul telefonic"*,

sau fiindcă *„au semnalizat din Sculeni Tg. armatei sovietice, care se afla pe D. Nord de Sculeni, indicînd posturile de comandă ale infanteriei și artileriei, precum și amplasamentele bateriilor de artilerie, care au fost bombardate cu precizie de artileria sovietică"*, sau fiindcă *„au sabotat armata română și germană, trăgînd foc de arme și aruncînd grenade asupra soldaților în timpul cînd erau evacuați din Sculeni"* (vezi Paul Goma, *Săptămîna Roșie…*, Buc., Ed. Vremea XXI, 2004, p. 111).

Iată acum ce s-a găsit concret în zonă: *„Exhumarea victimelor, care a avut loc sub supravegherea unui medic legist în 1945 la Gura Căinari, a găsit în cele trei morminte comune 311 cadavre, din care 33 erau copii între unu și doisprezece ani, inclusiv șapte copii sub un an și paisprezece copii sub șase ani.* (…) *Acești copii erau și ei «teroriști bolșevici» care au atacat, în iunie 1940, armatele române în retragere, motivați fiind de «ura rasială»?"* (vezi Radu Ioanid, *Paul Goma – între Belleville și București*, în *Observator cultural*, Buc., nr. 177/15-21 iulie 2003).

Fără a avea pretenția de a oferi un răspuns unilateral la problema ridicată de M. Stănescu (surprizele pe care ni le rezervă propaganda politică – mai ales pe timp de război – sînt inepuizabile), probabil că le putem acorda un oarecare credit prudent documentelor emanate de la oficialitățile antonesciene, atunci cînd informează despre producerea unui masacru antisemit, în schimb să le ignorăm atunci cînd vorbesc despre **cauze** și **proporții** (orice criminal are reflexul de a invoca legitima apărare și de a minimaliza rezultatele nemerniciilor sale). Dar să mergem mai departe cu insanitățile lui Stănescu.

g) Laszlo Alexandru *„se arată drept* [sic! – L.A.] *partizan al unui discurs de tip postmodern care respinge nu doar principiul corespondenței, ci și pe cel al cauzalității"*. Nicăieri n-am afirmat așa ceva! Am spus doar că *„cercetarea istorică de azi nu mai situează cu predilecție faptele studiate pe modelul binar adevăr – neadevăr, ci preferă distincția verosimil – neverosimil, plauzibil – neplauzibil. Tot mai mare pondere ocupă discursurile istorice de natură relativistă («eu presupun că e așa, dar s-ar putea să mă înșel»), abordarea pluriperspectivistă, cercetarea realităților din trecut cu ajutorul instrumentelor alternative"*. Chiar și cititorii superficiali constată cu ușurință că făceam în pasajul citat o

afirmație estimativă, nicidecum una participativă. Descriam o stare de fapt, nicidecum o opțiune proprie. Iar eliminarea investigării cauzalității din studiul istoriei e o gogomănie pe care doar Mircea Stănescu o putea inventa.

h) *„Argumentul absenței unei formații istorice de școală – preluat de la Pecican –, pe care Laszlo i-l adresează lui Goma, i se poate întoarce, căci nici el nu poate să facă dovada unei patalamale în acest sens."* Diferența frapantă este că, în timp ce Paul Goma se străduia să explice cu instrumentele istoricului realitățile din Basarabia anilor 1940; cu instrumentele politologului și ale etnologului situația minorității evreiești din România; cu instrumentele hermeneutului textul Bibliei etc., eu unul demonstram, folosind instrumentele polemistului, lipsa de coerență, de logică și de adevăr a afirmațiilor lui Paul Goma. El executa triplu-salturi mortale pe teritorii străine, travestit în specialist, dar fără nici o abilitare profesională și mînat de impulsuri antisemite. Eu evoluam pe un teritoriu devenit, vai mie, foarte familiar în peste zece ani de exerciții repetate. El folosea în construcția sa documente unilaterale, emanate de la regimul antonescian și numeroșii antisemiți viscerali de ieri și azi, eu mă sprijineam în critica mea pe concluziile formulate de istorici, cercetători ai Holocaustului etc., ba chiar și pe intuițiile bunului simț.

i) *„Dacă la începutul textului său Laszlo ne anunța că problema în discuție este dacă afirmațiile lui Goma corespund sau nu realității cu privire la subiectul aflat în discuție, cum de poate el stabili acest lucru în timp ce se declară adversar al principiului corespondenței?"* Îi repet postfațatorului că nu m-am declarat *„adversar al principiului corespondenței"*, ci am făcut o simplă… „descriere de peisaj" (vezi supra, paragraful g). În ce mă privește, sînt convins că adevărul istoric poate fi limpezit – și anume recurgîndu-se la argumente, citate, comparații, demonstrații, investigații, apel la surse alternative etc. Eu însumi am procedat astfel în studiul *Paul Goma antisemit*, dovedind erorile autorului atît din perspectiva discursului „vechi" (*adevăr vs. neadevăr*), cît și a celui „nou" (*verosimil vs. neverosimil*).

j) *„Ca istoric ori, în genere, ca intelectual, trebuie să dai dovadă de o enormă carență intelectuală pentru a crede că există etnii – în speță cea evreiască – predispuse la comunism, căci pentru omul de știință nu există alte explicații decît cele de natură socială. Asemenea pretinse*

explicații nu au nimic de-a face cu rațiunea, ci cu dogma." Așa o fi, dar pînă una alta nu eu eram de această părere, ci chiar șeful său, Paul Goma, care în volumul postfațat de neobositul Stănescu susținea că toți evreii sînt bolșevici, adică *„nu chiar toți, numai circa 98%"* (p. 77).

k) *„Nici stilistic vorbind textele sale nu se prezintă mai grozav"*. Asta o susține cu tupeu tocmai cel care își permite să scrie: *„se arată drept partizan"*; *„pe cît de lungul, pe atît de nulul text"*; *„reacția nervoasă* (…) *pe un ton amuzat"*; *„ca **intelectual**, trebuie să dai dovadă de o enormă carență **intelectuală** pentru a crede că…"* și alte asemenea trufandale.

l) *„Laszlo nutrește convingerea că în cazul «atrocităților comise de evreii din Basarabia împotriva românilor», «nu a fost vorba despre un conflict interetnic», ci că «mesajul este unul de critică socială», evreii respectivi protestînd astfel – alături de ucraineni (și de ruși!) – împotriva discriminărilor și corupției statului burghez. Cu o asemenea gîndire adîncă asupra subiectului – care presupune că în timp ce-i ucideau, jefuiau și batjocoreau pe ostașii și reprezentanții administrației românești, evreii (împreună cu ucrainenii și rușii) transmiteau mesaje filozofice de critică socială – nu este de mirare că…"*. Pasajul abia citat surprinde pe viu imbecilitatea frapantă a lui Mircea Stănescu, felul în care el confundă cauzele cu efectele, planul intelectual cu planul fenomenal, demersul explicativ cu demersul aplicativ.

m) *„A încerca să-ți sprijini argumentația pe textele Hannei Arendt* (…) *este de două ori eronat."* Asta s-o creadă Stănescu! În realitate Hannah Arendt e unul din cei mai stimați și apreciați cercetători ai fenomenului antitotalitar de la ora actuală. Dar, indiferent de acest aspect, pe lîngă observațiile ei avizate, am recurs de asemeni la fapte istorice descrise de Michael Shafir, Radu Ioanid, Irina Livezeanu, Ovidiu Pecican, Ion Solacolu – ba chiar și la cifre statistice oferite de Paul Goma sau la citate antisemite din cuvîntările lui Mihail Kogălniceanu și Ion Antonescu! E suficient de amplă paleta opiniilor luate în discuție?

n) *„Autorul nu ne luminează nici de ce «atrocitățile comise de evreii din Basarabia împotriva românilor» ar fi niște «ignominii», adică niște crime obișnuite (și, în plus, «masiv contrafăcute»), în timp ce crimele colective comise de regimul antonescian un «genocid»"*. Nu

trebuia să-l luminez eu pe Stănescu, ar fi aflat-o de unul singur dacă s-ar fi așezat pe un scaun să citească studiul lui Ion Solacolu, *Instigare – pogrom – genocid*, care îi explică atît de clar diferențele încît pînă și cineva cu mintea lui împăienjenită putea s-o priceapă („*Spre deosebire de **pogrom**, **genocidul** nu mai este pus în operă de mase de oameni ce acționează haotic, ci de forțe militare ce acționează disciplinat. Ca formă supremă de manifestare a antisemitismului criminal, genocidul este o operație metodică de eliminare fizică, totală a populației evreiești. El debutează prin promulgarea unor legi antievreiești, care conferă un cadru aparent «legal» crimei, uciderii în masă ce va urma*”).

o) *„Expunerea istorică a lui Laszlo este cînd contrafactuală, cînd fără referire la contextul istoric, toate acestea arătînd că el lucrează cu o schemă de analiză anistorică. Este cazul chestiunii politicilor protecționiste, al măsurilor sociale ale tînărului stat național al Principatelor vizînd stoparea imigrației și a polemicii lui Kogălniceanu cu influenta Alianță Israelită Universală, în legătură cu care Laszlo comentează: «Cine ar fi crezut? Refrenul ceaușist al 'neamiestecului în treburili intierni' funcționa deja la 1869! Timpul s-a oprit în loc.» În fapt, nu timpul, ci aplecarea asertorului asupra subiectului este cea care comite clasica eroare istorică de a analiza trecutul prin prisma prezentului."* În sfîrșit am reușit și eu să pricep ce înseamnă istoria pentru Mircea Stănescu! Dacă în 2004 cineva afirmă despre evrei că sînt *„un popor străin, vătămător"*, care ne invadează – avem antisemitism; dar dacă Mihail Kogălniceanu o spune în 1869 – e vorba de… politici protecționiste. Dacă în 2004 cineva susține că evreii sînt *„lipitorile satelor din Moldova"* – avem antisemitism; dar dacă Mihail Kogălniceanu o spune în 1869 – e vorba de… măsuri sociale ale tînărului stat național. Dacă în 2004 cineva proclamă că *„jidovii se țin la pîndă și așteaptă ca să lovească celelalte popoare"* – avem antisemitism; dar dacă Mihail Kogălniceanu o spune în 1869 – e vorba de… stoparea imigrației. Pînă la urmă nu doar **cronologia** reprezintă problema lui Mircea Stănescu, ci și **terminologia**. Infirmitatea mentală respectivă a fost descrisă atent de Hannah Arendt, care a detaliat pudoarea eufemistică a rapoartelor hitleriste: „exterminarea" se numea „soluție finală", „lichidarea" era de fapt „evacuare", „uciderea" însemna în hîrtii „tratament special", „deportarea" era tradusă prin „schimbare de reședință" sau „reașezare" etc.

Ce simplu e să te faci istoric în ziua de azi! Schimbi cuvintele, eufemizezi adevărul și ai devenit un savant pe care nu-l paște „clasica eroare de a analiza trecutul prin prisma prezentului".

p) *„Îți vine să te închini, atunci cînd Laszlo ia Parchetul drept arbitru într-o dezbatere intelectuală."* Negarea Holocaustului a încetat de multișor să mai fie în Europa civilizată o simplă dezbatere intelectuală. Dacă Stănescu nici măcar atîta n-a aflat, să facă bine să deschidă ziarul. Sau televizorul. Sau să-l întrebe pe Paul Goma, care locuiește la Paris.

q) *„De la un asemenea vajnic denunțător-la-Parchet ar fi fost bine ca în același timp să-și asume, în calitate de membru responsabil al comunității din care face parte – iar ca româno-maghiar al celor două comunități –* ***responsabilitatea individuală*** *pentru crimele făptuite de conaționalii săi – români și maghiari deopotrivă – împotriva evreilor."* Pe Mircea Stănescu, postfațator de negaționiști, traducător de antisemiți și cabotin gălăgios al cercetării istorice, încă nu l-am denunțat la Parchet, dar dacă va mai îndrăzni să recurgă în textele sale la asemenea tertipuri josnice – cum sînt diabolizarea minorităților etnice și folosirea tendențioasă a trecutului istoric, ca un ciomag de luptă în sprijinul intoleranței extremiste din prezent – voi lua foarte în serios această ipoteză.

*

Scrie Paul Goma în jurnalul său (la 5 octombrie 2004): *„Aseară am primit prin web replica lui Mircea Stănescu dată lui Laszlo. Ca de obicei, foarte bun, Stănescu. Din păcate nu are unde să publice. I-am cerut permisiunea de a-i trece textul în jurnalul meu pe octombrie…"*. Așa de-ar fi, nu s-ar povesti. I-a mai crescut oare nasul diaristului cu încă un centimetru? Căci Mircea Stănescu avusese anterior chiar din partea mea oferta să-și reia lamentabila postfață – unde scria minciuni despre mine – în revista *E-Leonardo*. N-a fost de acord. În aceeași lună octombrie cînd la Paris era deplîns pentru neputința… de a publica, Stănescu se lăfăia la Iași în revista *Timpul*, cu un episod de-un kilometru dintr-un serial-fluviu, precum și cu traducerea antisemitismelor impertinente ale lui Norman G. Finkelstein, pe alte două hectare. Polemica mea *Paul Goma antisemit* i-am oferit-o încă

din august 2004 revistei *Jurnalul literar* din București, dar redactorul-șef Nicolae Florescu a ascuns-o bine-bine, pînă prin decembrie 2004, cînd a tipărit... replica stănesciană! Ca la noi (în presa literară legionară românească), la nimeni: blochezi textul de referință, publici riposta mincinoasă, după care te plîngi în gura mare că ești persecutat. Halal persecuție!

Cît despre ce *„foarte bun”* e – ca de obicei – Mircea Stănescu…

„– Mă!… da'! ce namilă de om ești tu? Nu cumva ești vrun duh rău, frate cu Miază-noapte sau cu Spaima-pădurei?

– Ei, Doamne! De ce mă-ntrebi, cînd mă privești? Ce? Nu mă vezi că-s om ca și dumneata: cu cap, cu ochi, gură, nas, mîni și cu picioare, mă mișc și mă uit ca toți.

– Așa te văd și eu, dar ai minte și simțire abia ca un dobitoc. Ia spune-mi, zău: aveți butnari sau dogari în sat la voi?

– Avem.

– Na cinci bani și du-te să-ți puie doagele ce-ți lipsesc.”

(Ion Creangă)

(2005)

Minciunile lui Paul Goma

Constat cu profundă tristețe, dar și cu indignare, că Paul Goma a „dezertat la inamic” în ultimii ani și, din promotor al moralității și adevărului în viața publică românească, a devenit promotor al mesajului antisemit, intransigent și intolerant. Nu mi-aș fi închipuit niciodată că principalul adversar al comunismului românesc, omul situat în secolul XX pe baricada civismului, se va transforma în secolul XXI în partizanul minciunilor scandaloase. Care mai poate fi legătura dintre drepturile omului și defăimarea unei minorități etnico-religioase? Cum se împacă militantismul pentru dreptate cu resuscitarea propagandei fasciste?

În cartea *Săptămîna Roșie 28 iunie - 3 iulie 1940 sau Basarabia și Evreii*, Buc., Ed. Vremea XXI, 2004, folosind pretextul analizei istorice, Paul Goma face o lungă serie de afirmații flagrant și stupefiant antisemite. Minciunile sale se revarsă în torente: a) autorul deduce în mod fals că exterminarea evreilor s-ar fi datorat faptului că aceștia i-au agresat pe românii în retragere din Basarabia (în realitate motivele Holocaustului sînt mult mai numeroase și complexe, de anvergură continentală); b) autorul inversează în mod fraudulos semnificația morală a faptului istoric și aruncă vina Holocaustului pe umerii victimelor; c) autorul dezechilibrează ponderea întîmplărilor, exagerînd pierderile de vieți omenești printre românii din Basarabia, dar minimalizînd pierderile de vieți omenești printre evreii din România; d) autorul deplasează focalizarea „investigației” sale doar asupra anumitor fapte pe care le hipertrofiază (agresiunile antiromânești), în schimb neglijează ponderea reală a altor fapte, mult mai grave (exterminarea evreilor); e) autorul, procedînd astfel, recuperează și îmbrățișează argumentele propagandei antonesciene; f) autorul resuscită și cosmetizează chiar figura criminalului de război Ion Antonescu; g) autorul recitește mare parte din istoria României în cheie antisemită (răscoala țărănească din 1907, criza

frontului în primul război mondial, înființarea partidului comunist, „importarea" comunismului rusesc, toate s-ar fi produs din „vina" evreilor); f) autorul pune în mod fals semnul echivalenței între evrei și comunism; g) autorul trece cu vederea sau ascunde numeroasele agresiuni antisemite românești care au precedat anul 1940; h) autorul culminează în minciunile sale atunci cînd neagă explicit Holocaustul din România, scriind negru pe alb: *„Holocaustul românesc este o minciună, un fals, o escrocherie, o ticăloasă amenințare (Punga sau viața!)"* (vezi ed. cit., p. 273).

În examinarea unor asemenea afirmații extrem de grave, orice cititor cu minim bun simț va fi obligat să pornească de la însuși textul legii. Conform Ordonanței de Guvern nr. 31/13 martie 2002, negarea în public a Holocaustului este interzisă și este pedepsită cu închisoare între 6 luni și 5 ani. O asemenea reglementare există în numeroase state occidentale, reprezintă un semn minim de civilizație și o condiție ca România să se integreze în Europa.

O flagrantă eroare de judecată ar fi să echivalăm scrierile anticomuniste „ilegale" ale lui Paul Goma dinainte de 1989 cu scrierile antisemite ilegale ale lui Paul Goma de după anul 2000. În prima situație autorul critica realități dictatoriale și sfida o lege abuzivă. În a doua situație autorul răstălmăcește fapte istorice și sfidează o lege democratică, de anvergură europeană. În anii represiunii, Goma a fost un ilustru promotor al libertății. În anii democrației, Goma se dovedește un penibil promotor al dogmatismului.

Cîțiva intelectuali au constatat în scris că Paul Goma face afirmații neadevărate, insultătoare la adresa unei comunități etnice și chiar încalcă legislația in vigoare. Am fost și eu unul dintre scriitorii care au protestat împotriva minciunilor lansate din Belleville, fără a-i cunoaște (cu o singură excepție) pe ceilalți, fără a mă coordona cu ei și fără a beneficia de vreun avantaj material pentru studiul amănunțit pe care l-am publicat în presa tipărită și electronică (vezi *Paul Goma antisemit*, în *Tribuna*, nr. 56-57-58/2005; în *E-Leonardo*, nr. 5/2004, la www.eleonardo.tk).

Paul Goma a reacționat personal sau prin intermediari, prăvălind altă avalanșă de minciuni împotriva celor care l-am contestat. Cea mai recentă dintre ele a apărut în ziarul *Ziua* de sîmbătă, 20 august 2005, precum și în numărul 9 al revistei electronice *Tiuk* (la

www.tiuk.reea.net). Subsemnatul Laszlo Alexandru mă văd nevoit să dezmint aici public șirul de neadevăruri jenante și flagrante pe care le lansează romancierul la adresa mea.

1. Autorul susține că o amplă conjurație de intelectuali s-a mobilizat în vederea blocării sau cenzurării cărților sale și se referă la *„«intervenția» concertată a holocaustologilor în defavoarea mea ca autor, pe lîngă direcția Polirom – îi mai numesc o dată: cu excepția lui Al. Florian, Laszlo și a lui Pecican, sînt autori Polirom…”* etc.

La acestea răspund:

– Subsemnatul nu sînt holocaustolog (ce-o fi asta? cine-ți dă diplomă în domeniu?); am scris despre Holocaust doar atunci cînd m-am simțit obligat să contest cu argumente aberațiile lui Paul Goma pe tema respectivă.

– Subsemnatul nu sînt (într-adevăr) autor publicat la Editura Polirom.

– Subsemnatul declar că n-am intervenit niciodată pentru ne-publicarea vreunei cărți a lui Paul Goma. În schimb am contribuit la publicarea cîtorva dintre ele, i-am prefațat *Jurnal I-II-III* la Ed. Nemira, București, i-am îngrijit ediția de *Scrisori întredeschise* de la Oradea și i-aș fi îngrijit inclusiv *Jurnal IV-V-VI* de la Ed. Dacia, Cluj, dacă nu găseam în șpalturi, pe neașteptate, note mincinoase inclusiv la adresa mea, colaboratorul de cîțiva ani al lui Paul Goma.

2. *„…în ultimele decenii, m-au tot pus la stîlpul «antisemitismului» – încă o dată: etichetîndu-mă, însă evitînd a da citate din textele mele «antisemite»…”*

– Subsemnatul doresc să arăt că Paul Goma și-a obținut titlul de antisemit în mod perfect justificat, după eforturi și strădanii repetate, pe baza textelor sale publicate în 2002 (*Basarabia*, Buc., Ed. Jurnalul literar), în 2004 (*Săptămîna Roșie 28 iunie – 3 iulie 1940 sau Basarabia și Evreii*, Buc., Ed. Vremea XXI), precum și în jurnalul expus pe internet în ultimii doi-trei ani; cel care vorbește însă de „ultime decenii” de persecuție pentru antisemitism frizează mania persecuției.

– Subsemnatul am reacționat la textele lui Paul Goma în corespondența mea publică, în 2002, în studiul *Paul Goma antisemit*, în polemica *Păcală învață istorie* etc. În intervențiile mele am reluat cîteva zeci de citate antisemite, mincinoase, aberante, din scrierile

recente ale Paul Goma (peste 30 de citate, cel puțin). Pasajele respective nu erau trunchiate. În dreptul fiecăruia era indicată pagina de proveniență, pentru a putea fi verificat, și era însoțit de comentariul sau analiza mea. Orice cititor de minimă bună-credință poate verifica aceste afirmații aruncînd o privire pe contribuțiile mai sus amintite, publicate pe internet sau în presa tipărită.

3. *„…lălăiala calomnioasă semnată de R. Ioanid despre «antisemitul» de mine. Textul a devenit Evanghelia holocaustologilor carpatodanubieni, el i-a scutit pe M. Shafir, G. Andreescu, Oișteanu, A. Cornea, V. Ciobanu, V. Gârneț, Pecican, M.D. Gheorghiu, Laszlo de a citi cărțile incriminate, de a da citate din ele…”*

– Subsemnatul declar că mi-am exprimat în scris pentru prima dată disocierea de antisemitismele lui Paul Goma în octombrie-noiembrie 2002. Radu Ioanid și-a publicat pentru prima dată amplul studiu despre antisemitismul lui Paul Goma în iulie 2003. Îl invit pe autorul bellevillian să-mi explice mai detaliat cum am făcut eu să „copiez” concluziile lui Radu Ioanid, cu o anticipație de peste jumătate de an, fără a recurge la spiritism sau telepatie.

– Subsemnatul declar că am citit cu multă atenție cărțile publicate de Paul Goma în România, ba chiar am scris vreo 20 de studii critice și analize despre ele.

– Subsemnatul declar că în viața mea n-am scris despre o carte pe care n-am citit-o. Dacă cineva poate dovedi contrariul, îi aștept cu nerăbdare dovezile.

4. *„…Ce îi mînase* [în luptă] *pe G. Andreescu, Dan Pavel, V. Gârneț, Laszlo, Pecican: nu o irepresibilă sete de adevăr (istoric), ci o represibilă apucătură a oamenilor fără coloană vertebrală: aceea de a se oferi să facă «un serviciu» necerut…”*

– Subsemnatul declar că niciodată nu i-am cerut voie lui Paul Goma să scriu despre el: nici cînd l-am lăudat, nici cînd l-am contestat. Subsemnatul declar că, în general, cînd am scris sau am publicat n-am așteptat niciodată bilet de voie din partea nimănui.

– Subsemnatul declar că nu-i permit nici lui Paul Goma și nici altcuiva să se pronunțe calomnios despre coloana mea vertebrală. Mi-a fost suficient că am pus-o la bătaie apărîndu-l și lăudîndu-l public pe Goma însuși, între anii 1992-1999, atunci cînd o merita cu adevărat și cînd majoritatea lumii culturale românești îl defăima.

– Subsemnatul declar că în primul rînd tocmai irepresibila sete de adevăr istoric m-a împins să contest în public, sub semnătură, cu citate, analize, demonstrații și argumente, antisemitismele revoltătoare ale lui Paul Goma din ultima vreme.

În acest context, consider incalificabilă viclenia suplimentară a lui Paul Goma de a mima defensiva (prin publicarea unui fals drept la replică) pentru a-și prelungi ofensele și ofensiva. Îi promit că voi răspunde fără ezitare la toate minciunile jenante pe care se va mai gîndi să le răspîndească la adresa mea.

(2005)

Dezminţire

Aflu cu surprindere de pe site-ul antisemitului Paul Goma că tocmai am fost angajat ca și cercetător la Institutul pentru Studierea Holocaustului din România. Cu această ocazie mi s-ar fi pus la dispoziție *„fonduri, local, secretare, automobile (și benzină!), șoferi”* etc.

După cum știe toată lumea, antisemitul Paul Goma e cel care a negat Holocaustul din România, insultînd amintirea cîtorva sute de mii de victime, atunci cînd a scris cu neobrăzare: *„Holocaustul românesc este o minciună, un fals, o escrocherie, o ticăloasă amenințare (Punga sau viața!)”* (vezi vol. *Săptămîna Roșie…*, Buc., Ed. Vremea XXI, 2004, p. 273). Se știe la fel de bine că, în conformitate cu Ordonanța de Guvern nr. 31/13 martie 2002, negarea în public a Holocaustului este interzisă și este pedepsită cu închisoare între 6 luni și 5 ani.

În comparație cu gravitatea altor minciuni penale, pe care scrie „pușcărie”, răspîndite de antisemitul Paul Goma, e chiar un fleac să arăt public, sub semnătură, că pentru a scrie despre Holocaustul din România nimeni nu m-a angajat și nimeni nu mi-a dat nici fonduri, nici local, nici automobile, nici șoferi, nici benzină. Și, vai, nici măcar o secretară…

Cluj, 26 sept. 2005

(2005)

Un protest avortat

„...în lupta între civilizarea adevărată și între
o națiune rezistentă se nimicește națiunea,
dar niciodată adevărul.”
(Titu Maiorescu)

Protestul public este o formă extremă de reacție la nedreptatea comisă împotriva unei persoane sau a unui grup de indivizi, în urma încălcării unor legi sau principii comunitare. Protestul e o formă zgomotoasă de disociere, de pedeapsă morală, o tentativă de reparare a abuzurilor. El e adeseori urmat de gesturi efective, în plan juridic, pentru punerea în acord a valorilor clamate cu cele oficial recunoscute de societate.

Condiția elementară de exprimare a oricărui protest ține de legitimitatea sa morală. Constituie o vulgară batjocură acel protest care, simulînd revolta, prezintă fapte distorsionate, neadevărate. Care refuză, în numele indignării trucate, să recunoască evidențele. Care recurge la campanii de amenințare și intimidare. Care vine în sprijinul unor idei antisociale, sancționate prin legislație.

Un protest cu totul inedit a fost lansat de curînd pe piața românească. Vreo 200 de semnatari s-au năpustit să-și clameze solidaritatea cu fostul disident Paul Goma și cu scrierile sale antisemite. Iată o rară performanță izbutită de autorul exilat! Cu treizeci de ani în urmă, în Drumul Taberei, în condiții de clandestinitate, a strîns sute de semnături împotriva dictaturii comuniste din România. Astăzi, tocmai din Belleville, de la periferiile Parisului, a strîns sute de semnături împotriva legilor democratice europene și în favoarea antisemitismului arogant.

Căci stereotipurile din prezent ale lui Paul Goma sînt puține, dar fixe. Deși evreii au fost alungați aproape în întregime din România contemporană, iar comunitatea este pe cale de extincție, de vină

pentru toate aceste fapte sînt victimele. Ele au fost cele care s-au dedat la provocări, de-a lungul deceniilor, au dovedit lipsă de devotament față de țărișoara care i-a găzduit cu maternă căldură. Orice pretext pentru a strecura iar și iar acest refren adînc insultător este binevenit pentru Paul Goma: fie că se referă la răscoala din 1907, fie că vorbește despre evoluția frontului în primul război mondial, fie că simulează analiza unor fapte din al doilea război mondial, fie că se lansează în invective la adresa statului Israel, fie că biciuiește pasivitatea scriitorilor români din vremea lui Nicolae Ceaușescu, fie că pedepsește complicitățile postdecembriste cu Ion Iliescu, toate drumurile duc la aceeași destinație: evreii sînt de vină.

Scrierile sale antisemite din ultimii ani au stîrnit ample dezbateri în presa noastră cotidiană și culturală. Dar convingerile sale n-au fost clintite din loc de numeroasele opinii, argumente și citate care i-au fost contrapuse de o duzină de intelectuali. Autorul nu pare îngrijorat nici de vecinătatea lamentabilă în care au eșuat halucinațiile sale nocive, preluate și intens popularizate de revistele *Obiectiv legionar* (nr. 20-21/2005) și *România Mare* (nr. 766, 767, 768, 769/2005).

Paul Goma n-a fost împiedicat să-și expună pe larg fandacsiile, în ziare de mare tiraj, uneori repetîndu-și aceleași texte aberante în două-trei rînduri, prin diverse colțuri geografice ale României și predicînd aceeași politică a urii antievreiești. S-a întîmplat însă că, după ce revista *Viața Românească* din București (nr. 6-7/2005) a tipărit al 1001-lea fascicol antisemit semnat de Paul Goma, Consiliul Uniunii Scriitorilor din România s-a săturat și, printr-un comunicat oficial, s-a disociat de conținutul revoltător al publicației ce apare sub auspiciile sale. Iar redactorul-șef adjunct Liviu Ioan Stoiciu, responsabil de apariția textului, și-a pierdut funcția.

Excelentă sămînță de scandal! Iată minunatul pretext pentru ca victimizatorul să fie transformat în victimă, printr-o zbuciumată tentativă de-a i se spăla imaginea compromisă. Vreo 200 de (tele) spectatori de toate extracțiile, de la vlădică la opincă, din țară și de-afară, s-au năpustit să vocifereze împotriva Uniunii Scriitorilor. Ziarul *Ziua* din 14 septembrie 2005 a fost difuzorul potrivit al contraofensivei. Cel mai lamentabil e cînd cineva protestează, dar habar n-are de ce. Dacă o sută-două de oameni își pun semnătura sub o

serie întreagă de minciuni, devin ele brusc adevăruri? Acumulările cantitative, conform teoriei marxiste, sînt oare în măsură să provoace saltul calitativ – inclusiv în sfera morală?!

Protestatarii de ambe sexe afirmă fără a clipi: *„Detractorii consacrați ai scriitorului exilat i-au atribuit mai demult acestuia infamul calificativ* [de antisemit], *mai ales pentru lucrarea sa istorică* Săptămîna Roșie sau Basarabia și evreii*, pe care, s-a dovedit, nici unul dintre ei nu a discutat-o în fond, limitîndu-se s-o eticheteze”*. Trebuie arătat însă că lucrarea *„istorică”* amintită a fost tipărită în țară de Paul Goma abia în anul 2004, la Editura Vremea XXI din București, așa încît nu putea să stîrnească *„mai demult”* atribuirea vreunei etichete. Nimeni n-avea cum să judece cartea înainte de apariția ei. Volumul respectiv l-am discutat eu însumi, în mod extrem de detaliat, în studiul *Paul Goma antisemit* (vezi *E-Leonardo*, nr. 5/2004; vezi *Tribuna*, nr. 56-57-58/2005; vezi vol. *Toate pînzele sus!*, p. 117-154). I-am consacrat peste 35 de pagini, cu 50 de note de subsol și peste 30 de citate ample. Ce-ar fi trebuit să mai adaug pentru o discuție *„în fond”*?! Alte 300 sau 400 de pagini? Să public altă carte, pe marginea primeia, aberante și mincinoase de la început pînă la sfîrșit? Calificativul de antisemit i l-am atribuit autorului din Belleville după lectura și analiza detaliată a ipotezelor sale. În ce mă privește, n-am fost un detractor al lui Paul Goma, căci pînă atunci îl lăudasem și îl apărasem. Nu sînt un detractor al lui Paul Goma, căci afirm adevărul despre el, pe bază de citate, argumente și demonstrații.

Superb protest public: trei minciuni într-o singură frază!

Dar protestatarii de ambe sexe merg înainte, fără a șovăi: *„Pentru noi toți e totuși evident că scriitorul Paul Goma nu este antisemit nu doar pentru că este soț și tată de evrei. Ci de asemenea pentru că nu a negat și nu neagă Holocaustul și toate celelalte crime grave comise împotriva evreilor, inclusiv de conaționalii săi”*. Situația familială a unui intelectual nu constituie însă circumstanțe atenuante pentru opiniile sale părtinitoare, adînc nedrepte și insultătoare la adresa unei întregi comunități etnice. Paul Goma a negat în mod explicit Holocaustul, atunci cînd a scris: *„Holocaustul românesc este o minciună, un fals, o escrocherie, o ticăloasă amenințare (Punga sau viața!)”* (vezi vol. *Săptămîna Roșie…*, Buc., Ed. Vremea XXI, 2004, p. 273).

Pentru aceste afirmații – ca și pentru multe altele, la fel de grosolane – n-am văzut încă nicăieri scuzele sau regretele autorului.

Dacă 200 de oameni afirmă despre Paul Goma că n-a scris ceea ce el în realitate a scris și a publicat, au ei dreptate?! Dacă se indignează ipocrit cei 200, istoria poate fi falsificată? Legea poate fi încălcată?

Dar protestatarii de ambe sexe merg înainte, fără a ezita: *„În legătură cu acuzația de antisemitism, dar și cu multe altele care i se aduc azi lui Paul Goma, este semnificativ faptul că practic toate i-au fost aduse în trecut și de Securitate”*. Faptul că în trecut Paul Goma a fost atacat pe nedrept de Securitate nu îl absolvă de acuzația legitimă și întemeiată, dovedită printr-o avalanșă de citate, din prezent.

Își închipuie cumva cei 200 că, sprijinindu-se diversionist pe legitimitatea morală a lui Paul Goma de atunci, pot ascunde sub covor impostura sa morală de acum?!

Dar protestatarii de ambe sexe merg înainte, fără a se șifona: *„Paul Goma a anunțat că de data aceasta îi va chema în justiție pe cei care l-au acuzat de antisemitism”*. Eu însumi am fost unul dintre cei care l-am acuzat și îl acuz pe Paul Goma de antisemitism, după ce i-am studiat amănunțit volumul *Săptămîna Roșie*… Aștept să mă cheme și pe mine autorul în justiție. Voi trimite cartea sa în instanță și voi propune lecturi cu voce tare.

Cred cumva cei 200 că intimidarea e cel mai bun pumn în gură, pentru a face să tacă adevărul?!

Dar protestatarii de ambe sexe merg înainte, fără a se perturba: *„Ne adresăm conducerii Uniunii Scriitorilor* (…) *considerînd că celor doi le-a fost încălcat – printr-un act de cenzură greu de justificat – dreptul cel mai natural al oricărui scriitor, acela de a-și publica scrierile”*. În realitate cei doi (Paul Goma și Liviu Ioan Stoiciu) și-au publicat nestingheriți opiniile, și anume în cărți și reviste. *„Cenzura”*, conform dicționarului, reprezintă *„controlul prealabil exercitat asupra conținutului publicațiilor, emisiunilor de radioteleviziune etc.”*. Dacă scrierile lor ar fi fost cenzurate, n-ar mai fi fost comentate. A aprecia critic și a te disocia moral de un text deja publicat nu înseamnă nicidecum a-l cenzura. Uniunea Scriitorilor, la fel ca orice observator particular, și-a luat dreptul de a se pronunța (negativ) în legătură cu opinii deja apărute care – prin urmare și pe cale de consecință – n-au fost cenzurate.

Dacă 200 de observatori de pe tușă confundă dezavuarea publică a unui text tipărit cu cenzurarea lui, dovedind astfel că habar n-au ce înseamnă conceptul de „cenzură”, înseamnă oare că ei au dreptate?!

Spuneam la începutul acestei intervenții că prima condiție de expresie a unui protest este să aibă perfectă legitimitate morală. Scriitorul care-și ridică vocea pentru a-și căuta în public adevărul nu o poate face recurgînd la arma minciunii, a intimidării, a ignoranței, a manipulării. Cu atît mai mult trebuie să fie el atent la aliații pe care și-i cooptează.

În cazul de față, unul dintre inițiatorii și susținătorii protestului „celor 200” – prin intervenții directe pe forumul ziarului *Ziua*, furnizarea adresei proprii, coordonarea campaniei de strîngere a semnăturilor etc., a fost nimeni altul decît Mircea Stănescu, notoriu postfațator de negaționiști, traducător de antisemiți și cabotin gălăgios al cercetării istorice (vezi și textul meu *Păcală învață istorie*). Același Mircea Stănescu publica în numerele 6-11/2004 ale revistei *Timpul* un amplu studiu, unde fura în mod scandalos cercetările efectuate de alți doi colegi. Junele-prim al minciunilor tipărite s-a văzut confruntat cu grava acuzație de plagiat. Fără a se tulbura excesiv, și-a azvîrlit cu îndemînare o găleată de cenușă în cap, de-a ajuns să arate ca-n Togo: *„Dată fiind gravitatea acestei greșeli, care reprezintă o însușire nepermisă a producției intelectuale a colegilor noștri, doresc să le cer scuze* (...). *Apoi doresc să-mi cer scuze pentru violarea standardelor și a eticii cercetării științifice”* (vezi *Timpul*, nr. 5/mai 2005, p. 17).

Să vină așadar plagiatorul din luna mai și să acuze Uniunea Scriitorilor de cenzură, în luna septembrie, atrăgînd alături de sine alți vreo 200 de dezorientați, îmi pare culmea absolută a imposturii din viața publică autohtonă cotidiană!

Ideea de protest colectiv a fost consacrată ca armă de luptă împotriva dictaturii ceaușiste, în anul 1977. Ideea de protest colectiv a pierit de moarte violentă, sub ochii noștri uluiți, încercînd să legitimeze în prezent scrierile antisemite ale lui Paul Goma.

(2005)

Goma la Tribunal

(Acte de la proces)

Către
JUDECĂTORIA SECTORULUI 1 BUCUREȘTI
Str. Stavropoleos, nr. 6, sector 3, București

Subsemnatul Laszlo Alexandru, domiciliat în Cluj-Napoca, Str. Micuș, nr. 1, ap. 87, jud. Cluj, C. Id. Seria KX, nr. 070343, înaintez următoarea

ÎNTÎMPINARE

la Dosarul nr. 13596/299/2006, avînd ca pîrîți: Administrația Prezidențială, Andreescu Gabriel, Editura Polirom Iași, Federația Comunităților Evreiești din România, Florian Alexandru, Gârbea Horia, Gheorghiu Mihai Dinu, Ioanid Radu, **Laszlo Alexandru**, Lefter Ion Bogdan, Manolescu Nicolae, Marian Boris, Mihăieș Mircea, Mușat Carmen, Oișteanu Andrei, Revista *22*, *Revista Observator cultural*, Revista *Realitatea evreiască*, Revista *Timpul*, Shafir Michael, Totok William, Vianu Ion, Wiesel Elie, Ziarul *Cotidianul*, împotriva reclamantului Paul Goma, domiciliat în Paris, arondismentul 20, Str. Bisson, nr. 27-29, Franța.

Subsemnatul Laszlo Alexandru vă solicit să respingeți ca neîntemeiată acțiunea prin care reclamantul Paul Goma mă acuză de *„denigrare”*, pentru calificativul de **antisemit** pe care i l-am atribuit.

Arăt prin prezenta că „a denigra” pe cineva echivalează, în limba română, cu a-l ponegri, a-l calomnia, a susține așadar lucruri neadevărate în legătură cu persoana respectivă. Atunci cînd, dimpotrivă, se afirmă adevărul despre cineva – chiar dacă acel adevăr e incomod, neplăcut, greu de acceptat – nu avem de-a face cu fapta de

denigrare. Înțeleg să fac în continuare proba veritîții, demonstrînd că obiecțiile pe care le-am exprimat, prin publicațiile mele, la adresa reclamantului Paul Goma sînt întemeiate și susținute cu dovezi.

În ceea ce privește reproșul de **antisemitism**, care i-a fost adresat reclamantului Paul Goma de cîțiva intelectuali, începînd cu anul 2002, consider că **este pe deplin confirma**t de ideile, argumentele și citatele vehiculate în volumele semnate de respectivul scriitor: *Basarabia* (Buc., Ed. Jurnalul literar, 2002), *Săptămîna Roșie 28 iunie – 3 iulie 1940 sau Basarabia și Evreii* (Buc., Ed. Vremea XXI, 2004), precum și în anumite intervenții din presa autohtonă sau de pe internet.

Conform *Dicționarului explicativ al limbii române*, termenul *„antisemitism"* desemnează o *„doctrină sau atitudine rasistă îndreptată împotriva evreilor, cărora li se contestă drepturile cetățenești în interiorul națiunii în care trăiesc"*. Atitudinea de antisemitism se poate manifesta, în mod direct, împotriva evreilor din contemporaneitate, sau în mod indirect: prin răstălmăcirea și minimalizarea trecutului tragic al evreilor, prin învinovățirea evreilor înșiși pentru soarta lor, prin considerarea depreciativă sau contestarea Holocaustului, prin elogierea autorilor care au pus la cale ori au executat Holocaustul etc. Primul aspect – al ostilității împotriva evreilor din contemporaneitate – are o prezență mai degrabă periferică în opera recentă a lui Paul Goma (deși nu lipsesc pe alocuri tonurile violent insultătoare la adresa statului Israel). Autorul își îndreaptă însă întreaga energie spre deturnarea, răstălmăcirea și interpretarea ostilă, jignitoare, neadevărată a trecutului evreilor din România. Prin deformarea faptelor istorice, prin folosirea tendențioasă a unor surse și interpretări unilaterale, scriitorul încearcă în subsidiar delegitimarea suferinței victimelor, răsturnarea raportului moral dintre uciși și ucigași.

Deși tezele expuse de Paul Goma jignesc memoria unor ființe umane dispărute prin moarte violentă, contravin adevărului istoric și încalcă legislația statului român, o serie de intelectuali din țară și din străinătate ne-am limitat la a-i contesta, cu argumente, citate și explicații, intervențiile publice. Nimeni n-a încercat să-i blocheze lui Paul Goma dreptul la cuvînt, nimeni n-a vrut pînă acum să-i ceară socoteală în justiție, nimeni nu i-a negat posibilitatea formulării unor opinii (fie ele oricît de ciudate, de strîmbe). Reacțiile de disociere, cîte au existat, au fost formulate *a posteriori*, va să zică

după ce Paul Goma și-a publicat deja în presă ipotezele. Dar, în ciuda situației concrete existente, prin această reclamație în justiție, depusă acum împotriva unor intelectuali prestigioși și a unor publicații recunoscute, Paul Goma încearcă, el însuși, să-și impună cu forța opiniile neadevărate, să blocheze prin intermediul tribunalului dreptul la cuvînt al celorlalți, să nege cu ajutorul instanței dreptul la opinie și la cercetarea corectă a istoriei.

Subsemnatul Laszlo Alexandru resping ca profund neîntemeiate argumentele expuse de Paul Goma în reclamația sa și înțeleg să-i demontez neadevărurile, în toată ampla lor cazuistică, analizînd două din metodele lui principale de falsificare:

I. Prezentarea distorsionată sau neadevărată a unor fapte;

II. Prezentarea lacunară a unor consecințe.

Detaliez răspunsurile în cele ce urmează.

I. Prezentarea distorsionată sau neadevărată a unor fapte

Reclamantul Paul Goma atribuie motivații false întregului conflict care a dus la acest proces în fața instanței de judecată. Preocupat mai mult de efectele din prezent (*„un prejudiciu care-i lezează pînă la ultimele resorturi nu numai reputația, imaginea publică, ci și demnitatea de om”*, vezi p. 24 a reclamației), Paul Goma trece cu prea mare ușurință peste cauzele care au condus, pe cale directă, la o asemenea situație regretabilă. Tot astfel, dacă examinăm fenomenologic doar gama unor consecințe, fără a lua în considerare motivele care le-au provocat, dovedim o abordare greșită: omul din caverne constata disperat că afară e furtună, omul modern urmărește buletinul meteo. Cauza ostilității la adresa scriitorului a constituit-o, în situația de față, nu trecutul glorios de disident anticomunist al lui Paul Goma, recunoscut de numeroși comentatori, sau prestigiul său național și internațional (elemente invocate aici de reclamant în scopul impresionării instanței de judecată), ci, punctual, lipsa de valabilitate istorico-științifico-morală a unor afirmații făcute de Paul Goma, precum și efectele adînc insultătoare ce decurg din faptul că același Paul Goma răstălmăcește adevărul. În cauză se află interpretarea tendențioasă, neadevărată, atribuită de reclamantul Paul Goma imaginii mareșalului Ion Antonescu și deciziilor acestuia, ce

au dus la planificarea și desfășurarea Holocaustului din România, la exterminarea unui număr însemnat de evrei inocenți. În centrul dezbaterii se găsește încercarea reclamantului Paul Goma de a rescrie în cheie falsificatoare un aspect din istoria tragică a statului român din timpul celui de-al doilea război mondial: prin diminuarea gravității faptelor, „explicitarea" motivației criminalilor, culpabilizarea victimelor, tratarea nediferențiată, globală, a tuturor componenților unei comunități etnice (conform tiparului mental fascist) etc.

A. FAPTE DE NATURĂ ISTORICĂ.

1) Paul Goma consideră că *„Motivațiile* [antisemite ale – n.n.] *regimului Antonescu au fost diferite de cele ale regimului nazist, ele vizînd răzbunarea pentru tratamentul criminal aplicat administrației și armatei române în Basarabia și Bucovina în timpul retragerii de după ultimatumurile sovietice din iunie 1940 și jaful (spolierea comunității). / Faptul că motivațiile regimului antonescian au fost diferite de cele naziste nu face criminalitatea antonesciană mai puțin reprobabilă față cu cea nazistă, ci doar* **explică** [s. aut.] *de ce prima nu a atins niciodată coerența și proporțiile celei din urmă"* (vezi p. 21 a reclamației).

RĂSPUNSURI: a) Paul Goma își dovedește lipsa de profesionalism, deoarece acreditează argumentația demagogică a lui Ion Antonescu însuși, care încerca să ascundă propriile intenții criminale în spatele unei reacții de răzbunare.

b) Paul Goma își dovedește lipsa de profesionalism, deoarece oferă **explicații eronate**, cu nuanțe justificatoare, pentru măsurile criminale prin care autoritatea statului a trecut la alungarea și exterminarea unei categorii etnice.

c) Paul Goma își dovedește lipsa de profesionalism, deoarece trece peste realitatea istorică a colaborării dintre Hitler și Antonescu, pe tema evreiască. După cum subliniază istoricul britanic Dennis Deletant, *„Antonescu însuși a arătat că soarta evreilor pe care Hitler îi numea «din est» a fost discutată la întîlnirea dintre cei doi care a avut loc la München, la 12 iunie 1941"* (vezi ***Anexa 1*** – studiul *Transnistria: cîteva considerații despre semnificația acesteia pentru Holocaustul din România*, în vol. *România și Transnistria: Problema Holocaustului. Perspective istorice și comparative*, București, Ed. Curtea Veche, 2004, p. 169).

d) Paul Goma își dovedește lipsa de profesionalism, deoarece ignoră afirmațiile extrem de grave făcute de mareșalul Ion Antonescu și redate în *Stenogramele ședințelor Consiliului de Miniștri*, în care era promovată explicit ideea purificării etnice: *„Tendința mea este să fac o politică de purificare a rasei românești și nu voi da înapoi în fața nici unei piedici ca să realizez acest deziderat istoric al Neamului nostru. / Dacă nu profităm de situația care se prezintă azi pe plan internațional și european, pentru a purifica Neamul Românesc, scăpăm ultima ocazie pe care istoria ne-o pune la dispoziție. Și eu nu vreau s-o scap, pentru că dacă aș scăpa-o, desigur că generațiile viitoare mă vor blama. Pot aduce și Basarabia înapoi, și Transilvania, dacă nu purific Neamul Românesc n-am făcut nimic, căci nu frontierele fac tăria unui neam, ci omogenitatea și puritatea rasei lui. Și aceasta urmăresc în primul rînd"*. Prin intențiile astfel exprimate, mareșalul Ion Antonescu dovedea că e mînat de aceleași scopuri rasiste și totalitar-criminale ca și Adolf Hitler. (Vezi citatul în ***Anexa 1*** – ibid., p. 175)

2) P. Goma mă acuză de denigrare deoarece îi reproșez *„elogierea mareșalului"* Antonescu, precum și *„operațiunea de spălare a banilor murdari purtînd efigia lui Ion Antonescu"* (vezi p. 12 și 14 ale reclamației).

RĂSPUNS: Avînd în vedere contextul istoric schițat mai sus – potrivit căruia mareșalul Antonescu poartă răspunderea clară pentru moartea cîtorva sute de mii de evrei – subsemnatul am considerat absolut inacceptabil conținutul cap. 13, *Ion Antonescu: înger sau demon?*, din vol. lui Paul Goma, *Săptămîna Roșie 28 iunie – 3 iulie 1940 sau Basarabia și Evreii* (vezi ***Anexa 2*** – ed. cit., p. 239-261). Sub pretextul unui excurs autobiografic, Paul Goma încearcă aici recuperarea frauduloasă a imaginii lui Ion Antonescu, plasarea sa pozitivă sub aspectul unui om hotărît, integru, căzut victimă destinului implacabil al istoriei: *„Oamenii simpli, meseriași mai puțini, țărani mai mulți – păstraseră despre Mareșal bune impresii: ziceau că fusese un om sever, însă drept, nu făcuse vreun compromis în politică, nici o afacere, nici o escrocherie, nici o trădare"* (vezi ***Anexa 2*** – p. 251). Trecînd în revistă și alte opinii, provenind chipurile din diverse pături sociale, Paul Goma își exprimă apăsat punctul de vedere

favorabil la adresa criminalului de război menționat: *„Ion Antonescu a fost, a rămas, pentru mine, ca pentru toți românii basarabeni, bucovineni, herțeni: «Mareșalul dezrobitor»”* (vezi ***Anexa 2*** – p. 244).

În baza lecturii și a evaluării paginilor de mai sus (depuse ca probă materială în ***Anexa 2*** a prezentei Întîmpinări), subsemnatul am dedus în mod legitim că din cartea reclamantului P. Goma rezultă o imagine edulcorată și falsificatoare a adevărului istoric, întrucît sînt diminuate în ochii cititorului cruzimea mareșalului Antonescu, deliberarea sa în exterminarea unei categorii etnice și responsabilitățile strivitoare pe care le poartă.

Așadar resping acuzația reclamantului Paul Goma ca neîntemeiată.

3) P. Goma mă acuză de denigrare deoarece îi reproșez că *„a mințit atunci cînd a prezentat situația politică a evreilor din România”* (vezi p. 13 a reclamației).

RĂSPUNS: Numeroase tratate istorice se apleacă asupra condițiilor discriminatorii pe care le-au suportat evreii din țara noastră, încă din a doua jumătate a sec. al XIX-lea, arătînd că autoritățile române, în ciuda presiunilor externe, i-au refuzat acestei categorii etnice mult timp naturalizarea, i-au tratat pe membrii ei ca pe cetățeni de rangul doi, le-au interzis diverse activități comerciale și proprietăți funciare etc. etc. Respectivele fapte au condus-o, de pildă, pe reputata cercetătoare Hannah Arendt la tranșanta concluzie: *„nu este o exagerare să spunem că România era cea mai antisemită țară a Europei antebelice”* (vezi ***Anexa 3*** – vol. H. Arendt, *Eichmann în Ierusalim. Un raport asupra banalității răului*, trad. Mariana Neț, Buc., Ed. All, 1997, p. 208).

Pe de altă parte, în volumul *Săptămîna Roșie 28 iunie – 3 iulie sau Basarabia și Evreii*, Paul Goma susține, în pofida dovezilor istorice evidente, că *„în «putregaiul» românesc, în «pseudo-democrația» carpato-dunăreană (…) evreii* ***au viețuit binișor, chiar confortabil*** [subl. mea, L.A.]*, după 1867 – dar după 1878!; și după 1938, cînd a venit la putere guvernul Goga-Cuza, autodeclarat «antievreiesc»”* (vezi ***Anexa 4*** – p. 103-104).

A interpreta adevărul istoric pe dos decît îl indică dovezile istorice reprezintă o minciună. Faptul că eu numesc procedeul pe

care P. Goma îl aplică efectiv, nu înseamnă cîtuși de puțin că îl defăimez.

Așadar resping acuzația reclamantului Paul Goma ca neîntemeiată.

4) P. Goma mă acuză de denigrare deoarece îi reproșez că neagă frontal existența Holocaustului românesc (vezi p. 13 și 14 ale reclamației).

RĂSPUNS: În vol. *Săptămîna Roșie 28 iunie – 3 iulie sau Basarabia și Evreii* (ed. cit.), autorul scrie negru pe alb: *„Doar știm, avem și hîrtii*[,] *și ținere-de-minte: «Holocaustul românesc» este o minciună, un fals, o escrocherie, o ticăloasă amenințare («Punga sau viața!»)"* (vezi ***Anexa 5*** – p. 273). Atrag atenția că ne aflăm deja în sfera unei culpe sancționabile penal: România s-a sincronizat cu legislația statelor europene și, prin Ordonanța de Guvern nr. 31/13 martie 2002, este interzisă negarea în public a Holocaustului și este pedepsită cu închisoare între 6 luni și 5 ani. Iar publicarea unei cărți negaționiste ține de domeniul public.

Așadar resping acuzația reclamantului Paul Goma ca neîntemeiată.

5) P. Goma mă acuză de denigrare deoarece îi reproșez că minte, *„încercînd să stabilească false raporturi cauză-efect, prin trecerea sub tăcere a realităților inconvenabile"* (vezi p. 13 a reclamației).

RĂSPUNS: În vol. *Săptămîna Roșie 28 iunie – 3 iulie sau Basarabia și Evreii* (ed. cit.), autorul își începe lungul șir de neadevăruri printr-un fals grosolan: el instituie în mod abuziv și aberant relația cauză-efect între un fapt istoric periferic (agresiunea suferită de armata română și de funcționarii în retragere din Basarabia) și o tragedie internațională (Holocaustul). Scrie Paul Goma: *„Care să fi fost motivul, pretextul, temeiul – sau/și cauza – pentru care, din prima zi (22 iunie 1941) a Campaniei antisovietice a celui de-al doilea război mondial, «cu nebănuită cruzime, românii i-au masacrat din senin pe evrei, atît pe solul național: Abatorul de la București, Pogromul de la Iași, Trenurile Morții, Basarabia și Bucovina – cît mai ales în Transnistria»? (teza evreilor) – crimă care ar fi «devansat în timp, egalat în cruzime Auschwitzul»?, cum scrie Matatias Carp. Care să fi fost resortul*

criminal care, dintr-o comunitate ca a noastră, dacă nu legendar de tolerantă, atunci sigur: îndelung răbdătoare, a făcut-o să devină în interval de doar un an: 28 iunie 1940-22 iunie 1941 – ***și dacă numai în o săptămînă: 28 iunie-3 iulie 1940?*** *- «una majoritar, fățiș, feroce antisemită, încuviințînd măsurile guvernamentale de persecutare, de lichidare a evreilor»? – din senin, cum susțin, de jumătate de veac, evreii"* (vezi ***Anexa 6*** – p. 5, deși nenumerotată).

În mod normal și printr-o logică ținînd de domeniul bunului-simț, un șir de acțiuni izolate și accidentale (ce reflectau ostilitatea unor grupuri de cetățeni la adresa reprezentanților statului român) nu pot fi considerate cauza pentru care un stat, prin organismele sale abilitate, se străduiește să extermine o categorie etnică de pe suprafața sa! Cu atît mai mult, cu cît evreii din România au început să fie discriminați brutal încă din secolul al XIX-lea și au început să fie uciși arbitrar încă dinainte de 22 iunie 1941 – de pildă în județul Dorohoi, la Galați și Rădăuți, în județul Suceava etc. (iunie-iulie 1940).

Așadar resping acuzația reclamantului Paul Goma ca neîntemeiată.

6) P. Goma mă acuză de denigrare atunci cînd îi reproșez *„parțializarea geografică a genocidului"* (vezi p. 13 a reclamației).

RĂSPUNS: Pentru a omite dimensiunea continentală a fenomenului, scriitorul înalță bariere de imaginație la granițele României. El refuză să privească faptul istoric în conexiunea sa internațională și decretează că evreii sînt răspunzători (întrucît i-au agresat pe românii în retragere pașnică din Basarabia și Bucovina) și prin urmare au fost măcelăriți. Clasica situație românească: mortul e de vină. Din nefericire Holocaustul a avut o îngrozitoare și macabră extensie, aproape toate statele europene cunoscîndu-i flagelul. În sinteza sa, Hannah Arendt se oprește pe scurt asupra evenimentelor din Germania, Austria, Protectoratul Cehiei și Moraviei, Franța, Belgia, Olanda, Danemarca, Italia, Iugoslavia, Bulgaria, Grecia, România, Ungaria și Slovacia. Nici vorba de un frivol scenariu western, așa cum ni-l prezintă Paul Goma: pieile roșii atacă diligența – potera pleacă la asalt și dă foc corturilor! N-a fost vorba de o răfuială „internă", ci de o crimă la nivel continental, cu diverse aspecte specifice, de la stat la stat. Autorul volumului *Săptămîna*

Roșie 28 iunie – 3 iulie sau Basarabia și Evreii nu tratează corect tragedia Holocaustului la nivel continental, ci îi minimalizează în permanență cauzele, desfășurarea și rezultatele.

Așadar resping acuzația reclamantului Paul Goma ca neîntemeiată.

7) P. Goma mă acuză de denigrare atunci cînd îi reproșez *„acreditarea și justificarea implicită a Legii Talionului în studiul istoric"* (vezi p. 13 a reclamației).

RĂSPUNS: În vol. *Săptămîna Roșie 28 iunie – 3 iulie sau Basarabia și Evreii*, autorul se întreabă retoric care a fost resortul ce a transformat poporul român *„îndelung răbdător"* (vorba vine…) într-o comunitate fățiș antisemită. Și afirmă, sub formă de scuză indirectă: *„Dacă nu este decent să ne întrebăm: «**Cine** a început primul?» – pentru că rana sîngerează încă, vom formula astfel: «Cine s-a răzbunat – pe cine? Pentru ce? Cînd?» – deci: «**Care** a fost **cronologia** faptelor?»"* (vezi ***Anexa** 7* – p. 189). În mod evident, după cum se desprinde din litera și spiritul textului, „istoricul" improvizat tinde să ofere circumstanțe atenuante celor care i-au masacrat pe evrei (întrucît a fost vorba de o… răzbunare) și încearcă să „explice" crima printr-o arbitrară contextualizare cauză-efect.

Așadar resping acuzația reclamantului Paul Goma ca neîntemeiată.

8) P. Goma mă acuză de denigrare atunci cînd îi reproșez *„preluarea logicii globale și a limbii de lemn din propaganda antonesciană"* (vezi p. 13 a reclamației).

RĂSPUNS: De-a lungul întregului vol. *Săptămîna Roșie 28 iunie – 3 iulie sau Basarabia și Evreii*, victimele Holocaustului sînt considerate nu individual, cu nume și prenume, eventual cu o vină precis stabilită, care să fi meritat pedeapsa supremă, ci sînt în permanență tratate global, indistinct, ca reprezentante ale unei categorii etnice în curs de exterminare (vezi *passim*). Autorul P. Goma preia, în centrul argumentației sale, teza antonesciană conform căreia deportarea și uciderea evreilor a fost nu o politică de stat, înfăptuită în scopul purificării etnice, ci un… răspuns de răzbunare la un șir de agresiuni izolate.

Așadar resping acuzația reclamantului Paul Goma ca neîntemeiată.

B. FAPTE ȚINÎND DE ETICA ARGUMENTAȚIEI.

1) P. Goma mă acuză de denigrare atunci cînd îi reproșez că *„atît prin stilul, cît și prin ideile antisemite violente pe care le profesează în ultimul timp, Paul Goma pare a fi clona lui Corneliu Vadim Tudor (cel dinainte de recenta «cizelare» oportunistă)"* (vezi p. 14 a reclamației).

RĂSPUNS: La dispunerea alternativă a unor pasaje semnate de P. Goma și de C.V. Tudor, constatăm că diferența e aproape inexistentă. Iată, spre edificare:

(1) *„Holocaustul n-a fost decît o stratagemă sionistă, pentru a stoarce din Germania cam 100 de miliarde de mărci, în 40 de ani, și pentru a ține sub teroare pe oricine nu e de acord cu jugul evreiesc"*.

(2) *„Obrăznicia, impostura (dictează, amenințînd, în numele Statelor Unite ale Americii!), brutalitatea cu care execută țări ruinate economic de comunismul instaurat pentru decenii și de către ei, evreii..."*.

(3) *„«Holocaustul românesc» este o minciună, un fals, o escrocherie, o ticăloasă amenințare («Punga sau viața!»)"*.

(4) *„Așteptăm vremea cînd va fi recunoscut, oficial, și holocaustul împotriva românilor, cu nimic mai prejos decît holocaustul împotriva evreilor"*.

(5) *„Nu eu sînt dator, primul, să răspund la acuzațiile de «antisemitism», de masacrare a lor, ci ei să răspundă întîi la acuzațiile noastre, doar este limpede că Holocaustul Roșu pus la cale* ***și*** *de ei* [evreii] *a început pentru noi, românii, cu un an mai devreme decît al lor: la 28 iunie 1940 – și nu s-a încheiat nici azi"*.

Menționez că citatele 2, 3 și 5 sînt extrase din volumul lui Paul Goma, *Săptămîna Roșie 28 iunie – 3 iulie sau Basarabia și Evreii* (ed. cit., p. 117, 273 și 20). Citatele 1 și 4 sînt extrase din texte publicistice ale lui C.V. Tudor. În cazul persistenței dubiilor, voi putea reveni cu o analiză comparativă de natură stilistică, ideatică etc.

Așadar resping acuzația reclamantului Paul Goma ca neîntemeiată.

2) P. Goma mă acuză de denigrare atunci cînd îi reproșez că înșiră *„pe ton coleric”* și jignitor liste cu intelectuali și politicieni care nu subscriu la opiniile sale (vezi p. 14 a reclamației).

RĂSPUNS: În vol. *Săptămîna Roșie 28 iunie – 3 iulie sau Basarabia și Evreii* (ed. cit.), Paul Goma se dezlănțuie vehement împotriva celor ce nu-i împărtășesc părerile, folosind următoarele cuvinte insultătoare: *„Absența documentelor nu-i deranjează pe Dinu C. Giurescu, Răzvan Theodorescu, Andrei Pippidi, S. Tănase, D. Pavel, G. Andreescu, M.D. Gheorghiu, români imparțialiști, eterni lingușiți emeriți care din dezgustătoare slugărnicie legitimează orbește cele mai nerușinate neadevăruri”* etc. (vezi ***Anexa 8*** – p. 14). Consider prin aceasta că s-a făcut dovada *„tonului coleric”* al preopinentului. În caz de nevoie, voi putea reveni cu numeroase alte exemple, pe bază de citate și fotocopii.

Așadar resping acuzația reclamantului Paul Goma ca neîntemeiată.

3) P. Goma mă acuză de denigrare atunci cînd îi reproșez că *„îl invectivează pe Corneliu Coposu”* (vezi p. 14 a reclamației).

RĂSPUNS: În vol. *Săptămîna Roșie 28 iunie – 3 iulie sau Basarabia și Evreii* (ed. cit.), Paul Goma scrie următoarele: *„...Coposu cel care nu voia, în România lui, «încă 4 milioane de minoritari», în ochii săi minoritari fiind românii basarabeni și bucovineni, nu, doamne-ferește*[,] *diviziile de turnători, de guriști, de cobzari (adevărat, lipsea Păunescu, însă Ioan Alexandru, Nicolae Balotă și alți lingăi ceaușiști erau prezenți la datorie), de milițieni, de activiști, de securiști, în frunte cu șogoru-său, Măgureanu – alcătuitori, sub stindardul său, a* [***sic! – L.A.***]*... «opoziției democratice țărăniste»”* (vezi ***Anexa 2*** – p. 243-244). Prin aceasta consider făcută dovada *„invectivelor”* adresate lui Corneliu Coposu.

Așadar resping acuzația reclamantului Paul Goma ca neîntemeiată.

4) P. Goma mă acuză de denigrare atunci cînd îi reproșez că *„își închipuie, probabil, că prin delegitimarea adversarilor de idei, va izbuti legitimarea propriilor minciuni”* (vezi p. 14 a reclamației).

RĂSPUNS: La această obiecție am răspuns deasupra, la punctul 2).

Așadar resping acuzația reclamantului Paul Goma ca neîntemeiată.

5) P. Goma mă acuză de denigrare atunci cînd îi reproșez că este probabil *„singurul scriitor român de la ora actuală care solicită foarte senin să fie tipărit, cu aceleași aberații antisemite, în mai multe publicații concurente, în mod simultan”* (vezi p. 15 a reclamației).

RĂSPUNS: Același text semnat de Paul Goma, *Basarabia și „problema”*, avînd clare accente antisemite, a apărut de două ori la București (în *Jurnalul literar*, nr. 5-10/2002, precum și în *Viața românească*, nr. 5-6/2002), dar și la Tîrgu Mureș (*Vatra*, nr. 3-4/2002 și nr. 5-6/2002), dar și în volumul de pe internet (expus în nenumărate variante succesive), precum și în cartea tipărită la Editura Vremea XXI. Pasaje ample din romanul *Basarabia* au fost preluate în volumul *Săptămîna Roșie…*

Așadar resping acuzația reclamantului Paul Goma ca neîntemeiată.

6) P. Goma mă acuză de denigrare atunci cînd afirm:*„Din adîncul întregii mele experiențe intelectuale de cititor, vreau să declar aici răspicat că n-am mai avut pînă acum prilejul de a cunoaște cărți atît de mizerabile precum* Săptămîna Roșie 28 iunie – 3 iulie 1940 sau Basarabia și Evreii*”* (vezi p. 15 a reclamației).

RĂSPUNS: Constatarea incriminată reprezintă o afirmație de gust, a unui cititor și critic literar, întemeiată pe nenumărate argumente de natură etică și estetică, susținute cu numeroase citate. Nu există scriitor care să poată schimba – nici măcar sub presiunea tribunalului – aprecierile de valoare ale cititorilor la adresa cărților sale.

Așadar resping acuzația reclamantului Paul Goma ca neîntemeiată.

7) P. Goma mă acuză de denigrare atunci cînd îi reproșez că *„s-a apucat la bătrînețe să scrie texte antisemite”* (vezi p. 15 a reclamației).

RĂSPUNS: Avînd în vedere că intervenția publicistică *Basarabia și „problema”* a apărut în anul 2002, iar volumul *Săptămîna Roșie 28 iunie – 3 iulie sau Basarabia și Evreii* (ed. cit.) a apărut în 2004, cînd Paul Goma avea deja 67, respectiv 69 de ani, se poate efectiv susține că textele antisemite respective aparțin perioadei de *„bătrînețe”* a autorului.

Așadar resping acuzația reclamantului Paul Goma ca neîntemeiată.

8) P. Goma mă acuză de denigrare, pentru faptul că sînt editorul textelor *Sub flamuri vechi, nume noi (Paul Goma antisemit?)*, precum și *Basarabeni, români, pogrom, genocid*, ambele publicate în revista *E-Leonardo*, nr. 2/2003 și nr. 3/2004 (vezi p. 15 a reclamației).

RĂSPUNS: Într-adevăr sînt editorul revistei electronice *E-Leonardo*, unde au apărut articolele menționate. Dar reclamantul nu menționează concret pasajele care i-ar atinge onoarea, încît reproșul său rămîne nerelevant.

Așadar resping acuzația reclamantului Paul Goma ca neîntemeiată.

9) P. Goma mă acuză de denigrare pentru faptul că, în textul *Ion Solacolu – Laszlo Alexandru: Polemici pe Internet: Goma și Basarabia*, apărut în revista electronică *Electra*, pe care aș edita-o pe internet, de la Cluj-Napoca, i-am reproșat *„pasa antisemită în care a eșuat în ultimele luni”*, elogierea mareșalului Antonescu, precum și asemănările de stil cu C.V. Tudor (vezi p. 12 a reclamației).

RĂSPUNSURI: a) Nu eu sînt editorul revistei electronice *Electra*.

b) Problema *„pasei antisemite”* a lui Paul Goma am clarificat-o mai sus, la capitolul A, punctele de la 3) la 8) ale prezentei Întîmpinări.

c) Problema elogierii scandaloase a mareșalului Antonescu de către Paul Goma am clarificat-o mai sus, la capitolul A, punctele 1) și 2) ale prezentei Întîmpinări.

d) Problema asemănărilor de stil dintre Paul Goma și C.V. Tudor am clarificat-o mai sus, la capitolul B, punctul 1) al prezentei Întîmpinări.

Așadar resping acuzația reclamantului Paul Goma ca neîntemeiată.

C. FAPTE ȚINÎND DE CORECTITUDINEA INFORMAȚIEI.

1) P. Goma susține că scriitorul Mario Vargas Llosa, care l-a elogiat odinioară, ar fi *„laureat al Premiului Nobel pentru literatură”* (vezi p. 5 a reclamației).

RĂSPUNS: Scriitorul Mario Vargas Llosa nu este laureat al Premiului Nobel pentru literatură.

Consider această afirmație a reclamantului Paul Goma neadevărată.

2) P. Goma susține că *„Astfel cum se poate observa inclusiv din Bio-bibliografia autorului, depusă la dosarul cauzei, Paul Goma este un scriitor cu o recunoaștere internațională foarte largă, a cărui operă a fost și este publicată* ***mai ales la edituri din străinătate****”* (vezi p. 5 a reclamației, subl. lui P.G.).

RĂSPUNS: În urma consultării Bio-bibliografiei depuse de reclamant la dosarul cauzei, se observă că scriitorul Paul Goma a publicat volume după cum urmează:

a) în limba română, în România:

– pînă în 1989: 1 titlu;

– după 1989: circa 33 titluri (din care unele în 2 sau 3 ediții, la edituri diferite).

b) în diverse limbi străine, în străinătate:

– pînă în 1977 (anul exilării): 3 titluri;

– pînă în 1989: alte 7 titluri;

– după 1989: alte 2 titluri.

Avînd în vedere că în România i-au apărut autorului, în ultimii cincisprezece ani, circa 33 titluri diferite, pe cînd în străinătate doar un total de 12 titluri (în diverse limbi), alegația prin care Paul Goma vrea azi să treacă drept persecutat în propria țară, susținînd că opera sa *„a fost și este publicată* ***mai ales la edituri din străinătate****”* este lipsită de temei.

Consider această afirmație a reclamantului Paul Goma neadevărată.

3) P. Goma susține că *„Editurile din România ezită să-l publice pe Paul Goma din cauza acuzațiilor de antisemitism care i-au fost aduse pe nedrept"* (vezi p. 5 a reclamației).

RĂSPUNS: În urma consultării Bio-bibliografiei depuse de reclamant la dosarul cauzei, se observă că între 2002 și 2005 – perioadă cînd s-au tipărit în presa din România reacțiile justificate la antisemitismul lui Paul Goma – autorul a publicat totuși nu mai puțin de 9 titluri (dintre care unele reeditări). Ipoteza prin care scriitorul se prezintă drept victimă a vreunei conjurații a editorilor e neîntemeiată.

Consider această afirmație a reclamantului Paul Goma neadevărată.

4) P. Goma susține că *„este ușor de presupus că editurile din țară vor ezita să publice un autor purtînd un asemenea stigmat"* [al antisemitismului] (vezi p. 5 a reclamației).

RĂSPUNS: Reclamantul expunea puțin mai sus dificultăți reale de editare în România (vezi punctul 3 supra), pe cînd aici dificultățile de publicare în România devin… ipotetice (*„este ușor de presupus"*).

Consider această afirmație a reclamantului Paul Goma contradictorie.

5) P. Goma susține că *„ne apare ca destul de probabil că o parte a intelectualilor amintiți folosesc «antisemitismul» lui Paul Goma tocmai ca un pretext pentru decredibilizarea și marginalizarea sa, pentru minimalizarea scrierilor sale"* (vezi p. 5 a reclamației).

RĂSPUNS: Reclamantul se bazează pe propriile impresii, nu se revendică de la dovezi ferme (*„ne apare ca destul de probabil…"*) și le face procese de intenție intelectualilor români care nu-i împărtășesc opiniile.

Consider această afirmație a reclamantului Paul Goma nerelevantă.

6) P. Goma susține că *„în alte condiții decît cele evocate aici, un scriitor de valoarea lui Paul Goma (și cu statutul moral al acestuia) ar fi publicat în propria țară nu din inițiativa sa, ci a editurilor"* (vezi p. 5 a reclamației).

RĂSPUNS: Problema relațiilor comerciale dintre scriitorul Paul Goma și editurile din România nu constituie obiectul prezentului proces.

Consider această afirmație a reclamantului Paul Goma nerelevantă.

7) P. Goma susține că *„așa cum rezultă inclusiv din Bio-bibliografia autorului, editurile din țară îl evită sistematic – iar, uneori, atunci cînd se mai întîmplă ca vreuna să-l «publice» îl cenzurează ori îi dau cărțile la topit"* (vezi p. 5 a reclamației).

RĂSPUNS: Din consultarea Bio-bibliografiei depuse la dosar se desprinde o concluzie exact opusă celei susținute de reclamant: Paul Goma este, poate, cel mai prolific autor român al ultimei perioade, publicînd în decurs de 15 ani circa 33 de titluri (unele în 2 sau 3 ediții), atît la edituri românești prestigioase (Polirom, Humanitas, Univers, Dacia, Nemira, Cartea Românească etc.), cît și la altele mai puțin cunoscute (Loreley), dar continuînd mereu să se lamenteze pentru faptul că este… împiedicat de la publicare.

Consider această afirmație a reclamantului Paul Goma neadevărată.

8) P. Goma invocă în favoarea sa *„Protestul din 11 septembrie 2005 al celor 200 de intelectuali români (depus la dosarul cauzei)"*, pentru a atenua reproșurile de antisemitism care i-au fost aduse (vezi p. 5 a reclamației).

RĂSPUNS: Subsemnatul depun la dosarul cauzei, în contraargumentație, articolul editorial *Un protest avortat*, publicat în revista *E-Leonardo*, nr. 8/2006, unde analizez pe larg, cu argumente și explicații, tocmai erorile de informație și dovezile de rea-credință incluse în numitul „Protest al celor 200" (vezi ***Anexa 9***).

D. FAPTE ȚINÎND DE ARGUMENTAȚIA EMOȚIONALĂ.

1) Reclamantul afirmă despre sine: *„Scriitorul Paul Goma nu este antisemit* (…) *pentru că este soț și tată de evrei…"* (vezi p. 23 a reclamației).

RĂSPUNS: Situația familială a unui intelectual nu justifică opiniile sale părtinitoare, nedrepte și insultătoare, exprimate în scris, împotriva unei întregi comunități etnice.

Consider acest argument al reclamantului ca nerelevant.

2) Reclamantul afirmă despre sine: *„Sînt cunoscut atît în țară, cît și peste hotarele ei, ca disident față de regimul comunist totalitar, căruia m-am împotrivit prin atitudinea mea, prin opiniile mele exprimate chiar și în «epoca de aur», cînd încă mă aflam în țară, ca și acum, cînd trăiesc în exil* (…) *și prin scrierile mele, în care am criticat dur regimul amintit, dezvoltînd în același timp o prezentare a evenimentelor acelei perioade, bazată pe surse de documentare obiective, istorice”* (vezi p. 2 - 3 ale reclamației).

RĂSPUNS: Prestigiul de luptător anticomunist nu-i permite reclamantului să se plaseze deasupra legilor țării, nu-l autorizează să insulte o amplă categorie de victime care au plătit cu viața aberația fascistă. Anticomunismul nu presupune cu necesitate antisemitismul!

Consider acest argument al reclamantului ca nerelevant.

3) Reclamantul afirmă despre sine: *„În legătură cu acuzația de antisemitism, dar și cu altele care i se aduc azi lui Paul Goma,* (…) *este semnificativ faptul că practic toate aceste acuzații i-au fost aduse în trecut și de Securitate”* (vezi p. 22 a reclamației).

RĂSPUNS: Faptul că în trecut Paul Goma a fost atacat pe nedrept de Securitate nu îl absolvă de acuzația legitimă și întemeiată, dovedită printr-o avalanșă de citate, din prezent.

Consider acest argument al reclamantului ca nerelevant.

Am detaliat, pînă în acest punct al Întîmpinării, aspecte ținînd de prezentarea distorsionată sau neadevărată a unor *fapte de natură istorică*, sau ținînd de *etica argumentației*, sau ținînd de *corectitudinea informației*, sau ținînd de *argumentația emoțională*, în cadrul reclamației depuse de scriitorul Paul Goma. A fost vorba de un șir de filtre succesive, „plantate” de reclamant în calea cititorilor săi, menite să răstălmăcească realitatea efectivă. P. Goma încearcă să-și fructifice talentele de prozator în planul exigențelor ferme ale unui proces în tribunal, după ce a eșuat umplînd de

o insultătoare ficțiune antisemită, în ultimele sale cărți, trecutul minorității evreiești din România.

II. Prezentarea lacunară a unor consecinţe.

Reclamantul Paul Goma insistă exclusiv asupra consecințelor suferite de el însuși, în urma reacțiilor la publicarea textelor sale antisemite (*„un prejudiciu care-i lezează pînă la ultimele resorturi nu numai reputația, imaginea publică, ci și demnitatea de om”*, vezi p. 24 a reclamației). El nu e frămîntat absolut deloc de *„demnitatea de om”* a supraviețuitorilor Holocaustului, sau a urmașilor victimelor Holocaustului, care află tocmai acum, la începutul secolului XXI, din partea scriitorului Paul Goma, că tragedia care unora le-a marcat pentru totdeauna viața, iar multora le-a provocat moartea, nici măcar n-a existat: *„Doar știm, avem și hîrtii*[,] *și ținere-de-minte: «Holocaustul românesc» este o minciună, un fals, o escrocherie, o ticăloasă amenințare («Punga sau viața!»)”* (vezi ***Anexa 5*** – p. 273).

Autorul parizian nu s-a mulțumit să insulte, în textele sale, doar memoria celor care nu mai sînt. Întrucît a considerat probabil rescrierea istoriei ca o sarcină prioritară, iar pe toți cei cu altă părere decît a sa, ca dușmani personali, Paul Goma s-a coborît la repetate și lamentabile atacuri defăimătoare, împotriva celor care nu i-au îmbrățișat cu entuziasm ipotezele halucinante. Mă limitez, în această Întîmpinare, să indic doar cîteva din gravele afirmații calomnioase pe care reclamantul Paul Goma le-a exprimat la adresa subsemnatului, prin intermediul presei tipărite din România. Sînt convins că o la fel de amplă galerie de insulte din partea lui Paul Goma va putea fi contabilizată și de ceilalți pîrîți în cadrul procesului.

1) P. Goma mă acuză de **lipsă de onestitate**, fiindcă aș fi întreprins manevre de culise pentru a-i bloca sau cenzura cărțile: *„…«intervenția» concertată a holocaustologilor în defavoarea mea ca autor, pe lîngă direcția Polirom – îi mai numesc o dată: cu excepția lui Al. Florian, Laszlo și a lui Pecican, sînt autori Polirom…”* etc. (vezi ***Anexa 10*** – articolul lui Paul Goma, *Dezmințire la o „dezmințire”*, în *Ziua*, sîmbătă, 20 august 2005).

RĂSPUNS: Subsemnatul n-am intervenit niciodată pentru nepublicarea vreunei cărți a lui Paul Goma. În schimb am contribuit

la publicarea cîtorva dintre ele, i-am prefațat *Jurnal I-II-III* la Ed. Nemira, București, i-am îngrijit ediția de *Scrisori întredeschise* de la Oradea. I-aș fi îngrijit inclusiv *Jurnal IV-V-VI* de la Ed. Dacia, Cluj, dacă nu găseam în șpalturi, pe neașteptate, note mincinoase chiar la adresa mea, colaboratorul său de cîțiva ani.

2) P. Goma mă acuză de **incompetență**, fiindcă aș fi scris despre cărțile sale fără a le citi, fără a le cita: *„…lălăiala calomnioasă semnată de R. Ioanid despre «antisemitul» de mine. Textul a devenit Evanghelia holocaustologilor carpatodanubieni, el i-a scutit pe M. Shafir, G. Andreescu, Oișteanu, A. Cornea, V. Ciobanu, V. Gârneț, Pecican, M.D. Gheorghiu, Laszlo de a citi cărțile incriminate, de a da citate din ele…”* (vezi ***Anexa 10***).

RĂSPUNS: Subsemnatul mi-am exprimat disocierea față de antisemitismele lui Paul Goma mai întîi în octombrie-noiembrie 2002. Radu Ioanid și-a publicat pentru prima dată amplul studiu despre antisemitismul lui Paul Goma în iulie 2003. Îl invit pe autorul bellevillian să-mi explice mai detaliat cum am făcut să „copiez” concluziile lui Radu Ioanid, cu o anticipație de peste jumătate de an, fără a recurge la spiritism sau telepatie. Aștept de asemeni să-mi explice cum am putut reda zeci de citate din cărțile sale, indicînd cu precizie ediția și pagina de proveniență, fără a le fi citit.

3) P. Goma mă acuză de **servilism**, fiindcă aș fi criticat antisemitismul său din alte motive decît cele strict științifice: *„…Ce îi mînase* [în luptă] *pe G. Andreescu, Dan Pavel, V. Gârneț, Laszlo, Pecican: nu o irepresibilă sete de adevăr (istoric), ci o represibilă apucătură a oamenilor fără coloană vertebrală: aceea de a se oferi să facă «un serviciu» necerut…”* (vezi ***Anexa 10***).

RĂSPUNS: Subsemnatul declar că tocmai irepresibila sete de adevăr istoric m-a împins să contest în public, sub semnătură, cu citate, analize, demonstrații și argumente, antisemitismele revoltătoare ale lui Paul Goma din ultima vreme.

4) P. Goma mă acuză că **urmăresc interese de natură mercantilă**, fiindcă aș fi fost angajat cercetător la Institutul pentru Studierea Holocaustului din România, unde mi s-ar fi pus la dispoziție *„fonduri, local, secretare, automobile (și benzină!), șoferi”* etc. (vezi ***Anexa 11*** – articolul lui Paul Goma, *Institutul pentru Studierea Terorii Bolșevice din România*, în *Ziua*, sîmbătă, 1 octombrie 2005).

RĂSPUNS: Subsemnatul declar că, pentru a scrie despre Holocaustul din România, nimeni nu m-a angajat și nimeni nu mi-a dat nici fonduri, nici local, nici secretare, nici automobile, nici benzină, nici șoferi.

Onorată Instanță,

Avînd în vedere că:

– persoana care insultă cu încrîncenare destinul tragic al minorității evreiești din România mă acționează acum în instanță pentru denigrare, deoarece i-am atras atenția asupra derivelor sale antisemite;

– persoana care, după decembrie 1989, a beneficiat amplu de libertatea cuvîntului și a opiniei mă acționează acum în instanță pentru denigrare, încercînd să-mi reteze tocmai libertatea cuvîntului și a opiniei;

– persoana care mă denigrează în mod repetat și scandalos mă acționează acum în instanță tocmai pentru denigrare,

Vă rog să respingeți ca neîntemeiată acțiunea scriitorului Paul Goma.

În conformitate cu dispozițiile Codului de procedură civilă, solicit judecarea în lipsă.

Cluj-Napoca, Laszlo Alexandru
09.05.2006

(2006)

Viceversa!

Publicistul Dan Culcer de la Paris, incluzînd „Roata țiganului” printre exercițiile sale sportive preferate, se gîndește să ne comunice cum se văd lucrurile cînd stai cu capul în jos. Dacă îi luăm bîlbîielile din *Ziua* (de sîmbătă, 3 martie 2007) și le răsucim pe invers, poate că ne mai apropiem oarecum de normalitate.

Tema antisemitismului delirant din ultimii ani al lui Paul Goma nu mai avea oricum nevoie de nuanțări suplimentare, din partea dubioșilor săi ciraci de dată recentă, care încearcă să picteze chipul realității în culorile războiului. Aceleași lucruri s-au tot spus și respus pînă la sastiseală. Citatele reprobatoare din gîndirea contorsionată a fostului disident au curs grindină, cu zecile. Studiile, polemicile, intervențiile clarificatoare și-au făcut pîrtie largă în publicistica de toate nuanțele și orientările, în țară și peste hotare. Nu mai lipsea și un Dan Culcer, care să ne explice doct cum foaia albă de hîrtie are culoarea cărbunelui, sau cum undele Begăi transportă aromă de ghiocei.

Că primăria din Timișoara l-a ignorat pe Paul Goma, în toți anii cînd scriitorul susținea idei civice, în schimb a sărit să-l premieze onorific îndată după virajul său antisemit, îi pare lui Dan Culcer un lucru firesc. Viceversa! Ocara pentru fapte de slavă și slava pentru fapte de ocară sînt reacții absurde. Timișorenii au tăcut chitic în anii ‘90, cînd marile cărți ale lui Paul Goma erau în sfîrșit tipărite la noi și cînd autorul se cățărase temerar pe baricada luptei democratice. În schimb la prima adiere de aberație supraetajată a istoricului de mucava, primarul țărănist Ciuhandu a pescuit din fundul sertarului medalia onorifică. (De dragul adevărului trebuie totodată precizat că nu timișorenii l-au premiat mai întîi în țară, după decembrie 1989, pe *„scriitorul și omul de valoare”* Goma, așa cum ne aburește Dan Culcer din depărtări. Viceversa! Premiul Uniunii Scriitorilor i-a răsplătit încă din 1992 romanul *Ostinato* apărut la Editura Univers.)

Că ambasadorul statului Israel, exprimîndu-și protestul împotriva premierii de la Timișoara a lui Paul Goma, ar fi *„crezut de cuviință să intervină chiar în mersul justiției la români”* este o altă halucinație din recuzita fumigenă a zgomotoșilor cu tupeu. Viceversa, domnule Culcer! Să așezăm lucrurile în ordinea lor cronologică. Ambasadorul Israelului a intervenit pentru a restabili imaginea socială perturbată, pentru a corecta ofensa publică. Primarul Ciuhandu a fost de fapt cel care a încercat, anterior, să influențeze mersul justiției, atribuind cetățenia de onoare unui om contestat. Căci ce altceva înseamnă să-l feliciți călduros și să-l premiezi duios tocmai pe insul acuzat pe o duzină de voci că e antisemit?!

„Presa dă de știre că ambasadorul s-ar fi adresat Ministerului de Interne. Ce-are a face acest Minister cu decizia, în cunoștință de cauză, a unor deputați [de fapt: consilieri – nota L.A.] *municipali, aleși de cetățenii orașului Timișoara și pe care îi reprezintă?”*, se miră cu feciorelnică inocență amicul antisemitului. Păi tocmai asta e dovada că protestul ambasadorului – adresat Ministerului de Interne – nu intervenea în afaceri ale Justiției (căci ar fi greșit adrisantul!), ci viza o problemă de administrație publică și de imagine socială.

Atît Maurice Papon cît și Paul Goma sînt *„două personalități acuzate de antisemitism”* și *„implicate într-un proces”*, ne asigură Dan Culcer. *Non idem est si duo dicunt idem.* În timp ce francezul a fost deja acuzat și condamnat, românul a recurs la trucul ieftin de a se propulsa (el însuși!) ca acuzator. În timp ce Papon *„a făcut o vreme pușcărie, apoi pentru rațiuni de sănătate a fost lăsat să-și sfîrșească zilele la casa lui”*, Goma pozează cotidian, dintr-un profil, în victimă demnă de compătimit, din celălalt profil în erou care strînge cu grebla volume scandaloase tipărite și onoruri publice decernate. Deh, schizofrenia antisemitismului românesc.

Nici pomeneală că Paul Goma ar fi scris *„o carte de reconstituire istorică, un studiu bazat pe informații obiective dar integrînd în final o ipoteză”* discutabilă, cum ne minte Dan Culcer de la obraz. Viceversa! Încă din prima frază, din primul alineat al cărții *Săptămîna Roșie...* se proclamă ca axiomă culpa evreilor, care ar fi provocat prin „agresiunile” lor Holocaustul. Celelalte sute de pagini vin doar ca un apendice la aberația inițială. Problema foarte gravă a volumului nu stă în concluziile neadevărate, ci în premisele mincinoase.

Calificarea drept antisemită a activității din ultimii ani a lui Goma n-a venit mai întîi din partea *„unor activiști evrei, dintre care unii foști activiști de partid comunist”* și nici a unor scriitori *„care aveau motive personale să nu-l agreeze pe Paul Goma”*. Viceversa, domnule Culcer! Cel dintîi care l-a acuzat deschis în România, cu dovezi și citate, pe Paul Goma de antisemitism am fost eu însumi, încă din 2002. Pînă atunci treceam în ochii „binevoitorilor” drept un avocat al lui Goma, întrucît îi dedicasem zeci de comentarii elogioase, îi prefațasem *Jurnalul* și-i îngrijisem *Scrisorile întredeschise*. De unde această răsucire a mea? Nu cumva din prealabila piruetă scandaloasă a obiectului analizelor mele?

Atunci cînd Paul Goma (acreditînd după o jumătate de secol propaganda antonesciană) pune vina Holocaustului din România pe seama agresiunilor antiromânești din Basarabia, acestea nu mai sînt *„efecte de stil”* și *„metonimii”*, domnule Culcer. Viceversa! Roman Jakobson și lingvistica americană nu sînt cîrpă de șters pentru gîndirea rasistă. Degeaba încercați să minimalizați enormitatea. Stilistica nu are puterea de a ascunde minciuna, iar metonimia nu constituie pardesiul de primăvară al neadevărului.

„Nimeni dintre acuzatori nu a făcut vreo demonstrație temeinică”, ne plictisește spre final gimnastul încărunțit. Viceversa, domnule sofist! Aruncați o privire (inclusiv pe internet) asupra intervențiilor mele (*Paul Goma antisemit*, *Păcală învață istorie*, *Un protest avortat*, *Goma la tribunal* etc. etc.) și apoi mai vorbim. Dacă, din crasă reacredință, la „Paul Goma Fan Club” nu se citesc și nu se citează decît scrieri cu savoare de aghiasmă, nu înseamnă că realitatea se pliază pe castelele de nisip din Belleville.

Ajunge cu explicațiile, domnule Dan Culcer, sau trebuie s-o luăm iarăși de la capăt, pînă pricep și oamenii grei de cap și cu obrazul gros?

(2007)

„Ce minte, ce minte...!"

Într-un banc politic (subversiv) din Epoca de Aur, zelosul activist de partid, în timp ce îl soarbe din priviri pe secretarul-general perorînd la tribuna unui congres, mormăie admirativ împrejur: *„Ce minte, ce minte...!"*. Zîmbetul schițat la auzul bancului nu e totuși în măsură să clarifice ambiguitatea fundamentală: dictatorul peltic era apreciat pentru mintea sa, ori pentru capacitatea de-a minți fluent? Sau poate că cele două se intersectează: cine are minte știe să mintă?! Sau admirația afișată ascundea oare defăimarea mascată?

Această situație mi-a revenit în memorie zilele trecute, pe cînd pescuiam din presa culturală noi semne flagrante ale inteligenței în acțiune. N-am fost surprins să reîntîlnesc impresiile impertinente ale unui Ciprian Șiulea, care se ițeau din co(t)loanele unor publicații de prestigiu. Firește că mă refer la același C. Șiulea care, acum doi ani, cu grobianism și fără scrupule excesive, punea semnul egalității între lupta împotriva cancerului și cancer, între judecarea crimei și crimă, atunci cînd scria: *„Ceea ce face din anticomunismul și comunismul românești fenomene esențial identice este demagogia"*. Junele detractor avea încă de-atunci o măsea veninoasă împotriva intelectualilor care-și iau libertatea (ori își asumă datoria!) de a da în vileag crimele comunismului. Dar vanitatea lui țîfnoasă mai căuta staniolul colorat, pentru a înfășura otrava conținutului în sclipirile ambalajului. Neputînd justifica în mod transparent ostilitatea sa la adresa discursurilor anticomuniste, eseistul o dădea pe după vișin: ba că ele sînt anacronice, ba că sînt resentimentare, ba că nu sînt... analitice (?), ba că sînt ipocrite.

Văzînd cu cît zel îi persiflează Ciprian Șiulea pe adversarii totalitarismului, mi-am zis că poate deține el secretul discursului anticomunist ideal: unul care să nu fie ranchiunos, să fie adînc conceptualizat, de o mare finețe interpretativă și cu bogate exemple istorice. Așteptam, așadar, cu vagă nerăbdare, să ne arate în sfîrșit

C. Șiulea cum ar fi trebuit, noi toți, să dezbatem și să combatem regimul criminal care a batjocorit vreo trei generații de români. Eu am rămas cu așteptarea, el cu oțăreala.

Apariția Raportului asupra ororilor comunismului, realizat de un colectiv de cercetători coordonat de Vladimir Tismăneanu, i-a dat însă adolescentului întîrziat noi prilejuri de a-și arăta poalele în public. Făcîndu-se că uită de crimele rezultate din întîlnirea întîmplătoare dintre o seceră și un ciocan pe spinarea unor nefericiți, opiniomanul rupe stoluri de lănci împotriva specialiștilor. Acestora, vezi Doamne, *„în afara anticomunismului retardat* [sic! – L.A.]*, de serviciu al tranziției, le lipsește o opțiune și o viziune clară asupra comunismului românesc”* (vezi *Timpul*, nr. 2/2007, p. 3). Să trecem deocamdată peste *„anticomunismul retardat”*, care constituie pesemne un concept mai nou, ale cărui valențe complexe ne scapă. Dar în limba română predicatul ar trebui să se acorde, măcar în zilele de sărbătoare, cu subiectele sale (*„le lipsește o opțiune și o viziune”*). Noroc cu lampadoforul nostru, care a răgușit gramatical de la chibițatul pe tușa mică! *„Intelectualii români au ratat condamnarea postumă a comunismului, așa cum rataseră și momentul rezistenței față de comunismul real”* – își marchează vanitos un autogol Șiulea, ajutîndu-ne să pricepem că el, unul, nu e intelectual român, căci la capitolul rezistenței la comunismul real a absentat cu brio, iar cît privește condamnarea postumă a dictaturii, contribuția lui e consemnabilă doar la subparagraful „Năbădăioși firoscoși”. *„Cred că românii ar trebui să se simtă indignați de acest Raport care vituperează inutil comunismul”*, ne transmite c-o falcă-n cer și una-n pămînt comentatorul. Acuma, deh! Dacă în categoria „românilor” intră, pentru alde Șiulea, doar torționarii, doar securiștii, atunci într-adevăr aceste categorii au de ce să fie indignate că se *„vituperează inutil comunismul”*. Dar noi ceilalți, nedreptățiții, victimizații, parcă sîntem ceva mai mulți de două-trei milioane… Pentru cine și în numele cui vorbește Ciprian Șiulea?

Care, dîndu-și imense ifose aristocratice, pare a coborî cu hîrzobul direct din ceruri: *„Discursul public despre anticomunism al lui Vladimir Tismăneanu* (…) *este foarte plat și clișeistic, ceea ce e o banală evidență* (…). *Nu mult diferit, de altfel, de discursul primitiv intelectual al celorlalți lideri marcanți ai anticomunismului românesc*

de tranziție” (vezi *Observator cultural*, nr. 379/5-11 iulie 2007). Acești *„lideri marcanți ai anticomunismului românesc”*, indicați repulsiv cu degetul în public pentru *„discursul primitiv intelectual”*, ar fi nimeni alții decît Gabriel Liiceanu, Traian Ungureanu și Cătălin Avramescu! Sînt convins că celor trei nu le-au murit încă lăudătorii. Se pot reproșa diverse lucruri, de pildă, celui care a scris glose *Despre limită*: de la patetismul artificial și violența verbală uneori nejustificată, pînă la sideranta lipsă de scrupule. Dar totuși vin și zic, din colțul meu neutru de polemist, că a-l izgoni pe Gabriel Liiceanu din spațiul intelectualității, luînd ca pretext de recriminare legitimele sale convingeri anticomuniste e, vorba cuiva, mai mult decît o crimă: o imbecilitate!

În rest avem aceeași neobosită înșirare de aberații stîlcite și încîlcite, din partea mai tînărului Ciprian, omul cu mîrțoaga: *„Anticomunismul este un discurs ideologic și politic față de care mi se pare absurd să soliciți fidelitate. El se poate baza pe valori, deși în cazul românesc ar fi de discutat despre ce fel de valori e vorba, dar chiar și dacă anticomunismul românesc ar fi întemeiat direct pe anumite valori în sine incontestabile, între el și acestea rămîne totuși o diferență fundamentală, aceea dintre conjunctural și esențial”*. Încerc să traduc, din congoleza moftangiului de Brazzaville, pe limba noastră, a muritorilor de rînd: anticomunismul ar fi un curent conjunctural, chiar dacă, aparent, operează cu valori esențiale. Ce mai atîta unduire stilistică din șolduri, cînd tot cazaciocul e dansul de bază al pădurarului? Iar cît privește îndreptățirea „logică” a deducțiilor sale, diferența dintre premise și concluzii e la fel de evidentă ca-n experimentul științific relatat de I.D. Sîrbu: *„Un savant face un purice să sară la ordinul său. «Sari!», îi spune savantul, și el sare. Îi rupe un picior. «Sari!», îi ordonă, și puricele sare. Îi rupe al treilea picior – și puricele continuă să sară. Ajunge la al patrulea picior, ultimul, îl rupe, și, deodată, puricele refuză să mai sară. / Ceea ce dovedește – declară savantul experimentator – că dacă unui purice i se rup toate picioarele,* ***acesta nu mai aude!****”*.

Ciprian Șiulea ar face bine să rămînă mai departe, cu halucinantele sale experiențe de laborator, în domeniul vivisecției pe purici. Fiindcă, îndată ce-și scoate nasul în aerul încins al realității cotidiene, cu pretenția de a cloci diagnoze și cu iluzia de a oua analize,

intervențiile lui ne leagănă între iritare și plictiseală. Iritare – ori de cîte ori echivalează obraznic demersul cercetării științifice asupra ultimei jumătăți de secol dictatorial, cu însăși dictatura cercetată („*A impune obligații morale de natură publică față de altceva decît față de valori în sine* (…) *înseamnă a încălca libertatea individului într-un mod compatibil cu cel predicat de regimurile comuniste însele*"). Plictiseală – ori de cîte ori asimilează fantasmagoric eforturile de demontare a trecutului totalitar cu eventuala îngrădire a libertăților cetățenești („*atunci cînd girează o condamnare a comunismului aproximativă și inefectivă, intelectualii anticomuniști și pro-Băsescu de azi au toate șansele să reducă, mai degrabă decît să sporească, posibilitatea ca societatea românească să asigure, în viitor, cetățenilor ei, mai multă libertate decît azi*").

După toate aparențele, Ciprian Șiulea încă se mai proiectează, prin *wishful thinking*, în epoca în care, crăcănat într-o Volga neagră, ar fi putut efectua vizite de lucru, la orașe și sate, printre aplauzele și aclamațiile de entuziasm ale mulțimii de sclavi de pe cele două trotuare. Latura indecentă a visului său adolescentin e că titularul se identifică doar cu mutra porcină a ștabului venit în inspecție, dar niciodată cu mațele lihnite de foame ale proletarilor de pe marginea drumului.

Ce minte, ce minte…!

II

„Nos péchés sont têtus, nos repentirs sont lâches;
Nous nous faisons payer grassement nos aveux,
Et nous rentrons gaiement dans le chemin bourbeux,
Croyant par de vils pleurs laver toutes nos taches."
Baudelaire

Echilibristica pe firul sofisticii e agreată nu doar de negaționiștii Gulagului. O cazuistică mănoasă putem găsi și dincolo, printre negaționiștii Holocaustului. Polul Nord și Polul Sud se află la distanțe egale de Ecuator. Între gogomănia fandosită a extremei stîngi și monomania acrită a extremei drepte există înrudiri la fel de strînse ca între surorile siameze lipite cap în cap: nu mai pot fi separate nici prin tehnici chirurgicale complexe.

Realitatea permisivă în care trăim garantează oricui dreptul la vorbirea liberă. Dar liberă inclusiv de coerență, logică sau decența argumentației. Aurora Mihacea e un cetățean contemporan, vizitat de impresii. După ani de pasivitate în fața ideilor, ea trimite spre publicare un articol de protest (?) în capitala Franței (*„du monde des non parlants, des millions des gens qui ne sont ni des politiciens, ni des journalistes, je me suis décidée à sortir”*). Frămîntările ei vizează situația scriitorului Paul Goma, acuzat din toate direcțiile de antisemitism. Meditația provincială (*„je suis professeur de philosophie à Pitești – Roumanie”*) n-a smuls totuși ziarul *Le Monde* din zona indiferenței răcoroase, nestîrnind nici măcar tradiționalul „deocamdată, nu!”, la Poșta Redacției. Însă, ce noroc, a fost pe dată îmbrățișată de foaia electronică *Asymetria*, animată la Paris de Dan Culcer. Nu zic, respectiva publicație de cultură, critică și… imaginație, cum se pretinde încă de pe frontispiciu, e locul potrivit pentru cocoloșirea aberațiilor. Căci e nevoie de multă, foarte multă imaginație pentru a da tîrcoale evidențelor, fără a te întîlni cu ele.

Să limpezim mai întîi lucrurile, așezîndu-le în ordine cronologică. Primăria Municipiului Timișoara a decis, în ianuarie 2007, să-i confere lui Paul Goma cetățenia de onoare. Măsura a fost imediat urmată de o serie de proteste din partea Federației Comunităților Evreiești din România, din partea Ambasadei Israelului la București, din partea unor personalități culturale etc., care incriminau pozițiile antisemite ale proaspătului timișorean. Mihai Dinu Gheorghiu sublinia uimit, în intervenția sa din presă, că tezele antisemite profesate de Paul Goma au fost reluate – incredibil – pînă și în Referatul oficial pentru acordarea titlului! Onoarea cetățeniei era justificată prin dezonoarea gîndirii! Și într-adevăr, Referatul Primăriei Timișoara menționează în sens pozitiv fantasmagoriile paulgomiene, conform cărora exterminarea evreilor constituise un… gest de reacție al statului român, care în prealabil fusese… agresat și fusese… jignit de către evrei: *„Explicația autorului pentru fermitatea cu care regimul antonescian îi pedepsise pe evrei, după 22 iunie 1941, consta în răzbunarea pentru faptele reprobabile din anul precedent* [sic! – L.A.]. *Totodată Paul Goma militează pentru asumarea responsabilității evreilor pentru crimele comise contra românilor* [sic! – L.A.] *și este contra distorsionării istoriei în vederea inventării unui mit exclusiv al*

genocidului doar contra evreilor în scopuri politice (de dominație) [sic! – L.A.], *economice (extorcare de fonduri)* [sic! – L.A.] *și de culpabilizare a tuturor celorlalte națiuni ne-evreiești* [sic! – L.A.]*"*. Situație de două ori scandaloasă: primăria unui oraș de frunte al României nu doar celebrează antisemitismul, dar mai și pune umărul la susținerea și răspîndirea sa!

Ce ne spune în schimb meditația Aurorei Mihacea, publicată acum virtual pe la Paris? Că titlul onorific timișorean a fost acordat datorită protestelor legate de atribuirea lui!! (*„J'affirme aussi que pour signer la lettre de motivation pour accorder le titre de citoyen d'honneur à P. Goma ont été décisifs:* […] *la fausseté des thèses soutenues par M.D. Gheorghiu, tout comme par les auteurs des protestes envoyés à la Mairie de la ville de Timișoara."*) În mintea profesoarei, carul stă în fața boilor, apele curg la deal, iar scrisoarea primăriei a fost semnată în ianuarie, **din cauza** protestelor din februarie-mai!

Hocus-pocusul filosoafei continuă cu același aplomb nestingherit de un minim simț al penibilului. Zeci de comentatori îi reproșează lui Paul Goma antisemitismul. Aurora Mihacea se străduiește, pe spații ample, să ne explice teoretic ce anume este negaționismul. Extrăgînd, din întreg, o parte și concentrîndu-se asupra acesteia, încearcă să facă uitat ansamblul. Căci de fapt P. Goma s-a discreditat printr-o sumă întreagă de argumente general-antisemite (multe le-am analizat deja anterior și doar lipsa de spațiu ori teama de monotonie mă împiedică să le reiau aici de-a fir a păr). Negarea fățișă a Holocaustului constituie numai unul dintre capetele de acuzare formulate împotriva sa în presă. Dar multe altele îi pot fi – și i-au fost deja – imputate lui Paul Goma: falsa explicitare a exterminării evreilor, prin stabilirea unor legături arbitrare de cauză-efect cu evenimente anterioare, extragerea fenomenului criminal din contextul său continental, contestarea cifrei victimelor, relativizarea inocenței lor, elogierea deșănțată a dictatorului militar care a pus la cale Holocaustul, agresarea cu extremă violență verbală a cercetătorilor profesioniști (în scopul de a-i intimida și discredita), respingerea chiar a validității termenilor de „fascist" și „antisemit" (prin chichițe lingvistice destinate a le smulge realităților tragice reprezentarea conceptuală) etc. etc. Iar acuma vine Aurora Mihacea și, cu seninătatea celei care extrage castraveți din traistă în fața grădinarului, ne

minte de la obraz: *„Nulle part dans les pages de son essai* La semaine rouge… *Goma ne nie, mais, par contre, il reconnaît les persécutions, les pogromes, les déportations de la population juive”*.

Ce ne facem totuși cînd, pe lîngă zecile de stratageme antisemite ieftine ale lui Paul Goma, întinse pe sute de pagini destinate să relativizeze, să minimalizeze, să justifice, să deculpabilizeze crima, ajungem la pasajul negației fățișe? *„Doar știm, avem și hîrtii*[,] *și ținere de minte: «Holocaustul românesc» este o minciună, un fals, o escrocherie, o ticăloasă amenințare («Punga sau viața!»)*” (vezi *Săptămîna Roșie 28 iunie - 3 iulie 1940 sau Basarabia și Evreii*, Buc., Ed. Vremea XXI, 2004, p. 273). Filosoafa nu se tulbură prea tare în fața evidențelor. Cu o șarlatanie de zile mari, scoate porumbelul păcii din mînecile bufante: Goma, negînd *expressis verbis* Holocaustul, contestă de fapt… terminologia inadecvată, dar nu realitățile istorice (*„en considérant le terme comme inadéquat du point de vue de son contenu à la réalité historique respective”*)! Există, în schimb, o amplă categorie de cercetători care văd identitatea dintre terminologie și realitate, considerînd Holocaustul ca o tentativă de aneantizare a poporului evreu. Ei bine – o nouă mișcare dibace prin miraculoasele mîneci bufante ale imaginației – *„ceux qui confondent le terme avec la réalité à laquelle le terme renvoie conformément à la loi, réussissent à «trivialiser» la réalité de la souffrance du peuple juif par sa minimisation, par la réduction de la plus affreuse réalité à un seul mot/nom”*. Iată cum negaționistul flagrant e spălat de păcate, în schimb respectul legii e taxat drept culpă… scolastică, *„querelle des universalies”*, confuzia dintre termen și realitatea de referință, precum și alte vorbe mari, umflate cu pompa de la bicicleta Ukraina. Asta nu mai e filosofie, ci bîlci al gîndirii, e panaramă de cartier rău famat. Fenomenul Pitești s-a dus în vizită la Paris! Și cînd te gîndești că escrocheria pseudo-filosofică se exercită asupra unor realități adînc tragice, indignarea privitorilor are toate motivele să sporească.

După ce-a transformat fără a clipi negrul în alb și înghețata în ceai fierbinte, e chiar o bagatelă pentru Aurora Mihacea să mai presare două-trei viclenii de conjunctură. Următoarea ei țintă este *Raportul final* al Comisiei Wiesel pentru Studierea Holocaustului în România, acuzat, cu provincială fasoleală, de *„încălcarea principiului de non-contradicție”*. Adică, mai pe românește: că se contrazice.

Dar unde, mă rog frumos? Păi, într-un loc ni se spune despre Paul Goma că *„recunoaște, explicit și repetat, responsabilitatea României și «culpa comunității» pentru «abominabilul pogrom» de la Iași, pentru deportările în Transnistria, dar afirmă că atrocitățile au fost exclusiv rezultatul răzbunării, în condiții de război, pentru crimele comise de evrei”* (vezi op. cit., Iași, Ed. Polirom, 2005, p. 380-381). Pe de altă parte, se subliniază că același volum al lui P. Goma *„constituie o veritabilă sinteză a negaționismului și antisemitismului, cum rar se poate găsi în literatura de limbă română”* (vezi ibid., p. 381). Evrika!, strigă Mihacea: *„j'affirme que le Rapport Wiesel-Iliescu* [sic! – L.A.] *est construit sur un nonsense, parce que dans ce Rapport on fait au sujet de la même personne (Paul Goma), considérée en même temps et sous le même rapport (en tant qu'auteur de l'essai* La semaine rouge… *) des affirmations qui se contredisent d'une manière flagrante”*. Asta era, va să zică! De parcă nu-i poți concede uneia și aceleiași persoane capacitatea de a recunoaște detaliile, amendîndu-i totodată reaua-voință prin care refuză percepția întregului! Sau, ce? Dacă eu aș afirma că Aurora Mihacea are ochi frumoși, dar nu vede realitățile din fața nasului și confundă culorile, ca daltoniștii – ar însemna neapărat că mă contrazic? Adică, pe limba piteșteană: „încalc principiul de non-contradicție”?

În contextul unei asemenea logici de fier (cînd plouă: ruginește!), era inevitabil să scap eu însumi fără vreo copită servită în plină figură. Ba chiar titlul unui întreg capitol se revendică de la modesta mea persoană: *L'âne de Buridan et Laszlo Alexandru*. Flatantă asociere! Să vedem pe ce se bazează. *„Ce qui arrive à Laszlo Alexandru en lisant l'essai* La semaine rouge… *me rappelle l'histoire de l'âne de Buridan”* – ne asigură filosoafa. Iată-mă pictat în spirit clasic, sfîșiat, asemeni măgarului legendar, între nevoia de-a mînca și aceea de-a bea. Teribil! Și care ar fi, mă rog frumos, opțiunile ireconciliabile care mă macină pînă la sacrificiul suprem? Citim mai departe. *„Mais à la différence de l'âne de Buridan, Laszlo Alexandru ne se permet pas de réfléchir une seconde, il n'est pas désorienté par le fait qu'il lit avec ses propres yeux les textes”* etc. Perfect – dar unde s-a pierdut comparația? Animalul buridanic hamletizează și nu acționează, eu unul, în schimb, nu ezit nici o secundă în deciziile mele. Și totuși, gîndindu-se la mine, Mihacea își amintește de acela. Ce avem noi

în comun? Nimic, în afara referinței bășcălioase, a dorinței subtile a neo-filosoafei de Pitești de a se hăhăi superior, făcînd cu ochiul spre galerie. E ca și cum aș afirma, la rîndul meu, că îi citesc produsele inteligenței și îmi vine sub ochi fața exoftalmică a broaștei țestoase, înainte de a se lua la întrecere cu Ahile cel iute de picior. Dar să nu intrăm pe tărîmul nobil al filosofiei, să ne menținem doar în planul referințelor literare: *„Sînt zile în care te îndrăgostești și de o capră cu basma"* (Romain Rolland).

Nimic nu e simplu în gîndirea Aurorei Mihacea și tot ce-i ne-nțeles se schimbă-n ne-nțelesuri și mai mari. Enunțul „ANA ARE MERE" poate fi receptat sub numeroase aspecte, încît „Ana" să devină „Maria", „are" să fie „n-are", iar „merele" să însemne „prune", sau chiar „nuci de cocos". Acolo ajungem, dacă urmăm sfatul prețios al filosoafei, ca nu cumva să confundăm *„planul subiectiv, gnoseologic în fond (al termenului), cu planul ontologic (al realității la care termenul ar trebui să facă trimitere)"*. Iar dacă nici măcar Ana nu mai are mere, cu atît mai clar devine că Paul Goma nu neagă de fapt Holocaustul, atunci cînd scrie, negru pe alb, că *„Holocaustul românesc este o minciună, un fals, o escrocherie, o ticăloasă amenințare"*.

Și nu e vorba de simpla neghiobie fudulă, ieșită la plimbare pe ulița mare. Următorul pas este un avertisment explicit, lansat judecătorilor care urmează să delibereze în procesul de antisemitism al lui Paul Goma. Realitatea e complexă și înșelătoare, omul nevricos intră la o idee, de-acolo fandacsia e gata, iar ipohondria pîndește după colț: *„les magistrats seront, par l'intermède de ce dossier, en pleine session avec des examens difficiles, tout comme pendant les années à l'Université, n'ayant pas la possibilité de délibérer en connaissance de cause qu'après avoir passé leurs examens pour Logique, Philosophie, Sémiotique, Psychologie et, pas dernièrement leur spécialité, Sciences Juridiques"*. Haida-de! Aurora Mihacea își drege vocea cu gargară, pregătindu-și vocalizele împotriva „erorii judiciare", încă dinainte ca tribunalul să se pronunțe!

Situația pare a fi chiar disperată pentru partizana de dată recentă a lui Paul Goma, dacă se agită să lanseze atîtea sofisme și viclenii grosolane, împachetate în același ambalaj șifonat: transformarea efectelor în cauze, negarea evidențelor, minciuna frapantă,

inventarea de contradicții, fabricarea de false dileme buridanice, abstractizarea realităților celor mai evidente, presiunile retorice exercitate asupra magistraților etc. Ce minte, ce minte…! Cu un asemenea avocat improvizat, eu unul, în locul lui Paul Goma, mi-aș da demisia din meseria de antisemit.

(2007)

O minciună să-ţi mai spun

Încăpățînarea lui Paul Goma și a ciracilor săi de-a minți mă obligă și pe mine la încăpățînarea de-a dezminți. Mergem așadar înainte, pînă cînd măsluitorii se vor epuiza, striviți de lehamitea generală. Despre ce e vorba, din nou?

Într-un dialog public, pe care l-am purtat în 2002 cu Ion Solacolu, am dezbătut două probleme distincte: antisemitismul din perioada celui de-al doilea război mondial, precum și soarta schimbătoare a basarabenilor. Mi-am exprimat opinia că cele două subiecte nu au aceeași pondere de tragism și nu trebuie cîntărite cu aceeași unitate de măsură. Pe de o parte, evreii au fost decimați, avînd de suportat tragedia Holocaustului. Pe de altă parte, de-a lungul cîtorva decenii de la începutul secolului XX, Basarabia a fost guvernată de la București, iar românii de-acolo și-au găsit totuși unele reparații. Orice s-ar spune, evreii și basarabenii n-au fost, în egală măsură, victime ale istoriei. Și, mai ales, destinul schimbător nu justifică prin nimic tentativele unora (basarabeni de-atunci sau de-acum) de a-și prelungi obsesiile antisemite, sub pretextul autovictimizării. Așa am gîndit lucrurile, așa le-am expus. Cine dorea să intre în dialog cu mine, era liber s-o facă, dar cu singura condiție de a nu-mi deforma punctele de vedere.

Cu surprindere m-am pomenit, însă, cu o primă pereche de răstălmăciri, din direcția unui Mircea Stănescu (plagiator notoriu și traducător-editor de antisemiți). Acesta descoperea gînduri și afirmații ale mele pe care niciodată nu le gîndisem, niciodată nu le rostisem. Sub privirea lui împăienjenită, devenisem *„**doar** aliatul victimelor evrei, nu și al victimelor basarabeni”*. Eu făceam distincția între mere și prune, el insista că fructele au sîmburi. Eu ziceam că între mere și prune există diferențe de formă și dimensiune, el persevera că argumentația mea etică este *„și chioară*[,] *și șchioapă”*. M-am limitat, cu lehamite, la a-i da o replică și mi-am văzut de drumul meu.

Dar iată că, în spațiul public autohton, calomnia nu moare și nu piere: evoluează. În recentul volum de *Dialog* dintre Flori Stănescu și Paul Goma (Buc., Ed. Vremea, 2008), parizianul cu imaginație bogată persevereează în minciuni lansate la adresa mea: *„Laszlo Alexandru – care declara, negru pe alb – tot în* Columna *lui Grigurcu – și tot în necunoștință de cauză – că el se simte mai aproape de victimele evrei, decît de victimele români (din Basarabia!)...”* (vezi p. 124). Detaliul că, în ultima vreme, frazele șlefuite de Paul Goma abundă în explicative incidentale e chiar neglijabil în contextul dat.

Oricum aflasem deja, din direcția romancierului bellevillian și a delicateții ce-l caracterizează, că particip la conspirații mondiale vizînd cenzurarea cărților sale (deși mi-am luat timp să-i editez una și să-i prefațez alta). Că sînt un tip servil, că sînt lipsit de convingeri personale, că am primit din partea ocultelor evreiești universale *„fonduri, local, secretare, automobile (și benzină!), șoferi”* – azi-mîine poate și vreo insulă în Oceanul Pacific… Faptul că apare acum, la șase ani distanță și, reluînd insanități lansate de un plagiator din București, le pigmentează cu fandacsii personale, ori le garnisește cu pseudo-trimiteri bibliografice (?) nu-i transformă încă bîlbîielile calomnioase în ghiocei neprihăniți.

Repet aici promisiunea că voi răspunde și pe viitor, fără ezitare, la toate minciunile gogonate pe care le va mai lansa la adresa mea și îi transmit urarea clasicizată: *„A se slăbi, Coane Paulică!”*.

(2008)

Indice de nume

Cuprins